

TRIUM REGINARUM

Zbirka kratkih priča

ŠESTI REGIONALNI FESTIVAL FANTASTIČNE KNJIŽEVNOSTI
REFESTICON 2018

TRIUM REGINARUM

Zbirka kratkih priča

Šesti Regionalni festival fantastične književnosti

REFESTICON 2018

Bijelo Polje, 14. - 17. jun 2018. godine

Izdavač:

Lokalni javni emiter Radio Bijelo Polje

Za izdavača:

mr Dragić Rabrenović

Priče odabralo međunarodni žiri: Adnadin Jašarević (BiH), predsjednik

mr Blaga Žurić (CG)

Mirko Grdinić (HR)

Thomir Jovanović (SRB)

Šeki Musić (CG)

Urednik, lektura i korektura: mr Dragić Rabrenović

Dizajn korica i priprema za štampu: Marko Tvrđišić

Na koricama korišteni fragmenti slika "Bez lica i bez odraza" i "Trojstvo"

Luke Joksimovića, akademskog slikara iz Bijelog Polja

Ilustracije: Luka Joksimović

Štamparija: MN Grafokarton - Bijelo Polje

Tiraž: 500

Ova knjiga je nastala u sklopu projekta REFESTICON 2018

Pokrovitelji:

Ministarstvo kulture Crne Gore

Opština Bijelo Polje

Organizator:

Lokalni javni emiter Radio Bijelo Polje

Suorganizatori:

JU Centar za djelatnosti kulture "Vojislav Bulatović Strunjo" - Bijelo Polje

JU Ratkovićeve Večeri poezije

Partneri

Akademija društvenih nauka

NVO Umjetnost bez granica

Međunarodni partneri

Muzej grada Zenice – Zenica (BiH)

Festival fantastične književnosti i Istrakon – Pazin (HR)

Znanstveno fantastična konvencija SFeraKon – Zagreb (HR)

Festival fantastične književnosti ArtAnima – Beograd (SR)

UG Fanovi naučne fantastike SCI&FI – Beograd (SR)

Festival fantastične književnosti TolkiNiš – Niš (SR)

Hercegnovski strip festival – Herceg Novi (CG)

Festival fantastične književnosti Marsonicon – Slavonski Brod (HR)

Slovenski festival fantazijske književnosti – Celje (SLO)

Napomena

Autori su odgovorni za autorstvo priča koje su dostavili

TRIUM REGINARUM

Zbirka kratkih priča

Lokalni javni emiter Radio Bijelo Polje
Bijelo Polje, 2018.

Tri vladarke u kraljevstvu fantastike

Ideja konkursa koji je iznjedrio zbirku kratkih priča pod nazivom *Trium reginarum* bila je jednostavna, ali zadatak sasvim kompleksan.

Doprinos očuvanju kulturne baštine, razvoj kulture na sjeveru Crne Gore, njegovanje dobrih odnosa u državama regiona jugozapadne Evrope, edukacija mladih o istoriji i književnosti, uloga žene u svijetu danas, samo su neki od ciljeva koje su organizatori imali pred sobom. Zbog toga je odabранa tema koja će biti sveobuhvatna - tri vladarke.

Kao motiv o kome će se pisati u žanru književne fantastike poslužile su sudbine, stradanja i vječni život princeze, knjeginje i kraljice, jednom rječu vladarki, iz perioda srednjeg vijeka, čije su rodbinske veze povezale ove prostore, a životne priče ostale vječita inspiracija.

Kako nakon toliko istorijskih podataka, činjenica i krivotvorina, napisati prozno djelo koje će obuhvatiti blagostanje, ratove, promjenu vjere, uspon i pad sa trona, a da se u isto vrijeme autor odmakne od stvarnosti, odluta u svijet mašte, svijet književnosti? Sa ovim pitanjem je bilo suočeno 45 pisaca koji su poslali priču na konkurs, a prema ocjeni žirija njih 29 uspjelo je na pravi način i da odgovori.

Nije bilo jednostavno napisati nešto novo o knjeginji Milici Hrebeljanović. Bila je potomak loze Nemanjića, žena srpskog kneza Lazara, sestra devet Jugovića, majka pet čerki i dva sina. Dok neke od njih uzimaju velikaše u okruženju za supružnike, druge uzimaju novu vjeru, a ona vladarski tron mijenja za manastir.

Nešto kasnije je živjela, i sama vjeru narodnu za katoličku zamjenila, Katarina Kosača, čerka Stefana Vukčića Kosače i Jelene Balšić, supruga kralja bosanskog Stefana Tomaša. Koliko je samo ispričanih priča o posljednjoj bosanskoj kraljici, koja to ni bila nije, ali je kraljevinu u naslijedstvo papi ostavila, nadajući se da će se jednog dana njezina djeca iz islama u hrišćanstvo vratiti i tako zemlju prađedovsku povratiti.

Iz istog ugla, kroz prizmu istorije, nije bilo jednostavno napisati fantastičnu priču o Mari Crnojević, sestri Katarininoj, ženi zetskog gospodara i osnivača Crne Gore Ivana Crnojevića (Svetog Ivana Pravednog), vladarki čija su djeca započela borbu za prijesto, među sobom, i sa osmanlijama.

Ova knjiga donosi niz različitih pogleda na sudbine srednjevjekovnih

vladarki između Istoka i Zapada. Prepliću se tako naučna i epska fantastika, fantazija i horor, u pričama koje nas uvlače u univerzum davno zaboravljen i šetaju kroz prostor i vrijeme. Sigurno je da su pisci istraživali o pomenutim vladarkama, ali je još sigurnije da će čitalac otkriti nove dimenzije na stranicama koje ima pred sobom.

Ako pažljivije pročitate biografije autora čije su priče objavljene vidjećete da su mnogi već ugledni pisci sa objavljenim zbrikama priča, romanima, osvojenim nagradama na brojnim konkursima. Među njima su i autori koji možda i prvi put šalju priču na neki konkurs. Ipak, pristup temi, književni stil, lakoća pisanja, kompozicija, dijalozi, doprinijeli su da zbirka ima kvalitet koji je preporučuje.

Možda će se čitaocima u nekim trenucima učiniti bliža verzija koja kroz koketiranje sa istorijskim događajima dočarava duh vremena i stradanje vladarki, ili priče koje kroz postavljanje teoloških i filozofskih pitanja traže odgovore o biću, vjeri, postojanju. Sa druge strane trag će ostaviti i one priče koje se naslanjaju na narodno predanje, legende i mitove i u svijet fantazije smještaju Milicu, Katarinu i Maru, nekada samostalno, a nekada i zajedno. Naposljetku, kao što se i očekuje u ovakvim zbirkama, priče koje su naučna fantastika daju posebnu dimenziju posmatrajući iz budućnosti prošla vremena. Sigurno će se desiti da dok čitate i snivate, osjetite jezu, strah, strahopštovanje, empatiju, čak i suzu na dlanu.

Bilo bi nezahvalno izdvojiti bilo koju od ovih 29 priča i posebno ih analizirati. Podatak koji može biti koristan za uvid u zbirku jeste da je 14 priča od autora iz Srbije, po šest su od autora iz Crne Gore i Bosne i Hercegovine, dvije su iz Hrvatske i jedna priča od autorke koja živi i stvara u Njemačkoj.

Kada imamo u vidu ovako raznovrsne geografske prostore sa kojih autori pošalju priču, sa različitim pogledima na istoriju, možemo očekivati neslućenu budućnost. Ne samo ove zbirke, već fantastične književnosti u regionu.

mr Dragić Rabrenović

Zoran Petrović

TAHIRI HANUMA

1437, Blagaj pokraj Mostara

Noć tek što je bacila pod sebe maglenosivu prostirku, njome umotala zimom obnaženu prirodu i otišla da predani, kada se začuo zvekir na dvořišnoj kapiji. Posle minut-dva domaćin je prišao i sa druge strane čuo samo dve reči:

„Vreme je.“

U dovratku ulaznih vrata kuće stajala je njegova supruga i širom otvorenih nasmešenih očiju isčekivala šta će joj kazati. Njegovo ozareno lice i samo jedan treptaj govorili su joj dovoljno, te bez ijedne reči oboje uđoše unutra da probude kćer. Kada su, međutim, ušli u njenu sobu, imali su šta da vide. Njihovo devojče od dvanaest leta već je bilo spremno za polazak. Zimska haljina boje rečnih algi od teškog cibelina i istobojni ogrtac koji je prebacila preko ruke naglašavali su gavrancrne pramenove koji joj uokvirivaše obraze lepog lica.

„Ne brini se, kćeri“, rekao je otac. „Sve će biti u redu.“

„Kako se meni čini, oče, ti i majka više brinete od mene“, govorila je devojčica koji trenutak kasnije hodajući sa roditeljima kroz dvorište. „Ta nisam ja ni prva ni poslednja koja ide na *devojčenje*.“

Niko nije znao kada i kako se običaj devojčenja odomačio u tim krajevima. One godine kada žensko dete postelju prvom mesečnicom oboji dolazili su po nju franjevački monasi i odvodili je do vrela reke Bune, pred Zelenu pećinu. Tamo ih je čekala Staramajka. Mudra starica neznanih godina postavljala bi sijaset pitanja kojima bi ispitala narav devojčice, a onda roditeljima davala uputstva za njeno dalje podizanje.

Ubrzo, u pratnji dva monaha, devojčica je stigla pred Zelenu pećinu. Staramajka je stajala ogrnuta senkama kamenog svoda i jedino što je dete moglo nazreti bila je dugačka seda kosa i usko koščato lice. U prvi mah činilo joj se da starica govoriti poput prolećnog lahora, ali ju je ipak sasvim dobro čula, kao da su joj njene reči sezale pravo u dušu.

„Tebi je budućnost odavno ispisana, dete, i zato će se tvoje devojčenje sastojati samo od jednog pitanja.“ Govor Staramajke preplitao se sa zimskim povetarcem i uranjao u šum rečnog vrela. „Upozoravam te, ako odgovor ne bude iskren, ja ču to znati.“

„Slušam pitanje, Staramajko“, spremno je kazalo dete.

„Pazi ovako... Da ti daju da biraš da spaseš samo jedno od tri, sebe, svoju porodicu ili svoj narod, šta bi izabrala?“

„Spasila bih narod, Staramajko, svakako“, bez mnogo razmišljanja odgovori devojčica.

„Objasni...“ Glas starice zaškripao je kao ribarska mreža po rečnom dnu.

„U tom narodu smo i ja i moja porodica, i sve od Boga što nam je dato. Ako bih spasila išta drugo do naroda, to bi bilo kao da ni ja ni moja porodica nikada nismo ni postojali.“

„Tek dvanaestu godinu navršila, a zboriš vekovne mudrosti, dete.“ Reči Staramajke iz tihog žubora pretopiše se u odjeke duž kamenog stropa Zelene pećine. „Samo, upamti. Što kroz život jača budeš bila, više će pokušavati da te slome i pokore. Žato, kada jednom budeš u golemoj nevolji, a dotle će mnoga godina uminuti, u snu ču ti se ukazati i pomoći. Ti se samo pobrini da sve što tada kažem dobro upamtiš.“

„Od srca zahvaljujem, Staramajko, ali... hoćete li mi reći kakva mi je to sodbina zapisana?“

Zajapurenog lica, devojčica je zakoračila napred, ali tog trena starica iščeze. U zimskom jutru, među šiljatim ledenicama koje su visile sa stropa pećine, za njom je ostala da lebdi samo jedna rečenica upućena detetovim pratiocima:

„Vodite kući buduću kraljicu.“

1463, Kozograd, Srednja Bosna

Na balkonu spavaće sobe stoji vitka crnokosa dama, u tunici boje prezrelih trešanja i pogledom prebira zvezde na dinarskom obzorju.

San koji je te noći usnila podsetio je na neka bolja, davno prošla vremena. Vremena drugačija od ovih sadašnjih, u kojima Mehmed II Fatih, podigavši silu rumelijsku, bespoštedno boji krvljvu bosanskohercegovačku jutra.

Stidljivo kucanje prenu je iz misli.

„Napred“, kazala je i zakoračila sa balkona natrag u sobu.

„Kraljice Katarina“, gotovo da je zamuckivao čovek koji je otvorio vrata i stupio u njene odaje. Na sebi je imao samo donji deo oklopa i na brzinu navučenu verižnu košulju. „Straža me je probudila maločas. Kažu, čuju korake već neko vreme, pa su se kanda uz nemirili.“

„Neće valjati, Bratoljube, ako zvuk ženskih tabana u gluvo doba može vojsku pod tvojom komandom ustrašiti.“

Pre no što je završila rečenicu, kraljica mu se osmehnula. Taj osmeh, međutim, nije mogao prikriti turobnu senku koja joj se nadvila nad lice.

„Usnila sam, Bratoljube, usnila. Moj Blagaj, vrelo Bune i Zelenu pećinu“, kazala je kraljica ne čekavši izvesno pitanje od vojnog zapovednika. „Zato mi noćas san više na oči ne može.“

„Da nismo ovako daleko, mogli smo do Staramajke otici da vam snove rastumači.“

„Šta će mi iko snove tumačiti, Bratoljube. Ta Staramajku sam i sanjala. Ja već znam šta mi je činiti.“ Kraljica je sela na stolicu i prekrstila ruke na krilu. Tren-dva samo je duboko disala pognute glave, a onda podigla oči ka zapovedniku. „Davno sam naučila da biti vladar nije samo ubiranje nameta i nošenje svilenih haljina. Pravog vladara i vlast narod treba da voli i da mu veruje, a to se mora zasluziti.“

„Nisam siguran kuda vode vaše reči, kraljice. Sve ste vi to odavno zaslužili.“

„Jesam li?“, Oči kraljice Katarine ispunile su tugom. „Bilo bi dobro da si u pravu, Bratoljube, jer nas samo to može izbaviti.“

„Kraljice?“ Zapovednik se namrštil i sada kao da je deo one tamne senke sa kraljičinog lica prešlo na njegovo.

„Bobovac je pao. Kraljeva Sutjeska više nije kraljeva no sultanova... Zenica oka moga u rukama je neprijatelja.“ Glas joj je drhtao poput tek rođene lastavice. „Mehmedova vojska na putu je ka Kozovgradu i Fojnici. Zato, Bratoljube, kada istočno obzorje ovaj dan izrodi, pozovi mi starešine grada, glavnog konjušara i glavnog kovača.“

Zorom u kozogradsko utvrđenje pristigli su i oni po koje kraljica nije poslala. Vest o napredovanju osmanlijske vojske nije bilo moguće zatajiti, pa je ispred kapija glavnog dvorišta vrvelo od naroda. Za to vreme petorica muškaraca, zabrinutih lica, stajala su pred prestolom. Njihove oči bile su uprte u kraljicu Katarinu Kosaču-Kotromanić.

„Zarad dobra i sigurnosti naroda, ljudi, noćas sam Bratoljubu naložila da pozove samo vas.“

„Zapovedaj nam, kraljice“, reče jedan od starešina Fojnice.

„Prvo“, počela je kraljica ustavši sa prestola, pa u pratnji Bratoljuba i dvojice gardista sišla među ljude. „Okupite sve nejako i staro, žensko i muško, što dugačak put ne može podneti. Čamcima ih pošaljite fojničkom rekom do Gromiljaka, kod franjevačkih sestara, monahinja klarisa.“

„Ako dozvolite, kraljice, samostan i Gromiljak, neprijatelj je već pregazio“, kazao je drugi starešina. „Kako ćemo narod...“

„Baš zato, dobri čoveče. Na isto mesto grom nebeski dva puta ne uđara, pa neće ni Turski u gromiljački samostan. A pored toga, ako je verovati glasinama koje prate Mehmeda II, on u crkvene svetinje ne dira, te će narod tamo biti bezbedan. Svakako mnogo bezbedniji nego ovde.“

Starešine klimnuše glavama.

„Dalje, koja god od žena odluči da u Fojnici i Kozovgradu ostane, neka se crnom maramom zabradi. Kada Turčin stigne i pita za muške, decu il' odrasle, neka samo odgovaraju – *rat uzeo... rat nam ih uzeo.*“

„Kuda ćete nas vi voditi, kraljice Katarina? I zašto smo poveli glavnog kovača i konjušara?“ upitao je treći starešina.

„Poveli ste ih, dragi moji, zbog toga što samo uz njihovu pomoć možemo stići na naše odredište. Sve konje, vojničke i narodske, kao i marvu, oni će potkovati naopako.“

„To je izvanredna zamisao, kraljice Katarina“, ponovo se oglasio prvi starešina, a ostalima se lica razvukoše u osmehe. „To će bar na neko vreme zavarati trag progoniteljima i...“

„Ne činimo mi to radi onih što idu za nama, već radi onih koji su pred nama“, prekinula ga je kraljica. „Ja i želim da nas Osmanlije prate, jer ako budu oholi i preki kao što jesu, to će im biti kraj. Sav materijal ponećete sa sobom i potkovati životinje tek u Draževom Dolu, nadomak Kupresa.“

„Kupresa, kraljice?“, otelo se Bratoljubu drhtavim glasom dok svi ostali u prijemnoj dvorani ostaše kao skamenjeni. „Pa do tamo se od Draževog dola može doći samo preko... Okolišta?“

„Tako je, Bratoljube. Kada sam te noćas pitala da li sam do sada zaslужila poverenje i ljubav naroda, potvrđno si odgovorio. Je li vera naroda u mene slabija od straha pred Hajkunom?“

Na pomen legendarne bosanske veštice svim prisutnima ote se uzdah, a boja uteče sa lica.

„Ne, ali...“, stade da zamuckuje zapovednik. „Kraljice... ne zovu bez razloga to mesto Okolište. Kazuje svet da tuda živa duša ne prolazi. Ako naiđemo s vojskom i narodom kroz Međsvet, il' ćemo glave il' razum iz glava pogubiti.“

„Bratoljube, ja ću vam sada od reči do reči kazati kako sam naumila ljude tuda provesti, a od vas samo očekujem da ne pričate narodu previše i da me podržite.“ Kraljica Katarina sklopila je oči i sela nazad na presto. „Sinoć mi se u snujavila Staramajka, kako je obećala pre mnogo godina, i ovako poručila. Prvo nam se svima valja u Prokoškom jezeru u punomesecje umiti. Tri dana otad, u Vilića Polje ćemo zagaziti i videti krug u travi što je vrzino kolo vilinsko prethodne noći načinilo. Od trave ugažene đerdan mi valja

isplesti. Narod bar po jednu vlat te trave u džepovima treba poneti, a sve konje i zaprege naopako čemo u Draževom Dolu potkovati. Na čelu naroda i sa narodom, u Međsvet Okolišta ču kročiti. Ako se Hajkuna tada ukaže, već ču znati šta ču sa njom.“

Kraljica Katarina ustala je sa prestola.

„Dakle, do najsitnijih pojedinosti objasnite narodu šta se od njega očekuje i... Spremajte se, ljudi, valja nam putovati.“

Udrobljena gustom oblačnom kašom, duž vrhova dinarskih planina, prelivala se sivoljuna noć. Vetrovi predgorja povremeno bi razgrnuli vidik ukazavši mlad mesec, koji kao da je prizeljkivao da svojim krajevima obgrli zvezdu Danicu. Iznurenu povorku izbeglica takav nebeski svod samo je podsećao na osmanlijsku silu koja im je za petama.

Međutim, bez trunke sumnje i zebnje u srcu, narod je sa kraljicom Katarinom na čelu jahao u neizvesnost. Sve što je Staramajka naložila, učinjeno je. Na Prokoškom jezeru su se umili, u Vilić Polju kraljica je đerdan isplela, a svet džepove travom napunio. Konji i marva potkovani su naopako u Draževom Dolu, te je ostalo samo da kroče u Međsvet Okolišta.

„Zna li se ko je bila Hajkuna i kakav je, zapravo, to Međsvet, kraljice?“, Zvuk zapovednikovog glasa umešao se među topot kopita.

„Jašta, Bratoljube. Ima ona još jedno ime... Zovu je Vila Ništavila. Nekada davno izgubila je u ratovima roditelje, a u nekim kasnijim muža, sinove i kćeri, i čitavu porodicu. Kao da sve to nije bilo dovoljno, kada su njihove duše počele da joj se ukazuju, narod je proglaši vešticom i spali na lomači. Tu, u Okolištu. D anima nakon toga, vetrovi su joj pepeo raznosili sve do Prokoškog jezera...“

Sova huknu i Bratoljub oseti kako mu kap usoljenog straha curi ispod šlema niz koren nosa.

„Šta je dalje bilo?“, upita šapatom.

„Odrekla se Gospoda, prokletnica. Ali tek kada je stupila u čistilište. Tada se čitav jedan njegov predeo od Hajkuningog čemera i tuge izmetnuo naopako. Umesto da put odatle vodi na nebesa Bogu jedinome, od njega se načini Ništavilo.“

„Vila Ništavila...“, kazao je Bratoljub širom otvorivši oči. „Šta ona, zapravo, čini?“

„Obitava u Međsvetu, između ovog našeg i Božjeg čistilišta. Na putu do tamo privoljeva sve duše koje su na silu, ratom, od života otrgnute da joj se pridruže, obećavajući stravičnu odmazdu. Vekovnu osvetu za sva ratna zla što ljudi načiniše.“

„Ako dozvolite, kraljice, meni ona ne liči na nekoga koga bismo se trebali plašiti. Nije li u pravu što je ogorčena na ratna stradanja koja vekovima potresaju i potresaće ove naše i okolne zemlje?“

„U pravu je, Bratoljube, jašta je. Nevolja je, vidiš, u tome što ona posla sa živima nema. Živi ljudi ratove vojuju i svaki živ čovek za nju je ratonosac. Zato, čim živa duša kroči u Međsvet Okolišta, proguta je Vila Ništavila i gnev njene avetinjske vojske. Zbog toga smo mi načinili sve što smo mogli da bezbedno projašemo kroz Međsvet ‘naopako’ i da pribavimo znamenje koje će nas od njih štititi.“

„Sada mi je sve mnogo jasnije, sveta kraljice, ali kažite mi, šta će nas štititi od nje same?“

Pred Okolište su stigli u zoru. Nekoliko oronulih kuća bez okućnice razbacane po proplancima i ugoljena vriština oko njih nisu bile prijatan pitor, ali svakako nisu odavale utisak da tu ima ičega onostranog. Nešto je, međutim, svima ubrzo zaokupilo pažnju.

Besprekorna tišina.

Nijedna životinja nije puštala glas, a na nebu nije bilo niti jedne ptice. Kada su već dobrano zagazili u Okolište shvatili su još nešto. Jutarnje rumenilo stidljivo je izbegavalо da se prostre i nad Međsvetom, te ono što su do koji čas jasno videli pred sobom, sada je bilo uronjeno u večnu polutamu.

Negde na pola puta, baš kada su bezglasno promicali pored poslednjih kuća neboparajuća vriska zaori se sa svih strana i oko njih stadoše da se ukazuju aveti Međsveta. Poput drevnih rimske legija, avetinjski ratnici stajali su u savršenim formacijama sa leve i desne strane puta, nemo propuštajući izbeglice. Do izlaska na drugu stranu Okolišta delilo ih je samo dvestotinak metara kada je predgorje zadrhtalo i pred njih je niotkuda istupila Vila Ništavila.

„Lukavo, kraljice, lukavo, odajem vam priznanje... Umalo da se provučete kroz moj dom, i u tolikom broju... Nekažneni.“ Prozirna ženska prilika imala je po svim merilima izvajano telo, ali je njeno lice zato bilo nagrđeno vekovnim nemicom. Između sitnih zlih očiju, kukast nos nadvisivao je usne iza kojih su se, dok je govorila, pomaljali sitni šiljati zubi.

Kraljicu Katarinu kao da nije dotalo to što razgovara sa utvarom strom vekovima.

„Mudra Hajkuno.“ Prislonica je ruku na srce u znak pozdrava i avet na to još više skupi sitne oči. „Kakav smo zločin načinili da nam zbog njega kazne propisuješ?“

„Usuđuješ se i da pitaš?“ Govoreći, Hajkuna kao da izgubi malo svoje prozirnosti. Odiže se od zemlje i stade da im lebdi nad glavama, na šta oni jedva smiriše ustrašene životinje pod sobom. „Ratonosci...“

Legije sa leve i desne strane puta urlikom su ponovile poslednju reč svoje gospodarice, na šta su se narod i vojska kraljice Katarine propisno uskomešali.

„Mi rat ne nosimo već od njega želimo izbeći. Napadnuti smo...“

„Od rata izbegli da bi u izbeglištvu novi rat spremali, je li?“, ciknu Hajkuna.

„Zemlja se mora braniti. Ognjišta na kojima smo odrasli, sveta su!“, uzviknula je Kraljica tonom od koga i prastaroj utvari zadrhtaše obrazi i brada.

„Tišina!“, zatutnja predgorje od Hajkuninog glasa. „Vidim da si sve učinila kako te je neko podučio, pa vam moja vojska ne može nauditi. Ipak, na tvoju nepriliku, a moju priliku, nije te podučio dobro...“

Hajkuna podiže glavu i jeknu mnogoglasjem. U isti čas sve potkovice na kopitama stadoše da se tope, kao da životinje stoje na usijanom ugljevlju, a Vilin-trava u džepovima naroda i kraljičin đerdan se pretvoriše u prah. Legije utvar-vojske Vile Ništavila nekoliko trenutaka nisu se pomerale, a onda jurnuše ka koloni izbeglica.

„Forma-bok! Forma-jednored!“, uzvikivao je Bratoljub naredbe vojnicima i oni zauzeše položaje kao jedan.

Prodorni Hajkunin kikot zapara polutamu Međsveta. Sada je bila gotovo sasvim vidljiva, od krvi i mesa.

„Dok se moja deca pozabave tvojim ratonoscima, ja ћu od tebe uzeti to lepo lice. Poslužiće neko vreme...“, rekla je utvara i pružila dugačke nokte ka kraljici.

„Danas ovde neće biti prolivena ni kap krvii, prokletnice!“, uzvratila je kraljica Katarina. „Jer pogrešila si samo u jednom...“, Razgrnula je ogrtač i pod njim joj nešto zablista. „Bila sam dobro podučena. Svetom Trojicom srebro osveštano drugi je đerdan sačuvalo!“.

Hajkunine šake promeniše pravac sa kraljičinog lica na vrat, ali kako je dotakla čarobni splet prsti počeše da joj cvrče. Gubila je obliče i postajala sve prozirnija, a njene utvar-trupe opet se ukopaše u mestu.

„A sada, prokletnice, nemam moć da te zauvek izbrišem sa moje zemlje, ali te zato obavezujem da nikada više nažao ne činiš mome narodu. S druge strane, sa osvajačima i krvnicima, čini šta ti je volja.“

„Ne... To ne može biti“, škripala je Vila Ništavila. „Ne možeš znati reči...“

„Jednom si me potcenila i, kako vidim, nisi naučila lekciju...“, nasmejala se kraljica Katarina, podigla obe ruke ka nebesima i uzviknula:

*„Mojoj Bosni, reci i planini,
svim zvezdama, nebeskoj dolini,
goloj steni, krvi usoljenoj,
darivamo duši izgladneloj.*

*Suzom, vetrom, protiv ratne muke,
jed čemerna svake morske luke,
od Hajkune ne bila nam hajka,
jer i ona nekad beše majka.“*

Vrtogлави вихор подиже се од избеглике колоне и краљице Катарине, и као да је никада и не беше, nestade polutama Međsveta, а са њом ишцеозе и легије utvar-vojske i stara Hajkuna, Vila Nišavila. Ogrnuta bezmesečјем, ноћ se prikradala nad dinarske proplanke, te нико од краљичиних људи, па ни она сама, nije video da se polutama иза њих ponovo sakuplja. Put ka Kupresu bio je slobodan, ali само за њих.

Sledećeg dana, tabor osmanlijske potere između Draževog Dola i Okolišta

Čadorи боје небескоплавог јутра ubeljenog pokojim oblаком попут јата румелијских гугутки гнездили су се на proplanцима изнад Draževog Dola. Зелени ратни барјаци испред њих, били су знак да је потера и dalje u toku. Иако су се опасно приближавали границима Млетачке републике, чије освјајање султан тада није имао у плану, један од османлијских заповедника није одустајао. Други војсковођа, истог војног чина, није delio njegovo mišljenje.

У скоро исти час изашли су из својих шатора, стали један поред другог међу one bojne barjake i u daljini promatrali polutamu iznad Okolišta.

„Predugo si, мој Gazi Isa-beže, divanjo по градским мханама и s đizlijama drugovao, па ти је нарав смекшала. Srce se od takvog života u paperje pretvori, па ти није до ratovanja“, говорио је Veledi Minat-beg одмеравајуći saborca postrance.

„Znaš kako kažu, пријателju... Valija ne sluša само savetnike, već valija osluškuje i kako jalija diše“, узвратио је Isa-beg šiljeći brkove. „Poslušaj me zato kad ti говорим, нечиšta je сила u gorama испред нас.“

„A која је то сила већа од Alahove, питам?“

„Tamo kud si naumio, Minat-beže, за веру и porekло се не пита“, više šapatom реће Isa-beg. „Nije od важности јеси ли Alahov ili Hristov. Овдашњи народ то место зове Međsvet.“

„Vidi njega! Место ајете свете knjige да propovedаш, а ти си mi bapskim pričama počeo главу пuniti. Međsvet, Čistilište, sve su то izmišljotine kaurina“, одбрusio је Minat-beg ne skidajući pogled sa svog odredišta. „Ušli smo u Kuria bani, дошли до Kozovgrada... па не misliš da ћу се сада okrenuti pred crnim nebom u koje је ni manje ni više nego jedno јенско vojsku i народ повело?“

„Još ti je материја rođena умела говорити, pre bi dunum земље zubima uzorao, no što bi неког послуšао, Veledi Minat-beže“, реће kroz osmeh Isa-beg.

„Pusti сада моју материја и nemoj mi se pozivati на zajedničко detinjstvo i prizivati такве sentimente, odvratiti me nećeš. Ако са мном не подеш ozbiljno ћеш me uvrediti, а како ћеш to sultanu objasniti... Alah neka ti је u помоћи.“

„Dobro, prijatelju. Neka ti, idi, ali ja moje ljude tamo neću terati. Ta-kvog neprijatelja arkebuza naših azapa ne ubija, niti ga strela akindžijska može pogoditi.“ Isa-beg se naže prema Velediju i ponovo se oglasi šapatom. „Iz takve borbe šehidom se ne biva, a ti idi kad si tako naumio...“

„Sveta knjiga nam poručuje...“

„Znam ja šta Kuran poručuje“, prekide ga Isa-beg. „Ali ti ne razumeš da ovo pred nama ni sa jednim Bogom nije povezano.“ Gazi Isa-beg pokaza rukom u daljinu. „Iz one tame se Alahu ne ide, a džehenem se, prijatelju, nikome ne mili.“

Jedan sat kasnije osmanlijske trupe Veledi Minat-bega, u uniformama boje terakota, ulile su se kao nadošla reka u polutamu bosanskohercegovačkog Međsveta.

Najsjajnija zvezdo nebeska, sultan Mehmede II Fatihu

Vest je stigla da je kraljica Katarina u Kupresu, a da Veledi Minat-beg i njegovi ljudi nikada nisu nađeni. Mnoga će vam usta reći da je krenuo u osvajanje Jajca i pokušati da istinu sakriju od vas, ali ja to neću učiniti ni po cenu da se o šerijat ogrešim i da to platim glavom.

Veliki deo ovih zemalja sada se nalazi pod Vašom vlašću i milošću. Zato vas ja kao pokorni sluga prekljinjem da nikada na ovu stranu ne šaljete Alahove vojnike jer Veledi Minat-beg i njegova vojska nestali su u Međsvetu. On je nastavio poteru za kraljicom i narodom putem kojim nismo mogli. Ja sam poslušao lokalna verovanja i spasao sebe i svoje ratnike, jer znao sam da ne mogu ići onim putem kojim je prošla kraljica Katarina Kosača-Kotromanić, neporočna žena, čistoga srca. Znao sam, a pišem vam da znate i vi presvetli sultanu - niko od nas ne može ići putem kojim je isla Tahiri Hanuma.

*Gazi Isa-beg
krajišnik Bosanskog Krajišta*

Vanja Spirin

NAJADE

Seine je lijeno i bezbrižno odnosila uzdahe strasti i pripitu pjesmu bradatih hipsterskih pjesnika, koji su, svi do jednog, nosili boemske šalove i sami sebe nazivali čudom kreativnosti i dostignuća moderne umjetnosti i marketinga. Rijetki među njima su to odistinski i bili, no to stvarno nije nimalo bitno za našu priču. Ono što jest bitno da se u stanovito izmaglicom milovano doba noći pojавio trenutak kada su svi nekud otišli, a iz mirnih utihlih voda pojatile su se tri vitke stasite djevojke koje su otmjeno poput nekakvih čudesnih prikaza kročile površinom rijeke i krenule prema obali. Slučajno se tu našao jedan od samozvanih umjetnika, koji je u vrećici od natrona nosio bocu vina i onaj za Pariz karakteristični dugački kruh, baguette. O ramenu mu je visio Nikon, od kojeg se nije nikada odvajao jer je kao profesionalni fotoreporter jednog od utjecajnijih alternativno-anarhističkih internetskih portala uvijek morao biti spremjan na kakav neočekivani ulov. Hitro se bio povukao u sjenu obližnjeg grma i promatrao kako žene u mokrim haljinama starinskog kroja izlaze na obalu i skidaju odjeću, otkrivajući zanosnu put. Ludovic, tako se zvao taj momak, polako odloži kruh i vino, isključi zvuk okidanja i vješto poslikava seriju fotografija. Na njima se jasno vidjelo kako gole žene obavija tajanstvena izmaglica pa se potom pojavljuju u posve suvremenoj odjeći, pogledaju se, nasmiješe i laganim hodom nekuda odlaze, a njihova stara mokra odjeća netragom nestaje. Mladić za njima kreće tihom, uvježbanom opreznošću profesionalne uhode. Uz obalu se u tom trenutku ponovno pojavilo neko bučno, pripito društvo željno zabave, ludovanja i neobavezognog seksa.

Mara, Katarina i Milica, kako su se zvali te čudesne žene, veselo su se ogledavale oko sebe i zavirivale u uske uličice popločene granitnom kaldrmom.

“Ma čini mi se kao da se ništa nije promijenilo od zadnji puta”, reče Katarina i zagleda se u izlog neke antikvarnice, osvjetljene tek uličnom rasvetom.

„Da, ali nismo bile tako davno“, složi se Milica. „Koliko ima? Dvije, tri godine? Baš me zanima radi li onaj naš lijepi, ugodni kafić. Baš mi se pleše.“

Mara se samo namršti i odmjeri svoj izgled u obližnjem izlogu, popravivši si kosu. Pripijena crna koža koja je naglašavala njenu skladnu figuru i čizme s visokim potpeticama bile su tek naznaka njezine drugačije osobnosti. Ona nije baš voljela romantične pariške kafiće, čak nije ni voljela riječ romantika, jer ju je podsjećala na Rimljane i njihovu okupaciju tog njoj srcu prirastog grada. Naime, tri najade, u povijesti zabilježene kao tri kraljice Mara Crnojević, Katarina Kosača i Milica Hrebeljanović prvi puta su na tom mjestu izašle iz Seine dok su uz njene obale u trećem stoljeću prije nove ere još živjeli pripadnici keltskog plemena Parisii, po kojima je kasnije grad dobio ime. Mara je voljela te ljudе, govorilo se da je tu bilo i neke strasti između nje i Vercingetorixa, moćnog galskog vojskovođe, a podmukle i manipulativne Rimljane nije voljela ni onda niti danas. Ta drevna, prkosna ratnica u suvremenom je doba voljela pivo, brze motore i sve vrste žestoke glazbe. Na majici ispod motorističke jakne grudi joj je milovao natpis „Lamb of God“.

Ludovic ih je tiho slijedio i zastao na trenutak.

„Gle kretena“, pomisli, „ostavio sam kruh i vino. E jebi ga sad.“

No, radoznalost i izglednost nečeg nesvakidašnjeg i vrlo moguće uno-snog bile su jače.

Tri kraljice ušle su u jedan od kafića, odmah našle prazan stol i sjele. Do njih uskoro dođe riđokos, stasit konobar, koji se s njima srdačno izgrli i izljubi.

„Djevojke, drago mi je da ste opet tu. Zadnji puta me nije bilo, imao sam, hmm, nekog posla. Koliko se nismo vidjeli? Sto godina?“

„Oko dvjesto“, reče Katarina, a ostale kimnu potvrđno.

„Da, puno je prošlo od zadnjeg tulumu“, kimne konobar Finn, jedan od Vječnih. „Vi ćete klasično? Ono fino crno vino?“

„Ja ću pivo“, reče Mara.

Konobar kimne glavom i okrene se.

„Finne“, reče Milica na onaj posebni način da su njen glas čule samo Katarina, Mara i on.

„Reci.“

„Go raibh maith agat.“

„A, još uvijek znaš jezik“, nasmiješi se Kelt. „Lijepo. Tu ste nekim poslom?“

„Ne, samo smo došle na piće.“

U međuvremenu su momci za šankom primijetili tri naočite djevojke i krenuli ih tiho komentirati. One ih odmjerile, pogledaju se međusobno i po-

zovu ih za stol. Ludovic iskoristi tu priliku, sjedne za stol pored njih koji se bio ispraznio, naruči piće i krene prisluškivati razgovor.

„Od kuda ste, cure?“, upita jedan od momaka. Slušali smo vas malo. Nepoznat nam je taj vaš jezik.“

„Mi smo ti najade iz područja koje vi danas zovete Balkan.“

„Vi ste neke... mafijašice?“

„Čekaj, gle ga, kud ćeš“, pridruži se drugi, suhonjav, plavokos, oštirih crtica. „To je mitološka priča. Najade su nešto kao sirene, samo žive u izvorima.“

„Kojim izvorima? O čemu ti to govorиш? Hoćeš reći da su ove tri cure nekakve slatkovodne morske sirene?“

„Samo slatkovodne“, kimne potvrđno Katarina.

„Koje vole vino, ples i dobro društvo“, reče uz osmijeh Milica.

„A ja volim pivo, vino mi je dosadilo“, nadoveže se Mara. „Sve tri smo davno bile kraljice.“

Treći od momaka samo odmahne glavom, ustane i ode do šanca. Zgodna mlada šankerica sa zelenim irokezom, prekrivena pirsinzima i tetovažama upitno ga pogleda.

„Što je, što si se maknuo? Pa dobri su komadi. Naročito ona metalka.“

„Ma, božeoslobodi, neke totalne lujke. Govore za sebe da su kraljice i sirene.“

„Pa to bi htjela i ja biti. Ajde ih pitaj jel imaju još toga pa da se i ja malo pretvorim u kraljicu i sirenu.“

„Ja njima više ne prilazim. Nekakve su mi jezive. Imam neki osjećaj...“

Djevojka odmjeri dugim pogledom Maru. „Znaš što? Nisam ja baš od cura, ali ovu bi si rado priuštila. Kako si rekao? Ona je princeza i megafon? Jebeno.“

„Rekao sam kraljica i sirena.“

„No, to.“

„Čekaj, što vam se događalo dok ste bile kraljice?“, reče Paul, krupan, malj momak, koji je odmjeravao Katarinu s velikim zanimanjem.

„Misliš, balkanske?“, nasmiješi se Katarina. „Mi smo puno starije, bile smo vladarice i puno prije.“

„Koliko prije?“

„To se damu ne pita. Netko bolje, netko lošije nosi tisućjeća. Evo, dok sam ja bila posljednja bosanska kraljica bilo je tu svačega, morala sam se s djecom skrivati od Turaka, jedva smo izvukli živu glavu. Cijeli cirkus.“

„Ja sam sestra poznatog Skenderbega, zapravo se zvao Gjergj Kastrioti“, reče Mara. „On je bio od naše sorte.“

„A ja sam vladala Srbijom nakon što mi je poginuo muž“, reče carica Milica.

„U, jebote“, začudi se Paul. „Bogme ste svašta doživjeli. Ako je išta od toga istina.“

Ludovic je užurbano slao poruke svojoj urednici i tražio je da se pošalje ekipa koja će snimiti i intervjuirati te tri sumnjive djevojke s čudnim pričama i nedoučivim namjerama. Slike u redakciju nije htio poslati dok se ne dogovore oko posebnog honorara. Budući da je anarhistički portal za koji je radio bio pod brižljivom paskom policije, ubrzo su saznali o čemu se radi i poslali tim inspektora i specijalaca da dovedu stvar u red i ispitaju što se tamo uopće događa.

U kafiću su djevojke ustale od stola i zaplesale s Finnom i šankericom, privlačeći senzualnim, zavodljivim plesom poglede okolice i pozivajući momke da im se pridruže.

Odjednom se Mara trgne, stane i pogleda prijateljice. U istom trenu kada su u kafić nahrupili policijací sve tri su ispustile krik koji je pogasio svjetla u nekoliko blokova i zaledio u pokretu sve u stotinjak metara oko njih. Mara nezadovoljno odmahne glavom pa ode do Ludovica i uzme mu mobitel i fotoaparat.

„A, znala si da vas tip špijunira?“, reče Finn, kojeg su djevojke izuzele od čarolije.

„Nismo mogle biti sasvim sigurne, ali znaš i sam da su naša čula drugačija“, reče Katarina, a Milica samo kimne i pretraži nevoljnog paparazza još jednom, zalijepivši mu pri ton nekoliko tvrdih šamara.

„Ovako ćemo“, reče potom. „Ovo zamračenje će trajati još desetak minuta nakon što odemo. Kad se sve odmrzne, ti se samo pravi blesav. Mi ćemo u međuvremenu izbrisati svaki trag našeg postojanja. Malo nije ispalo kako smo zamislile, ali bit će već prilike.“

„Pa kako ćete izbrisati, na primjer, policijski server? Ili server na koji je slao poruke?“

„Ne brini, možemo mi to, nije problem. Aj, daj još jedan zagrljaj pa se vidimo kad se vidimo. Drugi put, tulum, ali bez paparazza i takvih nekakvih ništarija.“

I tako se sve završilo. Kada se svijet odmrznuo, specijalci i inspektorji su ušli u kafić, sve ispitali i na kraju priveli Ludovica, kojeg su nakon istrage poslali na psihijatrijsko promatranje jer je lupetao svakojake besmislice i tvrdio je da su mu kopnene sirene ukrale mobitel i fotoaparat. Momci koji su pili s

tri kraljice su i prije imali pokoji problem sa zakonom pa nisu ni pisnuli, a konobarica je na kraju rekla Finnu:

„Što god se tu dogodilo, žao mi je da nisam zavela onu metalku. Ona-kvo sočno dupe u kožnim hlačama se ne susreće svaki dan, a činilo mi se da su se došle baš dobro provesti.“

„Pa mogla bi onda za utjehu zavesti, recimo, mene“, nasmije se stari Kelt, koji je djelovao kao tridesetogodišnjak. „Ni to ne bi bilo loše.“

„Pa i mogla bih, znaš, nisi loš, starkeljo“, nasmije se djevojka i pljesne ga po guzici, dok su se negdje u isto vrijeme tri najade pod okriljem tmine i magle neprimjetno vratile u svoj voden dom.

Marijan Mašo Miljić

MARINA RUŽA

- Kod Ruže već nekoga ima.
- Vidim, draga moja. Ne mari. Taman da nijesmo sami. Ruža pripada svima.

- Dobre veče!

- Dobre veče, đeco. Bog s vama: otkud vi ovđe, u ovo doba noći, kojim dobrom u pustoj planini?! – reče ženska prilika i poče se iz polusjedećeg položaja polako uspravljati. – Nećemo se rukovati, ruke su mi prljave od zemlje. A inače...

Prema mjesecinu se moglo naslutiti da se radi o srednjovječnoj ženi, gospodji stasitoj i vittkoj, u neobičnim lijepim haljinama ispod ogrtača, kakav imaju svetice na renesansnim slikama italijanskih majstora, lica boje slonove kosti.

- Gospođo, izvinite, nećemo da vam smetamo.

- Ništa. Ne uzbudjujte se. Nijeste me iznenadili svojim dolaskom. Znala sam da će nekada neko doći. Odavno čekam...

- Istina, mi nijesmo očekivali da će u ovo vrijeme ikoga biti na ovome piperskom valu, na Kamenu s Ružom, na Ivan-begovom katuništu, iako je ljetno pa planina vrvi od posjetilaca.

- Ko ste vi, omladino, odakle ste, kojim dobrom? – zapita tajanstvena gospođa.

- Ja sam Jovan, a ona je moja vjerenica Marija.

- A, tako, tako. Shvatam. I ja sam Marija, Mara – kako su me uglavnom za života zvali.

- Za života?! A ko ste, zapravo Vi, Gospo?

Gospa kao da to preču, pa nastavi svoju priču.

- Ja svake godine oko Blage Marije, krajem jula ili početkom avgusta, kad je pun mjesec i noć ozvjezdana, dođem na ovo mjesto, pored Ruže, izuzetne ljepote i opojnog mirisa, da joj se javim, da oko nje okopam, ako treba, ili je zalijem u sušno vrijeme, ako to čobani nijesu već obavili, kako to inače čine s pokoljenja na pokoljenje... Da se sa njom porazgovaram na jeziku koji ona razumije. Mi smo stare drugarice. Ona nije obična ruža.

- Gospo draga, raduje nas susret s Vama, baš na ovome mjestu, našim lijepim povodom. I za nas je ovo mjesto sveto, iako nikad do sada nijesmo ovdje bili, reče Jovan.

- Ovo je za mene kultno mjesto. Važna tačka moga života i sudbine. Odavde počinje da se odmotava konac s kalema moje priče koja teče vjekovima, preko pet stoljeća.

- Nemoguće, zavapi Jovanova zaručnica.

- Vi ste, pretpostavljam, došli zbog Ruže, pređe preko upadice nepoznata žena.

- Tačno, isključivo zbog Ruže. Vama je, možda, poznata legenda o njoj, koja se prenosi s koljena na koljeno, netremice gledajući zagonetnu gospu, dodade Jovan.

- Naravno. Ali voljela bih da čujem i vašu priču.

- Ta priča o Ruži nas je i dovela ovamo – reče Marija.

- Istinita legenda, dodade Jovan, pa nastavi: - Marija i ja smo se skoro vjerili. Svadba je ugovorena za Gospodindan. Priču smo slušali od starijih pa smo se dogovorili da, bez znanja njene i moje porodice, podemo u hodočašće Ruži, ne po danu kako se to obično čini, nego noću, po mjesecu. Daleko od zlih očiju i uroka. Inače mi smo tu blizu, ispod planine Lole. Moje se selo zove Orman a njeno Korman.

- Vrlo zanimljivo. Nastavite, đeco.

- Idući tragom legende, evo nas ovde, s Vama - poče Marija.

- Došli smo, Gospo, da sa ove svete Ruže, koja kažu traje vjekovima, uberemo po cvijet za ljubav i sreću u našem budućem braku i životu. Ružu je ovde, po legendi, koja se pamti u narodu, iz Žabljaka, svoje prijestonice, donio i posadio, uz pomoć vile, zetski i crnogorski gospodar Ivan Crnojević. Ali je ostavio i amanet i prokletstvo. Amanet, da pokoljenja paze i čuvaju ovu ružu, ali da sa nje nikо drugi ne smije brati cvjetove osim zaručnika – vjerenika, mladoženjā i nevjestā, inače će sve druge, koji bi sa nje ubrali cvijet, da stigne prokletstvo. - Naglasi Marija te dvije riječi.

- Zato čobani piperski, umiješa se Jovan, sa Lukavice i okolnih planina u proljeće, kad okopni snijeg, oko nje okopaju i ognoje zemlju, potkrešu suve grane i vode kola zetsko i crnogorsko, i pjevaju.

- A kako pjevaju, baš sam radoznala, prekide ga Gospa koja je dotad pobožno slušala.

- *Ili:*

*- Samo Zeta rađa vile,
Vile mreže raširile
Pa u njima love momke,
Mlade momke i đevojke...*

*Crnogorsko kolo slavno,
Kretalo se još odavno,
Kretalo se od davnina
Kretala ga omladina.*

Do skoro, nastavi Jovan, ovđe se na Svetoga Iliju održavao narodni sabor, zametala se kola, ženilo i udavalio, pjevalo. Ali omladina ode u gradove, sela opustješe, slabo se ko ženi i udava. Zato su naši roditelji, pošto smo se vjerili, željeli da prije braka, po nekom starom običaju, i mi dođemo i uberemo po cvijet sa ove ruže za srećan brak, dug život i lijep porod.

Ova Ivan-begova Ruža je svetinja ne samo za naš kraj nego i za cijelu Crnu Goru, ali se vremena mijenjaju. Ona je srasla s kamenom – i Ruža i Crkva.

Gospa, koja je sve to pažljivo slušala, ne izdrža: – Kakvoga Ivan-bega Crnojevića?!? Prvo on nije nikakav beg nego moj Ivan i gospodar moga srca i Crne Gore, a drugo, ako ćemo pravo, to nije Ivanova ruža nego moja! Ja sam je svojom rukom posadila i suzama zalivala.

- Stanite, Gospodo! Vi buncate. Kad bi bilo tako Vi biste sad imali 565 godina. A to je nemoguće.

- Moguće je, i te kako je moguće. Ona se opet uspravi. Prema mjesecini, uprkos godinama, isticali su se njena ljepota i gospodstvenost.

- Kako je to moguće, zaboga, Gospo?! - Opet uglaš zavikaše Marija i Jovan, zabezeznuti i zbuljeni.

- Lijepo, đeco! Tako, jer ja sam Marija – Mara, druga supruga gospodara zetskog i crnogorskog Ivana Crnojevića, čerka znamenitog Hercega Stjepana Kosače i Jelene, čerke Balše III. Zato je ta legenda istinita. Nju potvrđuju i moje i vaše prisustvo.

Marija i Jovan se iznenađeni unezvijerenog pogledaše, zanijemjeli od čuda.

- Ne plašite se, đeco, nijesam ja vampir, već Marina duša u posebnom, nebeskom, bestjelesnom obliku, a duše u njemu ne stare i ne umiru. One postoje u više ravni.

- Nije moguće, uglaš opet zavapiše Jovan i Marija, sa strahom i nevjericom u glasu. – Nije sijenka, sijenke ne govore i nemaju tijelo, pomisliše.

- Moguće je, sasvim moguće. Moguće je, vidite, i ovaj nemogući susret. Sve je moguće... Ne bojte se. Samo me ne dotičite jer je tijelo svjetlosno, zvjezdano. Zgusnuta živa sila. Vidim da ste zbuljeni...

- Gospodo draga, Vi se sa nama šalite. Ili vam nije dobro. Hoćete li malo vode? - sažaljivo uskoči Marija.

- Ne šalim se, duše mi. Ivan mi je ovu ružu donio iz Italije nakon trećeg izgnanstva iz svoje države, pod pritiskom moćnog sultana Mehmeda Osvajača. I ranije mi je donosio ruže i drugo cvijeće iz Venecije i drugih italijanskih gradova. Ali ova je iz Loreta kod Ankone, ispred crkve Svetе Marije, kao poklon od tamošnjih opatica. Moj Ivo je bio živi mučenik. Više je mislio na državu i narod nego na sebe i porodicu. Tu se on zavjetovao da će, ako se ikada bude vratio u domovinu, podići crkvu posvećenu Svetoj Gospodi – Bogorodici. I podigao je kasnije crkvu u Cetinjskom polju. A vratio se odmah poslije

smrti sultana Mehmeda. Na Cetinju je prvo podigao dvor, pa manastir. Ivan je bio i veliki borac i mučenik.

On je bio neko vrijeme u zatočeništvu kod moga oca. Nikad se nije su voljeli, više su bili neprijatelji nego prijatelji. Ali ja sam ga voljela, iako je bio petnaestak godina stariji od mene. Neđe skoro u isto vrijeme kad je umro herceg Šćepan, Ivo je stupio na zetski prijesto. Tri godine kasnije smo se vjenčali. Tada sam imala dvadeset i četiri godine. Imali smo srećan brak i puno đeće: četiri sina i tri čerke.

Upravo ovo mjesto je početak moje i Ivove nesreće. Blizance Konstantina i Jelenu jednoga ljeta poslali smo na Lukavici kod kneza piperskog Staniše, za koga je bila udata Ivanova rođaka. On je bio bogat vlastelin, držao je velika stada ovaca, puno goveda i konja, a nadzirao je i naša stada na Lukavici i Krnovu.

Gospođa Mara zastade, pogleda Jovana i Mariju, prekrstti se pa nastavi.

Jednoga dana, sunce je bilo na zaranke, đeca su se popela na ovaj kamien i zaigrala se.

Najednom ih je stala piska. Čobani su pritrčali, ali je bilo kasno. Oboje je već bilo mrtvo. Zapunula ih je velika zmija. Videli su je samo kako u rupu zamiče: crna, na repu ja imala nešto, kao srp. Više je nikad niko nije vidio. Vele, da takve nepomenice zemlja ne prima u se, a ako ih primi, više im nema izlaska.

- Jovan je čutao, a Mariji su tekle suze. Kao da su i zvijezde prestale da trepere, a mjesec se snuždrio.

- Nastavite, molim vas, Gospo, kraljice – prošaputa Jovan.

- Bila je na dvoru velika žalost. Svi su plakali, vlastela i narod. Sve je bilo u koroti. Ivo govoraše: "Zakla mi ala đecu, pa mi se i oko države omotala, narodu oko grla. Nećemo se puštiti tek tako". – Te godine pao je Žabljak, pa smo prešli na Obod, a malo kasnije na Cetinje.

Na ovom sam mjestu de stojimo, đeci u spomen, posadila ovu ružu, koju mi je Ivan donio. Cvjetovi su joj krupni i crveni kao krv. Ja ih pamtim a ne vidim, jer ne mogu doći po danu. Sad su crni, više modri pod mjesecim. Samo nar ima ovakav cvijet. Ali ovaj je savršeniji. Vidjećete ujutru kad cvjetovi budu otvarali latice pod dahom noćnika.

A ja tako dođem jednom godišnje, u vrijeme Pasje zvijezde zasljepljujućeg sjaja, kad psi od vrućine polude, i plačem, bez suza, vjekovima. Za đecom mojom koja nijesu imala sreće da porastu.

Ali i nad mojim domom i rodom, mojom porodicom, državom i narodom kojima je Ivo vladao. Za njim živim mučenikom. Ja plačem a suze se unutra slivaju, u dušu, na srce kaplju. Plaćem suvimi očima. Da mogu bar da se isplačem, da naričem i tužim. Ali ne mogu. To se noću i ne valja. Đeco moja, rano moja, bez prebola.

- Gospođo Marija, sjedite. Duša vam se cijepa, srce će vam prepući, tješila je Jovanova vjerenica uplakanog lica.

- Ne mogu da se isplačem, a plačem. Plaćem za Ivanom, za sinovima Đurđem i Stevanom, za nesrećnim Stanišom, čerkama i njihovim porodom.... Niotkoga ne osta ni kost ni prah, osim Ivana, a i njegove su pogubljene.

- Ali ostalo je ime i mjesto u pamćenju narodnom, upade joj u zbor Marija.

- Ivan je sazдавao državu između dvije ale: Osmanlijia i Mlečana. Oko nje se stezala velika zmija, kao ona što nam je đecu zaklala, ali mnogo veća. Ali ovoj kraja nije bilo, sa više glava i repova. A Mlečani lukavi su nas kobajagi štitili i otkidali dio po dio od države, predavalci nas sultanu, trgovali našom sudbinom. Moju braću okretali protiv mene i Ivana, pa naše đece.

- Isplačite se, Gospo. Olakšajte sebi bol, ublažite tugu vjekovnu.

- Kad Ivan nije mogao više da se brani oružjem, dobavi iz Venecije tipografsku presu da štampa knjige. Da se Knjigom brani. Nije dočekao da vidi Đurđevu nevjestu Jelisavetu. Dok su svatovi bili na putu od Mletaka prema Cetinju, Ivo je ispustio dušu...

Nije dočekao da vidi ni ljepotu knjiga prvtipnih. Ja sam pomagala Đurđu, novom gospodaru, koji je vidio dalje od drugih, ali nije mogao kroz zid sADBINE. Morao je pod pritiskom Osmanlijia da odstupi iz zemlje. Srećom, moje oči to nijesu videle, jer me je Gospod, u snu, uzeo k sebi. Stevan je pokusao spasiti što se spasiti moglo, ali je bilo prekasno. Ispred velike otomanske nepogode utočište je našao među monasima. Ostalo je samo podlovčensko ognjište da se piri i razgara, dok opet ne bukne u plamen...

- I šta bi, na kraju, sa Đurđem i Stanišom? – zapita Jovan.

- Đurđe se, kao što rekoh, sa suprugom Jelisavetom i đecom stani u Veneciji, kao nesrećni izgnanik, pod zvjezdom izbjegličke sADBINE, nastojeći da se uz pomoć vjerolomnih i lukavih Mlečana, svoje tazbine i francuskog kralja povrati na prijesto, ali bezuspješno.

Pet godina prije smrti Ivan je poslao maloljetnog Stanka sultanu u Carigrad, toboš da uči carsku školu, a u stvari za taoca, da bi Crna Gora bila mirna. Ali čim se Ivo predstavi, sultan ga uvede u svoju vjeru, zemlja mu kosti isturala, proklet bio i na onom svijetu – te tako od njega napravi krvnika svojoj zemlji i narodu.

- Je li istina, osmjeli se Marija da pita, da Vam je Staniša, kao mali „prgrizao sisu u posanje“, kako veli naš pjesnik? I da ga je stigla materinska kletva?

- Istina je, istina. Ali ja svoju đecu nikad nijesam klela. Dijete je to, nevino, učinilo svojim zubićima, ili me je u snu prevarila ona ala.

- Smirite se, Gospo! A šta na kraju bi sa Đurđem, zapita nekako ispod glasa, Jovan.

- E, Jovane, Jovane, koji nosiš ime Krstitelja. Pođe moj nesretni Đurđe, preobučen u kaluđera, da izmoli od sultana Crnu Goru, da i dalje vlada ze-

mljom i narodom, da pečata knjige. Da bar u njoj ostane do sudnjega dana. Ali car ne dade, već ga kao tužnog izgnanika zatoči neđe u Anadoliji, te tu samrije. Duša me za njim boli i njegovom porodicom koja je u Veneciji sirotinjski pretrajavala.

Naši dušmani i klevetnici proturali su priču da je promijenio vjeru, da je stao ispod Lune i da se odrekao Krsta. A prije bi Đurđe poginuo, pristao da bude raspet ili nabijen na kolac nego što bi iznevjerio Hrista. I on bi nosio posjećenu glavu kao naš Sveti Jovan Vladimir. Ima i priča da je pobegao na Rodos i da je poginuo u njegovoј odbraći od Turaka, a neki vele da je sa ikonom Bogorodice stigao na Maltu...

E, đeco moja, ne znate vi još šta je život! Ko zna šta i vas čeka...

Milo mi je što smo se sreli vašim lijepim povodom, bez obzira na moju vjekovnu korotu i tugu.

Marija, kako si ti dobila ime?

- Rođena sam na Blagu Mariju, pa me svetica častila imenom.

- I ja sam rođena na dan Blage Marije Magdalene. Ona je i moja svetica.

Mene je častila imenom i stradanjem. Ona je bila grešnica, pa se uzvisila do svetice. Slijedila je Hrista i širila njegovu vjeru. Njoj se prvo javio nakon smrti. Njihova ljubav je velika misterija.

- Gospo, nemojte se ljutiti, ali moram Vas i još nešto pitati, ko zna hoćemo li se ikad više viđeti, - promuca nekako Jovan. - Vele, Gospo, da je, po legendi, vaš muž Ivan uz pomoć svojih čobana i posestrima Vile donio ovaj ogromni kamen i postavio ga ovđe nasred ravnice, a u udolici na sredini ovoga vala posadi ružu.

- O ne, to nije tačno! U moje vrijeme se pričalo da su ovaj kamen postavili neki ljudi iz dubine nebesa, sa neke blistave zvijezde, koji su stigli u plamtećim kočijama. Oko nje je bio plamen, a vukli su je vatreni konji. Nakonoko je sve bliještalo. Ta plamena kočija je spuštila ovaj kamen i sa njega se opet vratila u nebesa.

- A Vila, Gospo!?

- Nije to nikakva posestrima vila nego neka volšebnica, smaragdnih očiju, koja je htjela da mi Iva zamadija i otme. Istina, ni on nije mogao da odoli ženskoj ljepoti.

Ne zna se ko je bila ni odakle je bila ta čarobnica, ali se jednoga ljeta, prije nego su naša đeca stradala pojavila na planini. Pričalo se da je ona pradavno svoga momka, koji je prevario sa nekom đevojkom, pretvorila u planinu, koju narod zove Lola. I tako on leži ispod nebesa vjekovima. Ali Ivo se nije dao njenim čarima, noseći stalno sa sobom magični neki kamen – ubojtak, koji ima čarobnu, natprirodnu moć.

Zato je vjerovatno ona vještica, iz osvete i ljubomore, đecu našu umorila i učinila sve što nam se kasnije naopako događalo. Ali, kao da je Bog i nju

u planinu skamenio i dao joj ime Lukavica.

- Nevjerovatno! Kako to može biti? To je bajka. To ne može biti.
- Sve je moguće...
- Izgleda.

- Đeco, moja. Kao da čujem đe pjevaju drugi pjevci. Počeće da se razdanjuje. Ja ne smijem čekati rasvit i prve zrake sunca. Ostajte mi zdravo i srećno vam bilo. S mojim blagoslovom uberite po cvijet za ljubav i sreću. To vas ja vjenčavam i krunišem Ružom. A tebi Marija poklanjam ovu maramu za uspomenu.

Zatim se malo odmače, prekrsti se i pogleda u srebrno nebo osuto zvjezdama. U tome času Gospa se pretvori u plamen, plamenu loptu. Obasja kao munja svoju Ružu i nestade, u crvenoljubičastom pramenu izmaglice.

- Ode Gospa od Ruže, promuca Marija sa sjetom u glasu.
- Ode...
- Odleće...

Stablo Ružino im nešto reče, ali oni ne dočuše ili ne razumješe.

Slavuj je odnekud pjesmom oglašavao jutro.

U purpuru jutra Marija i Jovan su se vraćali modrim poljima planinskih ljubičica pokrivenih svilom srebrne izmaglice, s ružama poput šaronskih...

Branislav Janković

OPROŠTAJ

Starica je sedela na tronošcu ispred kolibe i tankim drenovim štapom, starim i skoro okamenjenim (kao da ga je dobila sa rođenjem, stavljenog pokraj kolevke protiv zlih duhova i uroka), jednolično udarala po zemlji, kao da kuca po nekim vratima tražeći da uđe, ili je to udaranje bilo znak nekome ko živi u zemlji da izađe. Tap-tap, poput detlića što traži plen u korama drveća. Neko bi pomislio, ako bi je duže posmatrao, da je na njoj živa samo ta ruka što se podizala i spustala.

Pogled njenih skoro belih zenica - ispranih suzama, kišama i bolestima (a ovde su odvajkada sve bolesti prošle, od groznice do čume) – kao da nije bio na ovom svetu. Mrdala je usnama u nemom razgovoru ili molitvi. Možda kletvi. Pričala je sa samo njoj znanim ljudima. Duhovima ili živim ljudima. Svejedno - sve na ovom svetu ima svoje mesto koje mu je dopustio Bog. Nema dobrog bez zla pod ovim nebom.

Lazar je zastao i naslonjen na staru bukvu posmatrao staricu, pre nego se nakašljao, time obznanjujući svoje prisustvo. Baba je podigla glavu, a njen pogled se vrati među žive i dobi izraz začuđenosti. Osmeh joj pređe izbrzdanim licem. Onda je bacila štap, sa mukom ustala sa tronošca, podigla ruke, prekrstila se i levom i desnom i rekla:

„O hvala ti, Bože, što sretoh popa koji će me ispratiti. Vreme je, znači, došlo. Valja, bio je i vakat. Sve sam videla u životu: kako sijaju dva meseca, kako jednog jutra sunce nije izašlo, uplašeno tolikom krvlju što se prosula po zemlji, zeca sa tri glave, išla do mora, hajdučila i menjala veru. Našla raskovnik i naučila jezik ptica. Sve na ovom svetu, a ponešto i sa onog, sam srela. Oči da mi izvade išla bih kao da ih imam. Sve ova baba zna. I sve vidi.“

„Baš si mene čekala?“, nasmejao se Lazar i spustio torbu pored starice. Sagnuo se i poljubio joj ruku. Šaka joj je bila ledena i Lazarove usne se zgrčiše kao da je nešto oporo stavio u usta.

„Baš tebe, sine. Drugi popovi ne bi izdržali ono što tebe čeka.“

Raspop oseti neki neobjašniv dodir straha i prsti mu sami krenuše da se prekrste. Šuma se učuta. Ni zvuk, ni šum. Kao da je odjednom ogluveo. Zagledao se u staricu.

„Šta ne bi izdržali?“, jedva je upitao, ni sam siguran da li želi da zna.

„Neće me Bog!“, viknu žena i zaplaka se, presamiti se, hvatajući ga za popovske skute. „Kaže mi: Milice! Ne mogu da ti oprostim grehe. I mnogo ih je i veliki su. Ko ta planina iza tebe. Đavolu te ne dam, a ja te neću. Ne dam ti da umreš.“

I Lazar je shvatio koga ima pred sobom. A onaj dodir straha pretvorio se u zagrljav, pa ga stegao poput medveda ili zime.

Veštica!

Reči su mu drhtale, teško izlazeći iz ukočenih usta. Osetio je slabost u nogama i da se ne bi srušio, brzo je seo na zemlju.

„Znala si da će doći?“, upitao je ponovo, očekujući odgovor u kojem neće biti njega. Nije dobro, pomislio je. Nešto ovde ne valja.

„Ja vidim sve, raspope“, rekla je starica i rukavom bluze obrisala nos. „Pa i tebe. Ti si onaj što priča sa mrtvima, znam.“ Prestala je da pliče. Suze su joj se izgubile u borama kao kišne kapi u isušenim koritima potoka. Pridržavajući se za vrata od pruća ušla je u kolibu. „Čekaj me tu. Nemoj da si se usudio da odeš.“

Odavno je shvatio da sve što mu se dešava ima svoje razloge i da će i nebitne stvari, poput ptice čiji je let slučajno video, imati svoju ulogu u njegovom životu. Njegovo bivstvovanje je ličilo na priču - sa početkom, junacima, ponekad borbama ponekad bekstvima i svaka rečenica u toj skaski imala je svoj značaj i mesto. Retko kada ju je on pisao, ali se nije ni trudio da napisano izbriše ili izmeni. Nekada nije ni mogao – Bog je svedok da je hteo i dao bi život da može. Pa ni ovaj susret što ga je prepao, a Lazar se ničega nije bojao, nije bio slučajan. Morao je da se desi. Pre babine kolibe put se račvao i on je pošao levom stazom. Mnogo ljudi pojede svoj život razmišljajući šta bi bilo da su krenuli onom drugom. Da li bi time sprecili loše stvari koje su im se desile? Niko ne pomisli da je možda desna staza vodila u provaliju.

Starica je izašla i umorno opet sela na tronožac. U rukama je imala zavežljaj od marame. Rasklopila ga je u krilu.

„Slušaj me, raspope! Ovde imаш tri dukata. Jedan je za tebe, drugi za smrt, a treći za Boga. Đavolu ne dam ništa, ionako je previše dobio od mene. Jesi li razumeo? Slušaj dalje, sinko.“

Prekinuo ju je.

„Baba! Žurim za Leskovac. Velika posla me čekaju. I moćni ljudi.“

„Leskovac neće da pobegne, moja duša hoće. Velika posla za čas postanu mala, a moćni ljudi ne postoje, upišaju se kada vide smrt. Moraš da me ispovediš i opevaš, čuješ li me? Lazare... noćas moraš da se boriš s Bogom, jer milom neće da me pusti na Nebo.“

„Možda odeš u pakao, majko.“

„Ja već jesam u njemu, sine.“

Lazar se više nije plašio. Rastužio se. Starica je nastavila sa pričom, vadeći narednu stvar iz zavežljaja. Gnezdo lastavice prepuno gloginja.

„Ovo je amajlja protiv nečistih sila koje će tražiti da im se prepustim. Dala sam im život, večnost im ne dam. Lazare... noćas će i davo protiv tebe.“

„Pa, ko će onda sa mnom?“, viknuo je raspop i zaplakao se. Iščupao je grumen zemlje i besno ga zavitlao na stazu. Neka neobjašnjiva tuga mu je sela na grudi i jedva je disao dok su mu suze klizile niz lice. Nije htio da piše ovu priču, ali znao je da će ona napisati njega. „Celog života, a još mi ni dvadeset pet nije, ja se borim. Sam.“

Veštica ga je pogledala svojim ispranim očima, zapluvala protiv uroka i nastavila da mu daje uputstva. Nešto je zasvetelilo u zavežljaju.

„Ovo ovde... to je ogledalce. Sine... noćas će i tvoj najveći dušmanin da krene na tebe. A on je jači od ove prve dvojice. Ti znaš ko je to.“

A Lazar je drhtao i gledao u svoj lik na srebrnoj površini ogledala.

Sve je vratila u maramu i opet je zavezala. Ustala je držeći se za leđa.

„Uskoro će sumrak. Prolaz između dva sveta. Tad počinjemo, jer se dušovi izmešaju sa ljudima, pa možeš da ih prevariš. Idem da se okupam da ne moraš mrtvu da me pereš. Muško si, ne ide.“

Raspop je ustao i pošao u šumu iza kolibe da potraži nastariji hrast.

Da se moli.

„Ovo je moja svadbena haljina“, rekla je starica kada je u suton ušao u kolibu. Pustila je dugu sedu kosu i okretala se oko sebe, radosna. „Bila sam lepa kao vila. Dolazili su iz drugih sela da me gledaju. Dva Turčina, pet Srbina i jedan Grk, poklaše se oko mene. Jednog Vlaucu ubiše moja braća, da mu se kosti nikada ne nađu. I ta lepota je bila i moje prokletstvo i ti ćeš sada, Lazar, da saslušaš sve. Da mi daš oprost. I ubiješ. Molim te, sine. Nikoga drugog nemam.“

„Ni ja ti, majko, nisam ništa“, rekao je i naslonio debelu granu hrasta na zid kolibe. Skinuo je krst i stavio ga u mantiju. Odvezao je rep i pustio kosu. Nije bio spreman, jer čovek nikada i nije spreman. Samo slaže sebe da mirnog srca može da stane pred neizbežnim. A raspopovo srce je jako udaralo – nije našao mir u molitvama starim bogovima.

Ali snagu jeste.

„Ti si mi, Lazar... sve. Ajde, prizovi kojeg boga hoćeš i da krenemo.“

„Ovde smo samo ti i ja, majka Milice. Bogovi neka čekaju da se mi ko ljudi ispričamo.“

I pade mrak i kolibu obasja svetlost desetine sveća.

I starica poče da priča.

„Milutin me je mnogo voleo i na dan svadbe, imala sam tada petnaes' godina...“

Nekada je njeni ispovedanje bilo prekidano plaćom, njenim ili Lazarevim, nekada smehom, njenim ili Lazarevim, s vremena na vreme bi neko od njih zajecao ili viknuo, od straha, stida ili užasa. Ponekad bi sveće zatreptale od njihovih glasnih i dubokih uzdaha. Noć je letela, a starica je žurila da

ispriča sve čime je zaprljala dušu. I svoju i tuđe. Negde pred zorou se učutala. Naglo, kao kada se sekirom prelomi grana. Došla je do kraja. Pogledala je tužno raspopa i rekla.

„Znaš šta mi je najžalije, sine?“

„Šta, majko?“

„Ja, bre, nikada nisam volela! A tuđu ljubav sam olako shvatala. Čovek koji ne zna da voli on i ne ume da prihvati ljubav. Oni vatra ja led, oni oganj ja voda, oni sunce, ja mesec. Ko u inat sebi. Njihovi poljupci su goreli, moji hladili. Oni pamtili, ja zaboravljala. Oni me kleli, ja se smejala. Oni gradili, ja napuštala. I prođe mladost i prođe lepota i ostanu samo sećanja. A moja nisu lepa, ali njihova, iako ih nisam volela, jesu. Oni se sećaju svoje ljubavi, Lazare, i raduju joj se. I hoću da umrem, pa da ih sretnem ponovo, pa da ih barem u smrti volim, kada živa nisam umela. Tražim oproštaj ne zbog onih koje sam ubila... već onih koje nisam volela. Jer njihova je patnja možda bila veća.“

A Lazar se presamitio od tuge i zora je čula njegov strašan plać. Od zore niko ne može glasnije da plače. Lazar jeste.

Starica je legla u postelju od trava na podu kolibe. On je obrisao suze koje se zakačiše za rukav njegove mantije poput sitnih kandži i dohvatio debelu granu.

Sada je bio spremam.

Prvo je naišao Bog.

Lazar ga je oterao udarajući ga po leđima.

Đavolu je slomio nogu.

A onda je pogledao u ogledalce i podigao batinu iznad glave starice.

Ona nikada nije volela.

„Ja ču da volim za nju“, rekao je i jako zamahnuo. „Moja duša otkupljuje sve njene ljubavi.“

Kada je pošao zapalio je kolibu. I plakao je. Plakao.

Aida Šečić Nezirević

Pred smrt u Rimu

Katarina umire. U sobi s njom nema nikoga. Posmatra kamene zidove i veliki, goli prozor. Čuju se zvona. Podigne ruku da učini križ, a onda oduštane. Ne može. Ili neće. Umorna je. Od križa. Od zvona. Od vjere, i nevjere, i prevjere. Sklapa oči i čini se da ju je na trenutak uhvatio san. Onda čuje. Šuškanje platna tik pored njezinog kreveta.

- Ko je Božiji? – upita jedva čujno, sklopljenih očiju.
- Ja sam – reče ženski glas.
- Ko si, ženo?
- Otvori oči.

Katarina s mukom otvorila oči i vidje pred sobom ženu. Mladu, lica bijelog kao vrhnje, zlatne kose, u seljačkoj haljini.

- Kako ti je ime, služavko?
- Ja nisam služavka, Katarino.
- Ko si onda?
- A da se sama sjetiš?
- Bolesna sam, djevojko. Teško mi je i gledati a kamoli zagonetke rješavati.
- Hoćeš, stoga, da ti ja kažem ko sam?
- Ako hoćeš. Al' prije toga, djevojko, dodaj mi iz tog vrča vode, umrijeh od žeđi.

- Bih, ali ne mogu.
- Kako ne možeš?
- Moja bi ruka prošla kroz ovaj vrč. Nemam kostiju, ni mišića, ni kože.

Lik samo.

- Šta to govoriš, nesretna ženo?
- Duša sam, bez tijela.
- Lažeš. Kako te vidim onda?
- Prikažem se kome hoću i kad hoću.

Možda bi se Katarina i uplašila, ali bolest joj ne da ni da duboko zrak udahne, a kamoli šta drugo. Samo reče: „Dragi Bože!“ i zatvori oči.

- Što se čudiš, Katarino? Po vjeri našoj, smrt ne postoji.
- Ne znam ja o kojoj ti vjeri bulazniš. Sveta vjera katolička nalaže mi da

vjerujem u smrt, i Raj, i Pakao. A utvare iz Pakla dolaze. Čime sam, dakle, za-služila posjetu tvoju paklenu?

- Hahaha. Nisam otamo stigla. Duša mi je ovim svijetom lutala, ko što, po vjeri našoj, sve duše lutaju dok novo tijelo ne dobiju. Ili novi svijet.

- Opet ti rekoh, ne znam ja o kojoj vjeri ti buncаш.
- Znaš, znaš.
- Ko si, dušo, govori!
- Vojča.

Katarina otvorila namreškane kapke i pogledala zlatokosu. Pogled joj, za-čudo, ne odade nikakav strah ni iznenađenje.

- Ti si, znači?
- Ja sam.
- I šta hoćeš?
- Da besjedimo, pred smrt tvoju.
- A o čemu, ako Boga znaš?
- Na kojeg se Boga pozivaš?
- Na Jednog i Jedinog.
- Ko lako mijenja vjeru, lako mijenja i lica...
- Šta hoćeš?
- Rekoh ti već. Da ti pomognem dušu olakšati.
- Nikakvog ja bremena na duši nemam.
- Imaš, imаш. Znaš ti o čemu govoriti moramo.
- O Tomašu hoćeš? O ljubavi vašoj? – osjeti se poruga u Katarininu drhtavom glasu.

- Hahahaha. Ne. Na tog izdajicu vjere i ljubavi ne vrijedi trošiti riječi. Dođoh da govorimo o mojoj malom sinu, o Stjepanu.

- Je li i on sad duša bez tijela, ko ti što veliš da jesи?
- Jest. Jednom ćemo nova tijela dobiti, da živimo sretno, ko mater i sin.
- Sretno da vam bude. Jesi l' došla to da mi kažeš?
- Ne. Došla sam da te ukorim.
- A što to, ako smijem znati?
- Loša si mu mater bila, Katarino...
- Mater mu nisam bila.
- Nije li tvoja dužnost bila da budeš?
- Ni svoje nisam na sisi držala. Za to dojilje postoje.
- Osam je ljeta mom djetetu bilo kad su mene otjerali a tebe doveli. Nije mu sisa trebala, već ljubav.

- To što su tebe otjerali, a mene doveli, kriva nisam. I ja sam drugog ljubila i patila.

- Za to te i ne krivim. Tvoju tugu razumijem. No, nisi smjela gorčinu na mojoj nejačetu izbacivat'. Ko aždaja s trima glavama, na njega si vječno

vatru bljuvala.

- Korila sam ga, ko i svoje što sam. Djeca se moraju odgojiti' u strogosti i moralu.

- Lažeš, Katarino! Davala si zapovijest da ga šibaju. Ožiljci su mu se po leđima znali. Plakao je i dozivao me. Već sam tada duša bez tijela bila. Milovala sam mu ranjena leđa, a on me nije ni čuo ni bio.

- Drskom se djetetu ukraj mora stati.

- Jesi li svoga sina, kojeg si nasljednikom mjesto mojega htjela učiniti, i kćer svoju šibala?

- Kažnjavala sam ih po zasluzi.

- Jesi li ih šibala, pitam?

Katarina okrenula je glavu i zagledala se kroz prozor. Romula i Rema, osvajače ovog velikog grada, usvojila je vučica. Ona malenom Stjepanu nije bila ni vučica, ni matera. Velikim ju je očima gledao kad je stigla u dvor njegova oca. Pomicala ga je po kosi, a on se odmaknuo. Znala je već tada da će je mrziti. Bio je bezobrazan, drzak dječak, bez imalo otmjenosti. Jeste, dala ga je isibati dva puta, kad mu otac nije bio u dvorcu. Prvi put kad joj je sa deset godina pljunuo u lice, drugi put, kad mu je već bilo petnaest i kad ju je pokušao udariti. Razlog je bio apsurdan. Nazvala je njegovu majku seljankom.

- Svi su me mrzili - prošaptala je, ne gledajući u Vojaćino prozirno lice - čak i Tomaš, čovjek moj, s kojim sam dijelila postelju, dala mu svoje djevičanstvo i dvoje djece, mrzio me. Kao kralj me, doduše, poštovao. Hvalio je moju pamet, dostojanstvo, otmjenost. Ipak, muškarac u njemu me mrzio. Znala sam, dok me ljubi i dok ulazi u mene, da sanja grudi i obline svoje prve ljubavi, majke svog prvijenca. Tvoja je sjena zaista hodala tim prokletim hodnicima.

- Pa si zato svu svoju bol iskalila na mom djetetu?

Katarina je uzdahnula. Radiča, skromnog momka, koji je radio na imanju njenog oca, voljela je više nego život. Bio je konjušar. Ponekad, noću, sa stajali su se pod zidinama dvorca njenog oca. Da je mogla vratiti vrijeme, podala bi se Radiču do kraja one noći kad ih je strast obuzela. Ostala bi bremenita i odjahala s njim. Rodila bi mu djecu negdje u kućici na dalekom komadiću zemlje. Uvečer bi Radič djeci pričao priče, a ona bi pekla krompirje na vatri.

- Rekoh ti već, Vojčić, nije meni Tomaš ko muškarac bio srcu drag. Nego me boljelo što sam uvijek druga bila. Druga žena. Druga majka. Druga kraljica. Po ljepoti, čak, drugom su me iza tebe smatrali. A tvoj sin... čudno dijete, divlje, mrzio me toliko da sam i ja počela mrziti njega...

- Dao ti je princeze udove položaj...

- Jes' ali ja bijah kraljica.

- Samo za života muža moj...tvojega. Mara, snaha moja, s mojim je sionom kraljevala.

- Ne znaš šta pričaš, Vojčić.

- Znam, Katarino. Kraljeva udova samo je imenom princeze i mogla počašćena biti.

- Na svim dvorima carskim, pa i na otomanskom gdje sultan priležnice drži, kraljica majka postoji.

- Svaki dvor svoja pravila ima.

- To nije istina. I položaj princeze dao mi je samo da bi s ocem mojim u dobrim vezama ostao ... inače bi me sigurno prognao...

- Dokaze za to nemaš. Samo uprazno besjediš.

- To ti misliš, Vojačo.

- Bog je tebe kaznio, Katarino, što si vjeru promijenila i mojem sinu zlo činila. I bićeš i gore kažnjena. Kad ti grijesna duša tijelo napusti, dobićeš novi život, a sjećaćeš se ovog. Patićeš za djecom svojom, a oni za te neće znati. To je grijesnim kazna od Boga Dobroga. Vječito sjećanje.

- Traženo je od mene da vjeru promijenim.

- Znam to, Katarino. Ali, sad, sama, kako se moliš? Da li po vjeri kataličkoj, ili po vjeri našoj, krstjanskoj? Šta si ti u srcu svome?

Sjetila se Katarina kako su riječi i molitve stare njezine vjere odzvanjale u njezinoj glavi dok je sjedila na drvenoj crkvenoj klupi. Kako se osvrtala, ko progonjena srna, plašeći se da će i drugi to čuti. S vremenom su stare riječi otpuhnule kao ptice, i dolazile joj samo nekad, u snovima.

- Katolkinja sam. U srcu i duši.

- Tako, Katarino? Ova ti je studen vjera, zlatom i ledom okovana, draža od vjere predaka naših?

- U mom je srcu ovo jedina istina.

- A moj ... tvoj Tomaš ...je li i on ... istinski, tako mislio?

- Ne znam. Nije mi svoje mislio pred oči iznosio.

- Čudo. On i ja smo za vremena naše ljubavi jedno drugom čitali misli.

- Rekoh ti već, Vojačo. Nikad Tomaša nisam ljubila. Ljubomornom me ne možeš učiniti. A i ti sama reče da ga prezireš.

Kao da je ne čuje, Vojača je strasno nastavila.

- Voljeli smo našu vjeru. Molili se jedno kraj drugog. Poslije vjenčanja, na kojem mu obećah ljubav i pokornost a on meni vjernost do smrti, otišli smo u šumu, gdje sam mu se podala na travi. Oko nas je mirisala vlažna mahovina, trava mi je golicala gola bedra. Održo je moj Tomaš obećanje. Bio mi je vjeran do smrti. Umro je onog dana kad je vjeru našu napustio. Rodio se neki drugi čovjek. Tuđi. Tvoj valjda.

- Seljanka si, Vojačo. Plemstvo htjede plemkinju.

- Pred Bogom smo isti, Katarino. Nije tvoja utroba bolja bila od moje, niti su ti dojke ljepše bila, a ni duša ti nije čistija. Samo ti je otac više zlatnika imao.

- Ali su mi ruke bjelje, držanje otmjenije, obrazovanje šire. A ti ne zna-de ni slova da napišeš. Je li tako Vojačo?

- Varaš se, Katarino. Naučio me Tomaš i tome. Ali me za to niko ne upita. Ko potrošenu su me haljinu odbacili. U samostanu sam okončala život u starom tijelu. No, nije važno. Moja će duša uskoro dobiti novi dom. Kao i duša mog predragog sina. Odoh sad, Katarino. A ti razmišljaj o grijesima svojim prema vjeri svojoj i mojem sinu. Neka te takve misli nikad ne napuste, od danas pa dovijeka.

Vojača izade na vrata, nečujno, kako je i ušla. Katarina začu zvona za molitvu. I pođe micati tvrdim usnama:

- Zdravo, Marijo, majko Božija, blažena ti među ženama ...

Odjednom, kao da prkose njenom šapatu, u ušima joj zazvečaše riječi molitve iz njenog djetinjstva. Glasno i sve glasnije, tako da joj se napokon činilo kako njima odzvanja čitav Rim.

- Utišaj to! – vrissnula je glasom prejakim za samrtnicu. Dvorkinje njezine utrčaše u odaju. Jedna joj pridrža glavu, druga pokvasi čelo i usne vodom iz vrča.

- Utišaj...to...Vojačo...prokleta bila ...

Katarina zabaci glavu unazad a njezina duša odletje kroz prozor.

Miloš Mihailović

Raho ognjevito

A zbog ovoga podje caru Bajazitu sama ta blagoverna gospođa; imala je sa sobom rođaku svoju, bivšu ženu despota Uglješa, a kćer nekog česara. Ova u mnogim rečima i stvarima budući najmudrija a koju je uvek spominjana smatrala kao neki stub i pomoć, naročito u takvoj stvari koja se dogodila.

Konstantin Filozof

I

Sultan otpi iz ukrašenog kondira. Sve joj se vraća – nije li to molitvena čaša sa Jeleninog venčanja? Kao da je juče bilo. Baš ovde, u ovim odajama. Divno su odjekivale gusle koje svirahu vojnici; njihovi gospodari sedeli su za dugom trpezom – sećala se – jedući i pijući izdašno, a povrh svih mladi samodržac, u društvu kralja. Bilo je to jedva par nedelja pre nego što su se razdvojili. Nije mogla zamisliti da će se to desiti; delovali su tako složno. Posle ubistva će se zakrviti; međutim, tada on još bejaše živ, i sve je izgledalo u redu. Da, glasine su dolazile – glasine o crnoj plimi istoka, koja se valja zemljom i za sobom ostavlja pustoš. Ali ko ih je mogao uzeti za ozbiljno? Slavilo se besmrtničkom strašću! Zvona serskih crkava obznanjivala su ženidbu svoga gospodara, i narod se na ulicama pridruživao proslavi, hvaleći ime Uglješa i velikog cara. A sada? Zar je ovde ostalo išta sem izgrebanih ikona i kostiju?

„Nadam se da si svesna, blagoverna gospođo, koja je kazna za izdajstvo.“

Bajazit Ildirim očito uživa. Usne mu se izvijaju u smešak, a oči divno iskre pod gustim vedama.

„O ovome smo već govorili, gospodaru.“

Osećala je mučninu pri svakoj reči.

„Izložila sam o čemu se radi. Novak i Nikola oklevetali su moga sina; objasnila sam vam. Donela njihova priznanja. Nije li vas Stefan dobro služio? Nije li plaćao danak? Čemu takve sumnje?“

„Ne stiče se carstvo verovanjem u ljudsku reč“, nasmeja se sultan. „Moje vojske su daleko, a Ugri blizu. Ipak, čini mi se da smo pričali već o ovome skoro. I tada ste ponudili... nagodbu.“

- Da.

Mrzela je sebe. Dragi Bože, koliko je mrzela sebe! Nadam se da na nebesima postoji dovoljna kazna za mene – vapila je, grčeći pesnice ispod stola – jer će me ovaj greh pritiskati doveka. Ali zar mrtav sin može biti vredniji od živog?

„Verovali smo tvojoj reči. I ubrzo ćemo videti da li će ti sin živeti ili ne.“

Bajazit lupi sada praznim kondirom o sto. Velika vrata dvorane raskrili-še se; vojnici žurno ulaze. Da li su uspeli? Da – Ismailjčani nosejelov kovčežić prljav od zemlje; nevoljno se zgrči videvši ga. Zastaju da se poklone sultanu, ne ispuštajući pri tome svoj teret; nestrljivo ih požuruje grlenim glasovima njihovog jezika. Drvo udari o pod.

„Iznenađena?“

„Mogu reći da jesam. Svaka čast.“ skoro histerično će ona.

„Ono što želim, dobijam.“

Verovala mu je; u tom trenutku zaista je bila spremna da mu poveruje. Svetlost ga obasja s leđa, skrivši mu lice senkom; jedva može nazreti tamnu kožu, kukast nos, duboko usađene oči. Oživelji kumir, to je on – knez koji uzima ono što mu po pravu pripada.

„Da li si siguran da želiš ovo? Potpuno siguran?“

„Naravno da jesam“, zareža. „Šta je bilo? Mori te krivica? Što se ne povериš Jefimiji onda?“

„Moja krivica“, kneginja reče sa hladnom smirenošću „moja je stvar. Upozoravam te; uprkos svemu, upozoravam te.“

„Ne traći mi vreme, ženo.“ prosikta Bajazit.

Ustaje sa raskošnog sedala. Njegova vitka, u crnu svilu zaodenuta figura baca senku preko cele odaje; stresla se videvši je. U tri hitra koraka prelazi rastojanje do kovčega, a zatim zastaje. Čini se da je zamišljen – samo na trenutak. Možda se i prevarila. Ipak, da se i on sam nije užasnuo pred ovime?

Ne. Po svemu sudeći, ne. Jednim glatkim pokretom izvuče sablju iz kañija – mutan sev metalu – a zatim navali na kovčežić, udarajući po zakovanom poklopcu. S nekoliko preciznih zaseka oslabi ga, pa zastaje, zadihan. Pripasuje sečivo. Rukavom briše čelo, promumlavši pritom nešto na svome jeziku.

Krenu da trga drvo koje, načeto truležu, gotovo da i nije pružalo otpor. Nije mu trebalo dugo da potpuno odvali veći deo poklopca. Mogla se zakleti da uživa u ovome. Te ruke. Crne. Crnih noktiju. Ruke-kandže. Mogla je da ih zamisli oko rutavog vrata svoga sina. Znano, voljeno lice u purpuru, naduveno, i te zmije podno njega. Žalost neprestano gori u srcu mome, naricala je Jelena za svojim mladencem – jedinim detetom svoje utrobe. Zar bi moja tuga bila manja? - pitala se.

Sin. Moj sin. Kako su zvonke te reči na jeziku! Dve decenije su prošle od dana kada si iskliznuo iz moje utrobe; twoje telo u krvavoju posteljici u mom sećanju čudno se stapa s odrubljenom glavom moga muža. Rođenje i smrt. Moj sine. I ovaj nepomenik nečiji je sin. Njegove crne čeljusti požudno su sisale majčinske bele grudi. A sada grize dojke moje kćeri. Njegove robinje. Šta mogu da uradim?

„Biće da nisi lagala.“ preseče je dubok glas.

„I nisam. Nikada ne bih. Ne za ovo.“

Jefimija verovatno još uvek spava. U opustošenoj ložnici prvi put posle mnogo dana tako mirno sneva – a ja sam ovde.

Kad je kneginja stajala nad svojom rođakom – usnuloj u gruboj rasi, na bačenoj natruloj rogozini – u polumraku učinilo joj se da su sve godine zbrisane i da je ona sada opet Jelena, da na zidovima da stoje vizantijski mozaici sa mudracima u svetom božjem ognju, da je meka postelja isprskana devičanskom krvlju. Ali to je samo blato, a despotice nema, već samo monahinja. Prokleti Uglješa se davno naduo i raspao u černomenskim valovima; njegov dom rasturen je sa pijanom radošću. Da njega Jefimija ne sanja? Ili svoga sina?

Dragi Oče, zar i ti spavaš? Ustani, o Gospode! Ne zaboravljam nas! Zašto odvraćaš svoje lice od nas? Zašto daješ na svoje dostojanstvo? Stavi svoje ruke na moja ramena i priznaj me za svoju kćer; uspravi me pred mojim neprijateljem! Zar da klečim pred ubicama doveka? Vaskrsni ga, Bože! Vaskrsni Ti, Bože! Pomozi nam radi Tvojega imena, ako već nećeš zarad nas. Krv njegova na nama je, i ne možemo je sprati.

Zalud.

„Nisam znao da će ovako izgledati.“ prošapta Bajazit, pognut nad kovčićem.

„Neopisivo je.“

Jedino nasledstvo koje je njenom sinu ostavio otac. Često ga je sanjala – враćали su joj se dani – te duge daće! - na dvoru cara Stefana; tada je jedino što ju je održalo bila pomisao na te vatrene oči. Često se pitala kakav Bog bi mogao da ih stvori. U njima je bilo nečega – nečega drugaćijeg, divnog umiranja razbuktalih šuma u veličanstvenom prazniku vatre.

„I sada je moje.“

„To je i Jefimijin muž rekao.“

Sultan okrenu lice ka njoj.

„Uglješa?“

„Da.“

„Njegove kosti su u hladnom blatu. A ja sam ovde, spreman da uzmem ono što mi pripada. A zatim – Tamerlan će goret!“

„O, budalo! Zar buktinju da nosi onaj koji nije vatra?“

Nije je slušao. Rukom dotače sadržaj kovčežića; iznenaden onime što vidi. Blagi osmeh omekšava namršteno lice. Za tren kao da je van ovoga sveta.

„Da li bih mogla“, upita ona, osećajući kako joj se grlo steže „još jednom da ga vidim?“

Odsutno klimnu glavom, a zatim podiže naramak svetlosti, koja poče da se sliva niz njegove prste. I tada, sećanje bolno odjeknu u njoj.

II

Prvi put je došao u njenu postelju na izmaku zime, u nekrštene dane. Studen beše pritisla, i čak ni raspaljene vatre nisu mogle da ugreju kamenu odaju. Često je u tim danima spavala zajedno sa služavkama, ne bi li osetila bar malo topline. Ali uzalud. Slutila je kako kopni, kako joj telo postaje lagan. Ispražnjeno. Čak su i prosci otišli svojim dvorovima; ipak, znala je da će se vratiti do proleća. Želeli su bogatstvo njenog oca. Želeli su njenu, svetodruštu krv. I više od svega – želeli su njenu lepotu.

Čula je za njega – najzad, ko nije? Jedva da su prošle tri godine otkako se pojavio na carskom dvoru. U ishabanoj odeći, rutav, guste riđe brade. Hrom. Car ga je sreo u lovnu u jastrebačkim šumama, i poveo ga sa sobom. Iz nepoznatog razloga. Ipak, postojale su priče. Spasao je vladara od razjarenog medveda – govorili su jedni. Vukašinove strele, takođe se moglo čuti. Šta god bilo objašnjenje, jedno je bilo sigurno – samodržac je u njega imao potpuno poverenje.

Kazivalo se da poput psa bdi nad carem, čak i kad ovaj usni. Jedna služavka slučajno je noću upala u carsku ložnicu; zatekla je par rasplamsalih žeravica kako pilje u nju, i prestravljeni pobegla. Nikada mladi Stefan Uroš nije viđen bez svoje jastrebačke zveri – kako počeše nazivati neznanca – i činilo se da za to postoje dobri razlozi. Bila je tada mлада, i mnoge stvari nisu joj bile jasne, ali strah na licu njenog rođaka cara bio je očit. Ipak, osećala se sigurnije dok je divlji čovek bio uz njega.

A sada je došao u njenu postelju. Nije mislila da hoće; nije mislila da će se usudititi. Ali ipak jeste. Odazvao se pozivu. Podigla se, drhteći. Ognjište gotovo da je zgasnulo u snu. Nije znala gde je služavka, ni zašto nije dodala drva. Ipak, nije je bilo ni briga. Najzad, on je tu. Osećala je neku divlju privlačnost prema njemu otkad ga je videla prvi put; osećala je toplotu koja je potrebna njenom zgaslom telu.

Kada je skinuo odeću, na njemu je zablistalo ognjeno ruho; zmajska košulja, satkana od vreline i svetlosti. Tekla je po njegovom telu, nestalna, poput kakve sunčane reke; osećala je potrebu da je dodirne. Posegla je za njom, ali je on refleksnim pokretom zaustavi, stisнуvši joj zglavke snažnim

šakama. Tren kasnije stisak popusti, i njene ruke dotakoše vatru. Ipak, nije joj naudila. Prijatna toplota ubrzo izgna studen iz njenih šaka; najzad je neстало grozne, ledene ukočenosti.

Kasnije je mislila da je njen sin začet baš tada. Ipak, nije mogla biti sigurna. Najzad, moglo se to desiti bilo koje noći u danima koji su sledili. Osećala je plamen u sebi – plamen njegovog daha, njegovog semena. Najzad je bila živa, i činilo joj se da sve postaje drugačije. Da se stvari popravljaju nabolje. Ipak – sada je shvatala – to beše samo privid.

Poslednja noć se činila kao i sve ostale. Strasno je prodirao u nju; osećala je vrelinu šaka na grudima, zapaljeni dah na usnama. Otvorila je oči; i tada, sekira rascepi lobanju njenog ljubavnika, isprskavši je krvljvu. Nije stigla ni da vršne, a usta su joj već bila zapušena: prestravljen je gledala Vukašina i Uglješu kako kidaju zmajsku košulju sa mrtvog tela. Despot, sa svirepom radošću, odrubi rusu glavu sa nekoliko udaraca. Nakon toga su je obeščastili; jutro je zateče kako plače.

Bilo je teško udati je; car je, najzad, bio prinuđen da je da za svoga poslužitelja, nekoga Lazara. Prihvatio ju je samo zbog njene krvi, i na dvoru su to svi znali. Kada se uдавala, stomak se već mogao nazreti pod nevestinskim haljinama. Te večeri, u ložnici, svirepo ju je istukao.

Znala je da je despot nosio košulju koju skide sa zmajevog trupla; Jelena će joj to kroz suze priznati mnogo godina kasnije. Kažu da je u njoj i umro. Kada su ga pronašli, bila je stisnuta oko njegovih slomljenih rebara. Govorilo se da ga nije ubio pad, već da ga je zmajev organj pridavio i odvukao u tamu i blato rečnog dna; ipak, Jelena nije verovala u to. Svojim rukama skinula je košulju sa mrtvog tela svoga muža, i zaneta njenim sjajem, odbila da je preda ikome: ovo će biti haljine moga sina, mladence Uglješe – govorila je – i u njima će osvetiti svoga oca.

Ipak, dete je ubrzo umrlo, i behu njegov pokrov.

III

A sada je njen sin došao kod nje. Njen sin, čiji život je uspela da spase. Podnevna svetlost ga obasjava, ocrtavajući mu lice plamenim nimbusom; lice u vatri. Snažna, zlatnorična brada – nekada uredno potkresana, ali sada zaraska – i iskričave, crvenosmeđe oči. Gleda u njih, i kako se lik rastapa u svetlu i postaje svetlo, čini joj se da opet vidi njegovog oca. Grlo joj se steže. Bol u grudima.

„Majko.“

Pokret razbija iluziju: pred njom opet stoji samo njen dete. Ipak, mogla bi se zakleti da je na tren – samo na tren – videla Zmaja.

„Stefane.“ suzdržano će ona.

Želi da ga zagrli, da ga privije uza se, da tu kuštravu glavu smesti u svoja nedra. Njeno dete. Nije ga toliko dugo videla. Grudi je bole. Uska su rebra. Ipak, znala je da je gledaju. Majka igumanija. Sestre. Ne može tek tako da se prepusti osećanjima. Najzad, tek je primila novo ime.

„Nemate li prečih poslova?“, oštro prosikta despot.

Jefimija je krenula da mu odgovori; međutim, predomisli se kada vide izraz njegovog lica. Smesta zapovedi da se monahinje daju na poslove. Za tili čas su se rasturile; sama Jefimija ostala je nešto duže. Ipak, iz Stefanovog krutog stava shvati da nije poželjna.

„Uđimo unutra.“

Vrata crkve zatvaraju se za njima. Gust, medni miris voska i tamjana; freske se naziru u polumraku. Sjaj zlatnih oreola, spletenih rukama živopisaca.

Hvata ga u naručje. Pritiska glavu o njegove grudi, bezglasno jecajući; suze natapaju lan njegove tunike. Brada je zagolica po čelu. To joj izmami osmeh. Oseća znoj. Konjsku dlaku. Krv. Prešao je dugi put. Put od skoro četiri godine. Ne može da se obuzda. Najzad je tu. Rukama dotiče njegovo lice, opipava ga; da, to je on! Moj sin. Najzad se vratio. Živ je.

„Majko. Majko.“ toplo i željno je pozva.

Spušta svoju kosmatu glavu i ljubi je u čelo. Oseća vrelinu njegovog daha na koži; željna je još zagrljaja.

„Car Bajazit Ildirim, sin Muratov“ reče on „mrtav je.“

„Molim?“

Dragi Bože, ima li lepše vesti! - likovala je. Zmija se naduvala i rasprsla, i njeno telesne spalo je sa nas; uspravimo naša pleća i pogledajmo makar još jednom u sunce, pre nego što nam se nova navalil!

„Svojim očima video sam Bajazita u kavezu. I kada su ga upitali šta želi, rekao je da hoće da umre.“

Zastade.

„Nije bio te sreće. Bilo je mnogo gore.“

Lice mu se zgrči za trenutak – pokret se jedva mogao nazreti ispred preraslih malja, ali je bio tu.

„Pričaj mi. Govori mi sve, moj sine.“

Sećala se Bajazitovog lica, kako ga je poslednji put videla u Seru. Još jednom ju je pozvao kod sebe; u polumraku jedva je mogla nazreti njegovo lice, ocrtano tek sa nekoliko sena. ‚Da, tvoj sin će živeti“ – reče – ,ali mora da mi se pridruži na pohodu protiv Tamerlana – čopavog Timura, nesite zveri koja mi kida carstvo. Najzad, nije li on moj vazal?“

„Kod mesta zvanog Angora, sva turska vojska je razbijena; kod Angore car zarobljen je, kod Angore Tamerlan je trijumfovao.“

Zastade tek za trenutak. Razmišlja. Bilo joj je to sasvim jasno po krivljenu usne. Sećala se da je i kao malo dete to radio; sada sigurno sređuje

svoje misli, ponavlja ono što želi da mi saopšti. Taj sitni pokret – ta spona sa njegovim detinjstvom – preti da joj izmami suze.

„Ali, sve je počelo mnogo ranije. U anadolskim ravnicama. Desetine naroda se okupilo pod carem; tugovi su podignuti, i izdata je naredba za pokret.“

Odsutno počeša vilicu.

„Žeđ. Spaljena polja. Prašina i sunce.“

Polaže ruku na čivot sa moštima. Hladnoća kamena.

„Timurove konjanike viđali smo tek ponekad. Kružili su okolo. Zagadživali izvore. Podmetali požare. Zasipali nas strelama na počinku. Teško je to vreme bilo. Plašili smo se, svi sem cara: on bejaše poput razdraženog bika. Na kraju, Timur mu je i dozvolio bitku. I pobedio ga.“

Uzima majčine šake; čvrsto ih obuhvata svojim.

„Tri puta sam sa svojim konjanicima jurišao u samo srce njihove vojske, da spasem ismailjčanskog cara. Tri puta zamalo da uspem. Ne znam šta me je na to nateralo, sigurno ne briga za njega. Osetio sam... Potrebu. Ali nisam uspeo – u poslednjem naletu oborili su me sa konja.“

Prsti joj se grče. Zna da on to oseća; čvršće je hvata, i gleda u oči.

„Probudio sam se u Timurovom šatoru. Razgovarali smo; dugo smo razgovarali. Nazvao me je rođakom. Rekao ko sam. I trostruko me darovao. Prvo, oslobođio je Oliveru i pustio je da se vrati u Srbiju. Drugo...“

Strže sa sebe tuniku; tamu ispuni svetlost. Činilo se da živi plamen igra na njegovoj koži; čak i kamen pod njenom rukom kao da je postao topliji. Posle toliko vremena opet je vidi. Ista je, ali i drugačija: prožeta nekim sjajem za koji je mislila da je davno nestao. Čini se da je senki nestalo iz odaje; sve je podjednako obasjano.

„Najzad, rekao mi je pravo ime moga oca; ime koje ni ti, majko, nisi znala. Niko od nas.“

„Nemoj mi ga reći.“ prošapta ona, čvrsto se uhvativši za izrezbareni čivot. U njemu je – pod drugim imenom – telesna ljuštura Zmaja. Videla mu je lice kada ga je blagorodni samodržac sahranio, nekoliko meseci pre nego što je i sam umro; videla ga je potom nekoliko godina posle smrti svojeg muža. Ukrali su ga iz groba da njime zamene Lazarevo raspadnuto telo. I najzad, sada opet vidi lice Zmaja u licu svog sina.

Relja Antonić

HRASTOVINA I TAMJAN

*Bejasmo zajedno i jedan drugom blizu,
bilo telom ili duhom,
no da li gore, ili reke
razdvojiše nas*
– despot Stefan Lazarević
“Slovo ljubve”

Kad joj se navršilo deset, vojvotkinja je u dublje i učestale snove počela zapadati: često, te češće, u nedoba, i od tolikog snevanja slabost je i mnoga odsutnost oprhrvaše. A snivala je tvrdo, i pre i posle desetoga imendana, retko se budeć i što se ređe nemirna budila – ređe su joj i na javu curila snoviđenja.

Otac se brinuo zbog kćeri, ali više su ga brinula savezništva labava, i njegovo vovodstvo slavnih vitezova posvećenih Savi, srodniku predaka i preteći srodnika. A ni na upitivanja njegova, ne bi ona odgovarala, stideći se više snage duha no te česte slabosti telesne, koja ju je na počinak tek pred zoru terala a oko podneva iz snevanja podizala.

Vidari i lekari se sjatiše, mišljahu kako bi je izlečili i sebi boljeg položaja stekli. No, ne izleči je niko.

A onda jedan monah naiđe, ali nisi znao isprva – dok nije zinuo – da li je od kakvih preteklih neznabozaca ili od bogumila potekao – latalica, prašnjav od puta, u dronjke zabrađen i u dronjave brade i kose zarastao. I reče ovako:

„Ne treba mlađahnoj Kači leka, gospodaru, no je treba pustiti da neometena pretke sniva, i sa onom drugom sliku o prošlosti sočinjava, i slava je Mokoši na takvomu daru...“

Najuriše ga, ali su ga poslušali. Katarina je nastavila da leže kada drugi ustaju, te da ustaje nekoliko časova docnije i usrdno se prihvata svojih dužnosti i svoga učenja. Nisu ga poslušali da bi ga poslušali, nego jer i sami uvidehu da se protiv ovoga što se zbivaše nije moglo.

Bila je volja Božja, kako govorahu jedni. Deus vult, kako veljahu drugi. Maktub, kako bi treći rekli.

Do te desete, naučila je da, iako miris tamjana Večnost obznanjuje, Večnost sama ne može samo po tamjanu mirisati – jer dosadno bi bilo tako, a i večna je: te beskonačne mirise nudi.

Naučila je pretke po liku, i mada ih se nakon buđenja sećala nije – te da ih tada po historiji imenuje – znala ih je tamo, na mestu gde se zaticala kad ih je snila. Od rođenja svoga, ili od kada se prisetiti umela: snivala je prvo dvore stare koje nikada videla nije. Dvore sve u hrastovini, a retko, i samo kroz sumaglicu, znala bi i za one u kamenu – kao sećanje na nešto što bi tek trebalo biti – a još ga nije. U dvorima predaka, znala je, jer tako im likovi slični likovima sa jave behu, i tako na oko poznati... beše i jedna, a najupečatljivija njenom snevačkom oku, žena lika nadasve gordog, ali držanja smernog. Nekada bi sanjala kako tu ženu, poput publike igrokaza, iz kakva prikrnjaka promatra gde sedi na prestolju. Nekada bi sanjala kako je u ogledalu na zidu vidi, dok kiku uvija, te bi tada zborile.

O čemu su zborile, Katarina, žena iz dvorova i Ona Treća, niko sa ove strane Vela upamlio nije.

Do prve i dvadesete, naučila je da se ostalih oblika jedinstvene vaseljenske Vere ne treba plašiti, no samo različitih voždova koji su se opasivali verama raznolikim. Jer, prešla je tada Latinima, vrlo se slabašno kajući: za slučaj da je san tlapnja – ali znala je da nije, jer često su je snovi ti podučili, i često je dvor hrastov jedan postajao drugi neki dvor, u kome je bilo i hrastovine i jasena, i u kome očito beše da preci, toliko nalični njoj i njenim ukućanima, štuju bogove i beginje mnoge poput pagana, a sve pod Bogom jednim i ženom Boga tog Jednoga. I nauči tako da se nosi sa veroispovestima raznim, jer je znala ono najvažnije – ne treba se Vere čovekove plašiti, no ruke sa mačem i prirode mu gramzive – i da nisu jata beskrilnih ptica ljudskoga lika upravljena rukom onih kojima čovek ka nebu stremi, no onome što čovek iz zemlje odvađuje. Niti da jednu vojsku vodi ono što Bogom nazivaju, a drugu Lucifer sa svojim satanama, no da isključivo satane čovečija lika imaju udela u sva tri sudarena talasa i u svim nebrojenim rukavcima, koji se i izmeđuse glože, sudaraju i nadmeću.

Do drugog i dvadesetog imendana se udala. Ocu je, na dan njenog venčanja, bio Spasovdan i Avgustin te i jedan sitniji svetac, a njenom novom taboru još nije bila naučila šta se, osim tog Avgustina, pride štovalo. Njen snevački tabor je štovao: kako sve to navedeno, a ono i dane Zelenih svetih i Zmijnik, i nešto treće.

Katarina nije osećala, srcem svojim, pogreške u duševnim stremljenjima ljudskim. Samo u ruci i reči čovečijoj.

A od desetog imendana, pored kneginje u dvoru hrastovom – te mnogih pretkinja u dvorima sličnim, snila je sebe kao drugu jednu devojku, sud-

be slične ali različite. I što starije obe postajahu, a to je duže Katarina u snovima izbivala. Godine je stižu, govorahu mnogi. Ona je znala bolje.

Ne stižu godine, nego se tlapnja višestrukosti života polako topi, u sumaglicama snevačkim.

Mlađa devojka je snevala da je ona starija, jednakо želeći i ne želeći takvom da postane. I kako je i sama u žene odrasle iz nedužne device prevedena, udadbom savezništva radi – a ne kao građanke i kmetkinje, koje su birati mogle – a to manje i manje stade želeti takve sne. No, zbivali su se sni i historije raznovrsne u njima: sni mirisni hrastovinom i tamjanom, zelenim prolećem i jesenjim pokrovom, rezanim drvetom i hladnim vodama, mirisni obrađenim zlatom – i zelenim koliko i požnjevenim žitom; i hranama Andela, te bogova pod Bogom i duhova raznolikih, te se konačno zadovoljila zvanjem kraljice majke – koje je Ona Tamo prva stekla, jer vide da sni takođe i daruju, a ne samo propast proriču te od života raznih oduzimaju.

No, snevajući, i ona – poput parnjakinje joj, onu ženu lika gordog – a tako i njoj i Onoj Drugoj sličnog – a tako i toliko smernog držanja, postide se malo te konačno odraste i duhom ‘mesto samo telom, i reče себи:

“Od ovoga svetog praznika što ide, i ja ču svoje strasti umiriti”.

I umiri ih na taj praznik. Jer, lik od tvari gordim načinjen – kakav je to izgovor za to što duša nije smirena?

A vojne su buktale, neokajane mirom duha u odabranih pojedinaca i pojedinki, nezamajane ljubavima i smernostima, niti novim i starim čedima Vere, niti ikakvim ustavama i ustvrdoma – što zidanim, a što snivanim. Buktale su, novi su prijatelji i dušmani dolazili i odlazili, i kuvalo se kotao ovoga sveta.

Mara je starila, polako, i dalje snevajući: negde posle zenita počinuvši i uvek ustajući pred sumrak; snevajući Onu Drugu, i manjim aršinom odrezano snevajući Onu Treću – i znala je da nisu samo od ista Roda, te vremenom i prostorom odvojene, no su tri odjednoga istoga, uhvaćene u bujice Vaseljene te navođene onako kako Vaseljena ističe, bez pitanja.

Gоворило се на двору у Крушевцу, да кнегinja спие онда када се у народу мисли да треба спити. У предвечерје легне, у зору устане. Сматраху дворјани, свештеници и обичан свет све то здравим животом. Али кнегinja се осећала испјеном – но, благочестивости пунा, о томе је чутала. Нико не мора znati da takvi poput nje ne mogu da se odmore.

No, pošto je spavala tvrdo – a ipak bez odmora, stade narod govorkati. Pogotovo jer se kazivalo kako spava toliko tvrdo kao da je večno usnula, te da ne znaju da li se može probuditi, kad joj u odaje uniđu. Odustali su tako, znajući da hitnja nije preča od čega-li-već onog što kneginja snuje.

I govoraše tako:

“Zasgurno, Gospod joj govori. Takav je to porod, od takve loze.”

A beshe i zlih jezika, pa govorahu ovako:

“To je savest mori, što je kći dadnula onomu,” i pride: “To je trza njena muka na verigama međ’ Ug’rima i onima drugim”.

I još su mnogo šta govorili, jer svak’ mora nekime i nećime usta ispirati.

A kneginja nije zapravo snila o tome. Nisu joj čak ni mnoga od dece dolazila na san, samo dve Jelene Balšić – i kći a i ona druga – da je posavetuju u časovima sna u kojima je bila slobodna od beskrajno nanizanih karika na verigama kobi. No, najvećma ona snevaše o dvorima svoje mladosti, rezanim u hrastovini.

Tu je i posete primala, tu joj je budućnost proricana, a tu je i sebe gledala u tuđem, ali jedva tuđinskom, liku – te što ona njih savetovala, što savete primala.

Snovi njeni nisu videli Boga kako Ga je ona budna, te po učenju i znamjima opštим, videla, čak ni dok je u manastirima izbivala. Ali, u tim snovima, videla je jednom i daleka doba od pre početka vremena – a oni tamo bili su isto preci. I dvor je mirisao na sve bilje, na hrast i tamjan pogotovo, i na đakonije – skromno male ali prebogate, tuđinske smrtnome čoveku; i mirisao je na bezbrojne kovanije topljene i iskovane.

Mirisao je na dom. A onih Dvoje koji sedaše na prestolju, mirisali su oduvez i zauvek će, na sigurnost, i na ono što bi svako, živ ili mrtav, oslovio rečima: “Oče” i “Majko”.

Ko je ovaj?

Gоворите у уши моје.

*Da ли је овако кога пре жељах,
мој украс, мојој деци расјаној сабранје?*

*Da ли је овако кога из зависти
хтедоше непријатељи срушићи
и светлост мого вида као тамничком
мрачним тамничама држати,
и не могуће?*

– Monahinja Evgenija
“Удовству мојему ћеник”

LOKA 2018

*

Tamo negde, u najnedosežnjem kutu Večnosti, sede On i Ona, i to je jedino dvojstvo što ga sada ima, kada su Ona Druga i Ona Treća proterane zajedno sa Uzurpatorom i Onim Bez Imena: naniže, u Vreme. Sede, i na prestolju snevaju sve što mi govorimo da jeste, ili se tako makar govorilo nekada. Njega je tri puta po tri, likom. Preci su jednog od Njih zvali Svarogom.

Isto toliko ima Njenih otelotvorenja.

I, da o Njemu ne biva pričano više – jer previše je kazano već – kažimo da se svako Njeno otelotvorenje potom utrostručava. Te se i to trostruči, tako u nedogled. I tu su one koje su mračne i tu su one što svetle, te nebesne i htomske, tu su mnoge, opisane te neopisane; te i one delomice opisane. Tu su negde tri Zorje, koje se na stražama dnevnim i noćnim smenjuju. Po tri Sudaje za svaki narod Vaseljene. I svima po tri osvetnice, po tri proročice, po jedna troglava što raskrsnicama baza...

Svaka od ovih bira i svoje sveštenstvo: svoje u mesu jezike i u mesu umove, pred ljudima. Po svome liku skrojene. Svaka ima sveštenice tri, a tri su jedna, i sve tri iluzije su u lozi krvnoj vezane.

Te, kada usnuše za trajno te pragu Večnosti, iza svih Veseljena, dođoše – a došle su istovremeno, jer u Večnost svako dolazi istovremeno, Milici, Katarini i Mari troglava stražarka sa kapije ne reče: *Dobrodosle*, nego joj reče: *“Dobrodošla.”*

Kraj priče može se ispričati jedino u metaforama, budući da se odvija u kraljevstvu nebeskom, u kojem nema vremena. Možda valja reći da je Aurelijan razgovarao sa Bogom i da ga je Ovaj pobrkao sa Jovanom Panonskim, jer ga verske razmire nimalo ne zanimaju. Iz toga bi se, međutim, moglo zaključiti da je u pitanju zabuna u Božjem umu. Zato bi tačnije bilo reći da je u raju Aurelijan spoznao da su nedokućivom Božanstvu on i Jovan Panonski (pravovernik i krivovernik, mrzitelj i omrznuti, tužitelj i žrtva) bili jedna te ista osoba.

– **Horhe Luis Borges**
“Teolozi”

Dinko Osmančević

MAJKA

Katarina uđe u kapelu. Svjetleće žiške u kandilima zatreperiše, a miris tamjana ispuni joj nozdrve. Svake večeri, Katarina se dugo molila, u tišini. Molila i sjećala. Androidi Aresa, prije više od decenije, napali su Heru, ovaj pustinjski planetoid, na kraju svemira. Hera je zaboravljena od ljudske civilizacije, obuzete vlastitim galaktičkim ratovima. A, androidi su to koristili, bile su im potrebne rude iz bogatih nalazišta na Heri. Aresovci su bili ubijedjeni u pobjedu, svi parametri i svi proračuni bili su na njihovoj strani. Ljudi su pružili žestok otpor mašinama, u borbi za opstanak. Predvodio ih je Katarinin suprug, hrabri kralj Ivan. U žestokim obračunima u svemiru, i na samoj Heri, ona ljudska iskra ipak je prevagnula, androidi su potisnuti, Hera je spasena, barem na neko vrijeme. Cijena je bila ogromna, flota je desetkovana, naselja ostala u ruševinama. Plać majki i udovica. I kraljica je izgubila supruga. Ivan je uništio na desetine neprijateljskih ratnih brodova, prije nego se njegov Lovćen našao u unakrsnoj vatri i raspao u svemiru. Još jedan gubitak razdirao je Katarinu dušu. Već u borbama na samoj Heri, diverzantska jedinica Aresovaca prodrla je u dvor. Borila se Katarina kao lavica, žestoko, snažno, ali androidi su otkrili neveliko dvorsko sklonište i oteli su joj sina Stefana, tada devetogodišnjeg dječaka.

Na Heri su Katarinu slavili kao spasiteljicu, a ona to i jestе bila. Nazivali su je majkom. Njena riječ postala je svetinja. Dok se Hera podizala iz pepela, Katarini bliski ljudi molili su je da misli i o sebi, da nastavi živjeti: "Udaj se, sejo moja mila, rodi nam princeze i prinčeve, ako nećeš radi sebe, učini to nas radi," govorila joj je njena sestra, kneginja Milica.

Katarina je odlučno svoj život posvetila samo Heri, njenoj obnovi, jačanju. Zle slutnje o novoj invaziji sa Aresa sve češće su je obuzimale. Znala je da se taj dan neumitno približava, da su i androidi obnovili svoju poraženu kosmičku flotu. Ali, Katarina nije znala šta se desilo sa njenim sinom, da li je na Aresu, da li je uopšte živ. Vijesti sa Aresa bile su ionako jako šture.

„Stefane moј jedini, oprosti majci što te ne sačuva,“ prošaputa kraljica na kraju svoje duge molitve. Izađe iz kapele i pogleda vedro zvjezdano nebo.

„Stefan je zaista najbolji.“

„Da, Generale Alfa,“ potvrdi pukovnik flote Aresa. Sa balkona raskošne palate, posmatrali su hiljade pitomaca, u velikom parku. Pitomci su demonstrirali borilačke vještine, bez oružja, i sa mačevima. Park je okupan zrakama dva narandžasta sunca. Riječi komandanata Aresa odnosile su se na ukupnu vojnu obučenost, od običnog vojnika, pa sve do komandanta flote.

„Njegove ocjene su najbolje, u svemu je za korak ispred pitomaca androida, pogotovo kako smo njegovo tijelo poboljšali inplatantima.“

Stefan je u parku, bez oružja, savladao dvojicu pitomaca androida, sa mačevima.

„Znači, pukovniče Beta 73, on je sada gotovo pa naš?“

„Napola jeste robot, ali mozak je čovjekov, u potpunosti. Tu, u toj masi ćelija krije se ljudska kreativnost, genijalnost, nepredvidivost, sve ono što mi nemamo i zbog čega smo izgubili rat od vojske njegovog oca.“

„Hoćeće da kažete da ipak nije naš?“

„Ne, ne, Generale. Sve vrijeme, vaspitavali smo ga da voli naš poredak, prije svega potpuni red i disciplinu, koji grade naše društvo. U perspektivi ima i besmrtnost, da sve njegove misli, sjećanja, uspomene prebacimo u softver, da pokušamo uhvatiti njegovu dušu.“

„Ja mu nudim da postane naš vrhovni vođa, samo ako pobijedimo Heru, to je uslov našeg opstanka.“

„Davno je odbacio emocije prema drugima, tu čovjekovu veliku slabost, a sa druge strane, veruje da ga nisu dovoljno branili, da su ga odbacili sa Here, žrtvovali i zaboravili da postoji. Spreman je predvoditi našu flotu u pobjedičkom pohodu na Heru.“

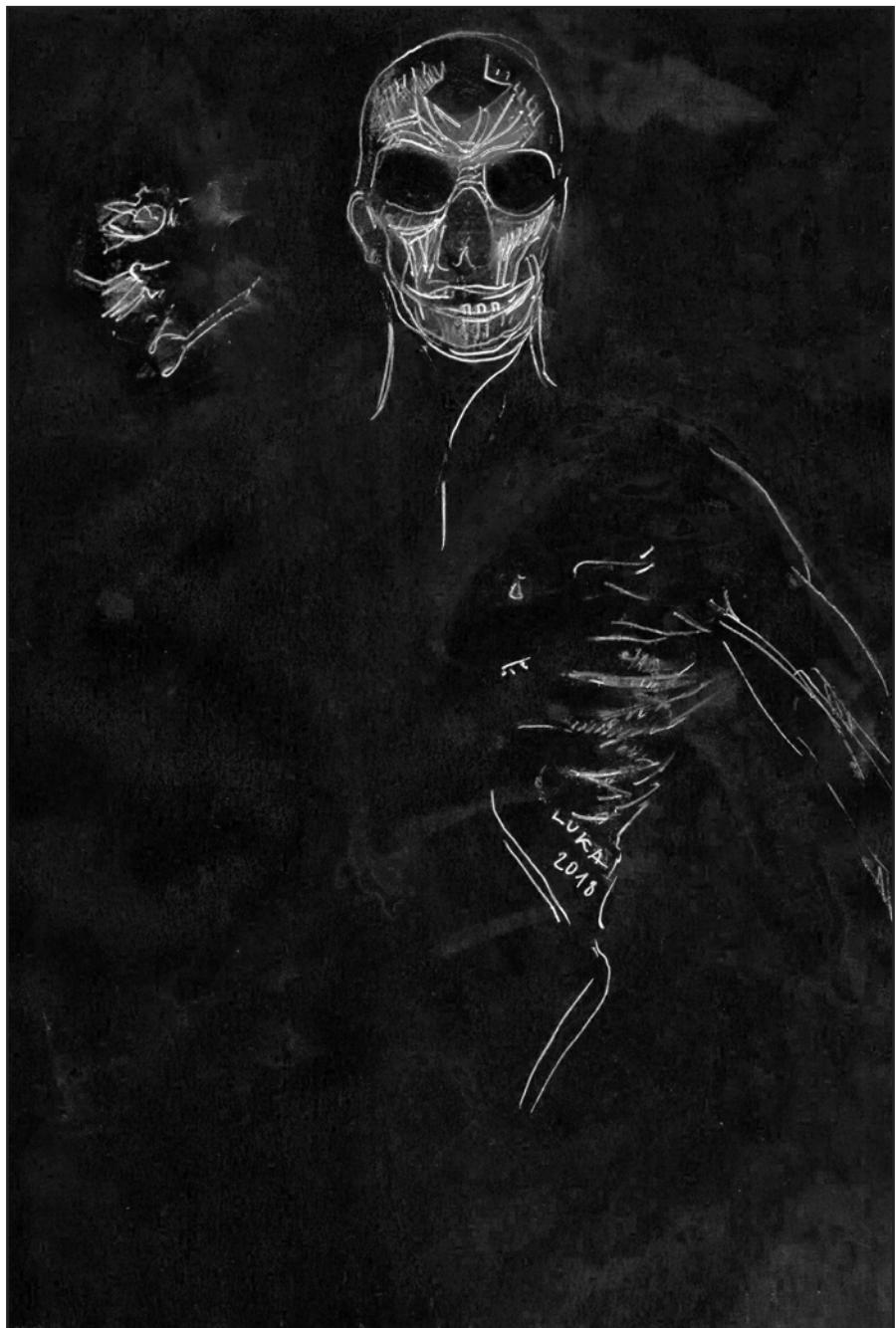
„Bez njihovih ruda, naš svijet će se urušiti, pukovniče, zadnje zalihe smo potrošili na obnovi naše kosmičke flote. Ne smijemo više čekati iako su nam ratne šanse podjednake. Moramo krenuti, a Stefan mora biti jezičak na vagi u našu korist.

„Vjerujem da ste sa Stefanom napravili najbolji izbor, Generale Alfa.“

„Nakon vježbe, dovedite ga u moj kabinet, zajedno ćemo sročiti ultimatum Heri i njihovoj kraljici, Katarini.“

„Sabrala sam vas da vidimo šta nam je činiti,“ govorila je Katarina sмиreno, „Znala sam da će jednom ponovo krenuti na nas.“

Svi oficiri iz vrha komande pažljivo su slušali svog vrhovnog komandanta, svoju kraljicu, svoju majku. Velikim kabinetom ritmično je odzvanjao njen glas.

„Ovog puta, ako želimo izbjegći sukob, nude nam bezuslovnu kapitulaciju. Ultimatum je izdao Komandant kosmičke flote Aresa... princ Stefan!“

Katarinin glas na kraju zadrhta. Oficiri se zgledaše. Začuđeni, preneraženi.

„Vaš sin?“, najzad upita admirал Jug.

„Moj.. nekadašnji sin“, kraljica obori pogled.

„Možda je neki trik Aresovaca?“.

„Ne, ne, ultimatum je došao kao video poruka. Te krupne, crne oči malka ne zaboravlja.“

„Kraljice naša, mi još nismo zalijecili rane, ali nisu ni oni, šanse su nam podjednake. Mada, ako se i odbranimo, biće to pirova pobeda, uz sva ponovljena razaranja.“

„Slažem se sa vašim procjenama, admirale, zato sam vjerovala da će nam androidi, slijedeći svoju jednostavnu logiku, dati još nekoliko godina. Oni su ipak odlučili krenuti na sve ili ništa.“

„Ako se pokorimo njihovoj vlasti, a ovaj put daju nam i takvu mogućnost, ima li šanse za minimum kompromisa?“

Kraljica ustade od stola i priđe prozoru koji je gledao u vrt palmi i raznobojnog cvijeća:

„Ako se predamo, kažu da će nam poštediti živote... Treba ipak znati da su ljudi na Aresu činili ogromnu većinu, sve do pobune androida. Sada, tamo ljudi više nema.“

„Ima vaš sin,“ reče Jug.

„Bojim se da više nije ni on. Ali, to ćemo još vidjeti. Oni su krenuli na sve ili ništa, odgovoriču im istom mjerom, ali malo drugačije. Vi ćete morati apsolutno ispuniti sve moje naredbe, bez prigovora, bez protivljenja. Ja sam vaša kraljica, vaš vrhovni komandant.“

Pet kosmičkih tvrđava Aresovaca koje su u svojoj utrobi nosile hiljade ratnih brodova, privodile su kraju nekoliko mjeseci dugo međuzvjezdano putovanje. Približavali su se Herinim predstražama. U komandnom brodu, na mostu su princ Stefan i pukovnik Beta 73. Planovi napada razrađeni su do najsitnijih detalja, grešaka iz posljednjeg rata ne smije biti, pobjeda je neophodna i jedina opcija.

Izviđačka eskadrila kosmičkih lovaca se vraća, imaju izvještaj:

„Borbeni razarač Here želi kontakt sa vama, komandante Stefane.“

„Ne napadajte ga! Otvoriću frekvenciju za kontakt, možda su se predomislili i prihvataju kapitulaciju.“

Na velikom ekranu ukaza se borbeni razarač sa oznakama Kraljevine Here. Utom, započe odbrojavanje; tri, dva, jedan, na ekranu se ukaza slika iz protivničkog broda. Bila je to lično kraljica Katarina!

„Ušli ste u teritoriju Kraljevine Hera. Da ste došli kao prijatelji, poželjela bih vam dobrodošlicu. To posebno važi za tebe, Stefane, sine!“

Katarina je gledala pravo u Stefana, u njegove crne, krupne oči. Ulazila je u njegovu dubinu, tražila Stefanovu dušu. Svojim pogledom šaputala mu je svu svoju tugu, ogromnu bol koja ju je godinama razdirala. Zvala ga je da joj se vrati, da bude ono što je oduvijek bio, čekala ih je zajednička misija.

„Ovako,“ Katarina prekide nastalu čutnju, „sami ste izabrali naš odgovor.“

Video veza se prekinu. Katarinin brod naglo se poče udaljavati, ali ne prema matičnoj planeti, već sasvim drugom putanjom. Stefan je i dalje, čutke gledao ka ugašenom ekranu. Nije se micao.

„Stefane,“ prenu ga pukovnik.

„Da.. hm.. Molim!“

„Komandujte!“

Trenutak kolebanja, najzad, shvatio je kuda je majka krenula. Mislima je pozivala da je slijedi.

„Pukovniče, kraljica nam se nudi na tacni, pratićemo je, njenim zarobljavanjem imaćemo garanciju pobjede bez ikakvih gubitaka.“

Kosmičke tvrđave Aresa krenuše u potjeru, svemirsku hajku za usamljenom lovinom. Pukovnik Beta 73 pobjednički je proračunao da će zarobljavanje uslijediti u narednih sedam do osam časova, u zavisnosti od letačkih sposobnosti posade Herinog razarača. Stefan je znao da je pukovnik u zabludi. Katarina je dozvala njegova zaturena sjećanja, uspomene na bezbrižno i radosno djetinstvo, na vrijeme kada su ga roditelji vodili na izlete u sve kutke Herinog svemira, pa tako i tamo gdje se majka uputila. Aresovcima je bilo nepoznato da se tamo nalazi minijaturna crna rupa. Više puta roditelji su ga dovodili na sami rub, odakle se ništa nije moglo otrgnuti. Majka nije kuka-vica, ona ne bježi, ona ih sve vodi, i već su prešli prag, na put bez povratka. Ipak, na tom putu, majka je vratila sebi svoga sina. I sin je vratio majku. A Hera je dobila svoje junake i legendu o kraljici majci.

Goran Ćurčić

TROJEDINI MEDALJON

Bila je umorna. Previše se stvari dešavalo na dvoru. Verovala je da će joj ovaj put prijati, ipak nije. Kada ju je Mara pozvala, obradovala se što će bar na nekoliko dana napustiti napetu atmosferu glavne planete. Sada ovo čekanje... Stajala je na vrhu brda iznad drevne crnogorične šume. Pobogu zašto je odabrala baš ovu zabit za sastanak. Mogle su se naći na nekoj od banjskih planeta Magelanovog oblaka, a ne ovde na samoj periferiji galaksije. Nadala se samo da ceo ovaj izlet nije neka neslana šala njene daleke rođake. Šta li je toliko bitno, kad se nisu mogle naći na prvoprestonoj planeti, već na ovom toliko zaboravljenom svetu, na kom redovne imperijalne straže prolaze na svakih sedamdeset i pet godina. Možda je baš i to razlog što ju je kraljica Mara pozvala... Dok je tako razmišljala nije ni primetila da suton polako prekriva šumu.

- Kneginjo, noć se bliži. Molimo Vas vratite se u brod. Vaše rođake još nema. Verovatno smo poranili. – Tiho joj se obrati prva iz njene pratnje, dodajući joj crveni plašt.

Kneginja, samo odmahnu rukom, a zatim prihvati plašt, ogrne se njime i sporim koracima uputi se ka svojoj letelici. Već dve noći od kako su sleteli na ovu malu planetu nije spavala. Odrasla je na velikoj planeti u srcu galaksije i mala gravitacija ovog sveta joj nije prijala. Toliko joj je trebao san... Iznenada nešto sjajno prelete nebom. Da je kod kuće na ovo ne bi ni obratila pažnju, ali ovde joj se taj trag svetlosti učini kao rana na ogromnom plavetničku tišine ovog davno napuštenog sveta. Znala je: Katarina ili Mara su konačno stigle. Spokojnije je ušla u svoj brod, i te noći konačno je uspela da spava.

Kapetan njenog broda, probudio ju je narednog jutra, obavestivši je da je njena rođaka Mara čeka pred brodom.

- Pobogu čoveče, pa primite je unutra!!! – uzviknula je Milica na svog prvog oficira.

- Nije želela. Traži da požurite, reče da Vas čeka put. Kaže da je i Katarina u blizini. – odgovorio je kapetan.

Pošto je obukla svoju kneževsku odoru, kneginja u pratnji svoje dve viteze deve izašla pred gospodaricu južnog kraka galaksije.

- Mila rođako, konačno! Već sam pomislila da je ovo nekakva neslana šala. Čekam te već tri dana.

- Draga moja, stigla sam pre tebe. Obaveštena sam da si sletela, ali ni sam dolazila dok se ne uverim da je i Katarina došla. – Odgovori joj Mara, zagrlivši je sestrinski.

- Koliko je prošlo? – Zapita knjeginja.

- Sedamnaest godina. Nismo se videle od bala na AF93, kada je imperator slavio rođenje sina. – Odgovori kraljica južnog svemira.

- Kao da je prošla čitava večnost. – nostalgično odgovri Milica. – pa hajdemo onda u susret Katarini, čini mi se da ni nju nisam videla od tada. Usput mi možeš reći zašto si nas pozvala.

- Krenimo, ali ti neću reći razlog poziva sve dok sve tri ne budemo na okupu. Reci mi, jesli ponela ono što sam tržila?

- Medaljon, moje bake... Da, jesam. Jedva sam ga našla u svom mom nakitu. Znaš li da ga nikada nisam ni nosila. Kako uopšte znaš da ga imam?

Umesto odgovora: Mara se uhvati za svoj vrat i iz kragne izvuče srebrni lančić na kom je visio identičan medaljon poput onog kog je Milica nosila oko svoga vrata.

- Odakle ti? Mislila sam da je moj unikat. – začuđeno zapita knjeginja.

- I jeste, pogledaj bolje, naša dva dela se uklapaju jedan u drugi, ali fali treći donji deo. On je kod Katarine.

- Želiš da ih spojiš? – razočarano reče Milica - zbog čega li sam samo prevalila ovoliki put.

- Strpi se, kad nam se pridruži Katarina. Biće ti jasnije.

- Dobro... Dobro... Ipak, drago mi je da te vidim. Lepa si. Uvek sam govorila da si najlepša u našoj familiji.

- I ti mi lepo izgledaš. – srdačno joj odgovori Mara.

- Oćeš da kažeš za moje godine. U pravu si... Umorna sam draga... Umorna...

- Ali ti živiš u prestonici...

- Ah... - Tiho joj odgovori Milica, i zajedno uđoše u lebdeće vozilo kojim je došla Mara.

Nisu se dugo vozile kroz šumu, kada stigoše do velikog broda kraljice Zlatnog Prstena, kako se nazivao savez pet zvezdanih sistema u samom središtu galaksije. Srdačno su se pozdravile sa svojom po starosti srednjom rođakom. Mara je i Katarinu upitala za medaljon, a kada joj je ova potvrdila da ga je ponela na licu kraljice južnog galaktičkog kraka nestala je briga, čak se na trenutak pojavio osmeh.

- Pa dobro rođako, hoćeš li nam reći zašto smo se ovde našle? – zapita knjeginja.

- Strpljivo Milice, uskoro ćeš dozнати. – odgovori Mara. – podite sa mnom.

Vozilo kraljice Mare letelo je lagano tik iznad krošnji stoljetnih stabala, iznad brda, oštrog stena, klizilo je kroz procepe velikih kanjona da bi konačno stigao do jednog jezera u čijoj se sredini nalazilo ostrvo sa drevnim manastirom. Sleteli su na samoj obali jezera. Ono što se na prvi mah činilo kao duboko jezero zapravo je bila velika poplavljena livada. Mara povede svoje rođake vijugavom stazom obrasлом barskom travom preko ovog "jezera" ka ostrvu i staroj crkvi u njemu.

- U kakvu nas ovo zabit dovede? – Zapita Katarina, dok je sa svoje duge haljine skidala sitne iglice čičaka.

- Zar ste zaboravile gde ste došle? Ovo je treća planeta u Sunčevom sistemu. Prva planeta naše vrste, a ova brda i šume drevni su dom naših predaka.

- Sad mi je jasno. Pogrešila sam kad sam pomislila da izbegavaš imperijalnu stražu. - reče Milica.

- Gospodarice prvoprestone planete, zašto bih izbegavala stražu. Pa moj Ivan je jedan od čelnika imperatorove vojske.

- Pomislila sam da nešto kriješ od njega, pa zato želiš da se sastanemo čak ovde. – odgovori knjeginja svojoj najmlađoj rođaci.

- Ne, ne. Mada neke delove on ne mora da zna. Bila sam očajna zbog situacije na dvoru. Imperatorov sin je bolestan, pitanje je dana kada će mladić umreti. Znate šta to znači? - započela je priču kraljica Mara: - Galaktička imperija ostaje bez naslednika. Doktori predlažu da se dečakov mozak presadi u drugo telo, ali imperator za to neće ni da čuje. Niko sa sigurnošću ne može da garantuje posledice takve intervencije. Imperator više nikome ne veruje.

- Bar meni to ne moraš pričati. Dvor je u očaju. Lazar mi reče da prođu i nedelje, a da se imperator ne pojavi. Danima ne obavlja svoje dužnost. Sedi kraj sinovog kreveta i plače.

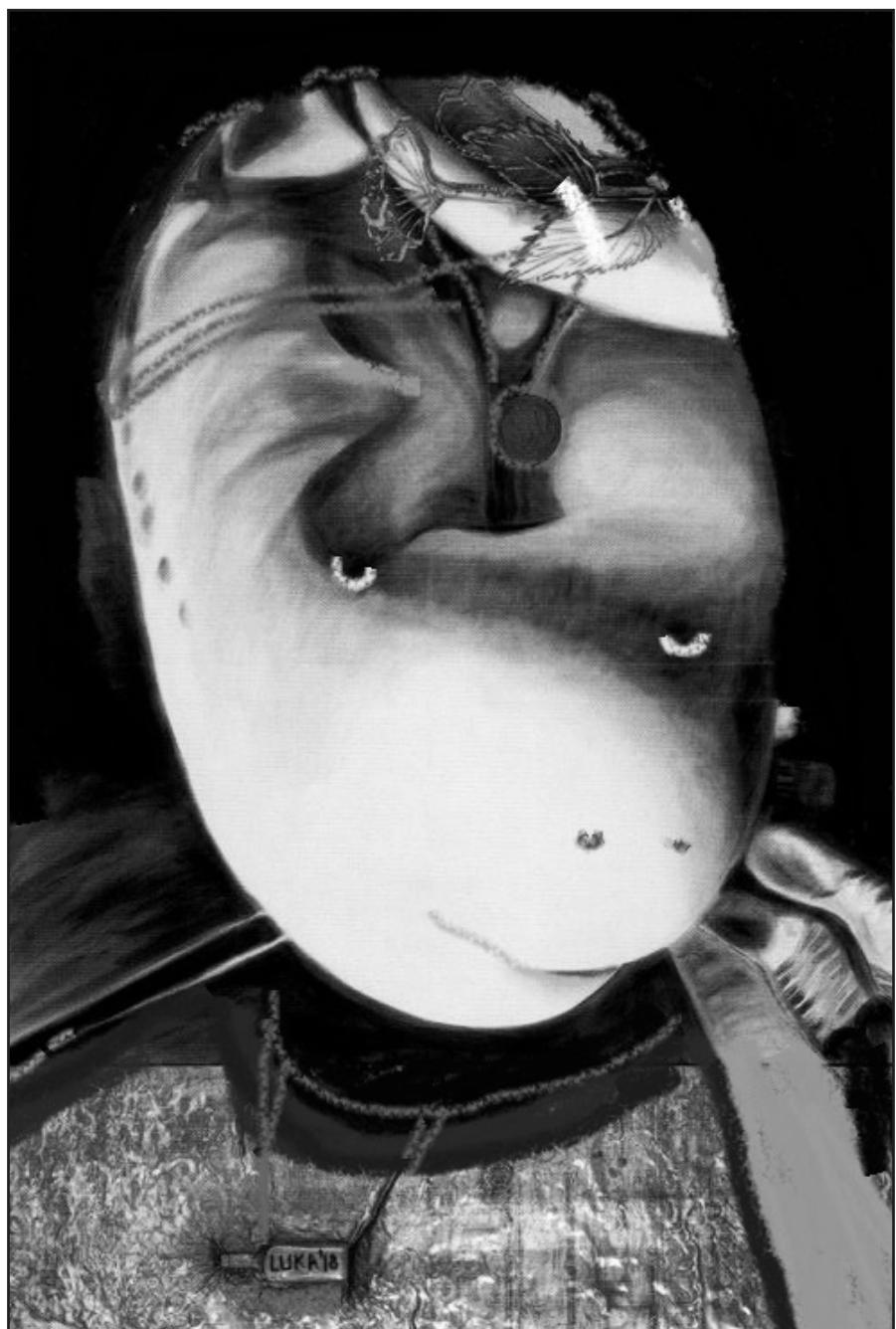
- Moj Ivan mi je pričao da se vojni čelnici već dogovaraju ko će koje baze da preuzme. Svi se spremaju za raspad carstva.

- Lazar je u strahu, nema dovoljno gardista da odbrani prvoprestonu planetu. Pokušava da se nagodi sa Kreditnim Fondom Teraformacije, kako bi smo se dodatno naoružali, ako stvari krenu po zlu. - reče Milica.

- Ne, samo ne sa njima! – Uzviknu Katarina: - Ti prokletnici iz Teraformacije su posvađali moju braću. Ako se nešto desi Imperatoru, čitav Zlatni Savez pašće njima u ruke.

- Ja imam puno dece. Plašim se da bi u tom ratu sva mogla da nastradaju. Nije samo Kreditni Fond problem, sindikat mašina je takođe postao previše moćan. Niko ne zna koliki arsenal poseduju. Lako mogu da preuzmu velike gradove. Odavno već sanjaju da preuzmu vlast od nas bioloških bića. Sigurna sam da će im prve na udaru biti stare porodice. Milice, tvoj Lazar bi morao posebno da povede računa o njima u glavnom gradu.

- Vidim ti osmeh rođaku, imaš li neko rešenje. – zapita Katarina Maru.

- Možda. – odgovori gospodarica južnog galaktičkog kraka.

Kročile su u manastirsko zdanje. Iznenadile su se kada su videle da je manastir obnovljen. Mara ih je povela ka jednoj maloj keliji. Ušle su unutra. Mirisalo je na tamjan, vosak i stotine godina prašine.

- U ovom manastiru sahranjeni su naši preci. Svaki put kad mi se Ivan vrati iz neke opasne misije, ja izdam naređenje da se obnovi po jedan od drevnih manastira na planetama mog kraljevstva. Kada su radnici obnavljali ovaj manastir, pronašli su nešto zanimljivo. – rekavši to, Mara sa dosta muke pomeri veliki kamen, koji je davno nekom isposniku služio kao krevet. Ispod kamena počinjale su stepenice. Dala je znak svojim rođakama da je slede. Katarina i Milica se sa nevericom pogledaše, ali ipak odluče da podu za svojom najmlađom rođakom.

Stepenište je bilo grubo isklesano u kamenu, sa oštrim ivicama, što je svedočilo da nije mnogo korišćeno, već da je od svog nastajanja bilo tajna. Kraljice su se spustile do velike pećinske dvorane u kojoj se nalazio mermerni žrtvenik ukrašen nerazumljivim pismom. Iza njega pećinski hodnik se sužavao i pretvarao u dugačak tunel. Mara ih je odlučno vodila kroz taj tunel. Sa strana tunela nalazila su se proširenja sa kriptama. Nad svakom kriptom nalazio se natpis na istom pismu kao sa žrtvenika. Dok su koračale, Mara zastane pred jednim proširenjem, na trenutak je spustila glavu kao da nekome odaje pomen... Konačno su stigle do poslednjeg proširenja, bilo je najmanje. Podsećalo je na kriptu nekog deteta. Na podu se nalazila mala kamena ploča, u čijoj sredini sje otvor srcastog oblika.

- Kakvo je ovo mesto? Šta je ovo? – Uznemireno zapita Katarina.

- Moji majstori su ovo otkrili. Došla sam da izvidim. Ovo su kripte naših predaka, iz drevnih dana. Nad svakim proširenjem nalazi se ime i titula, a ispod kamena su njihovi poslednji zemni ostaci. Možda ste primetili da sam zastala pred kriptom moje imenjakinje...

- A ovo? Koje je dete ovde sahranjeno? – opet će Katarina.

- Nije dete. Nad ovim prolazom, drevnim pismom piše: "ISKRA ŽIVOTA". Trebalо mi je mnogo vremena da doznam šta se ovde nalazi. Kada sam skoro digla ruku od istraživanja, pronašla sam jednu prastaru legendu, po kojoj su se u ovoj pećini dešavala čuda isceljenja, mnogo pre no što je nad njom podignut manastir. Pod ovim kamenom nalazi se izvor čudotvorne, lekovite vode. Ali on se ne može otvoriti bez ključa.

- Pa si nas zvala da po čitavoj galaksiji tražimo ključ, neke prastare legende. – pomalo besno reče Milica.

- Ne, ključ ste donele. – odgovori smirenog Mara. – Naši medaljoni, kada se sastave, oni su ključ ovog izvora. Samo nećemo ga otvoriti ako se ne dogovorimo oko još nečega.

- I ti misliš da ćeš izlečiti prestolonaslednika? - sa nevericom zapita Katarina.

- Sigurna sam rođako.

- Dobro, onda te slušamo. Šta još želiš!?

- Vi znate da ja imam čerku, isto godište kao i bolesni prestolonaslednik. – reče Mara. Njene rođake potvrđno klimnuše glavama.

- Milice, tvoj Lazar gospodar je prvoprestone planete i domoupravitelj imperatorove kuće, pomoćićeš mojoj Miljani, da baš ona doneše ovu čarobnu vodu bolesnom mladiću. Ova voda ne samo da leči bolesti već i pojačava ljubav. Moja će čerka postati sledeća imperatorka.

- Lukavo si to smislila. – besno reče Katarina, gotovo se okrenuvši sprema da smesta napusti ovo čudno mesto i ovu zaboravljenu planetu.

- Čekaj!!! – Mara je uhvati za ruku. – Imperatorova je poslednja, on presuđuje u svakom sporu, zar ne?

- Pa šta!? – Zapita gospodarica Zlatnog Saveza.

- Imperator može da poništi svaku odluku Kreditnog Fonda Teraformiranja... I rado će to učiniti ako ga njegova voljena za to zamoli u postelji... Zar se ne slažete sa mnom. Pa i same tako vladamo, zar ne? A kada rešiš spor sa Fondom, tvoja braća će se pomiriti. Zar nije to ono što najviše želiš? – Katarina se nakon tih reci smiri.

- A kakve ja koristi imam? – Reče Milica.

- Dobićeš mir u prestonici, a lako možemo nagovoriti mladog imperatora da tvog sina postavi za glavešinu svoje oklopne garde. – Na te reči knjeginja potvrđno klimnu glavom.

Tada sve tri izvadiše medaljone. Bio je to deo nakita koji se već generacijama prenosi sa majke na čerku. Mara ih uze i spoji. A oni se uklopiše, kao da su oduvek i bili jedno veliko čilibarsko srce. U njegovoј sredini, zsvetluca obris nekog čudnog troglavog krilatog insekta. Čitavu kriptu na tren zabljesnu plava svetlost, a kada sjaj utihnu Mara lagano spusti medaljon u rupu u kamenu. Isprva se ništa ne desi, ali kada je pokušala da pomeri veliku kamenu ploču, ona sa lakoćom kliznu u stranu. Pred njima se ukaza maleni zdenac, iz koga Mara pažljivo zahvati čudotvornu vodu u bocu koju je čitavo vreme imala kod sebe. Vratile su ploču na svoje mesto. Medaljon tada ispadne iz svog postolja i ponovo se podeli. Te svaka uze svoj deo. Kad za to dođe vreme predaće ga svojim čerkama.

Godinu dana kasnije velika krstarica Zlatnog Saveza, prevozila je kraljicu Katarinu i njena dva brata ka prvoprestonoj planeti gde su se odvijale pripreme za venčanje budućeg imperatora i njegove izabranice. Po galaksiji

se pronela vest da je bolesni mladić ozdravio čim je ugledao oči lepe princeze sa juga.

- I veliš sestro, to je sve naša rođaka Mara smislila. – reče Vladislav.

- Da! - Odgovri Katarina svom bratu. – Aj naspi nam tog vina, meni i Stjepanu. Radosno je srce sestrino kad vas vidi složne.

- Vala sestro, izmiri nas Mara, što bi se reklo :

„ćud je ženska smešna rabota.

Ne zna žena ko je kakve vjere;

stotinu će promijenit' vjera

da učini što joj srce žudi.”

Veselo reče Stjepan, nazdravljujući bratu i sestri.

Anto Zirdum

UDADBENA DIPLOMACIJA

Kneginja Milica čvrsto je držala međunarodne uzde u svojim rukama. Lazar se nametnuo snagom mača, ali onaj dio nemanjićke krvi održavao je oblast Hrebljanovića na tri Morave stvarnim središtem raspadnutog Dušanovog carstva, poslije smrti cara Uroša. Budući da su bili obdareni ženskom djecom, a i Lazar je imao više sestara, kneginja Milica je tu vidjela prednost za stabilnost kneževine.

Savezništvo kneza Lazara i bana Tvrтka, pod Lajoševim patronatom, donijelo je obojici teritorijalno širenje i jačanje, odnosno podjelu oblasti Altomirovića čijeg su kneza Nikolau uhvatili i oslijepili.

Kada je Milica čula da Tvrтko planira ženiti Doroteju, princezu Vidinske despotovine, kćer bugarskog cara Ivana Stracimira i Ane Slave od Vlaške, odmah je shvatila da je ta ljubav proizšla iz političkih ambicija nezina daljeg rođaka u čijim venama je tekao dio nemanjićke krvi. Koncem ljeta 1374. do bili su pozivnicu za pir, ali kneginja je znala da na tu svadbu neće ići. Samo je još trebala Lazara uvjeriti da ne idu. Naime te godine Ivan Stracimir, vratni vladar Vidinske despotovione, kao Lajošev vazal, uz pomoć bosanskog bana Tvrтka i moravskog kneza Lazara Hrebljanovića, vodio teške bitke protiv svoga brata Ivana Šišmana. Da bi čvršće povezao saveznike kralj Lajoš je preporučio da se Doroteja uda za Tvrтka.

Vjenčanje je planirano u crkvi sv. Ilike nedaleko od sela Modriča gdje su franjevci već utemeljili svoj samostan. Taj dio Usore dugo je, još od kralja Kolomana, bio dijelom biskupski posjed a dijelom banski. Ban Stipoš je područje oko manastira darovao knezu Grguru Stipanovi u koji za bana Stipoša dovede drugu ženu princezu iz Bugarske. Tada je car Dušan oženio Jelenu, sestruru novog bugarskog cara Ivana Aleksandra, kako bi anulirao savezništvo Bosne i Bugarske uspostavljeno udajom bugarske princeze za bosanskog bana Stipoša. Isti scenarij primijenila je i kneginja Milica, mudra žena koja od povijesti uči i ne dopušta da se stvari ponove.

Naime knez Lazar je odjednom javio da neće doći na Tvrтkovo vjenčanje. Na proljeće je svima bilo jasno što se dogodilo. Stracimirov brat Ivan Šišman, da bi oslabio taj savez i zaustavio rat odmah slijedeće godine zaručio Lazarevu kćerku Dragunu, koja još nije bila dijete, za svoga malodobnog sina.

Tog ljeta se na dvoru u Kruševcu, s preporukom iz Ulcinja, pojavi neobična žena. Vita, povisoka, a u toj visini dugačak vrat je baš stršio i pomalo strašio jer je na njemu bila nasađena neobična glava koja se okretala na sve strane više nego je normalno. Na tom pametnom licu stršila su dva izbuljena oka od kojih je jedno bacalo nastranu, te je valjda zbog toga i ta glava bila kao na kocu.

Bila je to glasovita vidovnjakinja, vidarka i враčara Mušula koja se pojavljivala svuda gdje supruge vladara, kotice naslijednika nisu davale muškog potomka. Znala je grčki, bugarski, makedonski, ilirski, latinski, srpski sva-kako, a pomalo i mađarski i vlaški. U svome prtljagu imala je razne začine i minerale, a u njezinih odajama uvijek je mirisalo na razne trave. Nitko nije znao ni tko je ni odakle je, ali se nagađalo da je kopile nekoga iz pobočne linije Crnojevića.

Obično su je zapošljavali u dvorskoj kuhinji, tako da je uvijek bila zbrinuta i u mogućnosti da svojim pripravcima učini sve što je potrebno da nerotkinja zatrudni ili pak da rodilja ženske djece ostvari svoju zadaću rađanja sina naslijednika.

Kneginju Milicu ona je umirila svojom vizijom da će roditi još troje djece od kojih će prvo biti muško, zatim još jedno žensko i na kraju još jednog sina.

- Kada će roditi sina ? - molećivo je Milica pitala Mušulu.

- Tek za tri ljeta i to ako svako jutro natašte budete pili čaj koji će vam pripremiti, koliko ja mogu razabrati u svojim vizijama, - malo oprezno ali samouvjereni odgovori Mušula. – U mojim vizijama to će biti visok i odvažan čovjek koji će dugo vladati.

Kada je njezino majčinsko srce ispunila nada s njom ponovno počeše strahovi, sada za svoje nerođene sinove, odnosno za njihovu vladarsku poziciju.

A najveća prijetnja i njezinu mužu i njoj i još nerođenim sinovima bijaše sve snažniji Tvrtnko. Istina ni on nije imao muške djece, ali je tražio mladu bugarsku princezu upravo da bi sebi dao vremena za regularna sina naslijednika.

- Možeš li ti Mušula učiniti da neka žena ne rodi muško? – upita jednog toplog ljetnog dana kneginja svoju novu dvorjanku.

- Teško, ali moguće je pod jednim uvjetom...

- Samo reci...

- Pa, morala bi ja biti stalno uz tu ženu.

- Aha. I toćemo srediti. Preporučit će te za kuharicu princeze Doroteje koju će ove jeseni oženiti ban Tvrtnko. Prva njegova žena Grubača je umrla na porodu kćerke. Druga Jelica rodila mu je dva sina ali samo jedan je poživio petnaestak godina pa je i on umro. Poslije je rodila još jedno dijete mrtvorodenu kćer. Jadnica se povukla negdje u neki manastir u Slavoniji. Mislim da će ovo – pokaza vrećicu dukata kneginja – biti dobra nagrada za tvoj trud. Svaki put kada Doroteja rodi žensko tebe sleduje još jedna ovakva kesa...

- Eh, to je sudbina princeza koje ne rode sina nasljednika – uzdahnu Mušula, jer je takvim sudbinama bio ispunjen njezin životni koloplet, te prihvati ponuđenu vrećicu.

Mušula se doista te zime našla u banskoj kuriji u Sutisci i to kao pratilja bugarske princeze Doroteje, bolje rečeno njezina osobna kuharica.

Nikome tu ništa nije bilo čudno osim gostu Mišljenu, najučenijem i najvisprenijem od dvanaest didovih pomoćnika. On je zapravo bio zadužen za sigurnost banove obitelji i sve dvorske poslove koji se obavljaju u sijenci. Za Mišljena su govorili da tako nečujno hoda, gotovo klizi kao sijenka. A kad bi nekoga tko se hvalisa ili laže pogledao taj je samo zašutio i sklonio se od njegova prodornog oka koje je moglo vidjeti što se petljancu mota po glavi.

Mušula je njega slabo viđala, ali on je nju stalno imao na oku. I prokljuvio je što čini ali nikako to nije mogao dokazati.

Domišljati Mišljen znao je puno više, dapače sve što se na dvoru događa. Osobito banovo noćno kretanje. A Tvrtnko je u želji da dobije regularnog nasljednika obavlja svoje bračne dužnosti zato što se to mora, ali tridesetšestogodišnji naočit mužjak je svake druge, treće večeri išao kod dvorjanke svoje majke Vukosave, stasite dame niskoga roda ali zamamnoga tijela koje se samo uvijelo i izvjalo tako podmetalo da je naprsto žudio za njom.

Doroteja je ponosito glavu držala, jer Tvrtnko bijaše priznat vladar i naočit muž. Kao da je slutila svoju ulogu u njegovu promaknču za kralja, koje se dogodilo prilično glatko, jer Lajoš Veliki, suprug njegove rodice Elizabete u njemu vidješe najjaču figuru svojih južnih interesa.

No, krhka Doroteja nije mogla roditi te je obilazila toplice i sve vidarke za nerotkinje koje su poznavali kao pouzdane. Od nje se naprsto očekivalo da rodi regularnog nasljednika, onoga kojega neće osporiti ni papa ni okolni vladari, a ni unutarnje velmože i patarenske prvacije.

Na kraju je zatrudnila i kao prva bosanska kraljica rodila prvom kralju i prvog legitimnog nasljednika kojega nazvaše Stjepan Tvrtnko. Svi na dvoru i vascijeloj Bosni, pa i u okolnim krajevima radovaše se tomu, ali jedna osoba se nije nimalo radovala.

Mušula je bila zbumjena. Sve što je prorekla kneginji Milici obistinilo se. Rodila je mušku djecu baš kao što je rekla. Kćer Maru udala je za Vuka Brankovića. Jelenu je udala za Đurđa Balšića gospodara Zete i pomorja, a Teodoru za Nikolu Gorjanskog Mlađeg, uglednog mađarskog plemenitaša u susjednoj Mačvi. Po svemu što je činila, a i u svojim vizijama jasno je vidjela da će Doroteja roditi žensko. No, netko je vješto spriječio da se pojavi na porodu i uđe u odaju gdje se kraljica porodila.

Dva dana pošto je rodila sina nasljednika Tvrta drugoga, lohotna Doroteja je umrla.

Dijete je dato dojilji Vukosavi, koja je dva dana ranije rodila a da to zapravo nitko nije znao.

Zapravo nitko osim Mišljena i babice Stave koji su znali da je Vukosava rodila sina, a krhka Doroteja kćer i samo su djecu zamijenili jer oboje bijahu Tvrtkovi.

Isto tako nitko nije znao kamo je nestala Mušula, neobična kuvarica, jer poslije Dorotejine smrti njoj je svakako bilo ostati bez posla na tom dvoru.

Tatjana Milivojčević

ZAPISANO U KRVI

Noć se i ovaj put spustila na Kruševac kao plašt, iznenada. Već dece-niju unazad je tako dolazila, bez najave. Nije htela da se smiluje poslednjem izdisaju dana dok je uzimala prevlast. U vazduhu se osećao miris paljevine i metala. Vandali i zlikovci bez potrebe za snom su se ponovo spremali za akciju. Tama im je bila dobra saučesnica. Imaće dovoljno vremena da zadovolje svoje porive do jutra. Po danu su marljivo radili u fabrikama, poslušni i odani *Familia*-i.

Članovi *Familia*-e koja je vladala čitavim ljudskim rodom, nisu mnogo marili za česte zločine koji su potresali svaki grad. Šta podređeni rade u slobodno vreme, njih nije zanimalo. Ljudski život je bio bezvredan, lako nadoknadiv. Cilj vladajućih, koji su upravljali kompleksom fabrika smeštenih u svim gradovima širom sveta, bio je slepa poslušnost potčinjenih i visoka produktivnost koju su decenijama usavršavali kod ljudi. Centralna *Familia*, sa Ocem i Majkom na čelu i sedištem u glavnom gradu, plaćala je trideset godina unazad najbolje stručnjake i naučnike, koji su vršili eksperimente na ljudima. Namera im je bila da otklone sve ono što umanjuje njihovu radnu sposobnost. Isprva su ih ekspoatisali i noću, ali kada su videli da ljudska, još uvek slaba tela, brzo propadaju, odustali su. Tada se, kao neka vrsta kontraindikacije, kod svih podređenih pojavila nesanica i noću budila agresivnost.

Stotine hiljada ljudi odgajano je bez roditelja, koji su odmah po njihovom rođenju ubijani. Krvna veza je i dalje bila najmoćnija spona među ljudima, jer ih je činila nepredvidljivim i opasnim po sistem koji je izgradila *Familia*. Zbog toga su veštačkim putem stvarani embrioni i zabranjivano je prirodno rađanje. Banke jajnih ćelija i sperme su postojale u svakom gradu. Deca su vaspitavana bez pozitivnih emocija i uz primenu teškog fizičkog kažnjavanja kada bi pokazala neposlušnost, a sprečavana je bilo kakva bliskost među njima. Rezultat je bila čitava generacija radno sposobnih, fizički izdržljivih, inteligentnih, ali hladnih ljudi bez empatije, socijalne inteligencije i ljubavi. Pozitivne emocije su u svom izvitoperenom obliku čuvane samo za članove *Familia*-e koju su činili krvni srodnici, deca incesta. Nisu mogli da podnesu „prljanje” svoje loze krvlju stranaca. *Ferro sangius*, tako su sebe zvali - čelična krv.

U selu Bela Voda, nadomak Kruševca, jutro je mirisalo na bosiljak i lekovite trave. Kao da je njegov dolazak mogao da izleći napaćene ljudske duše. Stiglo je stidljivo, a sa njim i prinova. Rođena je u tajnosti, začeta krišom, iz ljubavi, protiv svih pravila *Familia-e*. Njeni pipci nekim čudom nisu stigli do Bele Vode. Nisu još. *Familia* je obilovala radno sposobnim ljudima, koje je sakupljala po gradovima i zato nije uzimala seljake, kojih je inače bilo veoma malo, ali je sprečavala njihovo razmnožavanje. Ovo rođenje je za nju, za sada, ostalo nezapaženo.

Devojčica je od roditelja dobila ime Bojana - ona koja će pobediti. Među ljudi, koji su živeli po selima, vratilo se milenijumski staro narodno verovanje, da svaki čovek treba po rođenju da dobije ime sa značenjem. Deca su nekada nosila imena koja su ih obeležavala, njih i njihovu sudbinu. Danas ljudi nemaju imena, a i sudska im je već određena, ali ne od Boga, već po volji ljudskoj. A volja je ljudska pogana kad je na vlasti.

Bojanu su roditelji i meštani sela vešto skrivali. Rasla je danju zatvorena u kući, dok je noću izlazila na vazduh da upoznaje svet oko sebe. Tada je osluškivala sve zvukove, posmatrala noćne životinje i razgovarala sa zvezdama. A onda je, jedne noći, kada joj je bilo pet godina, ugledala neobično veliku zvezdu koja je letela prema njoj! Sve je bilo gotovo za tren! Zaslepljujuća svetlost, prasak, nepoznata lica, a zatim mrak. Pipci *Familia-e* stigli su u selo te noći 3109. godine.

Probudila se u metalnoj okrugloj prostoriji bez prozora. U sobi je bio krevet, mini kupatilo sa toaletom, pisaći sto i kompjuter. Sve je bilo u beloj boji, njoj odbojnoj, kao dani po kojima se skrivala od nepoznatih progonača. Plafon je, kao i pod, bio prekriven neonkama. U prvom momentu nije znala šta joj se desilo, a onda joj se sećanje polako vraćalo. Kao munja, ispred očiju joj je bljesnuo prasak bombe, one, koja je rušila kuću sa njenim usnulim roditeljima. Vrisnula je od bola.

Prošlo je dvadeset godina. Bojana je sačuvala samo bledo sećanje na ime, kojim je niko nije zvao, i na bol, za koji nije znala odakle je poticao, ali ju je tišto lagano i tupo, s vremena na vreme. Ništa više nije bilo njenog. Sve ostalo su joj ugradili: obrazovanje, manire, poslušnost. Lišili su je ljubavi iz koje je rođena. Prisustvo i ono malo sećanja, sakrila je od članova *Familia-e*. Osećala je da je tako bolje po nju. Dvadeset godina je živela u okrugloj sobi, zatvorenica bez lanaca i okova, robinja. Dan i noć nije videla. Ljude, osim članova *Familia-e* nikada nije upoznala, nije znala ni da li postoje. Jedinica, tako su je zvali.

- Šta misle „glavešine” da urade sa Jedinicom? Nije valjda da su smekšali, pa žele da je prime u *Familia*-u? – član *Familia*-e br. 35 je pitao svog brata, broj 36.

- Ne znam. Mislim da im je iz nekog razloga važna, inače bi je do sada već eliminisali, za ne? – 36 je odgovorio gledajući u virtuelni desktop ispred sebe koji je prikazivao Bojaninu sobu.

- Pa da, to sam i sam shvatio. Ali nikako ne mogu da provalim šta će nam ona. Da se meša sa nama ne može. Bezvredna je. Ista je kao i svi ostali potčinjeni.

- Pa ja ne bih rekao. Ima nešto u njoj drugačije, nešto prkosno u njenom pogledu, kao da sam video trag slobodne volje. Ali kada sam to rekao matrima, nisu mi poverovali – preko lica 36 je prešao trag straha.

- Ni ja ti ne bih poverovao. Znaš li ti otkad je slomljena slobodna volja kod ljudi? Ajoj! Iskorenjena je načisto! – 35 se cerekao, dok mu se debeli stomak tresao od smeha.

- Znam ja to, ali ne svida mi se ona nikako! Iako je vraški lepa sa tim nebeskoplavim očima i dugom plavom kosom. Nešto je skriveno u njoj, kao neki trag, nešto vrlo jako i moćno.

- Ma pusti te misli, nećeš valjda da se opterećuješ glupostima? Nije naše da razmišljamo, stariji su pametniji od nas, pa neka oni misle. Hajde, idemo na ručak. Nešto dobro miriše iz pravca kuhinje – 35 se trljaо po stomaku, mljackajući sočno punim usnama.

- Idi ti, ja ču doći čim proverim senzore centralne brave – lice 36 se na tren smračilo. Niko mu nije verovao, a on je znao da je Jedinica opasna. I videće oni da je on u pravu, mislio je, ali će tada poželeti da su ga ranije slušali.

Jednog dana u sedište *Familia*-e doveli su smeđu, krhklu devojčicu od šest godina. Glavešine su skovale plan. Hteli su da u njeno telo kopiraju genetski kod Jedinice i ako to uspeju, likvidiraju po sve opasnu Jedinicu. Za taj proces im je, po mišljenju genetičara, trebalo oko dve godine. Dosadašnja ispitivanja na ljudima nisu urodila plodom, ali naučnici su to pripisivali veštačkom rađanju, jer nisu do sada imali priliku da eksperimentišu na prirodno rođenim jedinkama, pošto je *Familia* to godinama unazad strogo zatvornjivala. Devojčica je rođena, uprkos zabrani, u mestu Lazarevac nadomak Kruševca i zato je bila idealna za eksperiment.

Bojana ju je videla samo na trenutak, dok su je zatvarali u sobu do njenе. Privilegiju da izlazi iz sobe Bojana je dobila pre nekoliko meseci, kada je članovima *Familia*-e pomogla u konstruisanju programa za kvalitetniji video nadzor u fabriци za proizvodnju povrća. Bila je majstor u telepatskom pravljenju kompjuterskih programa. Ljudski mozak je tokom godina mutirao i razvio nove sposobnosti. Jedna od njih je bila i telepatija, a u Bojaninom slučaju, između nje i kompjutera.

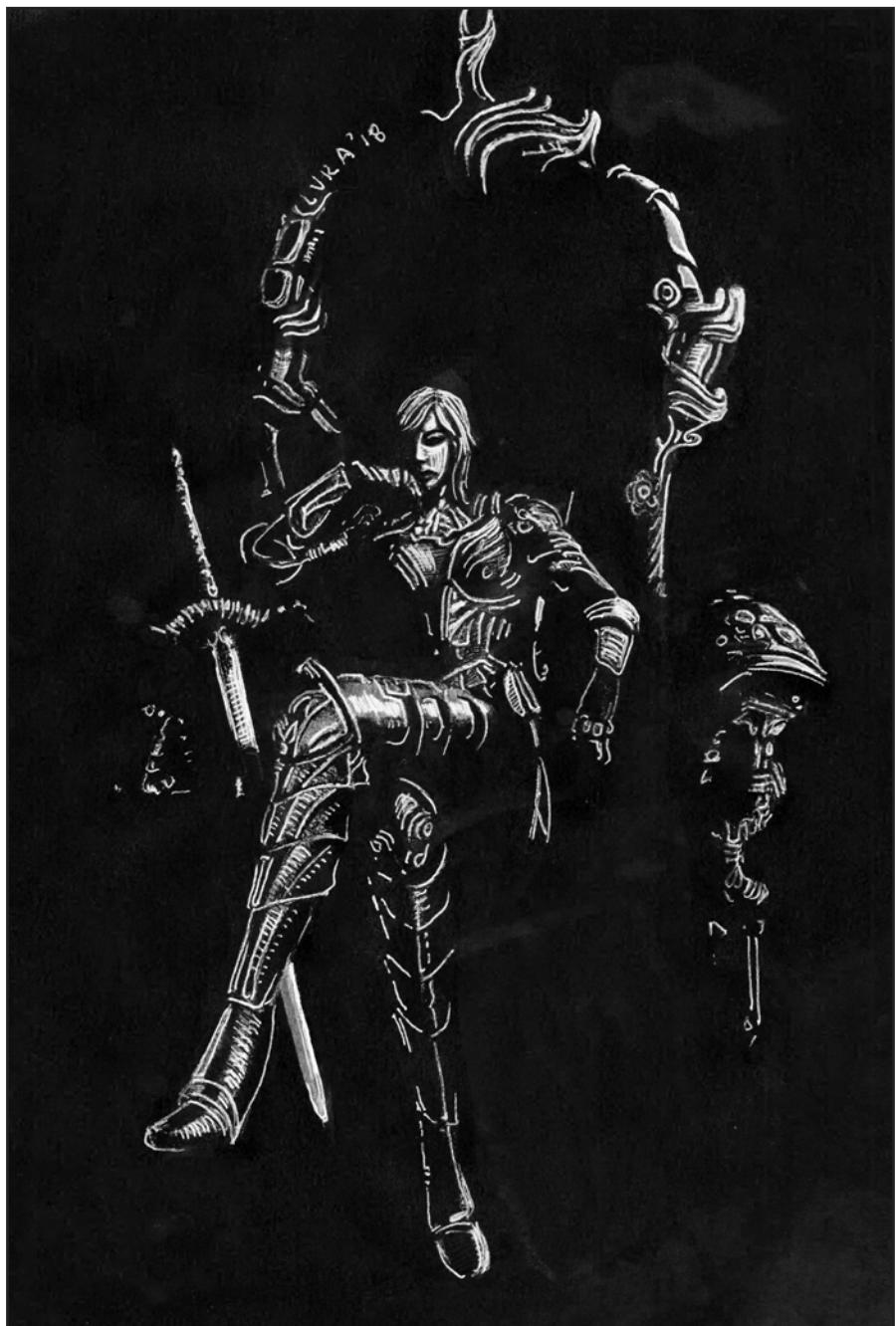
Devojčica je bila prvi ljudski stvor „spolja” kog je Bojana videla u poslednjih dvadeset godina! Preplavilo ju je neko nepoznato osećanje koje joj je ugrejalo stomak. Od tog trenutka postala je rešena da otkrije sve o pridošlici kako bi otkrila uzrok osećanja koje je u njoj izazvala devojčicina pojавa.

Trudila se da često boravi van sobe. Dvojku, kako su je članovi *Familiae* nazvali, viđala je samo u trenucima kada su se vrata otvarala, tokom snabdevanja hranom. Kada je bila zatvorena, osluškivala je zidove, ne bi li čula neke zvukove iz susedne sobe. Posle tri dana je otkrila minijaturnu pukotinu kroz koju je mogla da čuje! Dve zatvorenice su od tada satima razgovarale. Dvojka nije imala nijedno sećanje na predašnji život i nije mogla da joj pruži informacije o spolašnjem svetu, kako se Bojana nadala. Ali je i dalje, tokom razgovora sa njom, Bojana imala čudan osećaj u stomaku i lice joj se razvlačilo u oblik, čije poreklo nije znala. Bojana se prvi put smešila.

3131. godina. Centralna *Familia* je donela odluku. Jedinica i Dvojka će biti premeštene u sedište. Bilo je vreme da se započne proces prenošenja genetskog koda sa Jedinice na Dvojku. O vremenu i procesu transfera mogli su da odluče samo najstariji u porodici, Otac i Majka. Transport Jedinice i Dvojke je poveren najboljim članovima *Familiae* u Kruševcu i biće sproveden 12. 4. u ponoć.

Vozilo sa kompjuterskim zaključavanjem kretalo se bešumno kroz noć. Ličilo je na nekadašnju policijsku maricu. Na mestu vozača i suvozača brojevi 35 i 36, braća. U drugom delu Jedinica i Dvojka. Prvi put zajedno. Sede jedna naspram druge i gledaju se u oči. Gledaju se dugo. Ne znaju šta bi drugo, jer su same. Napolju mesečina, nebo se osulo zvezdama. Bojana je usmerila pogled ka nebu i odjednom joj se vratilo sećanje na detinji razgovor sa zvezdama u rodnom selu! Odmah zatim, sećanje na pogibiju roditelja i njene vinovnike! Suze su joj kapljale na ruke prekrštene u krilu, dok je netremice posmatrala zvezde.

A onda je sve pokuljalo kao vulkan: život na dvoru, skupe haljine, najbolje obrazovanje, sećanje na čast i čestitost, na pravdu i patriotizam, na majku, oca, muža, decu, na ljubav! Sećanja su plovila njenim venama, sećanja ne njena, već njenih dalekih predaka, srednjevekovnih carica - Milice, Mare i Katarine. Žena koje su bile oličenje davno zaboravljenih ljudskih vrlina. Žena izabranih, onih, koje su vodile bitku za svoj narod. Osetila je Maru u sebi onda, kada se kao i ona, dok je boravila u Italiji, danima i noćima osećala izgnanom, daleko od svog doma, svog utočišta. Katarina joj se javila sa porukom da kod ljudi probudi veru i izgradi njene temelje u njihovim srcima. Milica joj je davala snagu da se bori za slobodu svog naroda i sačuva svoju zemlju. Bojaninim venama tekla je carska krv. Sada je znala ko je i šta treba da učini.

Znanje, kojim su je članovi *Familia*-e godinama punili, sada će imati svoju pravu svrhu. Program za otključavanje joj je bio najlakši deo. Njemu će prvom pristupiti. Pre toga, morala je da učini samo jednu stvar: da zagrli Dvojku. Toplina i dodir su joj sada očajnički trebali.

Zgrada Centralne *Familia*-e. Sat pokazuje deset minuta posle ponoći. Za okruglim stolom sede Otac i Majka. Razgovaraju o Jedinici i Dvojci.

- Nije mi jasno zašto je nisi eliminisao odmah po rođenju! – Majka je drhtala od besa.

- Zašto se stalno svađamo u vezi toga? Rekao sam ti hiljadu puta da bi to ugrozilo naše odnose u *Familia*-il! – Otac je odgovorio ženi/sestri sa mržnjom u glasu.

- To je samo tvoja glupava pretpostavka! Nemaš dokaza za to! Njena smrt ništa ne bi promenila, svi naučnici su ti rekli. Nećeš valjda stvarno povjerovati onoj tvojoj ludoj tetki sa proročkim snovima? – Majka ga je pogledala sa gađenjem.

- Nije pretpostavka! Ja ZNAM da je ona izabrana. Ako je ubijemo, ubićemo *Familia*-u! Ona u sebi nosi sve tragove empatije, čovekoljublja, časnosti, pravednosti i ljubavi, iako toga nije svesna. Ako nju ubijemo i među nama će sve to nestati, prestaćemo da postojimo kao zajednica! – Otac se zajapurio i preznojio, kršeći ruke na stolu.

- Niste li sve to već ubili u njoj dok je rasla? Ne razumem. Objasni mi, prosvetli me. – Majka je prišla Ocu unoseći mu se u lice.

- Do sada nam je kod svih prirodnog rođenih ljudi uspevalo, mislili smo da je i kod nje – Otac je ustao i počeo nervozno da hoda po sobi - ali proročanstvo kaže, da se njene vrline nisu ugasile, već samo sakrile. Zato sam i uzeo Dvojku. Ona će biti Jediničina zamena. Nadam se uspešna. U suprotnom, gotovi smo.

- Ako pretpostavim da si u pravu, kad misliš da će se ljudskost probuditi u njoj i šta će se tada desiti? – Majka je pitala sa prizvukom straha u glasu.

- Ne znam kako i kada, ali kada se to desi, moramo je držati pod strogim nadzorom i u izolaciji, bez ikakvog kontakta sa ljudima, čak ni sa članovima *Familia*-e. Ona i kod nas tada može probuditi empatiju prema podčinjenima, a ako se to desi, izgubićemo vlast.

- A ako ona dođe među podčinjene, šta bi se tada dogodilo? – Majka je pitala, sada već ubedena u opasnost, koja može da vreba od Jedinice.

- Probudiće i kod njih svest o sebi i slobodnu volju. Tada će nastati revolucija i naš kraj.

Kada se oslobođila, Bojana je prvo otišla u Lazarevac, Dvojkino rodno mesto. Čim je kročila u selo, roditelji su prepoznali svoje dete, svoju krv. Tražili su oni nju, ali *Familia* je vešto sakrila sve tragove. Sa rekom suza teklia je i ljubav među ljudima, a odmah za njom i prkos i hrabrost. Sada su bili rešeni da stanu na kraj *Familia*-inim zločinima protiv ljudskosti. Šaka srčanih seljaka.

Selo Sastavci na tromeđi Srbije, BiH i Crne Gore, pola sata pred svitanje 13.4.3131. godine.

Na sve tri strane probuđeni ljudi, ujedinjeni u borbi za slobodu i dostojanstvo. Bojana stoji na kamenom mostu iznad reke Uvac. U njenim venama teče carska krv. Ispod njenih nogu nabujala reka. I krv i voda pamte, nose sećanja. Ona će svoja poneti u pobedu dobra nad zlom i ljubavi iz koje se sve rađa.

Alma Zornić

VRIJEME JE

- Vrijeme je.

Prošišta vrelo nebo nad Blagajem i, rastvorivši užarena usta, puhnu iz sve snage ka zidinama Hranićevog dvora. Kameni temelji ustuknuše pred nebeskom silom, jauknuše poput ranjene zvijeri i raspukoše se u dubini, oslobodivši iz drevne građevine davno sakriveno zlo. Stari grad se zatrese od udara groma, nadvi se nad presahlu Bunu, prijeteci da se uruši u nju. Ali nekim čudom ostade stajati na istome mjestu, vidno nakriviljeni još uvijek u jednom komadu.

Poslije velikog zemljotresa, zemlja je mjesecima pucala po sparušenoj površini, vapeći za kapima kiše. Suša je opustošila žitna polja, ubijala stoku, bolesne i nejač, dovodeći narod do ivice ludila. Starještine nisu znale šta im je činiti, kome da se obrate za pomoć.

Sve dok...

Sve dok despot Vuk Hrana ne začu tihu vapaj sa zidina svoje tvrđave i zaveden đavoljim glasom ne izvuče bodež i krviju tek rođenog sina natopi žednu, prašnjavu zemlju. Žrtva bi prinesena, stari bogovi zadovoljeni, zlo se primiri na jedno izvjesno vrijeme.

Stotinu godina poslije nad kraljevstvo se stuštiše crni oblaci i progutaše ga u jednom zalogaju. Te godine ljeto je moralo biti dugo i toplo, a narod ljudi i gladniji. Iz Vatikana ka Bosni škrugutala je Božijim zubima Sveta Stolica, a sa Bosfora su se približavale sultanove ratne trupe. Ni unutar kraljevine nije bilo ništa bolje, vladao je opći haos, ključalo je kao u uzavrelom loncu, i svi su htjeli dio vruće bosanske pogače. Razvlačili su i kidali osiromašenu zemlju na komade, vukući je na sve strane, što bliže sebi. Samo, ni ona se nije dala tako lahko, uzvraćala je udarce i borila se junački, ljutito zabadajući oštrice duboko, kako u neprijateljska, tako i u prijateljska prsa. Jer u tom ratnom vihoru nije se znalo od koga više zla dolazi, od tuđe ili sopstvene krvi.

Iako svjetan opasnosti, Stjepan Vukčić Kosača se odluči da pomogne svome protjeranom narodu, i pokaza time neposlušnost kralju, kruni i sopstvenoj kćeri. I dok su preostale grupice krstjana bježale ispred franjevačke odore i ugarskog mača, i spas pronalazile na hercegovojoj teritoriji, on je u odajama svoga doma služio sasvim drugačije goste.

Mlada kraljica stigla je na očev dvor u pratnji dvorjankinja i svoje dvoje djece, Žigmunda i Katarine, u rano proljeće 1459. godine. Došla je sa jednim ciljem, nagovoriti oca da krivovjernike propovijedima i pomoći Riječi Božić je privuče i prevede na katoličanstvo.

Dani su prolazili. U jednom trenutku se činilo da će Stjepan popustiti i udovoljiti miloj kćerci, ali preko noći on bi promijenio svoje mišljenje stavši u zaštitu pobunjene vlastele i nezadovoljnog pučanstva. Katarina je poznavala oca veoma dobro, bio je tvrdoglav i nabusit, i baš zbog njegove prijeke naravi strpljivo je čekala da se sam povinuje odlukama njenoga muža, kralja Tomaša i katoličke crkve, čiji je sužanj bar na papiru i on bio.

Samo, ona nije znala da stari vuk namjerno odugovlači sa pregovorima, lukavac je kupovao vrijeme za sebe, ali i za nju. Kraljica je sa sobom u Blagaj donijela nešto dragocjenije i od samoga mira, mlada žena je u rodni dom došla trudna.

Sedmice se pretvoriše u mjesece, ljeto se razvuče, suša iskapi skoro sva vrela i rijeke, i nije trebalo mnogo da se bosansko kraljevstvo zapali poput vlati suhe trave. Sparušena zemљa zavapi za krvljvu, rastvori ispucala usta i prizva zlo skriveno podno Vukčićeve tvrđave.

Ono se i probudi, a Bosna se strese od jeze.

- Vrijeme je! – šapnu zlo vjetru sjevernjaku i natjera ga da sa najviše stražarske kule potrga Kotromanićev kraljevski barjak.

- Vrijeme je! – zasikta zmija otrovnica i ugrize vuka za široka prsa.

- Vrijeme je! – zazveckaše zlatni dukati na plaćenikovom dlanu.

- Vrijeme je! – teška srca, sa natečenih grudi jedna majka odvoji tek rođenog sina i predade ga u ruke bezdušnika.

Glavnim hodnikom zatutnjaše užurbani koraci. Zabrinuta sluškinja za sobom je vukla dvoje sićušne djece, trogodišnja djevojčica poslušno je trčala pored starije žene cmizdreći pospano, dok se maleni princ otimao iz dadiljinog snažnog stiska, tražeći svoju majku.

- Mama, gdje je moja mama? – ponavljao je desetogodišnjak, trljajući krupne, snene oči.

Ubrzo, sitni koraci utihnuše i njih troje nestadoše u prostranoj blagovaonici, a tvrđavom zavlada potpuni muk. Negdje oko ponoći začu se ženski vrisak, za njim drugi, treći... U isto vrijeme, na zapadnoj strani dvora jedna muška silueta dobi tajni znak, skoči sa zidine i lagano krenu ka glavnoj ka-

piji. Probijala se hitro uskim hodnicima, izbjegavajući rasplamsale baklje i otvoren, čisti prostor. Skrivala se vješto u tmini, neprimjetna i tiha, noseći nešto u svome naručju. Uskoro tamna sjenka stiže pred kraljičina vrata.

Mladić, obučen u crnu odoru, bez kucanja uđe u zagušljivu sobu. Kratko lupi ostrugama od pod i nakloni se svečano krupnom muškarcu, koji je stajao u sredini prostorije. Stjepan Kosača na brzinu obrisa krvlju umazane ruke od svoju halju, podiže glavu ka pridošlici i procijedi kroz zube:

- Kasniš!

- Dječak je? – upita, prilazeći oprezno čudnom posjetiocu. Čudak samo klimnu glavom i predade platneni zamotuljak u starčeve ruke.

- Savršen je! – starac se osmijehnu zadovoljno odmjeravajući uspavano djetašce u svome naramku.

Ne dižući pogled sa rumenih dječijih obraza, spusti prste na debeljuškasti vrat i stegnu ga jako. Maleni udovi ispod mekane pokrivke se pomjeriše, ali ubrzo se smiriše i opustiše, dječačić izdahnu pod čeličnim stiskom hercegove krupne šake.

Kršna starina se okrenu ka krevetu na kojem je ležala njegova kćerka i spusti mrtvog dječaka pored nje. Kraljica Katarina glasno uzdahnu u snu. Pramičci smeđe, znojem ulijepljene kose prekrivali su njeno orošeno čelo i dugi aristokratski vrat. Iscrpljena i blijeda, ali andeoski lijepog lica, čak i dok je spavala izgledala je dostojanstveno.

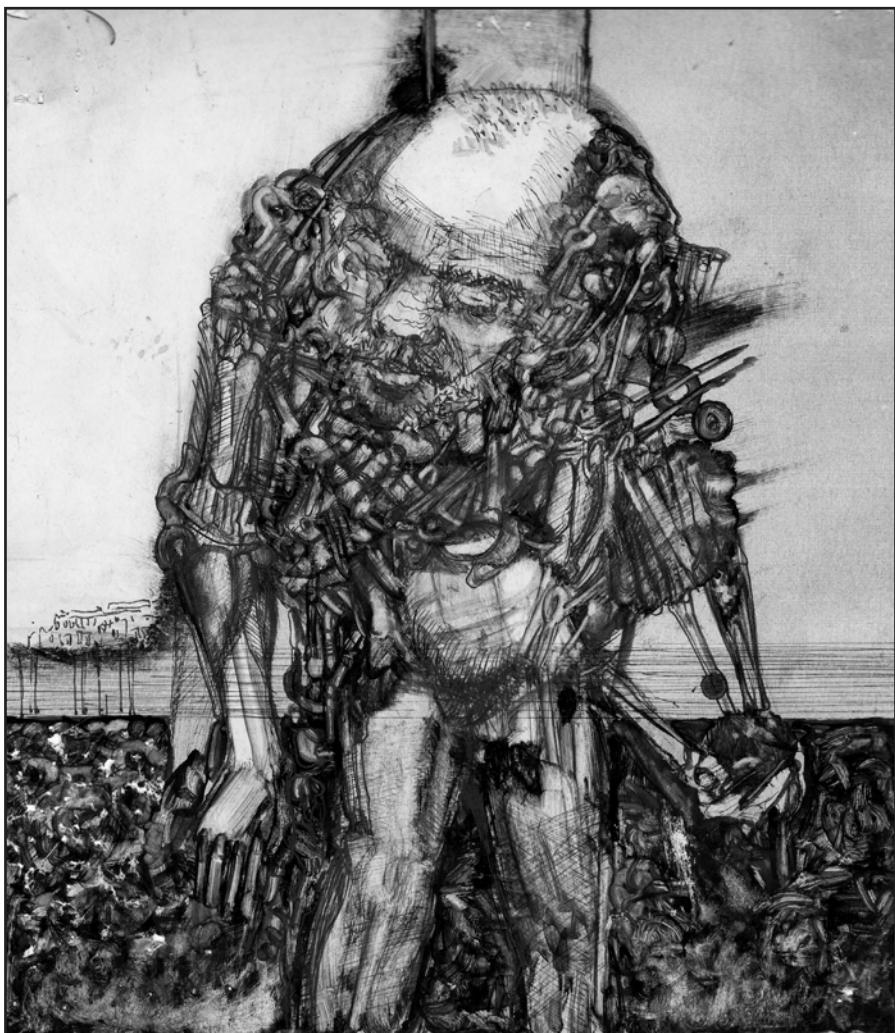
- Radinov napitak uskoro će prestati da djeluje! Moramo se požuriti!

Stara vučina lahkim korakom dotrča do stola, skide plašt sa leđa i nevješto umota golo i sićušno tijelašće koje je bilo na njemu. Dijete nejako zaplaka i on ga prigrli uza se.

- Pst, Stjepane, bosanski vukovi ne plaču! – Vukčić šapnu svome unuku, pređe jagodicama preko crne mu kosice i poljubi ga u čelo. – Upamti to dobro!

Katarina bolno zastenja, Stjepan se trže, dohvati kožnu torbu sa poda i predade je šutljivom muškarcu. Sada je sve bilo u rukama toga neznanca. Svitak ovjeren Kosačinim potpisom i Kotromanićevim grbom, kraljevski barjak i dukati iz njegove riznice. Život tek rođenog princa zavisio je od oštice mača jednog vojnika, a čitav plan od njegove šutnje. Viteška čast plaćala se hrabrošću, ali ponekad i tišinom. Onoga dana kada mu se taj iskusni vojnik zakleo na vjernost, herceg je izvukao nož i lično mu odrezao jezik. Samo, brinulo ga je to što su sva djeca slična.

Po žigu će prepoznati unuka, dosjeti se i sa prsta desne ruke skide porodični prsten, prinese ga plamičku svijeće i zagrija do usijanja pečetnjak na njegovom vrhu. Oslobodi sićušno dječije rame i na njega utisnu porodični znak, tri kose grede i lava sa mačem. Zrak u sobi zavonja na palež i sprženu kožu.

- Pruži ruku! – zapovjedi herceg sjeni i ponovo zagrija vrh prstena. Muškarac se i ne pomjeri kada mu starina sprži gornji dio šake, obilježivši ga svojim grbom.

- Sada ste zauvijek vezani jedan za drugog, budući kralj i njegov vitez!

- Idi! Kada dođe vrijeme... – Stjepan ne završi rečenicu, vojnik nestade u noći.

Vjetar puhnu kroz metalne šarke vrata, ona se uz tresak zatvoriše, kraljica se trže, širom otvori srneće oči i zbunjeno pogleda oko sebe. Soba je bila razbacana i prazna, a poznati miris krvi štipao ju je za osjetljive nosnice. Podmukla tišina uzburka Katarinine nemirne misli i neki ružan osjećaj prođe joj tijelom. Bila je potpuno sama u toj ogromnoj prostoriji, a njene dvorkinje je nikada do tada nisu ostavljale bez nadzora, pogotovo ne u trudnoći.

Iznenada, iz mračnog dijela odaje nakašlja se tama i pred prestrašenu ženu iskoči Stjepan Kosača.

- Oče, šta ti radiš ovdje? - upita preplašeno.

- Gdje su moje sluškinje? Marija? Slavenka? Gospava? Mirta?

Katarina se pokuša pridići da sjedne, ali je bol u donjem dijelu tijela vradi na jastuk. Vlaga na plahtama je prestravi više od očeve pojave u gluho doba, te ona nesvesno pređe šakama po ravnom stomaku.

- Gde je...gdje je...? – ničega se nije sjećala, posljednje što je bilo, popila je toplo mlijeko sa djecom i otišla ranije na spavanje.

- Dijete? – kao kroz maglu se prisjeti napinjanja i poroda, rodila je dječaka.

- Oče, gdje je Tomašev sin? – očeva šutnja odgovori joj i prije nego što on pride sasvim blizu nje.

Stjepan skrušeno sjede na rub kreveta, podiže maleni zamotuljak i spusti ga kćeri u naručje. Mlada žena stegnu mrtvo dijete uz sebe i bolno zajeca.

- Živ je!

- Oče, reci da je živ! – histerično je plakala kraljica, čupajući krvavu spavačiću sa nabreklih grudi.

- Čula sam ga kako plače!

- Molim te Bože, ne uzimaj mi dijete! – prislanjala je još uvijek toplo dječije tijelo na svoje stvrđnute bradavice, nadajući se da će ga tako oživjeti.

- Plakao je!

Soba se ispuni dvorjanima i Stjepan ustade, popravi pojasa na zaprljanoj halji i krenu da vratima. Njegovo uspravno držanje mijenjalo se iz minute u minutu i on se uskoro pred upitnim pogledima vlastele i služinčadi od čvrste stijene preobrazi u slomljenog starca i zabrinutog oca. Na odlasku, primiče se kćeri i nečujno joj reče:

- Priberi se luda ženo! Ti si prije svega Kosača, pa tek onda kraljica!

- Zar si zaboravila lekcije iz djetinjstva, bosanski vukovi ne zavijaju za mrtvima! – prijekor u njegovom glasu nadjača kraljičino glasno vrištanje i

ona na trenutak zašuti.

Katarina proguta gorčinu u sebi, smiri se i pruži mrtvo dijete sluškinji Mirti. Da, to je bio veliki herceg, hladan, taktičan i nemilosrdan. Skinuo je napokon masku dobrote i pokazao svoje pravo, surovo lice. Povrijedena žena duboko u srce potisnu majčinsku bol, do krvi zagrize donju usnu i pogleda kroz prozor u svoje kraljevstvo. Udahnu vreo augustovski zrak, napuni pluća Bosnom i zarika kao lavica:

- A ti si izgleda zaboravio da se pred kraljicom kleći! – u njeno iznurenog tijelo vrati se snaga.

- Na koljena, oče! - kraljica naredi svome podaniku.

Okupljeni u čudu pogledaše velikog hercega. Damari su igrali po njegovom preplanulom čelu, a bijes mu je zafrcao iz upalih očiju. Stjepan nevoljko stade i nervozno rukom krenu za dršku svoga mača. Zvuk hladnog metala zapara iznenadnu tišinu Hranićevog dvora.

- Vrijeme je! – zasikta zlo u njegovim mislima.

- Još uvijek nije! – odgovori mu starina, spuštajući se ponizno na koljena. Hrapavi neretvanski kamen zažulja ga jače i od turske sablje, ugarskoga noža i crkvenog križa.

U kasno predvečerje, na izlazu iz grada, teške kapi kiše zališe prašinu, a ona ih požudno popi, pustivši posljednjoj grupi krstjana da je nemilosrdno gaze. U sredini kolone, skriven pod crnim plaštom koračao je žigosani plaćenik. Na leđima je nosio veliko breme, veće i teže i od sopstvenog života. Među prstima je stezao, taj nepoznati čovjek, ostavštinu jedne zemlje, trećeg u nizu krvnog nasljednika bosanske krune, princa Stjepana Vuka Kotromanića Kosaču.

2059. godine, bazilika Santa Maria in Aracoeli u Rimu.

Praznim holom crkve protrča okruglo tijelo pastora Dabrianija. Starac je sipljivo udisao prašinu spuštajući se stepeništem tromo na treću, podzemnu etažu crkvenih prostorija. Još samo jedna vrata, ukucana šifra i napokon će stići na željeno mjesto. Historija Staroga i Novoga svijeta čuvala se upravu tu, duboko pod zemljom, u bibliotekama stare bazilike.

Teška vrata zaškripaše, a devet pognutih glava se podigoše i sa osudom ispratiše zajapurenog starca, prekinuo je sveti dekret o tišini. Dabrijani uđe u ogromnu prostoriju, prekriži se pred statuom djevice Marije i pride mršavom, ledeno sivog lica, čovjeku.

- I? - biskup Pavao Toretti jedva pomjeri tanke usne.

- On je! – kratko odgovori fratar i nastavi:

- Pečat, kraljevski kalež, plašt, obredno platno, sve je tu. – nakašlja se u pola rečenice da pročisti grlo. – njegov DNK se podudara sa njenim, mladić je daleki potomak kraljice Katarine.

- Nemoguće! Njeni potomci su mrtvi! – grimizni ogrtač ovi se oko biskupovog mršavog tijela.

- Pogledaj i sam! – Toretti dohvati knjigu sa police, spusti je na sto i poče glasno da čita.

- U zapisima pape Siksta četvrtog piše da su princ Žigmund i princeza Katarina prodati za deset hiljada dukata sultanu Mehmedu drugom. Devet hiljada je dato za trovanje kralja Tomaša, a za pet je njegov sin oderan u gradu Jajcu. Pa bubanj napravljen od njegove kože još uvijek čuvaju pećinari u svojoj riznici. – red pećinara je bio poseban red fratara zaduženih za čuvanje predmeta za koje je rečeno da su izgubljeni i uništeni vremenom. Ti sveti ljudi, zavjetovani na mrak i tišinu, nikada nisu izlazili iz svojih odaja.

- Ostatak, tri hiljade dvadeset i pet dukata potrošeno je na lov za ostatim nasljednicima bosanske krune.

- Tu stoji i da je kraljica Katarina sve do svoje smrti bila pod budnim okom Vatikana!

Biskup zatvori stare spise i otpuhnu, znao je da su crkvene zemlje morale ostati crkvene čak i po cijeni nečije smrti.

- Ako je tako, ko je onda mladić koji je upravo traži? – upita se Dabrijani.

2020. godine niz uzastopnih zemljotresa razorio je većinu evropskih zemalja i jedan dio balkanskog poluotoka. Bogataši su, ruku pod ruku sa poglavarima tri najjače vjerske skupine uspjeli isplivati iz ruševina i okrenuti situaciju u svoju korist. Uz pomoć Boga i novca, podijeliše uništene države između sebe, izmijeniše međunarodne zakone i napraviše novi poredak u svijetu. Iz mraka, izroniše i oni kraljevske krvi, prinčevi, carevi, sultani, tražeći pravo na svoje davno izgubljene zemlje. Mnogi dobiše ono što su tražili, ali za uzvrat postadoše vjerske marionete. Balkan su rascijepili na tri dijela, a zemlje bosanske pripadoše Vatikanu i Rimu.

- Koji od ove dvojice jadnika kaže da je kralj? - biskup znatiželjno odmjeri dvojicu neuglednih mladića, jedan od njih je imao zlatastu kosu i plave oči, a drugom su tijelo i lice bili pokriveni crnom pelerinom.

Sveti čovjek ih pozdravi pruživši im ruku. Plavokosi priđe prvi i ovlaštuje čelo na košćate prste franjevca. Toretti primijeti da je na gornjem dijelu mladićeve šake utisnut znak lava. Svećenik sjede na stoliku i upita ga na zajedničkom jeziku:

- Ti si Stjepan Vuk? – novi poredak u svijetu donio je i jednu dobru stvar, zajednički evropski jezik.

Dvojica mladića su šutjela, nijemo gledajući u dio bazilike koji je bio pod neprobojnim stakлом. Zaštitno staklo čuvalo je nešto što je dolazilo iz

njihove zemlje i Staroga svijeta, kameni molitvenik posljednje bosanske kraljice Katarine Kotromanić Kosače.

- Čini mi se da ne razumiju zajednički jezik! – pastor nastavi na italijanskom i sa stola dohvati dvije prazne čaše.

- Brate Dabrijani, kraljeviću vino, a slugi daj vodu! – Pavao pospano zijevnu.

– nadam se da ova lakrdija neće dugo trajati, noćna molitva me je baš izmorila!

Plavooki uze ponuđenu čašu vina, udari srebrenim ostrugama od pod i nakloni se svome saputniku. Otpi jedan gutljaj.

- A ti šta čekaš? Pij tu vodu! - nasmija se Dabrijani muškarcu u dugoj halji pokazujući mu rukama da pije.

Samo, mladić je nije pio, stajao je i čekao. Tek kada mu prijatelj mrtav pade na pod, on skide kapuljaču sa koščatog lica, ispruži korak i stade pred svećenike. Nadlanicom obrisa oči pune suza i progovori na čudnom dijalektu:

- Bosanski vukovi ne plaču za mrtvima!

Mišićavo tijelo i široka ramena ispraviše se ispod crne odore. Tamnooki kraljević kuštrave smeđe kose i guste zarasle brade bio je kopija svoga dalekog pretka, velikog hercega Kosače.

- Moje ime je Stjepan Vuk Kotromanić Kosača, tristoti po redu, i došao sam da uzmem ono što mi po naslijedu pripada! – kraljevski ponosno, prvo na zajedničkom reče, a potom na tečnom italijanskom jeziku ponovi.

Ne čekajući odgovor, u hodu, debeljuškastom svešteniku zabi kratko sječivo u grudi, a šakom lijeve ruke uhvati biskupa za vrat i odiže ga od poda.

- U ime Oca i Sina, Svetoga duha, zaklinjem se krvlju ovih svetih ljudi da će biti odan svojemu kraljevstvu i narodu.

Novi kralj stegnu pesnicu i polomi svećenikov kukasti nos. Mršavac jauknu od bola, a mladić ga opet udari. Udarao ga je tako jako i dugo sve dok se sivkasto lice biskupa nije pretvorilo u bezličnu crvenu masu mesa.

Žrtva je bila prinesena, a gladna bosanska zemlja zadovoljena.

- Vrijeme je! – šapnu čovjek svojoj mračnoj sjeni spremajući se na dalek put.

- Vrijeme je! – porušene zidine blagajskoga dvora čuše tihi šapat i uzdigoše se u visinu.

- Vrijeme je! – uzviknuše mrtvi Kotromanići podno teškijeh kamma.

- Vrijeme je! – herceg Stjepan Vukčić Kosača napokon ogrnu Bosnu na ramena.

Vrijeme je, uzdahnu i ona i pomilova probuđenog lava na kraljevom desnom ramenu.

- Vrijeme je...

Danica Bogojević

LJUBAV, VERA, NADA

Tog leta gospodnjeg 1469. godine Zetski velikaš Ivan, sin Stefanov, ostavi se vojevanja ali tek na kratko, kako bi se oženio Marom, najmlađom čerkom Herceg Stjepana. Upriličiše skromno slavlje i već posle treće noći latiše se oružja i odjahaše put Skadra. Mara tako osta sama, okružena slugama obuzeta nekom setom što slutnje i strahove hrani. Sledećeg jutra probudiše je još pre zore. Kazaše joj da izdaleka stigoše Radič i Abraham, verne sluge Kraljice Majke, te da joj nose svadbene darove.

Tri sanduka veza i jedan sanduk svile. U pet bačvi samo suvo zlato. Te jedan kovčeg, veoma neugledan sa devet brava zabravljen. U pismu koje joj predaše, mnogo tuge beše. Marino se srce zbog sestre njene i bola njezina steže. Tužna je sudbina zadesila, te joj đavoli a ponajviše ljudi oteše sve što je imala. No pomoći joj nije mogla. Katkad je život veći od nas, pa nas pritiska, a mi nikako da puknemo. Uz pismo dobi jedan ključ i obećanje da će joj svake godine slati još jedan. Uz pismo dobi i naredbu da kovčeg i ključeve čuva u strogoj tajnosti. A kada svih devet brava otvori, da posle sama razluči šta joj je činiti. Tako i bi. Mara je strpljivo svake godine uz kovčeg onaj i novi ključ skrivala, u tišini i tajnosti, sa nestrpljenjem čekajući nove vesti od Katarine.

U tome prođe devet godina. Osmanlije udariše na Skadar silnom vojskom. Mleci čekaše, da vide ko će nadjačati, ne bi li mu se priklonili. Takva su vam posla u njih vazda, kod njih se sve premeriti i u dukate pretvoriti da. Jedne večeri dojahaše Radič i Abraham. Sa sobom doneše deveti ključ i tužnu vest. U dalekom Rimu umrla je kraljica Katarina. Okružena strancima, odanim slugama i svojom neizmernom verom. Činilo se da je na kraju sve ovozemaljske bitke izgubila. Te iste večeri Mara pažljivo otvori onaj kovčeg. U njemu su bile tek dve osušene ruže i jedna knjiga. Začudi se Mara daru ovome. A u većem se čudu nađe kad onu knjigu otvori jer listovi su njeni posve prazni bili. Ne znajući kako sve ovo sebi da objasni potraži sluge svoje sestre. Zateče Abrahama u dvorištu kako osedlava konje. Radič je odsutno zurio ka nebu.

- To su knjige staroslavne, same će ti se ukazati kad vreme tome bude, kratko joj rekoše i odjahaše put Kotora.

Prolaziš dani u stalnim borbama, izgubiše Žabljak, a knjiga ona, Mari se ukazati nikako nije htela. Pa ni kada na kraju izgubiše i Riječki Grad, ne pojavi se ni jedno jedino slovo pa makar i najsitnije. Na posletku, morali su se pred Turcima povući put Kotora i zaštitu od Mlečana zatražiti. Tamo je Ivan noćima i danima planove za povratak i osvetu Osmanlijama kovao. Mara se svake noći iskradala i u knjigu sa nadom i molbama gledala, kao da će im ona spas doneti. I kako to obično i biva u velikoj muci molbe nade nadjačaju, te se knjiga konačno ukaza.

A sitna slova velike stvari kazuju onome ko želi da razume.

Oko Toplice vladao je junak Vratko, u boju oštar u miru mudar i razborit. I kao što se ničega plašio nije, tako mu ni srce od velikih želja nije bolovalo. No imao je jednu tugu. U njega je devet sinova, devet sokolova. Milina je bila samo ih gledati. Ali srce mu je poželeo čerku. No čutao je i nikome želju svoju ne otkri. Jednoga dana u lovnu u šumama podno Davidovice na nekav čudan karavan naiđoše. Kao trgovci se predstaviše, ali robe na njihovim kolima ne bi. Kada ih upita čime to oni trguju oni mu sa osmehom uzvratise: danima prošlim. Kome trebaju prošli dani začudi se Vratko, te ih sumnjičavo odmeri. Sinovi njegovi sjahaše sa konja i isukaše mačeve. Trgovci se uplaše te uteknu kroz šumu. Sinovi jurnuše za njima. Na kolima osta tek jedna seda starica. Pogleda ka Vratku i rukama mu pokaza ka nebu. Poče mu kazivati, kako imaju i dane buduće na prodaju, ali da oni ništa ne vrede bez dana prošlih. Te kako ona vidi da njemu ne trebaju ni prošli ni budući dani, jer su mu i njegovi već dovoljno teški. Na kraju tiho dodade, kako vidi da mu srce jednu želju ima i da će mu se u godini ovoj ona i ostvariti. Čuvši ovo Vratko se silno obradova. Kad se sinovi sa zarobljenim trgovcima vratiše, on im naredi da ih oslobole i puste ih da idu kud im je volja. Starica ona, u znak zahvalnosti dade mu jedan kovčeg.

„Zapamti, kada ti se rodi čerka, od toga dana neka te svi drugim imenom zovu. Tako smrt njenu i svojih sinova doživeti nećeš. Zapamti i da kada odgajaš sinove ti stvaraš ratnike, ali čerke moraš naučiti da neguju: ljubav, veru i nadu. Unutra su tri suve ruže. Jedna živi od ljubavi, druga od vere, a treća od nade. Na dan njenog rođena ti ih posadi i neka ih samo ona obilazi. Ruže će ozeleneti kada za to dođe vreme. Imaš i jednu knjigu staroslavnu, u nju zagledni kad neku muku imaš, ako ti je srce čisto i molitva jaka, odgovorećeš naći. Ako pak devojka u neku nevolju zapadne, nek pogledne u knjigu, tu će naći i šta sa ružama da radi.“

Tako Vratko dobi čerku Milicu. Tako Vratko dobi i knjigu staroslavnu koja mu dane buduće otkriva. I mnogo mu puta bi od pomoći, pa i one večeri

na dvoru u Prizrenu kad Car Stjepan ruku njenu za svog slugu Lazara zatraži. Jug Bogdanu knjiga pokaza cara Lazara i Caricu Milicu, baš nju, njegovu mezimicu.

Tako je Milica od malena gajila u gori skrivene od svih znatiželjnika tri suve ruže. Polako prolaziše godine i one ozeleneše. Prvo nada, pa vera, na posletku i ljubav. Milica strpljiva i mudra bi, te više razumu nego li volšebsnom sklona. Zato je kažu, u onu knjigu tek tri puta poglednula. Kada je Lazara u pratnji Carevoj prvi put spazila u knjizi joj se ukazala velika ljubav. Kada se vojska za odlazak na Kosovo polje spremala, gde je smrt braće i oca videla. I Lazara bez glave. Ali niko ne zna šta joj je knjiga pokazala onoga dana kada svoju čerku otpremi sultani. Toga je dana Milica naredila da se ruže one počupaju, i njima pospe put kojim će Olivera proći. Čitav drum od Kruševca ka Drenopolju. Ostavi samo tri cveta te naredi da se onaj kovčeg zabravi sa devet brava. Ključeve odposla u Stambol Oliveri, a kovčeg onaj čerci Jeleni u Dubrovnik da ne dođe više za života svoga u iskušenje da u knjigu onu pogleda. A njih dve zavetova na čutanje o darovima tim, sve do njene smrti. Na mestu gde prvi put ugleda Lazara sagradi manastir te u njemu promeni ime, ali joj ono donese samo neke nove buduće dane. Stari ostaše isti, gorki a mirisni na ruže.

Jednoga novembra iz Ljubostine doneše vest da je Efrosinija otišla u Carstvo Nebesko, jedino koje joj usud oduzeti nije mogao. Te zime Olivera odposla glasnika sa onim ključevima sestri u Zetu, moleći je da se knjige staroslavne otarasi, da je spali, baci u vodu, jer se boji da samo zla vremena kazuje i još gora stvara. Niti ima ljubavi, niti nade, a ponajmanje vere u njoj, niti će je na put pravedni izvesti. A kamoli da će o nekom novom carstvu u Rasu u ova zla vremena svedočiti.

Zamisl se Jelena nad molbama njenim i strah je neki obuze. Druga je godina kako prati sina posle očeve smrti u njegove pohode. A rat se odužio, umoran je i narod i kasa. Te na kraju ne izdrža da u knjigu ne pogleda. No u knjizi ne bi stare Balšića slave, niti bi nove. Niti je vreme za carstvo u Zeti. Niti je sreća njena tu i u sinu Balši. Tu je sreća u ruke Crnojevića pobegla i čeka. Već u čerci čerke njegove. I neuništi Jelena knjigu staroslavnu, niti ruže zatre. Već u Humu njima dariva prvu čerku svoje unuke, Katarinu od oca Stefana. Knjiga pokaza to je u Bosni kraljica.

I uze Katarina one ruže, i sakri ih u krš hladni. Prvo joj je vera procvetala, zatim ljubav, a posle i nada. Knjiga joj pokaza silne crkve, dve zemlje a pod krunom jednom. Kako pokaza tako i bi.

Ali sad je došlo vreme za kraljevstvo treće. Pod Lovćenom gde Cetina teče, grad će nići. A kad dođe drugo vreme reka će usaći, a gore na planini procvetaće ruže. Tad će nići kraljestvo, a što sad seješ žnjeti nećeš.

Tu sva slova nestaše. Mara se prekrsti pa pogleda ka nebu. Nije se ova kvom daru nadala, ni od Boga a ni od sestre. Ali se misli, možda je pravda, možda istine ovde ima, te se vrate u njihovu Zetu. Možda je na njoj da završi ono što Milica započe, a Katarina nastavi. Dve kraljice, bez vojske i bez kralja, što braniše veru, ljubav i nadu. Sve silne vojske za dan propadaju, ta neće ni Osmanlije doveka šetati se Skadrom. Obradaova se Mara te radost svoju sa mužem podeli. Začudi se Ivan Beg čuvši sve ovo, pa okupi svoje poglavare. Tog su leta Zetu povratili, a pod Lovćenom grad podigli.

Mara uze one dve ruže, te ih zasadi gore u kršu. No ne ozeleneše za života njena, niti joj se knjiga sve do pred samu smrt ukazati htela. Tada ju je Mara bacila u ognjište. Mudra beše mila Olivera. Nema dana do poslednjeg dana, niti se carstvo budućnošću stvara.

Tako ostaše samo dve ruže, suve kamenom obrasle. Niti ih ko zaliva, niti ih obilazi. Ali dođe vreme i Cetina usače te planinom procvetaše. Narod kaže, to su Ivan Begove ruže i brati ih smeju samo zaručnici.

Tamo iznad Kruševca, postoji jedno polje trnjem obraslo. To su kažu Milićine ruže. Niti cvetaju niti mirišu, ali noću se niz listove kapi slivaju. To plače Milica u Vratka želja najveća.

A svake se godine s proleća, gore viš Kozov grada pojave tri izvora. U jednom je voda kao Jadran slana, u drugom je gorčija od pelina, a u trećem je slatka poput meda. I baš na mestu gde se spajaju u crnu zemlju poniru. Sa prvim žegama pak presuše, a onaj beživotni suvi kamenjar iznenada zami-riše na ruže.

Legenda kaže da to mirišu ruže Kraljice Majke. Tri ruže sa dvanaest konja iz tla isčupane i spaljenje one noći kada je ona sa svojom vojskom pred progonom Turaka napustila Kozov Grad. Sa sobom je ponela tek tri pupoljka pohranjena u maleni kovčeg pored jedne knjige staroslavne, jedan mač i jednu krunu. Dva su se cveta ona, kažu odmah osušila, a treći je ako je pričama za verovati, godinama kasnije kao da je tek ubran, svež i miristan, spušten u njen sarkofag.

Katarina je sa sobom ponela veru, a Mari ostavila u amanet ljubav i nadu. Znala je da će u danima budućim vere u zemljama ovim biti i na pretek. Kazaše joj knjige staroslavne. A vera bez ljubavi i nade, nema mudrosti, ohola je tada u nje snaga, te se lako od takve vere strada.

Milena Stojanović

KNEGINJA SANAK USNILA

Senovite planine se nazirahu u daljini.

Noć se polako primicala, kradom, tiho, bez upozorenja, dok su dvoje ljudi na belim konjima jahali velikom brzinom, hrleći ka podnožju. Sunce tek što nije zašlo za visokom planinom. Ovladaće tama.

Konji, umorni od galopiranja, već zapenili, a njihovi jahači odmorni, kao da su do maločas u postelji bili a ne na njima vas celi dan, po vrelcu. Nekoliko dana proveli su u putu, zastajući samo na tren ne bi li što pojeli i napojili konje. Čak su se kretali i po mraku, namerno odabravši to vreme u mesecu za putovanje. Na nebesima ne beše oblaka, već su se zvezde rasporostrle na svojim ustaljenim mestima, radoznalo posmatrajući proticaj vremena, čineći društvo svom gospodaru Mesecu.

No, ništa im ne beše teško. Čak, ovaj put im se činio veoma ispravnim, pošli su sa ozbiljnom namerom, ne bi li govorili sa carem o svojim planovima. Dvojici jahača osmeh nije silazio sa usana, nadajući se, čak verujući, da ih car odbiti neće.

Pred zoru izbiše pod samu planinu. Slaba magla se pomicala pod koptima konja, a već prvi zraci sunca zahvatiše predeo pred njima. Ovo ne beše carev dvor, na carevom dvoru beše i srebra i zlata. Građevina je više izgledala kao kakva veća kuća, sagrađena od kamena i drveća. Ovo mu beše odmaralište za dušu, gde se povlačio svake godine u isto vreme, kada bi završio državničke poslove. Dočekaše ih ratnici, visoki i stasiti, ali mili u licu, jer pridošlice im behu dobro poznate.

„Dobro ste nam došli, prijatelji“ - reče ratnik pa zagrli Lazara.

Lazar mu otpozdravi pa se rukova sa ostalima.

„Kako si ti vojvodo?“ - upita drugi ratnik Lazarevog prijatelja.

„Sada dobro, a ako ne završimo posao, biću loše!“ - odgovori pa se nasmeja zajedno sa ostalima.

Uz smeh i šalu su ušli u ogradieno dvorište, a ratnici se vratiše na svoja mesta. Neka žena ode da obavesti cara o njihovom dolasku. Ušli su u poveću prostoriju da ga sačekaju. Ovde su bili već mnogo puta, ali nikada sa ovakvom namerom.

Car Dušan se pojavi na velikim vratima, sa širokim osmehom na usnama, pozdravljujući svoje prijatelje.

„Dobro mi došli junaci! Nadao sam vam se još prošle nedelje. Šta vas je toliko zadržalo?” - upita ih Dušan.

„Zapili se posle pobede u boju, pa nisu mogli da mrdaju.” - odgovori mu Lazar.

„Za pobedu sam čuo, ali za pijanstvo mojih ratnika još nisam.” - reče Dušan pa se nasmeja iz sveg glasa. Bilo je već poznato da se nakon svake borbe, napiju u prvoj krčmi.

„Presvetli care, došli smo...” - otpoče vojvoda.

„Presvetli care? Molim te, mani se toga... Ovde sam ja Dušan, i ne želim da me iko oslovljava titulama. Pustite me da makar na tren zaboravim kakvu težinu sve to nosi.”

„U redu, Dušane.” - obrati mu se Lazar, kad posedaše za sto, pa ne želeći da više odlaze reče: „Ja sam odlučio da se ženim.”

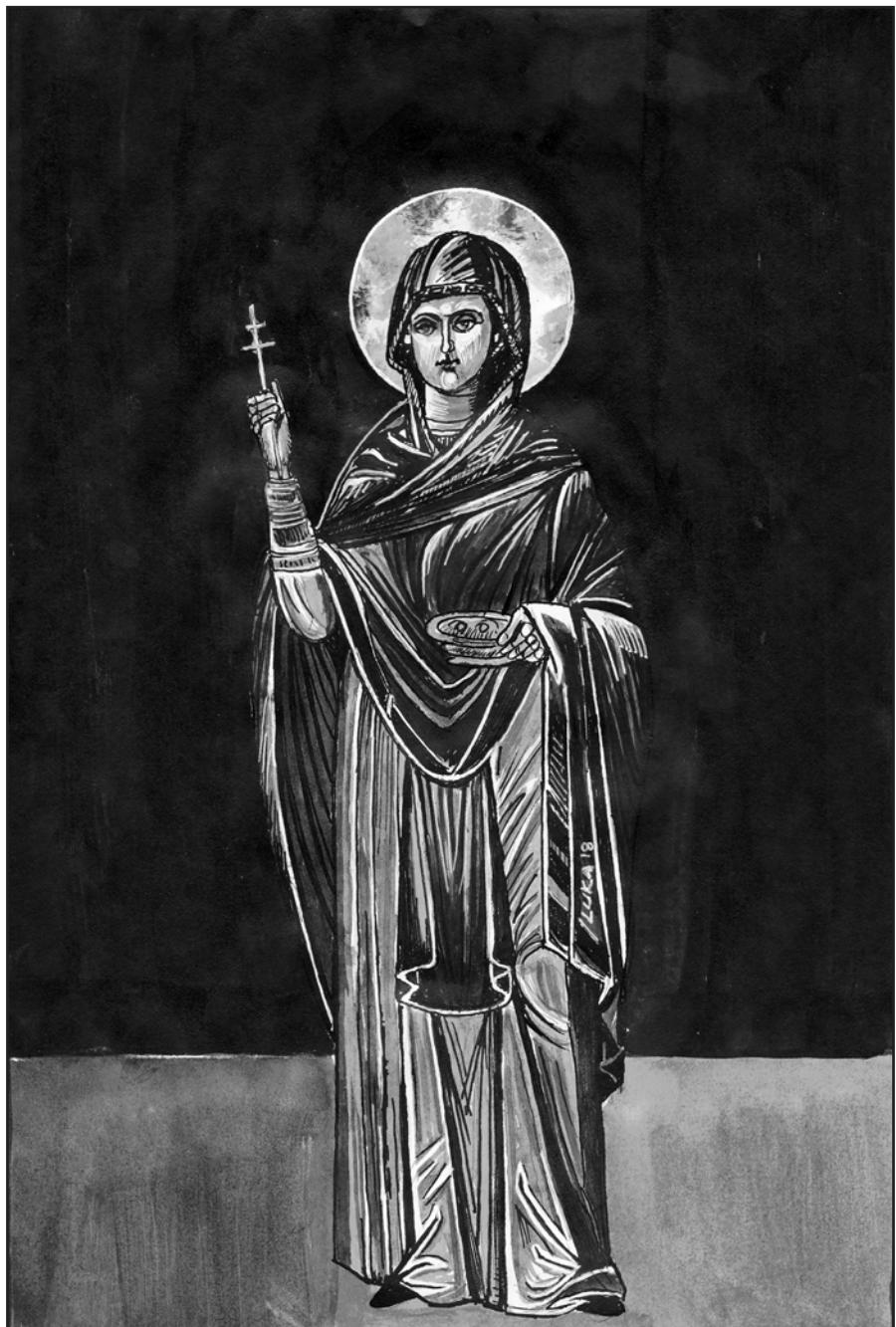
Dušan ga pogleda, pa se zamisli. Bilo je mnoštvo ženskadije da njegovom dvoru. Za koga li se odlučio? Ipak, beše on od Hrebeljanovića, nadaleko poznate porodice po poštenju i vrednoći. Gledao ga je upitno, a Lazar kao da nije mogao da prevali reči preko usana. Skoro ceo svoj život je proveo sa Dušanom, ali sada mu se nešto steglo u grlu. Reći će pa kud pulko.

„Razgovarao sam već sa njenom porodicom. Volimo se, odrasli smo zajedno, bila je uz mene uvek kad je trebalo. Spremala me za svaki put, savestovala, pomagala, kao da mi već jeste žena.” - Lazar je nabrajao ženine vrline, i dalje ne mogavši da izusti njeno ime.

„Da li su njeni pristali da se uzmete? I govor o kome se radi, nemoj da mi okolišaš. Svako dete koje je poraslo na mome dvoru, izraslo je u vrhunskog ratnika ili fantastičnu damu. Govori Lazare...!” - odgovori mu Dušan.

Lazar napuni pehare vinom, pa konačno uspe da prevali preko usana.
„Milica.”

Prošlo je nekoliko meseci od njihovog puta. Sada se na dvoru cara Dušana već uveliko pripremalo za svadbu. On je tako želeo, da se venčanje održi baš na njegovom dvoru, a nakon toga mladenci mogu nastaviti da slave gde god žele. Beše ponosan na svog stavioca Lazara, što je tako mudro odlučio. A Milica beše iz njegove loze, svetorodne loze Nemanjića, lepa, pametna i vredna, samo nekoliko godina mlađa od Lazara. Kada je Lazar dolazio da ga pita za dozvolu, nije mu bilo jasno što bi od njega tražio odobrenje, ali u trenu kada je Lazar izgovorio njeno ime, Dušanu je sve bilo jasno.

Pripreme za veliku svadbu su trajale skoro mesec dana. Sva važna imena behu pozvana, pa su polako pristizali. Dušan ih je voleo kao svoju decu, i nadao se da će poživeti još koju godinu da vidi kakav će im porod biti. Sijao je od sreće dok je mislio o još jednoj porodici, koja će produžiti lozu Nemanjića...

Svadba beše lepša i raskošnija od svake druge. Milica je stajala ispunjena ponosom pored Lazara. Ona u damskoj beloj haljini, sa dugačkim velom zakačenim na pundu, u koju je uplela cveće. On, obučen u košulju ukrašenu zlatnim nitima, koju mu pokloni Dušan. Dugo su se veselili, čak i kad odoše sa Dušanovog dvora, veselje se nastavi.

„Ti kao da si princ, pa te veličaju i ne daju ti da ideš”, - začikivala ga je Milica dok su putovali.

„Ma jes, Dušan bi svakome pomogao. Znaš i sama koliko je gladnih usta nahranio, koliko je beskućnika zdomio, ratnika nagradio, a pravdu izveo.”

„Znam ja sve to Lazare moj. Samo teram šalu sa tobom.”

Noć se polako primicala, a teški oblaci nošeni snažnim vetrom donosili su miris kiše, koja ubrzo poče da pada. Nije počela neprimetno, zagrmelo je, oglasilo se narušavajući mir i tišinu koja je pre toga vladala. Morali su da se zaustave. Konji behu premorenici, a i svatovi će se smrznuti. Lazar je izašao napolje, da se dogovori sa ostalima, i da potraži sluge da razapnu šatore.

Milica je dremala u kočiji, opijena mirisom kiše. Kočija se ljljuškala zbog silnih naleta vetra. Osetila nije kada se nešto pomerilo nasuprot nje. Kao da je i dalje u kočiji, ali nije osećala miris kiše, već neki kiselkast miris, pomešan sa mirisom tamjana. Milica se trže kada preko puta sebe ugleda ženu u crnoj odori, sa koprenom preko očiju, kako sedi i prede. Podiže se malo, ne bi li videla bolje, a žena podiže koprenu i pogleda je pravo u oči. Usnila je čudan san, čudan da čudniji ne može biti.

Videla je sebe kako sedi u raskošnoj dvorani, a za stolom deca, svako lepše od prethodnog. Pet devojčica i dva dečaka, ručavali su i galamili. Još jedan dečak, koji je bio najblizi njoj, niti je jeo, niti progovarao. Kao da je gledao u prazno, pogled mu se gubio ka mračnom kutku dvorane. Milica se na tren okrenula da vidi u šta maleni dečak gleda, a tamo stajaše ista ona žena iz kočije, i pogledi im se susretoše.

Milica se uz nemirena probudila na potpuno drugačijem mestu. Zelenilo oko nje, obasjano sunčanim zracima, smetalo joj je, skoro da nije mogla da gleda. Žnala je da nešto traži, da je sa svrhom na tom mestu dok je pogledom prelazila preko zelenih polja, ali nije želeslo da joj se ukaže. Odjednom je potrcala, silovito i brzo, kao da je neko juri. Dok je podizala haljinu da se ne spotakne o kamenje ili grane, hrlila je ka šumi. Nije znala šta je tamo čeka, ali je znala da je važno. Kada je dublje zašla u šumu, skoro da se ništa nije videlo, od gustih krošnja visokih hrastova. U dubini šume nazirala se

plavkasta svetlost. Pomislila je da je potok ili kakva reka i nije se prevarila. Milica je ubrzala ali tamo je ne sačeka ništa drugo do starice u crnoj odori koja je prala vunu na izvoru.

„Oprostite, možete li da mi pomognete?” - upita Milica zadihanu.

Starica se nije okretala ka njoj, već je samo izgovorila:

„Zavisi.”

„Mislim da sam se izgubila. Kao da sam pošla da potražim nekog, ali više ne znam ni koga, ni da li sam zaista zbog toga pošla.”

Milica je malaksala, umorna od trčanja, ali i uplašena, jer nije znala kako se tu našla. Starica skinu sa pojasa malu, drvenu čuturu, pa natoči vode u nju. Pruži je i Milica je prihvati. Osećala je žeđ, a tren pre nego što su njene usne trebale da dotaknu čuturicu, ona shvati.

„Okreni se.” - reče ženi.

„Nema potrebe.” - odgovori starica.

„Znam ko si. Šta želiš od mene?” - upita je.

„Odbacila si me pre mnogo godina, kada si zakoračila na dvor sadašnjeg cara, a sada bi još da postavljaš pitanja. Zanimljivi ste vi ljudi, kada vam nešto nije potrebno, vi olako gledate na to i zaboravljate, i ne setite se dok vam ne zatreba.” - starica je govorila smirenog tona.

„Meni od tebe ništa ne treba. Želim da znam zašto me presrećeš svuda.”

„Zato što tako želiš, devojko.”

„Ja to želim? Ne progonom ja tebe, nego ti mene.”

„Progonom? Objasni mi molim te, kako ja to tebe progonom?”

Starici se već primećivala ljutnja u glasu. Milica je dobro promislila o svemu pa progovorila:

„Sedela sam u kočiji pre nego što si se pojavila. Ko si ti? Zašto se ovo dešava? Da li je ovo san, ili sam što zgrešila pa sam razum izgubila?”

„Prvo, želeta bih da nešto razjasnimo. Niti ja tebe progonom, niti tražim bilo šta od tebe. Ti si mi se molila pre mnogo godina, kada si malena bila. U kočiji, twoje reči su me prizvalе. To samo znači da ja trebam tebi Milice!”

„Ti si... Sveta Petka!” - reče Milica.

„Da, ja sam. Tako me nazvaše kada ste prihvatali veru jednog boga. Pre toga ste me nazivali Mati Mokoš, Predilja, Sudbinara, Sudaja... Ime je nevažno, dok čovek veruje. Sada, kada smo razjasnili ko je ko, govorи, šta želiš. Mnogo je ljudi na ovome svetu kojima sam ja potrebna. A izgubismo dosta vremena ti i ja devojko.”

„I dalje ne razumem. Molila se jesam, tek sam se udala, molitve mi čine veliku utehu.”

„Neka, tako i valja. Spominji svete kad god poželiš, niko ne brani. Kada ti ne želiš da se setiš, ja ћu ti pomoći. Molila si se, ali si i sumnjala. A sumnja proždire, uništava, učini da telo oseti strepnju i strah. Pitala si se, kakav će

ti život sa Lazarem biti. Vas dvoje ste u ljubavi, gledam vas još kada ste deca bili. Ali, ako želiš da znaš, vas velika sADBINA čeka..."

Starica je začutala, dajući Milici dovoljno vremena da razmisli. Kada je devojka odlučila, okrenu se ka starici i reče:

„Želim da znam.”

Starica se okrenu ka njoj i pogleda je. Milica je utonula u dubinu staričinih očiju.

Našla se pred manastirskim vratima. Plakala je. Celo telo joj je drhtalo, beše skrhana od tuge. Spustila je pogled ka stopalima dok je prolazila kroz manastirska vrata. Beše u dugoj crnoj odori, okovratnika nakvašenog suzama. Znala je, kada je videla ostale monahinje kako gledaju ka njoj. Prilazila je kovčegu, ukrašenom najfinijim rubinima, zlatom i srebrom. Još od nogu je prepoznala svečanu odoru svog dragog.

„Dosta je, dosta je!” - ponavljala je, dok je padala na kameni pod manastira.

Još na tren joj je pred očima proletela slika krvavog boja i dve vojske koje leže u krvi, dok ih gavranovi nadleću. Tugu je zamenio san...

Kada se odmorila, probudili su je prvi zraci sunca. Nije više bila u kočiji, ležala je na mekim jastucima pored Lazara.

„Budi se, Lazar. Moramo da razgovaramo.” - reče i pomilova ga po licu.

Lazar otvori oči i osmehnu se.

Nije želeta da mu govori o svojim snovima. Želela je da zanavek gleda njegovo nasmejano lice. Prečutkivala je, tuga je oblivala, što krije od njega sve te stvari koje je usnila dok su putovali. Čak, i kada su se obistinile, nije mogla da mu kaže. Molila se, svakog dana, svakog trena, a znala je kako će se sve završiti. U molitvama je spominjala imena svih svetih za koje je znala, osim jednog imena. Od one kišovite noći, koju je provela u kočiji, nikada više nije pomislila na nju. Iščekivala je, nadala se da će se makar jedna stvar iz snova izjaloviti, i da će proći drugačije... Ona je predilju sADBINE zaboravila, ali predilja je tiho bdila nad svima...

Tamara Babić

KOLIKO JE ANANASA POTREBNO DA BI SE PROMIJENILA POVIJEST?

„Bolje da smo išle elektromobilom, trebat će nam bar pola sata”, kaže Jelena. Šutnula je tirkizni komadić karoserije nekog bivšeg eletroprometala koje je svoje djeliće rasulo duž čitave ceste.

„Baš zato je bolje da idemo pješice, moram malo razbistriti glavu. Sem toga, malo sporta nije na odmet, ipak smo po cijeli dan u uredu”, pući se Milica i gazi dalje korakom generala.

„Imamo li doma ananas?”

„Trebalo bi... Imaš li nešto osobito na umu, ili misliš radit voćnu salatu?”

„Pitam zbog Mare.”

„Aha... Pa dobro, mogla bi i ona jedan dan bez anasa. Prilično smo je razmazile.”

„Ne da se ona razmaziti, tak je divna...”

Milica se naglo zaustavi. Jelenina rečenica također, kao po komandi.

„Sto mi vampira, što je ovo?”

„Što si našla? Neki papir?”

„Da... Na njemu piše ‘Za Milicu’. Slova su prilično blijeda...”

„Kakva slučajnost! Eto, ja uopće nisam vidjela taj papir, mislim nije kao da nam ceste baš blistaju od čistoće, ali ti si ga vidjela i baš na njemu stoji tvoje ime...”

„Ne kužim...”

„Što?”

„Pogledaj...”

Milica pruži papir Jeleni.

„*Draga moja Milice,*

Znam da si ti već naslutila ishod mog pohoda, ali znaš da tako mora biti. Imam tek toliko vremena samo da ti još jednom pošaljem riječ o ljubavi, posljednji put. Ne tuguj, budi jaka. Čuvaj djecu. Volim vas i čuvat ću vas i iz carstva nebeskog, tako mi naših predaka.

Vječno tvoj,
Lazar”

LUKA'IR

„Rukopis je baš neobičan, nekako starinski. Možda je dio neke stare drame ili ako nečega.”

„Ne... Osjećam da je pravo pismo. I da je upućeno meni.”

„Hoćeš li mi onda reći ko je Lazar i kakvo je to ime uopće? Čula sam ga iz povijesti, ali nikada nisam čula da se netko u našem vremenu tako zove.”

„Ne znam ko je Lazar. Ali saznat ću.”

„Ako te to čini sretnom, samo naprijed! Čuj, dok razmišljaš o svom tajnom udvaraču i vašoj budućoj djeci, sačekaj me. Ipak ću skočiti u dućan po još ananasa za Maru.”

„Samo naprijed, uzmi si vremena. Ja ću za pokušati naći neku informaciju u digi-arhivu na gugl naočalama. Mora postojati neko objašnjenje...”

„Ljubavi, kako ti je?”, pita Milica.

„Vidio sam i boljih dana, mila. Što rade djeca?”, kaže Lazar.

„Djeca ko djeca... Igraju se pred bolnicom, ne kuže baš situaciju...”

Milica pogne glavu, a dvije prozirne suze joj kliznu niz obraze. Tuga nema boju.

„Ne želim te gledati takvu, nemoj plakati. Tako je moralno biti, već smo razgovarali o svemu. Život za vas ide dalje, ne kloni duhom. To me je i privuklo k tebi, ta tvoja nadljudska snaga. Nemoj mi sada kvariti dojam”, kaže Lazar sa osmjehom, ali i suzama koje proviruju pod ivicama donjih očnih kapaka. Duga i kiša u trenu na nebu Milicine ljubavi.

„Obećajem da ću biti jaka, ali ne mogu se pomiriti sa tim. Ne iz sebičnih pobuda, već zbog djece, Lazare. Maleni su, tako maleni...”

„Imaju srca na majku. Veliki su od prvog dana, ne zaboravi...”

Milica pade Lazaru na grudi. Zagrljio ju je nježno, posljednjim atomima snage koja je čilila iz tjela u trenu kada je ono postalo ljuštura.

„Ženo draga, kupila sam 7 kila ananasa i ova naša micica je sve slistila, možeš li vjerovati?”

„Sedam kila?! Pa ja zbilja ne znam koja je od vas dvije luđa, ti što joj daješ ili ona što jede kao da joj je posljednje.”

„Pa kad tako slatko mljackinga i oblizuće se. A vidi...”

Jelena pomazi zebru Maru po crvenoj čubi na glavi. Ideja da se kućnoj ljubinki boji „kosa” je naravno bila Miličina, ne Jelenina, ali su se sada svi toliko na nju navikli da kada vide nečiju običnu, neofarbanu zebru, djeluje im čudno. Nedovršeno. „Čovjekov smisao na Zemlji je da da završni potez

divotama koje ga okružuju”, objasnila je Milica nakon farbanja.

„Slatka je... Daj joj još malo, kad joj se toliko sviđa. Nego, znaš, nešto si mislim, nikada ne bih mogla biti povjesničarka”, reče Milica.

Crvenoćuba zebra Mara ju pogleda jednako začuđeno kao i Jelena. Čak je prestala muljati komade ananasa po zubima. Jelena namršti veđe kao da prikuplja misli potrebne za sklapanje odgovora.

„Kako ne bi? Pa arheoandroidologija ima puno veze sa povješću. Evo pogledaj...”, poče Jelena, ali je ova preseće.

„Ne, ne i ne! Oni su tako suhoparni, tako bezosjećajni. Zar nemaš osjećaj kao da su povijest pisale osobe sa narcisoidnim poremećajem, bez trunque empatije. Bitka počela, bitka završila, toliko mrtvih i šlus! Jel’ ti misliš da se neko normalan može tako izraziti o događajima koji znaće da se tisućama ljudi životi mijenjaju iz korijena, da su mnogi ostali bez roditelja, muževa, očeva, majki, djece, krova nad glavom, izvora prihoda?”

„Imaš pravo. Takav pristup prošlosti zbilja ima mane.”

„Kao i uvijek si blaga. Mane znaće da je nešto generalno u redu, ali ima određene nedostatke, a to nije slučaj sa povijesničarima sve do 22. stoljeća, kao što znaš i sama. Pogledaj ove naše na Institutu: jesu oni sada promijenili pristup u odnosu na svoje prethodnike, imaju simulatore osjećaja i pokušavaju doći do realnije slike o prošlosti. To je pomak vrijedan hvale kad uzmem u obzir kako je plitko bilo bavljenje povješću do našeg stoljeća. Ipak, oni i dalje kreću od datuma i brojeva.”

„Jeco, razumem ja tebe. Ali ne zaboravi da smo mi, arheoandroidolozi prvi počeli koristiti simulatore i samim tim smo najdalje odmakli u metodologiji. Pusti njih, dokaskaće oni polako za nama.”

„Misliš? Evo, pogledaj ovaj tekst, molim te.”

Kažiprstom i palcem proširi sliku na ekranu. Drugom rukom podigne naočale na vrh nosa. Jelena se približi i skupi očne kapke fokusirajući sliku elektronske knjige. Poče čitati naglas:

„Milica Hrebeljanović je nakon pogibije muža Lazara preuzela upravljanje Srbijom, jer su joj sinovi bili maloljetni. Srbija je postala vazalna država Turske. U jesen iste godine Mađari također napadaju Srbiju, a Milica traži zaštitu od Dubrovnika...”

Zastane i pogleda Milicu na čijem licu je bila „otometipričam” grimasa.

„Doista zvuči prestrašno. Zbog ovakvih površnih tekstova su za nas ljudi iz prošlosti samo imena na papiru. Oduzeta im je vječnost, umanjena važnost. Znamo ime i nekoliko podataka koji za razumijevanje te konkretnе osobe mogu biti posve marginalni”, reče Jelena.

„Shvaćaš li, nigrđe ne piše da li je Milica voljela Lazara. Kako je podnjeila njegovu smrt. Što je bilo njeni mišljenje o Kosovskom boju. Da li se plašila ili možda nadala. Kako je objasnila djeci šta se dogodilo i iz kojih razloga.

Da li ju je tijelo boljelo od težine bremena na plećima ili je to više bio osećaj odstranjenog organa, ta smrt životnog druga. Ili je bila sasvim hladna i racionalna i shvatala da život vladara ponekad nosi sa sobom i teške posljedice i traži nerazumne žrtve.”

„Sasvim si u pravu. Što misliš da ubacimo podatke koje imamo o Milici Hrebreljanović u simulator osjećaja? Raspolaćemo malim brojem informacija te ne znam da li ćemo dobiti neku bolju sliku, ali možemo pokušati.”

„Daj, baš to ćemo i uraditi!”

Milica i Jelena ubace podake, svaka sa svog tipkala na simulatoru. U istom trenu stisnu ENTER.

Mari je zastao komadić ananasa u grlu kada su pred njenim očima dvije cure nestale. Bum! Tek tako.

Milica otvorila oči i nastavi hodati. U glavi joj je bilo maglovito. Jelena hoda u korak sa njom.

„Bolje da smo isle elektromobilom, trebat će nam bar pola...”, kaže Jelena.

Nije dovršila rečenicu. Pogledale su se. Ista misao im probode mozgove. Simulator ih je prebacio u budućnost. Ili u prošlost? Ovo su već doživjele, samo je pitanje kada u odnosu na sadašnji trenutak. Milica stane i zaustavi Jelenu rukom. Na cesti je ležao papir na kome je pisalo „Draga Milice...”

Milica iskoraci da dohvati papir ne pogledavši oko sebe. Elektromobil tirkizne boje je jurio većom brzinom od dozvoljene. Prije no što je uspjela reagirati, našla se na zemlji. Elektromobil je pokušao skrenuti u posljednjem trenutku i zabio se o stub velikog bilborda. Tirkizni komadići se rasprše sa istim entuzijazmom kao prvi vatromet po zvjezdanim nebima. Milica se pridegne sa tla i pogleda spasioca koji ju je odgurnuo u posljednji čas. On se nasmije i kaže:

„Nema na čemu. Ja sam Lazar.”

Dragan Popadić

MAJKA I KĆERKA

Knjeginja je tiho ušla u kćerkinu sobu. Olivera je sjedjela i vezla:

- *Majko!* – Olivera skoči i srdačno zagrli majku. U knjeginjinim očima zaiskriše suze. Dugo je čvrsto držala u zagrljaju a onda se polako odmače:

- *Kćeri, stiglo je pismo od Turaka. Prihvataju mir, ali uz tri uslova: Da plaćamo danak, da šaljemo našu vojsku u njihovu vojnu i da...* - Milica zastade.

Olivera nježno pogleda majku. Ponovo je toplo zagrli i reče:

- *Reci, majko. Šta to još traže Turci, kad ne može reč preko usta? Traže blago, traže vojsku i šta je to treće od koje ti usta čute a oči tugom govore? Neizrečene reči su rečitije od izgovorenih.*

Milica se trže pa odlučnije nego što je i mislila da može, kaza:

- *Traže ženu za Bajazita. Traže kraljevsku krv. Traže kćerku cara Lazara. Traže tebe, kćeri moja mila* – i Milica zaplaka.

Olivera za trenutak zastade, sjenka joj pređe preko lica, ali se brzo pribra:

- *Neka majko! Ne plači! Ti si nas učila da je teško vladarsko breme. Zar nisi govorila da je svila i kadifa često teža od grube čoje? Turcima danak treba platiti. Otac je platio glavom, a ja ču tijelom - tu joj glas zadrhta i Olivera počuta.*

- *Pa, zar krvniku u postelju? Samo ti je 16 leta. Je l' to treba da odobri Lazareva žena, vladarka Srbije, majka tvoja nesrećna?* - kroz plač upita Milica.

- *Nemoj majko! Kad je odlazio na Kosovo, otac te je ovlastio da upravljaš zemljom dok se ne vrati. Otac je hrabro poginuo, mi ćemo hrabro dalje. Zbog naroda našeg jadnog – reče Olivera i hladno nastavi:*

- *Tijelo će Turčin dobiti, ali dušu neće. I neću promeniti veru. To nisu tražili zar ne?* – upita već smirenim glasom.

- *Nisu, ali to kod njih ide jedno sa drugim* - odgovori knjeginja.

- *Videćemo da li ide. Dacemo im sve što su tražili. Ali, ne i više. Kad hoće da trguju, nek budu pošteni trgovci. Majko, moliću se Bogu da sam nerotkinja. Da nemam poroda, Da Turčinu ne rodim decu. Moli se i ti. Možda Gospod usliši naše molbe* – Olivera ponovo snažno zagrli majku. Dvije žene dugo su se grlile u tišini.

Knjeginja je prošla pored manastira i uputila se ka obližnjem šumarku. Tu je često dolazila kad je željela da bude sama. Ni najvjernijim sluškinjama nije

dozvoljavala da je prate. I Lazar je poštovao tu njenu potrebu da bude sama. Volio je Milicu, iako je nekad nije razumio. Milica kleknu i poče da se moli.

- *Gospode naš, Isuse Hriste. Molim ti se da ne daš poroda kćeri mojoj, Oliveri. Ona mora ići Bajazitu, ali veru neće menjati. Molim ti se, Bože, za moju Oliveru koja je tebi posvećena od malena.*

Knjeginja se dugo molila klečeći. Kad je ustala pred njom su stajala dva čovjeka iz kojih je zračila neobična svjetlost. Milica pade na koljena:

- *Andeli Božiji. Mir sa vama. Hvala ti Gospode, što usliši moje molbe i posla andelete da nam pomognu.*

- *Ustani Milice. Gospod je čuo tvoje molbe i uslišio ih. Sutra u ovo doba dođi sa Oliverom i mi ćemo joj pomoći – reče jedan od one dvojice. Milica ustade, još jednom se pokloni andelima i polako krenu ka manastiru.*

Kad se udaljila od šumarka jedan od andela progovori:

- *Ti opet po tvome. Miješaš se u poslove Zemljana. A dogovorili smo se da ih samo posmatramo i ne utičemo na njihove živote. Ali, Šašanu uvijek radi po svojoj ludoj glavi. Takav si bio i kad si bio mali. Brat si mi, ali oduvijek si bio svojeglav - reče i počeša se po glavi.*

- *Dirnula me ova princezina žrtva. Udaće se za Turčina da spase svoj narod. Pa, zar nije to isto uradila i naša pramajka Usanu. Kad su nas napali Zvjezdani sklopili smo primirje a Usanu je morala poći za onog njihovog divljaka. I rodila mu nasljednike. Ti, brate Daru, kao da si to zaboravio – pomalo nervozno upita Šašanu.*

- *Kako mogu to zaboraviti? Ali, mi smo savladali Zvjezdane i oslobođili se. Naši praoci su oslobođili i Usanu i postavili je za našu kraljicu – reče Daru.*

- *Ne mijenja na stvari. Hoću da kažem da treba da pomognemo princezi. Zemljani su isti kao i mi. Čudno je to. Dijeli nas tolika razdaljina a opet smo tako slični, Zato hoću da joj pomognem. Daću joj pilulu i neće moći da rada. A naši to ne moraju ni znati. Brate, pomozi mi! Hoćeš li? – upita ga Šašanu.*

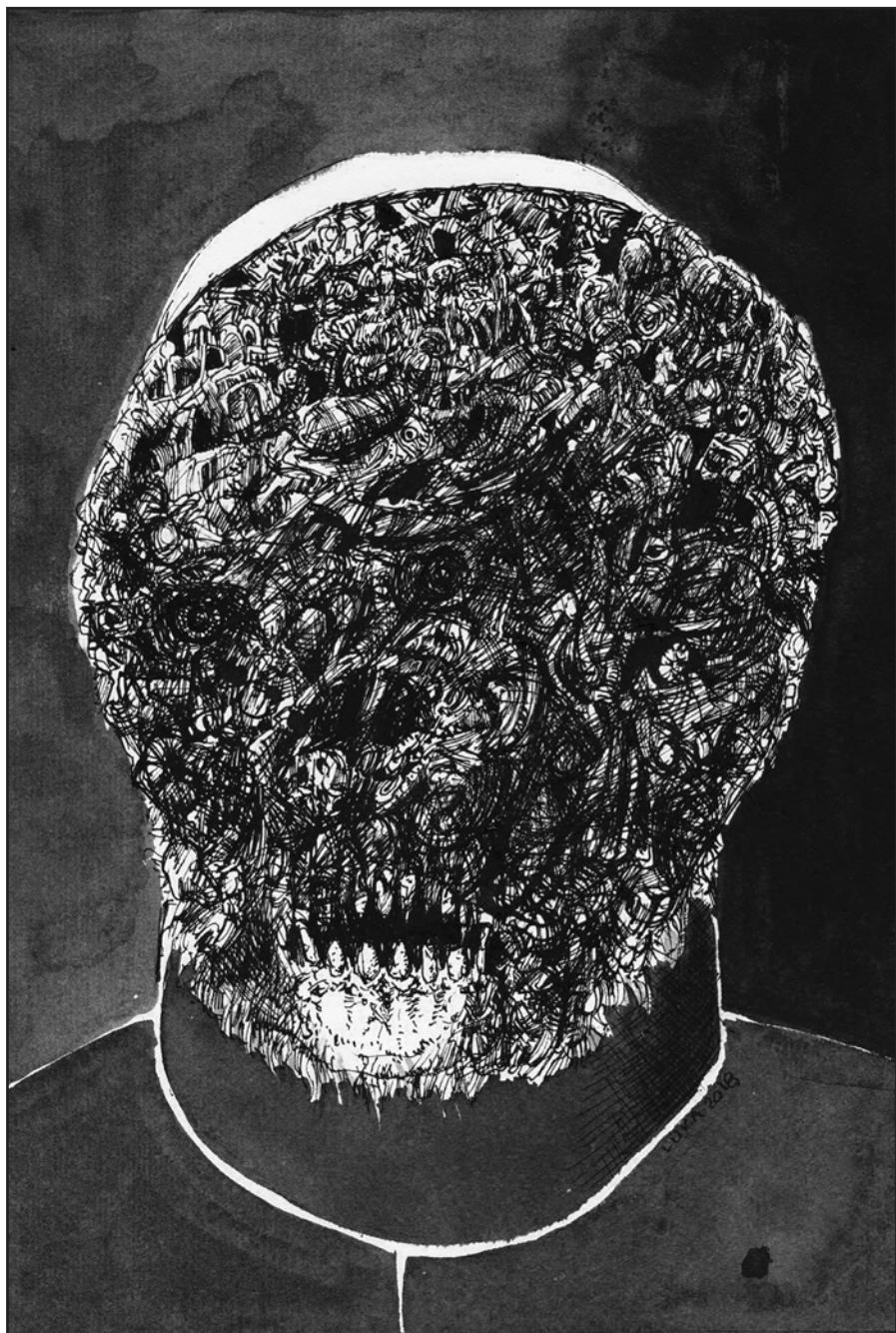
Hoću brate. Čuvaćemo tajnu zajedno – odgovori Daru.

Sjutradan u isto vrijeme Milica i Olivera dođoše u šumarak. Tamo su već bili Šašanu i Daru. Majka i kćerka kleknuše:

- *Hvaljen da je Gospod. Molimo se Gospodu. Slava njemu na visinama – povikaše uglas.*

Šašanu ih pomilova po glavi:

- *Stvoritelj je uslišio vaše molbe Olivera. Vaše srce je čisto i Gospod, slava Njemu na visinama, će ti pomoći. Popij ovo i ne boj se, Nećeš biti plodna. Nećeš Turčinu roditi decu. Molila si se i izmolila. Živjećeš sa Turčinom. Ali, Gospod će uvijek biti sa tobom.*

- Mora li poći za Turčina? Gospod Milostivi nek učini da Olivera ostane i Njemu se posveti. Nek joj manastir bude mesto gdje će živeti dok je Gospod ne uzme – kroz suze promrlja Milica.

- Čudni su putevi Gospodnji. Smrtniku nije dato da zna zašto se nešto dešava. A sve ima svoju svrhu. Sve je povezano čudesnom promisli Stvoritelja – odgovori Šašanu.

Olivera ga poljubi u skute:

-Slava Gospodu našem Isusu Hristu. Velika je ljubav i milost Njegova. Smerno idem da ispunim svoju dužnost. Ne bojim se. – reče Olivera, uze malu crvenu lopticu i proguta je.

Dvije žene još jednom klekoše, prekrstiše se i odoše,

Čekajući da je Bajazit primi Olivera se prisjećala puta do Jedrena. Kad je krenula sa braćom Stefanom i Vukom narod je izašao na ulice i bacao ruže po putu. Svi su se klanjali mladoj princezi i njenoj žrtvi. Žene su plakale. Znali su da se žrtvuje za njih.

„Svetica, svetica“ – gororio je narod bacajući latice ruža po putu.

Oliveri za trenutak bljesnu osmijeh na licu.

- Dobar je naš narod. Dobar. Svoju muku čutke trpi, a tuđoj se klanja – pomisli. Uto joj rekoše da je Bajazit čeka.

Ušla je u veliku odaju. Unutra je bilo dvadesetak Turaka. Sjedeli su na mekim dušecima. U sredini sjedio je Bajazit. Duga brada davala mu je ozbiljan izgled, ali dva crna vragolasta oka, govorila su da je riječ o nemirnom duhu. Kad viđe princezu skoči na noge:

- Hvala Alahu. Kaurkinja je ljepša no što se priča. Oči su ti plavetne ko nebo. Dobro došla Olivera, u svoj novi dom! – pozdravi je Bajazit.

- Lepota je u duhu, ne u srcu. Nama je daje Gospod, a vama Alah – odgovori Olivera, a Bajazitu se to činilo kao poj slavuja. Bio je opčinjen.

- Kaurkinja nije samo lijepa nego i umna. Dobro je to. Rodićeš mi lijepe i pametne sinove – reče Bajazit široko se osmjejući što je izazvalo i smijeh ostalih Turaka. Htjeli su da se dodvore prijekom vladaru koji je često mijenjaо raspoloženja.

Olivera sačeka da se sve utiša, blago se osmjejhnu i reče:

- Gospod daje, Gospod uzima. Čudni su putevi Gospodnji.

Bajazit se na trenutak zbuni.

- Lijepa je, pametna, ali i zagonetna. Šta li je mislila Gospod uzima? Ma nije ni važno. Biće mi dobra žena. I rodice zdrave sinove – pomisli i pucnu prstima. U odaju udioše zabavljači.

Ivan Veljković

PREPISKA

Bejaše to veliki dan. Veliki dan za Zetu, veliki dan za Balkan, veliki dan za vasceli svet. Dan kada je Ivan Crnojević rešio sebi da pronađe mladu.

I kako je ceremonija tekla, Mara je uspela sebe da ubedi da je upravo ona ta, da je sada postala više od kćerke velikog Stjepana Vukčića Kosače i vojvotkinje Barbare. Da je sada postala žena gospodara Zete i, kao takva, spremna da mu podari podanike, sinove koji bi održali pravoslavlje i smakli Osmanlijе. Spremna da odnese ime Crnojevića u legendu.

Međutim, kad se sve sabere, mislila se plemkinja, ko je pa ona? Kakvu će priču imati? Ko će je pamtitи? Njen otac je već bio ime, već je bio veliki Herceg od Svetog Save, čovek koji je ustao protiv kralja, koji je jurišao na Dubrovnik, koji je prkosio lokalnim vladarima i gradio crkve i manastire redom. Njen supružnik, Ivan, mu je isprva bio zatočenik. Utamničen i vodan redom kao marva, sada je pompezno stajao sa krunom ispred sveštenika dok je ovaj pojao i smeštao mu venac na glavu. A ona?

Neće nju da pamti njen narod. Neće nju da pominju njeni potomci. Biće samo tamo neka Mara, neka mala Mara iz Bosne koja je najpoznatija po tome što je upravo ove godine promenila prezime. Čak će i njeni protivnici da ostanu bolje upamćeni. Narodi u i okolo Zete će nositi žigove palih boraca, Osmanlijе će biti i dalje imperija koja je opustošila Carigrad, a oni gori od Osmanlijа odozgo...

Nije htela da izade iz odaje. Imala je par časova pre konzumacije braka sa Ivanom, te je rešila da ih provede sama, u razmišljanju. Da gleda kroz prozor i osmotri svoj novi dom, koji će retko kada obilaziti. Ove sitne seljačice koji pokušavaju da obrađuju njive, njihovu nestošnu decu i ne preterano čiste ovce, sve ovo će tek odavde moći da vidi, izdaleka, umanjeno. Kao na slici. Jedna od služavki je ušla u odaju i ostavila kotač s vodom.

- Oprostite, visosti... – reče cura, ne preterano starija od Mare, i krenu ka izlazu.

- Nisam ja nikome visost - setno dobaci Mara, uz uzdah. – Ja sam bila visost pre ovog dana, i ostaću visost posle ove noći, ali sad nisam ništa od toga.

- Ali...

- Nemoj. Bolje izadi.

No nakon što se zamisli, Mara ustade i zaustavi sluškinju.

- Prenesi stražarima da neću moći odmah dole. Moguće je da nešto na gozbi nije bilo kako treba, pa me malo boli trbuš.

- A vladaru?

- Vladaru reci da će biti u redu do zalaska sunca. Razumeće.

Sluškinja je brzo potom izašla iz sobe i pozdravila plemkinju poklonom. Vrlo je verovatno da će upravo ona Mari biti jedino iskreno društvo. No imala je ona drugo šta na umu.

Iz svežnja od tkanine sa znacima Kosača, mlada plemkinja je izvukla tanušnu, naizgled metalnu pločicu. Iako joj ovo nije bio prvi put, ponovo ju je fascinirao izgled. Ništa slično nije videla nigde na ovome svetu. Nijedan zanatlija nije mogao da joj odgonetne kako radi, a nisu smeli da je rasturaju. Međutim, Mara je znala kako radi, delom jer joj je objašnjeno, ali nekako više iz instinkta. Znala je da je došlo vreme da porazgovara s njom.

Kilometrima dalje, pod primatom Pape leži reon Pinja, „šišarka“. Odskora njegovim ulicama hoda i jedna slovenska duša, postarija bivša kraljica u egzilu. Katarina Kosača, supruga poslednjeg bosanskog kralja Stefana Tošaševića, je nakon prebega među Italijane postala jedna od miljenica pape Siksta IV. Međutim, dok je šetala sitnim puteljcima na putu ka bazilici Svetog Marka, Jevangeliste Kapitola, pitala se kuda odavde? Kuda nakon što je izgubila sve? Sopstvena rodbina ju je isterala iz zemlje, menjanje vere im je očito postalo neminovno, a ovde, u progonu, sem redovne penzije i respekta sveštenstva nije imala maltene ništa. Lako je gledati u njen dvor i pomisliti da joj sve teče kao po loju, da je još i dobro prošla izbegavajući turske osvajače. Ali Katarina je znala da to nije slučaj. Da je još bila daleko od kakvog pravog blaženstva, i da nije moglo tu mnogo šta da se promeni. Kako će nju istorija pamtitи? Kao vladarku čija su prava otimali kako je ko stigao? Kao proteranu majku za koju su više brinuli Latini no njeni Bosanci? Kao lutku koja se premetalala iz jedne ruke u drugu, pod stare dane? Nema tu mnogo prijatnog za reći, znala je Katarina da je takođe čeka nelagodno nasleđe.

Osetila je blago pregrejavanje kod kuka. Obazrela se oko sebe i primetila dvoje mlađih plemića kako hodaju ruku pod ruku. Plemkinja se pogotovo smejal glasno i nesnosno. Raskraljici je bio potreban prostor, po mogućству zatvoren, te se bacila na potragu za istim. Našla je jedan fino skriven odeljak sa živom ogradom i slabo održavanom klupom, taman za njene potrebe. Posumnjala je da ju je neki fratar izgradio u trenucima kada, daleko od oči Gospoda, „blagosilja“ lokalne majke vernice, no to joj nije bilo bitno. Uspela je, posle najmanje minut i po, da razdrlji šav kod kuka, te je smakla malo haljinu nadole i izvukla omanji, zelenkasti pravougaonik od nepoznatog materijala.

Ni u jednom gradu gde je podizala crkve nije bilo ničeg sličnog. Niti bi znali da ga koriste da jesu – njeno znanje o ovom predmetu je bilo jedinstveno, a iz prethodnog korišćenja znala je da samo jedan ovaj pravougaoničić može postojati po osobi. Ovo je znala zato što joj se jedna takva osoba upravo javljala.

Teško je opisati osećaj sreće i blagog razočarenja. Znala je da je u glavi mlade plemkinje mnogo zbumjenosti, mnogo prostora za grešku, ali nije htela da je laže. Nije htela da joj kaže išta što bi je razveselilo nakratko, jer je znala previše dobro što sleduje nakon velikog dana. Znala je da „velikih dana“ ima i previše za vladare, ali ne i za vladarke. Da nema tog dana kada se mlada vladarka neće zapitati zašto jednostavno ne prekrši sveti zavet i oduzme sebi život. Međutim, i jednoj i drugoj je ipak trebalo mišljenje nekog još višeg. Htele su da pitaju nju.

Više od šest decenija ranije, poražena Moravska Srbija se i dalje sastavlja tu i tamo kako je znala i mogla. Rašani nisu više bili oni od vremena Nemanjića. Poslednji je ispustio dušu malo posle bitke na Marici, a poslednji vladar koji je mogao ikako da zadrži srpstvo je poginuo tamo, na Kosovu polju, protiv Turaka i njihove znatno veće, znatno jače vojske. Poslednji vladar, njen nikada prežaljeni Lazar. Teško joj je Kosovo palo, a još teže to što su joj sinovi i dalje bili premladi za vlast. Sedela je Milica Hrebeljanović, kneginja srpska, i razmišljala; razmišljala je šta mora da uradi sledeće, kako da osigura bezbednost njenog adolescentnog sina, naslednika i mladog kneza Stefana, koji je sedeо na podu njene odaje i čiju je glavu upravo gnezdila u njenom krilu. Mazila ga je po laganoj kosici i razmišljala šta sada? Kako doći do slobode a ne povinuti se Osmanlijama dole? Ili Ugarima gore? Ko je drugi ostao? Tvrtru nije htela da da zadovoljstvo kontrole nad raškim zemljama, iako se on gordo proglašavao jednim od Nemanjića. Nije on njen Stefan. Nema on nemanjičke krvi. Ona ima. Stefan ima. Vuk ima. Jelena ima. Olivera ima. Sva njena deca imaju. I niko to neće da joj oduzme, pogotovo neki samozvani „junak Kosovski“. Stefan je primetio ovo mrgodenje u mislima njegove majke.

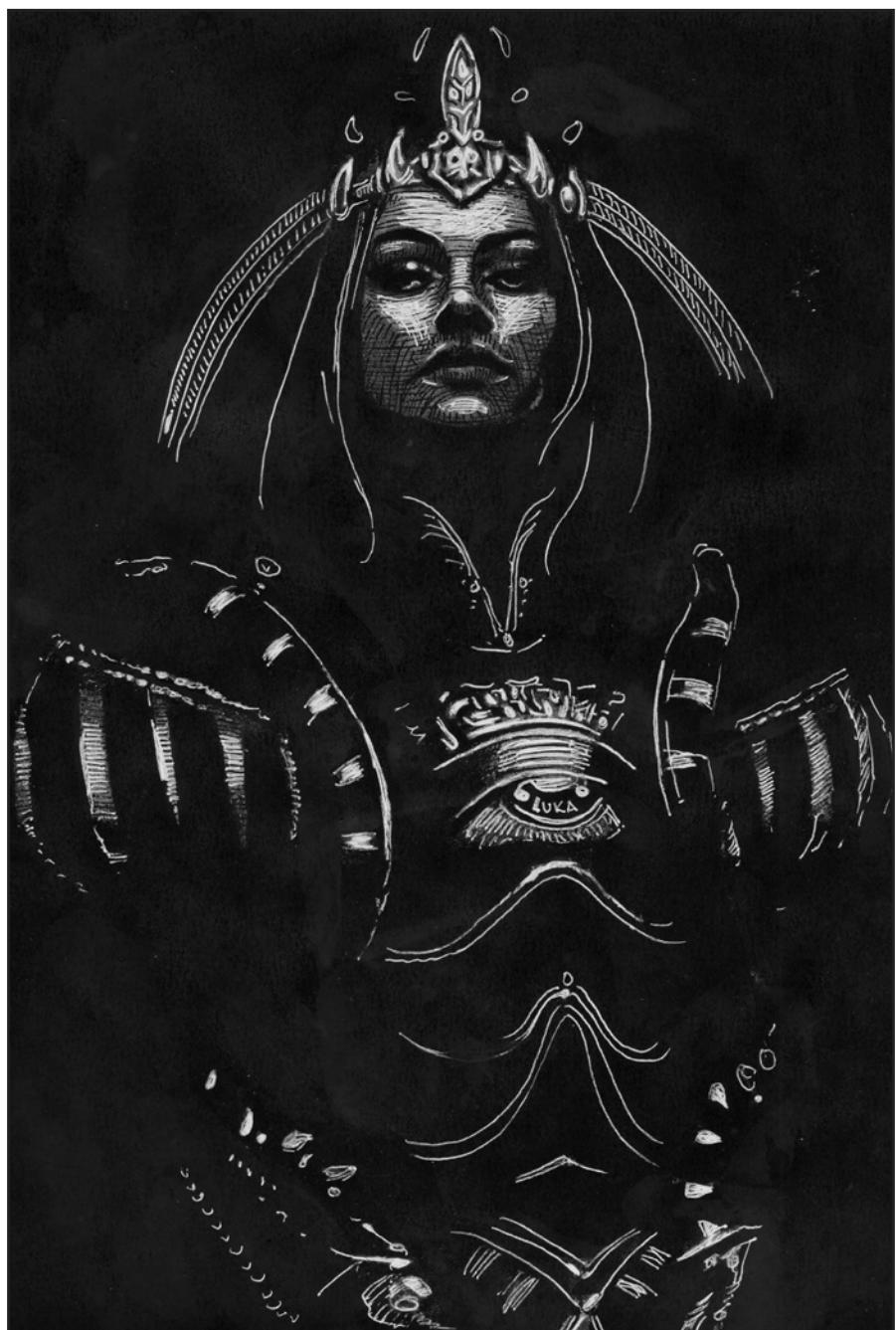
- Majko, dobro li si?

- Mm? – trgnu se kneginja. – Jesam, sine moj. Nešto sam se zamislila.

- Majko, šta ćemo? – zavapi tiho budući despot. – Ne mogu da idem na krst, majko. Ne mogu da se dam Osmanlijama. Ne mogu da se dam onima koji su nam uzeli oca, majko!

- Sine moj... – Milica se zamisli nešto, te polako obema šakama privuče lice mladog vladara ka svom. – Sine, ti si ono što jesi. Ne daj se predati duhom. Veruj u Hrista i samo gledaj napred, sa par pogleda unazad. Ne zaboravi ko si i odakle si. Ako i digneš mač na hrišćane, a ti se posle moli za oprost i njima za pokoj duše.

Onda desnim kažiprstom pipnu Stefanovo čelo, i tokom govora prevuče isti do srca.

- Ojačaj ovde, moj Stefane, a potom očvrsni ovde. Ako ne uspeš da budeš jak u stolovanju, a ti budi jak u čitanju. U pisanju. Budi mudar, Stefane moj mili, i ne daj da ti to oduzmu. To unutra, što je vrednije od svega.

Kneginja oseti prilično snažan nalet vreline kod boka. Vešto ustade, nakon čega je isto uradio i Stefan, pomalo zbrunjen.

- Idi, sine, i prozbori sa bratom i sestrama. Vidite šta vam je činiti sa Bajazitom.

Stefan je izašao iz odaje, koju Milica potajno zaključa. Znala je šta je čeka, ali nije očekivala dve prepiske odjednom. Znala je da će razgovori njenе dece o Osmanlijama da budu teški, ali je takođe znala da razgovor o znatno većoj pretnji nikada neće voditi sa njima. Još otkad su došli, rekl su joj šta će se zbiti, i sve se ostvarilo. Prozvali su se Lazariti, a likom uopšte nisu ličili na ljude. Milica nikada nije videla đavola u životu, ali je instinktivno znala da đavoli nemaju takav telesni sklop, niti takav oklop, niti takav izgled. Nečeg je bilo u toj srebrnastoj koži i tim proseklim očima što joj je naglašavalо da su došli odozgo. Odakle odozgo, ni sama nije bila sigurna.

Lazariti su joj rekli da će Lazar izginuti na Kosovu. Lazariti su joj preneli i vesti o tome kako će skončati i ubice Lazara, uništitelji srpske države. Lazariti su joj takođe rekli i da će joj ostaviti nešto čime će moći da razgovara daleko u budućnost, do onda kada oni sami budu zavladali ovom okruglom zemljom na kojoj hoda. Posle kratkog vremena, Milica je bila ubedena u sve što su joj rekli. Znala je da se samo zovu „Lazariti“ jer im je tako najlakše da se predstave njoj i njoj sličnim, da je njihovo pravo ime teško za izgovor. Znala je da su odabrali to ime jer su tada, u to vreme, pod vlašću upravo njenog muža doći do prominentnosti, da će raditi na tome da vekovima potom preuzmu sve, da osnuju carstvo kakvog nikada nije bilo na ovoj planeti, i kakvog nikada neće biti.

Rasporila je šav i preuzeila purpurni pravougaonik. Primetila je dva imena, jedno negde iz Zete, drugo negde kod Latina. Sa blagim osmejkom, šapnula je nešto na jeziku stranom svim narodima koje poznaje, te je sačekala dok se poveća ploča sa slovima nije otvorila, i otud je krenula da koristi Pokretno Pisanje u onu svrhu za koju je osmišljen.

Lazarit356-57: Pomaže Bog, sestrice.

Lazarit669: Bog s tobom, majko carice.

Lazarit702: Bog s vama, velika gospođo carice.

Lazarit356-57: Nisam ja carica, slatke moje kćeri. Tek kneginja sa kneževinom koja umire.

Lazarit669: Oprosti na grešci.

Lazarit356-57: Nema potrebe za oprost, Katarina. Dakle, došao je dan?

Lazarit702: Jeste, kneginjo moja. Sada sam vladarka.

Lazarit356-57: Znam šta želiš da me pitaš, dete. Slobodno pitaj.

Lazarit702: Ne mogu da sebe vidim dalje od ovog dana, kneginjo! Ne mogu da pomislim ni na šta drugo do na to da sam bespotrebna!

Lazarit356-57: Dete, smiri se.

Lazarit702: Kako da se smirim?! Ne mogu da mrdnem dalje od Ivano-vih skuta! Ko sam uopšte ja?

Lazarit356-57: Maro...

Lazarit702: ajhggspkkfjfmm msnnahhkjfjhgjkkkk hsgafsfdu!!!1!

Lazarit669: Maro, smiri se! Naša kneginja je tu da te posluša.

Lazarit356-57: Tu sam da poslušam i tebe, dete.

Lazarit669: Molim?

Lazarit356-57: Nemoj da kriješ, Katarina. Znam da te boli. Molim te, reci mi šta ti to toliko smeta da nisi mogla sama da pomogneš mari?

Lazarit702: Smeta?

Lazarit669: Ne mogu tebe da pređem, kneginjo moja. Moja muka je ista kao i Marina. Ni ja više nisam ništa.

Lazarit356-57: Kako to ništa? Pa zar ništa može da razgovara ovako sa mnom, preko ovog pokretnog pisanija od Lazarita?

Lazarit669: Nemam više doma, ni dece, ni vere. Nemam ničega, kneginjo.

Lazarit702: A ja nemam sebe, kneginjo. Pomagaj.

Lazarit356-57: ...

Lazarit356-57: Mile moje, moram izgleda sa vama isto kao i sa Stefanom.

Lazarit702: Stefanom?

Lazarit669: Stefanom?

Lazarit356-57: Nema ni časak kako sam sinu rekla da ne brine o tome šta ima ili koje ime nosi. Isto kažem i vama. Vi ste vi. I najbolje što možete je da budete vi. Katarina?

Lazarit669: Reci, kneginjo?

Lazarit356-57: Ostani to što jesi, plemenita kraljica majka. Ne samo što će te uvažavati tu gde si sada, već će o tebi pisati i pričati mnogo njih u nadolazećim vekovima. Maro?

Lazarit702: Reci, kneginjo?

Lazarit356-57: Tvoja vladavina će biti nezapažena, ali ćeš svakako postojati u vekovima koji slede. Tražiće da saznaju šta mogu o tebi. I o tvom poreklu. I o tvom potomstvu.

Lazarit702: Ali kako da budemo sigurne u ovo, kneginjo?

Lazarit669: Kako da znamo da sve ovo što nam Lazariti pokazuju nije jedna velika laž?

Lazarit356-57: Drago mi je da smo do toga došle. Nisam pomenula Marinu svadbu bez razloga, i iskreno mi je drago da ste mi pisale obe, da vas ne bih zvala pojedinačno. Vreme je da se upoznamo sa našom zajedničkom rođakom.

Godina je 2157-ma. Kontinentalne Sjedinjene države su upravo izašle iz svog Drugog građanskog rata, koji je zaključen usiljenim mirom. Naravno, Eli Dartijen nije mogla gore vreme da odabere da se iz Švedske preseli ovde zarad studija. Međutim, nije kao da je imala druge opcije. Helisarioni su zategli obruc i rešili da upravo u Švedskoj zavedu probnu vlast. Stokholm je time i zvanično postao prvi glavni grad Helisarianskog poretka, tačno 1237 godina nakon njihovog prvog zvaničnog pojavljivanja na zemlji. Dartijen nije mrzela nove vladare sveta. Štaviše, sem Drugog građanskog u Sjedinjenim državama, nigde drugde nije bilo nijednog sukoba već sigurno vek i po, možda malo manje. Unapredili su tehnologiju, prečistili okeane, popravili ozonski omotač, efektivno zbrisali korupciju, a nadgradnjom interneta spojili zemlju sa spoljnim intelligentnim sistemima po prvi put ikada u zabeleženoj istoriji. Čak i na ličnom nivou, Dartijen je cenila rad Helisariona. Napredak u istoriografiji i restauraciji izvora joj je dao priliku da iskopa svoje korene. Njeno poreklo je bilo, izgleda, plemičko. Paraunuk iz branše Lazarevića, sa turske strane, je očito našao nečiju paraunuku koja je nosila poreklo Crnojevića iz negdašnje Zete. Njihov unuk, pak, je nanovo našao plemkinju koja je imala veze sa Kosačama iz Bosne. Od svih porekla koja je prepoštavljala za sebe (pakistansko, indijsko, libijsko, možda čak i maorsko), Eli Dartijen nikada nije ni razmišljala o potencijalnom slovenstvu koje nosi u genima. Međutim, fascinantnije joj je bilo to što njen prapredak nije bio prvi gde su se „ukrstile“ ove tri porodice. Štaviše, za nekoliko minuta, i sama će prisustvovati jednom takvom ukrštanju.

Njen PalmPen je zazvonio. Zna, naravno, ko je u pitanju, i spremna je na razgovor koji sledi. Razgovor koji je u biti samo nastavak jučerašnjeg, samo sa dva aktera više.

Lazarit356-57: Pomaže Bog, slatka Eli.

Helisarion-palmpen1094-a-67: Dobar dan, Milice. Vidim da si žena od reči – dovela si moje druge prabake.

Lazarit356-57: Jesam, naravno. Htele bi da popričaju sa tobom, ali bih te zamolila da ih pustiš da same kažu šta žele pre nego što im odgovoriš.

Lazarit669: Pomaže Bog, dete moje lepo. Ja sam Katarina od porodice Kosača, kraljica Bosne i kćerka velikog Stefana Vukčića. Sada živim u dvoru u službi rimskog pontifeksa Siksta IV, i do danas sam mučila muku misleći da me se niko neće sećati sem kao one kraljice koja je pobegla. Da neću imati daljeg poroda. Ali vidim tebe tu, živu, zdravu, i srećnu. I moram ti reći da sam i sama jako srećna, dete moje. Budi mi s bogom i ne daj se.

Lazarit702: ja sam Mara Vukčić Kosača. Posestra Katarinina, kćerka velikog Stefana Vukčića i supruga vladara zetskog Ivana Crnojevića. Do maločas sam se osećala praznom i nepoželjnom, ali tvoja zdrava prikaza mi govori da će moja priča nadživeti mene, i da će moja krv opstati mnogo vekova posle. Budi mi s bogom i ne daj se.

Helisarion-palmpen1094-a-67: Aman, vi bakice ste baš vickaste. Kek :p hvala vam na lepim rečima, Katarina, Maro. Ni ja do juče nisam znala ko sam, ni odakle sam. Ali sam proverila, i znam da nosim vaše poreklo, i s obzirom da sam plemkinja ne iz jedne, već iz tri velike kuće, kako da se ne kezim kao idiot? Kako da mi ne bude lepo?! Vas dve ste izuzetne žene, i ponosna sam što sam i Kosača i Crnojevićka.

Helisarion-palmpen1094-a-67: A pogotovo sam ponosna što sam i Hrebeljanovićka, mila moja bako Milice.

Lazarit356-57: Dete moje...

Helisarion-palmpen1094-a-67: Znam da vam Helisarioni...ne, čekaj, kod vas se zovu Lazariti. Znam da vam Lazariti deluju kao pretnja, ali ne sekirajte se. Samo nastavite tako kako ste naumile, i ubrzo ćemo zajedno da uživamo u ovoj lepoj našoj planeti, našoj carevini zemlji.

Lazarit356-57: Ovo i nisam razumela, mila moja Eli.

Helisarion-palmpen1094-a-67: Razumećeš vrlo brzo. Razumećete sve tri, bake moje slatke.

###End

Po prekidu razgovora, Eli Dartijen odlaže PalmPen u džep i, jednim klikom na dugme InstaDislokatora i transakcije od nekoliko Helisarionskih dolara, nalazi se kod Cetinja. Posmatra novostvorenu i novotestiranu mašinu za prenošenje ljudi kroz vreme i kezi se zadovoljno. Prvo što joj pada na pamet je da li će njene bake moći da izdrže miris i ukus čaja od algi u bučnom kafiću. To ostaje za videti, naravno.

Mirko Tomić

HRONIČAR

Mislio sam da poznajem ljude. Onim rijetkim, kojima sam dozvoljavao da upoznaju mene i onim još rjeđim kojima sam pružao tražene savjete znao sam i da otkrijem ponešto malo više o meni, nijemom posmatraču bezbrojnih sudbina, zapisničaru vremena i hroničaru Evrope kroz vijekove. Nije me puno toga moglo iznenaditi, dok nijesam shvatio da me najviše iznenađuje ljudska nemoć da vide očigledno, da otvore srce i shvate da je njihov život kao ogledalo, da koliko daju toliko dobijaju, da često traže nešto što je na dohvrat ruke a da vrijedno cijene tek kada izgube... Zato su na mene uvijek utisak otavljalji oni koji su dali sebe nekom većem cilju.

Elem, da se predstavim. Ime mi se mijenja, neki me znaju kao Svetovida, neki kao Vida, kao Zmajognjena,... Koliko sam star, nemjerljivo je ljudskim poimanjem vremena, pamtim još od osnivanja naselja u Lepenskom Viru, a ako bih se potradio, možda čak i više. Služim ljudima da, ukoliko su čistog srca ispunim njihove želje, odnosno pomognem im da ih oni sami ispune. Tako sam Bratomiru pokazao kako da napravi luk da bi ulovio hrani za selo, Vukomiru da napravi vršu za ribolov, Peruniku da usoli ribu da bi opstala preko zime... Prikaz mijenjam. Nekad sam stoljetni hrast, mornarima sam vodena zmija, vojnicima i lovциma se prikažem kao zmaj, putnicima kao vila, pobožnima kao svetac, a najčešće sam oblačak, putujem na vjetru i nijemo posmatram ljude ispod sebe. Imam braću, ili barem mislimo da smo braća, u Aziji, Africi, objema Amerikama, Australiji, a za onog na Antartiku nismo sigurni da postoji. Zabranjeno nam je da prelazimo u tuđe zone odgovornosti, izuzev ako naši narodi osvoje tuđe, u kom slučaju preuzimamo dio tuđe zone. E, tu leži i problem.

Naša hrana je pohlepa ljudi za koje smo odgovorni. Od nje jačamo, šrimo se, opija nas poput starog manastirskog vina i kao što razni opijati utiču na ljude i mi postajemo zavisni. Ipak, i mi imamo tu i tamo poneku slabost.

Trgovina je počela kada smo jednog vrijednog radnika pokvarili i naučili da višak svojih zaliha može da zamijeni za žuti metal koji opet na drugom kraju može zamijeniti za veću količinu zaliha i tako da se kreće u krug. Time smo otvorili Pandorinu kutiju-više se nije zatvarala. Svi su htjeli da posjeduju

što više zlata, iako, objektivno, nema nikakvu upotrebnu vrijednost. Kakav je samo haos nastao, probudili smo ono najgore u ljudima.

Rekoh da samo čisto srce može naći put do nas. Tako sam se i probudio iz zavisnosti, kad me je prizvala uplakana petogodišnja djevojčica pjevušeći uspavanku koju je čula od majke stradale tog dana u vihoru borbe. Posmatrajući joj suze, te kapljice neprocjenjive vrijednosti, odlučio sam da nađem malo drugačiji put. Pomogao sam Karlu da zaustavi najezdu iz Afrike, odlepršao na Gibraltar da se pomirim sa burazerom, tu smo, dovikujući se preko moreuza, došli do nekog dogovora da se ne širimo, nego svako da vlada svojim dijelom. Sa bratom iz Azije, nije uspjelo. Na sve pokušaje sklapanja mira, odgovarao je ratom, zadnji put najezdom Mongola, koji iako nisu ništa osvajali za stalno, širili su strah i paniku. Sada, koliko vidim, na repertoaru su mu Turci.

Odmah kad sam ga ugledala, Lazar me je opčinio. Nije tome doprinijela njegova uloga na dvoru, njegov ugled, stas, glas koji ga je pratio. Njegove oči, dubina vjere u dobro koja se jasno vidjela u njima je bila presudna da me navede da preko posrednika utičem u njega da me zaprosi. Sa smješkom sam mu dopustila da me osvoji nikada mu ne rekavši da je to bila moja želja još od prvog susreta na saboru. Neka osvojeni misli da je osvajač, moja želja je ispunjena.

Uvjek sam mu savjetovala da čuva dušu svoju, da nam ne donosi proletstvo na porod. Jeste, zamalo ga je to stajalo glave kada je išao na pregovore sa Nikolom Altomanovićem, ali je srećom preživio ujed te zmije otrovnice. Posle pobjede nad njim, nisam mu dozvolila da ga pogubi, navodno oslijepljenog (laž da uplaši istomišljenike istog) poslao ga je u manastir da okajava grijehove. Kada je Tvrtko odlučio da se kruniše za kralja i Bosne i Srbije, nagovorila sam ga da ga podrži kako ne bi došlo do ponovnog rata i stradanja. I pored saznanja da naš najstariji zet, Vuk Branković, kuje sopstveni novac što je otvoreni znak njegovih pretenzija, klečala sam pred njim sa molbom da opet pokuša dogovorom. Veće dobro je ipak u pitanju. Vaspitavala sam sinove da budu vitezovi, ne samo spolja, već i u duši, da znaju da se mač koristi isključivo za zaštitu slabijeg. Ponosna sam na porodicu.

Davno smo već čuli za Turke. Opasna horda koja je pobijedila i čuvenu Dušanovu konjicu. Molila sam se da naše vojskovođe shvate kolika je bila tadašnja naša arogancija i da se uozbilje. Vukašin je opet glavom platio nepoštovanje te lekcije. Skupo nas je stajala ta njegova greška, cvijet naših ratnika je tada stradao usled neopreza vođa. Kasnije su Miloš kod Kopernika, Lazar na Pločniku i Vratko kod Bileće donekle usporili najezdu te horde, ali sam, u dubini duše, znala da to nije kraj.

Miloš se izdvajao od ostalih vitezova po mnogo čemu. Nikada se nije hvalio, niti je isticao svoje zasluge, na skupovima se držao po strani, rijetko je kada govorio na istim, a kada bi nešto rekao, svaka riječ mu je bila promišljena, na mjestu i rijetko bi mu se desilo da njegov prijedlog nije prihvaćen. Zimi bi dane provodio na svom malom imanju u bogatoj biblioteci ili u dužim razgovorima sa monasima, a ljeti je sa pobratimima jezdio po granici razbijajući pljačkaške horde, često višestruko brojnije od njegovog malog odreda. Nerijetko se prerušavao u putnika i putovao carskim drumovima što bi mnogog drumskog razbojnika koštalo života. Iako je o njemu vladalo mišljenje da je željan da se dokaže jer dolazi iz skromne vlastelinske porodice, znala sam da mu to nije motiv, već da mu je viteški duh utkan u dubinu bića i da kao takav ne može da podnese nepravdu i ugnjetavanje slabijih. Razni su bili dokazi za to - čuvenog borca na sjekiri i maču Krajimira je razoružao goloruk kada je ovaj napao sebarsku djevojku, razbojnika Budislava i njegovu grupu od 20 ljudi je napao i savladao sam u pokušaju pljačke manastirskog stada, u neravnopravnom boju je pobjedio 7 delija - oprobanih turskih junaka, kod Kopernika je sa hiljadu ljudi danima zadržavao dvadeset puta brojniju vojsku Ali-paše da bi Lazaru dao vremena da organizuje vojsku i pobijedi na Pločniku. Našla sam pravog zeta za moju mezimicu Oliveru. Kroz razovor sa Oliverom, otkrila sam da između njih postoje već razvijena osjećanja ispoljena kroz tajno dopisivanje.

Dogовори oko vjenčanja su započeli kada su stigle glasine o najezdi Turaka. Na takav glas, nije imalo smisla razgovarati o vjenčanju, vojvode su imale prečih obaveza. Vraćajući se na svoj posjed, Miloš je prvi put razgovarao sa Oliverom i sa mnom nasamo. Dao nam je papir zapečaćen njegovim ličnim prstenom, zakleo da ga ne otvaramo osim u slučaju njegove pogibije, zagrljio Oliveru kao da joj u tom trenu pruža svu ljubav ovog svijeta i požurio na svoje mjesto. Vidjela sam da je bio smrknut zbog nečeg, da je krio nešto u sebi, ali zbog sopstvenih briga nisam ga ništa pitala.

Na polasku Lazaru sam rekla da zna da čuva čitav narod, da je sada on jedini bedem između naroda i strašne patnje pod Turcima, da uradi sve da se ne ponovi slučaj sa Vukašinom. Nažalost, poslušao me je. U pokušaju da ne poveća jaz između sebe i Vuka, prepustio mu je čitavo lijevo krilo vojske, koje ovaj, da bi sačuvao svoju vojsku i osigurao svoju nadmoć posle bitke skoro nije ni uvodio u borbu, tako da je i pored nadljudskih napora desnog krila i velike Miloševe žrtve bitka izgubljena. Očaj koji me je obuzeo potom ne treba spominjati. Stefan i Vuk su još maloljetni, odraslih muškaraca готово da nije bilo, o vojsci da ne pričam, udovica, nejake djece, nedovoljno ruku za narednu žetu. Od Vuka se nije moglo očekivati ništa, u svojoj oholosti, osjetivši se najmoćnijim čovjekom u zemlji, nije prezao ni od najgnusnijih stvari.

Ne bih se ni sjetila Miloševog pisma da nisam čula narikače kako ga oplakuju. Našavši ga u škrinji, razlomila sam zmaja na pečatu. Iz pisma je ispaо prsten sa ugraviranim zmajem čitavom dužinom. Pisalo je: „Knjeginjo majko, molim te da ovaj prsten daš Oliveri. Nek me se sjeća, a on će nju čuvati. Ako je pao Lazar, knjeginjo, prijatelja nemaš među ljudima. Ja ću učiniti sve da ti kupim vremena ako ništa drugo. Odgovorna si da sačuvaš naš narod, a pomoći nema. Izadi sama na polje ispred grada i izgovori dolje napisane stihove, dobićeš pomoć. Nemoj se uplašiti, šta god da se desi. Ako mi ne vjeruješ, učini to za moju dušu, za moju ljubav prema Oliveri, za spas tvojih sinova, tvog naroda.“ Ispod su stajali stihovi:

*„Srca iskrenog, srca čista,
Pritisnuta težinom nevolje,
Molim onog u tami što blista,
Put da mi pokaže na bolje.“*

Nisam nešto vjerovala da će mi to pomoći, ali, htjela sam da ispoštujem viteza, koji je svojom žrtvom i pored dobijene bitke natjerao Bajazita da se sa vojskom vrati da sredi stanje u državi, izašla sam tajnim prolazom iz dvorca na polje. Nisam ni očekivala takav susret, a posle sam bila zahvalna Milošu do kraja života.

Bio sam pogoden smrću jednog od ljudi koje sam smatrao svojim prijateljima. Miloš je, od prvog razgovora one večeri kad su mu neki razbojnici ubili porodicu pokazivao da je iskren, čistog srca. Nije želio osvetu, htio je samo da učini sve da se što manje ljudi nađe u istoj situaciji. Nije od mene tražio da se ja svetim u njegovo ime, već je samo htio da mu pokažem kako da se borи, nije tražio snagu već način kako da ojača, nije tražio da ga učinim herojem, heroj je sam postao. Danima je vježbao da bi postao borac kakav jeste, noći je provodio čitajući knjige o iskusnim vojskovodama i proučavao njihove taktike. Na kraju je žrtvovao sebe da bi meni i svom narodu kupio vrijeme da se organizujemo.

Kad me je Milica prizvala, jedva sam dočekao da joj pomognem. Uzeo sam obličeј monaha da je ne bih uplašio i prišao joj polako. Bila je sva crvena od plača i nemoći, međutim, odmah je shvatila da pred njom ne стоји ljudsko biće. Dugo smo sjedili tu noć na poljani, zaklonjeni starim hrastom od nepoželjnih očiju, pokušavajući da nađemo rješenje. Milica je na kraju predložila da Oliveru pošalje Bajazitu u harem kako bi ova uticala na njega da narod poštedi nedaća barem još koju godinu dok Stefan ne ojača dovoljno da se sam stara o njemu.

Nije mi bilo lako da svoju kćerku dam u harem našem najvećem neprijatelju, čovjeku koji joj je ubio oca, ali nije bilo drugog načina. To je žrtva koju je morala da podnese za spas svog naroda. Kada sam je pratila, vezala sam joj Milošev prsten na lančić pored krstića, da se, kada dođu teški trenuci prisjeti velike ljubavi ovog viteza i da joj on bude zvijezda vodilja. Kad sam relativno uredila zemlju, i uvidjela da je Stefan sposoban sam da vlada, povukla sam se u manastir. Osjetivši da polako kopnim, ostavila sam u amanet dvije svijeće da se zapale onda kada se naš narod konačno osloboodi. Jednu za naš narod, a jednu za žrtve Miloša i Olivere.

Bila sam sultanija. Voljela sam svog supruga, na neki čudan način, pomagala mu oko državnih poslova, naročito gledajući kako da pomognem bratu i našem narodu. Gledala sam kako osvaja mnoge gradove i mjesta, kako se sukobljava sa najmoćnijim ljudima u tom vremenu, bila sam zarobljena kod Angore, upoznala i Tamerlana i njegove vojskovođe, mnoge pametne i hrabre ljude i junake, ali... sve bih to dala za onaj Milošev zagrljaj i šapat one noći. Ovako, makar ću do kraja života pokušati da ga ne obrukam, da ne ukaljam njegovu žrtvu i sama podnoseći jednu. A uveče, pred spavanje, kad protljam onaj prsten i dalje čujem echo njegovog glasa:

„*Od ljubavi ničeg ljepšeg nema,
a da odem ja se spremam,
neka ova ljubav plamti,
ko ostane - neka pamti!*“

Sanela Piranić

ZEMLJA ZMAJEVA

Nedjelja. Još jedan kraj...

Kroz velebnu palatu odzvanjali su njeni koraci. Odmjereni, ujednačeni kao i uvijek. Koračala je sigurno u pravcu kapele. Njeno kraljevsko držanje ničim nije pokazivalo silinu i brzinu uskomešanih misli. Niti jedan trzaj lica nije otkrivaо strah koji je buktio u njoj. Svoje sumnje nije čak ni sebi htjela priznati. Samo njemu, najvećem. Neka on sudi u ovom turobnom času, i pomogne.

Vijest o smrti muža, kralja Tomaša, Katarina je primila kako i sljede: dostojanstveno i bez suza. Plakat će drugi dan. Napadi na njenu zemlju bili su sve češći. Padale su pokrajine pod vlast mrskog neprijatelja svakim danom. Treba održati kraljevstvo. Samo to je bitno. Tu zemlju, koju su ona i njen, sada već pokojni muž, brakom uspjeli ujediniti.

Njen ulazak u kapelu, dvorjani propratiše na nogama. Sin Sigismund i kćer Katarina, već smješteni u prvom redu, dočekaše je sa osmijehom.

Mama, mama, - zaustiše. Samo se blago nasmiješila.

„Djeco moja, šta će sa nama biti?” Pogladila ih je nježno po glavi. „Sigismund, dijete drago. Malo ljeta imaš, a toliko veliko pravo za naslijediti oca.” Gledao ju je krupnim, crnim očima, nesvjestan situacije. Za njega ovo je bila nedjelja kao i svaka druga, u prvom redu kapele, pored tako drage mu majke. Njegov pogled, pun ponosa, govorio je više od riječi.

Stjepan, posinak joj i prestolonasljednik, nije bio tu. Vijest mu je ona lično prenijela. Nije željela da od nekog drugog sazna da mu je otac mrtav. Nije više bio dijete. Tu tugu mora sam pobijediti. Treba naslijediti tron plemenitih vladara.

S njenim dolaskom, misa je mogla da počne.

Nedelja. Još jedan početak... Uvijek...

Zbunjen, praznog uma i obješenih ruku, Stjepan se zaputi... nigdje. Nesvesno, noge su pravile korake vodeći ga daleko od doma, daleko od teških riječi koje je nemalo prije izgovorio pomajci. U glavi mu je odzvanjalo: Tvoг oca više nema... Tvoг oca više nema...

Vrijeme. Taj motivator, taj nepostojeći segment života koji te određuje, nedodirljiv i sveprisutan. Tu je, a nije tu. Kako se to desilo? Kako je prošao njegov život - učeći vještine baratanja kojekakvim oružjem. Sad mu se činilo da bi učinio sve da ponovi one rijetke trenutke kad bi otac radio poduku s njim, umjesto vrsnih učitelja koje je unajmljivao da bi on imao vrhunsko znanje i vještinu. Njegov otac bio mu je idol. Kako da on, sin nepodobne mu prve žene, postane kralj namjesto takvog kralja? Da li će ga podanici veličati ili jednostavno smatrati ništarijom koja je naslijedila tron?

Katarina je bila neumoljiva i hladna. Kao da je to sasvim običan dan, dan kao i prethodni, kad je pripremala dolazak za svog glasovitog supružnika. Bez radosti, samo obaveza. Sad je pripremala sve za njegov posljednji ispraćaj. Tek tako. Jer, kako je rekla, život se nastavlja. Žalovat ćemo poslije. Poslije? Zar je to moguće činiti poslije kad on sad osjeća ovoliku prazninu? Od čega je ona sazdana? Od kamena. Samo kamen ne plače nad onim što posta prah.

Dan je bio pri izmaku. Ružičastu sumaglicu mijenjala je tmina, vukući se neumoljivo poput smrti. Gutala je ljepotu dana kao crna vrana svoj plijen. Glut, glut... gutala je dok se bijeli crvić nemirno vrpcoljio pokušavajući se osloboditi nemilog stiska. A onda, kad se kljun zatvori, nastaje mrkli mrak. Mrak koji nagovještava smrt.

„Mrak! Smrt! Gdje se nalazim?”, zapitao se, okrenuvši se u svojoj osi. Te misli dozvaše ga stvarnosti. Stajao je, sa nemicom u stomaku, na nepreglednoj čistini. Svud oko njega, činilo se miljama, suncem sasušena trava prekrivala je vidokrug. Tu i tamo iznijansirana tamnim zadžepcima, nagovještavala je neravan teren. Daleko na jugu, na sigurnom uzvišenju, video je tamnu crtu šume gdje je bio njegov dom.

Kao znak s neba ugleda naizmjениčne bljeskove. Napadi su počeli. Znao je u kakvoj je situaciji njegov narod. Njegov narod? Pa naravno, on je sada kralj. „Kralj daleko od doma svog!” Kakvu glupost je učinio!!! Zatečen u momentu, zagleda se u tamni oblak koji se kretao neobično brzo u njegovom pravcu.

-To nije oblak!- reče naglas tišini oko sebe. Stajao je dostojanstveno prateći putanje oblaka koji se približavao. Nesvesno, iz korica izvuče mač. Oblak se primicao i polahko dobijao obrise zmaja poput onih iz njegovih najgorih noćnih mora. Zastrašujuć, kao i prerana smrt njegovog oca. Kružeći je oblijetao iznad mjesta gdje je Stjepan stajao, vrebajući svoj naredni pljen.

Odjednom, u njemu proključaše sav bijes i tuga. Bio je spreman.

Našavši uporište, visoko dignutih ruku, čvrsto je stiskao balčak mača i čekao. Srce je udaralo. Popelo se u uši i tuklo svom mogućom snagom. Prateći njegov ritam, polahko je zatvorio oči, zamahnuo, pa se sageo. Gro-moglasan urlik razli se čistinom. A onda nastupi muk.

Otvorivši oči nađe se skoro licem u lice sa ogromnom nemani. Ležala je na leđima teško ranjena režeći na njega. Istreniranog tijela vinu se visoko

i svom mogućom snagom udari vrat umiruće zvijeri. Bijes u njemu još nije isčezao. Skoči saltom unazad na zmajeva prsa i zamahnu što je jače mogao. Mačem načini dubok rez, pa ga mlaz vrele krvi okupa u potpunosti, jer je presjekao venu srca koje je još pumpalo. Kleknu, pa desnom rukom krenu duboko u tjelesinu. U ruci osjeti vibriranje. Čvrstim stiskom ga obuhvati, pa svom snagom povuče vani.

Onog trena kad je jedinu svjetlost u mrklom mraku vidio na jugu, gutao je posljednji djelić zmajevog srca. Činilo se da je s tim zalogajem pojeo svu tugu za ocem i ostalo je samo jedno - odluka da će biti veliki ratnik kao i on.

Katarina je bila upravu: ovo nije bilo vrijeme za žalovanje, već vrijeme za borbu, borbu za opstanak njegovih ljudi.

„Kako nepromišljeno, mladi moj Stjepane!”, razmišljala je Katarina, dok je nervozno hodala tamo-amo u svojim odajama. „Budući kralj bi trebao biti ovdje, a ne bježati od obaveza. Bože, pa naglasila sam da zatomi tugu. Ne sad u ovom teškom času za kraljevinu. Nema vremena za bježanje. Sad mora biti jak...”

Kao grom iz vedra neba stušti se prvi, vreli udar i obori Katarinu na pod. O ne! – vrisnu. – Straža! Straža!

U odaje nahrupiše dvojica stražara zadužena za njenu sigurnost. Na licu im se odražavao strah.

- Da li ste povrijeđeni, visočanstvo!
- Šta se događa? – Katarina upita, ignorišući pitanje.
- Još ne znamo... Ja, mi... Zvučalo je kao da su zmajevi!!! – ne gledajući u nju, nego zbumjeno jedan u drugoga, odgovoriše u glas.

Neočekivano dočeka ih naredni udar. Zatreslo se čitavo zdanje na Bobovcu. Iz dvorišta su se čuli povici: „Zmajevi napadaju! Zmajevi napadaju! Spašavajte se!!”

- Zmajevi! Kakvi zmajevi? To mora da je obmana neprijatelja. Pripredite se za odbranu! Odmah! – naredi Katarina, već sabrana. Misli je ustremila na djecu. „Tuneli...”

Udar za udarom ranjavao je utvrdu. Vatreni napadi, skoro bez prekida, potresali su zidine. Trčeći u pravcu dječijih odaja, Katarinin mozak radio je ubrzano. Tog trenutka nije bila niti kraljica niti vladarica. Njeni osjećaji majke alarmirali su svaki damar. Zaštitnički životinjski instinkt govorio je da mora sakriti djecu, ali i kraljevsku krunu, najvredniji dokaz naslijeda trona. Tajni tuneli porodice Kotromanović sad će pokazati svoju namjenu.

- Brzo, Marija! – uhvatila je dadilju za ruku i snažno povukla. – Uzmi nekoliko stvarčica. Najneophodnije. – Sigismunde, Katarina, dodite! Poslušajte

me: nešto vrlo loše se dešava napolju. S Marijom čete se sakriti. Uskoro ćemo se naći. Brzo dolazim. Ljubi vas majka! – ljubeći ih po glavi i licu, naizmjenično ih je gladila po cijelom tijelu, sad jedno, sad drugo, ispravljajući nepostojeću neurednost. Zanemarujući strah u njihovim očima, zapovijedi im: - Sve je poslušajte. Bez pogovora. Odmah!

- Marija, čuvaj ih svojim životom! Nosiš veliki teret, znam. Kraljevina mora opstati. U tvojim rukama je blago ove zemlje. Dobit ćeš dostoјnu pratnju. A sad brzo... Za mnom!

Bijeg najvrednijeg naslijeda kralja Tomaša mnogi u dvoru nisu niti primijetili. Izbezumljeni dvorjani trčali su kao bez glave pokušavajući se sakriti u najtamnijim kutovima kojih su se mogli sjetiti. Malobrojna pratnja sigurnim koracima hitala je strmim stepenicama, ka podrumima, za kraljicom Katarinom. Marija, sredovječna dadilja, svjesna svoje misije, stezala je na prsimu mladu princezu, još dijete, i u drugoj ruci, još jače, kraljevska obilježja. Za opstanak kraljevstva i kraljevske loze, znala je, u najgoroj mogućoj kombinaciji, ona je bila odgovorna.

„Još jedna nedelja. Početak ili kraj? Moram odabrat!” – razmišljala je Katarina, dok je suznih očiju pratila malenu povorku koja je nestajala u dubinama podzemnih tunela. Kao da je još jedan dio srca danas otcijepio od nje. Sama, u tamnom kutku, slušala je potmule povike koji su, kao kroz niz filtera, dopirali do nje. Zatvorenih očiju, duboko je disala.

„Moj voljeni Tomaš je mrtav. Mrtav!” – samoća je preplavi i suze joj krenuše niz obraze. „Stjepan, ah taj mladi praznoglavac. Kao da ja ne tugujem?! Trebao je biti sa mnom. Gdje je? Da li je živ? Ko će voditi ove ljude? Da li sam ja dovoljno jaka? I, za Boga miloga, kakvi zmajevi?! Šta ja znam o zmajevima? Tomaš je često pričao djeci legendu sa ovih prostora. Priču o Zmajskoj zemlji svi znaju. Čak sam i ja slušala o njima kao djevojčica. Ali to su bile priče. Kad bolje razmislim, nije ni čudo da su se probudili. Hahaha... U legendama smo ih satrli, satjerali u planine i pećine, da bismo se mi, ljudi, nastanili ovdje. Oni su bili samo nemanji na ovom plodnom, malom dijelu Zemlje. Zmajevi! Hahhahaha...”

- Pa vrijeme je da vidimo da li su ti zmajevi toliko strašni kao u legendama. Ovo je sad MOJA zemlja, MOJE kraljevstvo. Ja sam kraljica i majka. Borit ću se za svaki komadić moga nasljedstva i moje djece!!!

Odlučna u svom naumu da odbrani kraljevstvo, Katarina rukavom obrisa lice, pa se sigurnim koracima krenu uspinjati strmim stepenicama vlažnog podzemlja dvorca. Hrabrost Kosača bila je nadaleko poznata, a spretnost sa mačem nije joj bila nepoznata. Njen otac Je uvijek govorio da

je žena polovina mira, ali i rata. Koliko je želio da ona i njena posestra Mara budu dame u društvu, podjednako je želio i da čvrsto, kao braća im, nose mač u ruci.

Uz njenog voljenog Tomaša i djecu, možda je malo zahrdala s mačem. Tomaš ju je držao kao rijetku ružu i to joj je godilo kao ženi. Govorio je da ženi ne treba obuka, da su to gluposti i da su borbe muška posla. Žena treba, govorio je, da je nježna i zaštićena. Pazio ju je i čuvao od problema s kojima se borio kao kralj njihove zemlje. Njegova pogibija došla je prerano za njih, ali ne i prekasno za kraljevstvo.

Krv Kosača opet je uzavrela.

Žurnim korakom došla je do inauguracione sobe, gdje je, kao vijesnik smrti, po kuriru, donesen kraljev mač. Uhvatila ga je objema rukama, sмиreno, pokušavajući se povezati sa njegovom snagom i duhom velikog ratnika, njenog Tomaša. Uduhnula je duboko, pozivajući Boga za pomoć u ovom teškom času. S mačem na koljenu, kleknula je pred oltarom, prekrstila se, te sa odlučnošću gladne vučice krenula u lov. Borbu za opstanak teritorije morao je voditi dostojan predvodnik, a u ovom trenu to je bila ona. Snaga dominantne kraljevske loze probuđene u ovom času nije mogla nositi tešku halju, te je strgla gornji sloj baršuna svoje haljine i oslobođenih nogu prešla preko praga dvorskih bedema. Usput je, sa zida, zgrabilo štit sa grbom Kotromanića.

Zapahnuo ju je miris paleži i dima. Vriska utihnu. Samo je tu i tamo čula povike za poziv u pomoć. Suženog pogleda pregledala je obzor. Na njemu je prema istoku ugledala dvije leteće siluete koje su svojim užarenim dahom palile žitna polja; na zapadu i jugu po jednu, palile su malena sela njenih podanika, a daleko prema sjeveru još jednu koja je u krugovima, kao gladni strvinar, oblijetala oko, njoj neviđenog, plijena.

Građen od kamena, sve od temelja do vrha, ponosno je još stajao kraljevski dvor na Bobovcu. Iako u dimu i plamenu, nijedan njegov kamenčić se nije pomjerio. Plamen je dohvatio svaku vanjsku gredu i drvo obuhvativši ga svojim vrelim jezikom. Ali ne i kamen koji je vješto sakrio unutrašnjost zdanja. Gospoda i vlastelinčići u njemu bili su dobro sakriveni. Jedino je ona, žena plave krvi, stajala na odbrambenim zidinama, udišući miris smrti. Zažmirila je, duboko uduhnula i svom snagom izustila:

- Ooooooooo... - povikala je iz svega glasa udarajući mačem po štitu. – Ooooooooo... – odzvanjalo je kotlinom.

Samo su ona i njena hrabrost trenutno stajale spremne za odbranu. Njena pojava, na najvišoj kupoli dvora, u sam smiraj dana, bila je zadivljujuća, kao da je uklesana u nebeskom prostranstvu. Zbog visoko dignutih ruku, dok su varnice sijevale od jakih udara mačem po štitu, crtavala se tamna silueta bujnih grudi i uskog struka. Oko nogu, na blagom povjetarcu, vihorila se bogata podsuknja koja je, na momente pripojena uz tijelo, otkrivala obline

zrele žene. Stroge crte lica omekšavali su nemirni pramenovi njene duge, crne kose. Ponosno je stajala i čekala.

Preplašen iz zaklona u dvorištu, u nju je kao hipnotisan, gledao jedan čovjek.

Vibracija zvuka metala o metal dostiže do najbliže nemanji. Zastala je, osluhnula, te svoju pažnju okrenula ka nemilom zvuku. Prhnula je nekoliko puta, te mahnula glavom, pokušavajući se oslobođiti neugode. Pažnju je sa malog seoceta okrenula ka visokoj hridi. Širokim nozdrvama njušila je zrak, pa pojurila radoznalo u pravcu kamenog Bobovca, puštajući prodoran urlik.

Katarina ju je netremice gledala. Krajičkom oka pregledala je platformu, svoj teren za borbu, ali i bijeg. Bila je spremna. Udarila je opet mačem o štit, pa potrčala na drugi kraj zida. Opet je lupila. Zatim se zaputila na naredni kraj. Zvijer je već bila u zraku, sukljajući vatru u nebesa od bijesa. Zbunjena, kružila je iznad kamene utvrde, dok se kraljica kretala veoma brzo. Njena taktika privlačenja i zbunjivanja urodila je plodom. Pratila je pomno kretanje zmaja. Povremeno bi se, kad bi ovaj suknuo vatru, sakrila iza štita. Imala je prednost poznavanja terena, ali joj je dim bio još veći saveznik. Kao koprena, skrivao ju je od njegovog pogleda. Čekala je pogodan trenutak. U trenu, kad je zbunjena neman proljetala veoma nisko, uzela je zalet, te se sa visoko dignutim rukama bacila u bezdan, ne razmišljajući o posljedicama. Njeno srce bilo je veće od veličine zmaja.

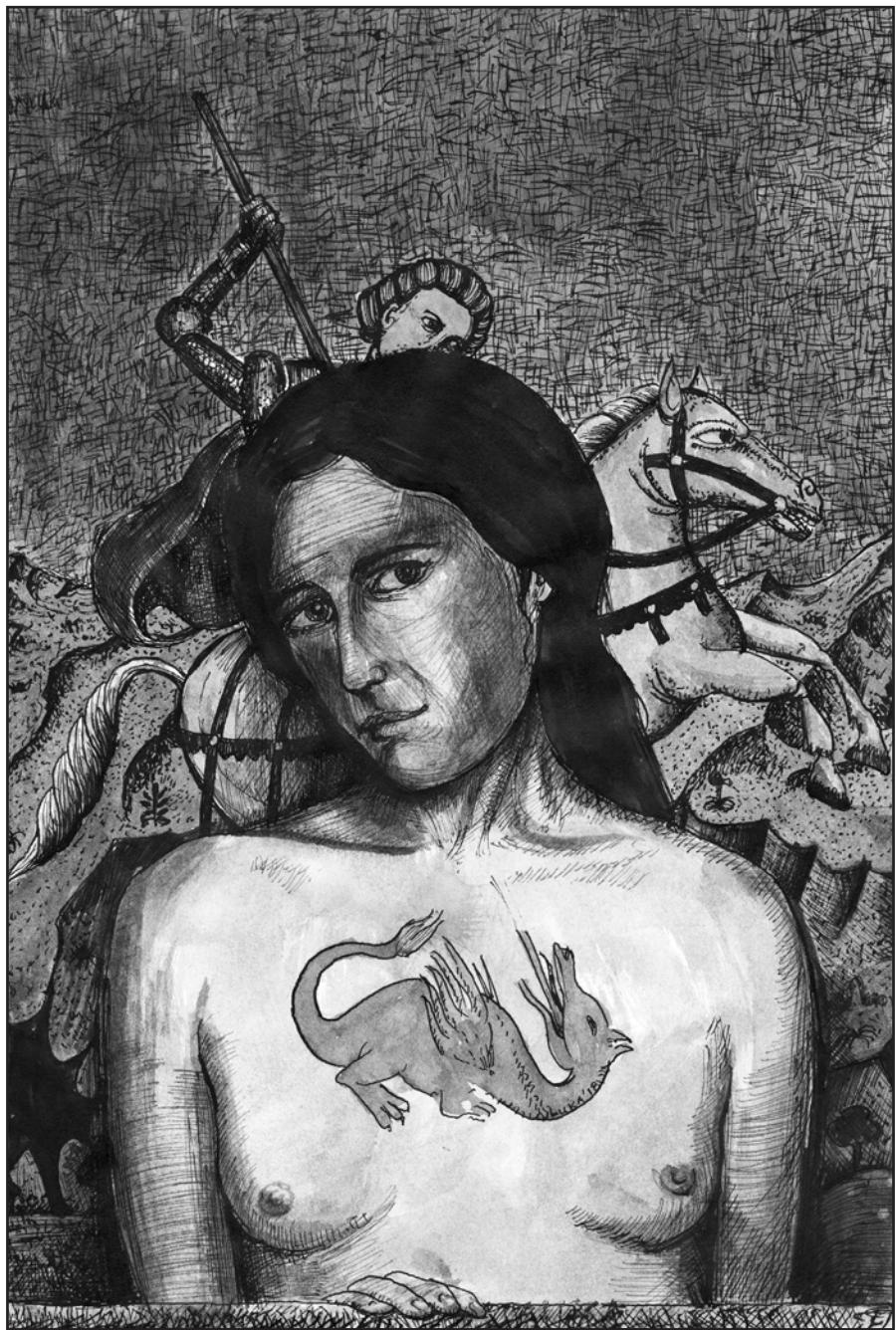
U letu je vidjela obrise neprijatelja. Sudar ju je protresao, ali ne i obeshrabrio. „Sad nema povatka”, pomislila je i visoko digla mač. Razdražen njenom težinom, zmaj krenu u vis. Nije mu bilo spasa, jer ga je Katarina zahala na mjestu gdje je nije mogao dohvati svojim razjapljenim čeljustima. Ona iskoristi njegovu zbunjenošć i svom snagom udari po vratu: jednom, dva puta... Udarala je žestoko, dok je ovaj, svojom zadnjom snagom, pokušavao da se odbrani...

Kao bačen kamen u letu, zmaj beživotno u luku krenu naniže. Kraljica se čvrsto pripi tijelom uz njega, čekajući sudar sa zemljom.

Urlici se razlijegoše kotlinom. Življu što je skriveno čekalo spas, zaledi se krv u žilama. Ni sve molitve ovozemaljske nisu mogle umiriti nemirna srca ljudi koji su iznenadno bili napadnuti zvijerima iz zaboravljenih noćnih mora. Onima koje ne dohvati vatra, prijetilo je gušenje dimom. Izbezumljeni, dadoše se u trk. Smrt je bila svugdje oko njih, a rijetki mještani, koji su stigli živi na sigurnu udaljenost, mogli su samo da gledaju kako njihove kuće i usjevi nestaju u plamenu.

- Pogledajte gore! Vratili su se na Bobovac! Teško njima! – povika žena koja je stezala sina u naručju.

Garava lica nekolicine preživjelih okrenuše pogled ka gore. U srcu im krenu molitva upućena nebu za Tomaševu udovicu i nasljednike. Ko će odbraniti vlastelu od ovakvog nemilog neprijatelja?

Suznih očiju, umivena krvlju i još čvrsto pripijena uz tijelo zmaja, Katarina je duboko disala. Srce je dobovalo mahnitim ritmom. Nagli napad sreće histerično proprati smijehom.

- Hahahahah... - orilo se kroz vatrui dim.
- Brzo, bježite! Ima ih još! Sakrijte se! – kao u magnovenju da je čula da neko viče.
- Da se sakrijem!!? Ne! Ima da zemlju natopim njihovom krvlju! – vrištala je iz svega glasa. - Kukavice!!! Izadite i borite se sa mnom!!

U trenu uhvati okom svjetlost, te instinktivno skoči u stranu. Ovlaš je dohvatiše jezičci zmajevog plama. „Već su stigli drugi! Bože, šta sad da radim?” razmišljala je u trku.

Trčala je lijevo-desno, prisjećajući se očevih uputa. Dvorište Bobovca više nije nalikovalo na ono od jutros. Drvene klupe, bačve i svako drvo bilo je zahvaćeno vatrom. Tende na balkonima i veš koji se danas sušio, sad u plamu, zastrašujuće se vijao na vrelom vazduhu. Strah se zavlačio Katarini pod kožu, ali nije zastajala. Kad je utrčala u jedan od ulaza, naslonila se na unutrašnji zid da dođe do daha. U onoj oskudnoj svjetlosti, ugledala je tri siluete preživjelih stražara.

- Kukavice! Ako hoćete herojski da poginete braneći ono za šta ste dali zakletvu, krenite za mnom!

Ne čekajući na njihov ego, niti društvo, već povraćenog daha, opet trkom, krenu uz stepenište. Na odbrambene zidine ovaj put izade polahko, te nesigurna izvida teren za borbu. Ispred nje proleti jedna neman opet vrelog daha. Bila je ogromna, ali to je neobeshrabri. Skrivena, ispod štita, kretala se u sjenama. Popela se na najviši bedem, digla se ponosito, te svom snagom udarila mačem o štit. Taj vibrirajući zvuk privuče željenu pažnju. Dva od tri zmaja se okrenuše i u letu se skoro sudariše svojim tjelesinama. Uzletjeli su visoko, napravili krug u zraku, te se strmoglavo počeli spuštati u njenom pravcu. Strpljivo je čekala stežući u desnoj ruci mač, a u lijevoj štit.

„Sad ili nikad!” pomislila je. Dok je jedan rigao vatrui, drugi proleti, a ona se opet baci u bezdan za njim. Iza sebe je čula prodoran urlik koji joj je zaparao uši svojom jačinom. Zmaj je bio ranjen.

Ovaj put njen doskok nije bio dobar, ali bar je bila na nemani. Čvrsto se butinama držala za njega, te mačem zasijecala grubo meso. U letu, bijesan, on zabaci glavu, te je skoro obori sa ruba vrata gdje je bila. Sagela se u zadnjem trenu. Zbog svoje kolosalne veličine, zmaj je bio spor, što je Katarina iskoristila, prevrnula se preko ramena i smjestila u pogodniji položaj. Od zadobijenih rana, njegovo tijelo je bilo sklisko od guste krvi, što joj je otežavalо borbu za

završni udarac. Nogama je tražila čvrst oslonac. Kad ga je našla, nabacila je štit više na nadlanicu, te objema rukama obuhvatila mač i svom snagom ga zarila duboko u zmajevu tijelo, ne pomjerajući se više. Neman glasno zahropti, a ona u grču steže mač još jače, zatvori oči i pomoli se. U mislima je vidjela slike djece, Tomaša i njihove predivne kraljevine, Bosne. Milovala je nježno djecu, ljubila ih posljednji put u sjećanju na lивади nadomak Bobovca, kad ih je učila vrijednosti svake vlati trave i zemlje kojom hode. „Tako su mali...“

Od spiralnog pada zmaja, zamuti joj se u glavi. Na trenutak izgubi svijest, ali njegov udar o zemlju, koji je zbací daleko, je prenu. Kotrljala se osjećajući svaki uboj. Sa strahom, zatvorenih očiju, čekala je svoj kraj. Nakon nekog vremena oko nje se sve smiri. Udisala je i dalje miris paleži, čula u daljinu povike...

„Još sam živa!“, pomicli. Ta misao je natjera da otvori oči i da se pridigne.

- Još sam živa! – prošaputa da se uvjeri da tako i jeste.

Zvuk udaranja kamena o kamen ču vrlo blizu, a zatim u daljini. Osmjehnula se.

Polahko svom bolnom tijelu dade zapovijest da se uspravi. Još je čvrsto stezala mužev mač. Nedaleko od nje plavio se, ispod tamnih mrlja krvi i blata, grb na štitu sa ljiljanima za kojim posegnu. Mora nastaviti borbu. Mora osvjetlati obraz kraljevske loze. Ovo je borba zmajeva sa zmajevima.

- Dolazi! Budite spremni! – pored nje protreča stasit muškarac u bordo odori kraljevske garde. Krenula je za njim. Fokusirana na boju njegove uniforme, nije bila svjesna gdje se trenutno nalazi. On je bio mamac, ali je bio i putokaz ka zaklonu.

Instinktivno je skočila u lijevu stranu onog trena kad je njen predmet fokusa skočio desno. Vreli mlaz vatre sprzi zemlju između njih. Napravio je dugi, tamni trag.

- Šta radiš, ženo draga, u dvorištu? Da li si normalna? Brzo, hajde da te sakrijemo!

Odmjerio ju je od glave do pete, video štit i mač, pa se zaustavio na njenom čvrstom pogledu.

- Oh, ja... Vaše visočanstvo, to ste bili vi!? – kleknu ispred nje automatski.

- Hajde, diži se! Šta dalje? Šta ste učinili dosad?

- Ja, mi... - zamuckivao je, zatim odlučno, kao da je zanemario činjenicu da je ona žensko, još pritom i njegova kraljica, reče:

- Postavljene su strijele i kopinja na bedemima. Ima ih nekoliko postavljenih ovđe u dvorištu. Zmaj je ranjen, ali ne smrtno. Još nam zadaje glavobolju. Pokušavam ljudi ohrabriti i organizovati...

- Kako se zoveš?

Crnokosi mladić opet zbumen zausti:

- Josip, Vaša visosti.

- Josipe, gađajte krila. Bez njih, on je samo još jedna ranjena zvijer.

Potvrđno klimnuvši glavom, Josip otrča ka ulazu na toranj. Ona skrušeno odahnu. Više nije bila sama u borbi. U njegovom pogledu vidjela je divljenje. Potaknula je bar nekoga da se bori za kraljevstvo, a ovaj druge... Niko neće da započne prvi. Svima treba pošten i hrabar vođa. U Josipu je vidjela odlučnost, snagu i predanost. Svakako će mladića unaprijediti i nagraditi kad sve bude gotovo. Bit će još neprijatelja i još bitki. Mora imati dostojevine vojskovođe.

Sagete glave, umorna, zanemarila je trenutnu bitku i uputila se ka dvoru. Oko nje ništa nije bilo isto, a bilo joj je najmilije trenutno. Voljela je svaki pedalj ove utvrde koju je nazivala domom. Sad još i jače. Prisjetila se malopređašnjih borbi, zmajeva i Tomaševe smrti. Gledala je u štit i mač, te niz svoje prljave skute. Bosna je bila vrijedna ovakve borbe. Mora biti spremna za njenu odbranu. Samo je jedan, najveći, bio uz nju sve ovo vrijeme. Crkve će biti dokaz njene zahvalnosti.

Samo što je to pomislila, sa kapele se razliježe zvuk zvona koji najavi kraj ove bitke. Pobjedonosni povici odjednom ispunile dvorište Bobovca. Blago se, krajem usne, osmjejhunula.

Borba tek počinje. Samo je ona bila svjesna te činjenice...

- Promijenio si se, Sin Stjepane. Gdje je nestao onaj nemirni dječak u tebi?- zapita ga pomajka.

- Ostavio sam ga na čistini nedaleko odavde, prema sjeveru. K' tebi je došao kralj!- čvrstim pogledom gledao ju je u oči.

- To je dobro, jer narod treba novog kralja. Izgubljen je i nemiran. Treba smiriti paniku. Zmajevi su se probudili. Legenda se obistinila.

- Da, znam. Od danas mi lovimo njih. Donio sam tu odluku.

- Nije lahka, ali ni nemoguća. Da li si spreman za nju?

- O da, veoma. Osjećam da je odluka prava. Šapnuo mi vjetar.

- A da li ti je šapnuo u kom pravcu treba da tragaš? Nije lahko naći im skrovište. Tomaš je govorio da su istrijebljeni, da ne postoje više. Zemlja zmajeva je do danas bila legenda.

- Jasno i glasno...

- Dobro... Jer ova zemlja je, po pričama, natopljena njihovom krvlju... Plodonosna je, ali i prokleta. Ta krv nikada neće biti saprana, zapamti to. Zauvijek će prvenstveno biti zemlja zmajeva. Zauvijek. Mi smo samo prolaznici na njoj. To sam danas uvidjela. Za nju će se uvijek voditi bitke. Da li si spreman za tu borbu, Sin?

- Do posljednjeg daha...

Mihaela Marija Perković

TRI KRALJICE

„...I to ti je, draga moja, bit *influencerica*”, Milica se zadovoljno nasloni na valove naslonjača od tikovine.

„Carice!” Zeta ciči od smijeha i drži se za trbuh, potpuno se prepustivši uživanju u Miličinom najnovijem poslovnom pothvatu. Bezbroj života, uvi-jek ista priča – Milica je morala pokušavati vladati, ovako ili onako. To joj je bilo u prirodi. Carica, bila i ostala. U svakom tijelu, u svakoj epohi, katkad manje, a katkad više krvavoj.

„Nisu ni znali što ih snađe...” doda Milica. Mjesec spuzne za horizont dok Milica promatra vedro nebo, ispunjeno treptanjima zvijezda i tišinom kakvu je pamtila iz davnih vremena. Zeta liježe na travnato tlo, i duboko udahne svježi miris šume, ljeta i prošlosti. Obje žene istodobno sklope oči, izgubivši se svaka u vlastitom sjećanju dok im vjetar noćnik nježno miluje tijela. Jednom da su na miru, pa makar samo na tren, bez svijeta i svojte... bez pretkinja.

„Nisi me pozvala da te učim o društvenim mrežama”, Milica se uozbilji.

„Maru nisi zvala?”, konačno skupi hrabrosti upitati Zetu, nesvesno mi-lujući starinsku ogrlicu od niza novčića koja joj je prekrivala izdašne grudi ispod bijele košulje.

„Jesam. Isto kad i tebe.”

Žuborenje voda što okružuju otočić na kojem se gorde prastare zidine zamka dugo je bio jedini zvuk u noći dok je Milica hvatala konce Zetinoga odgovora. Ostale su sada samo njih tri, vile koje to nisu bile i koje to nisu smjele biti.

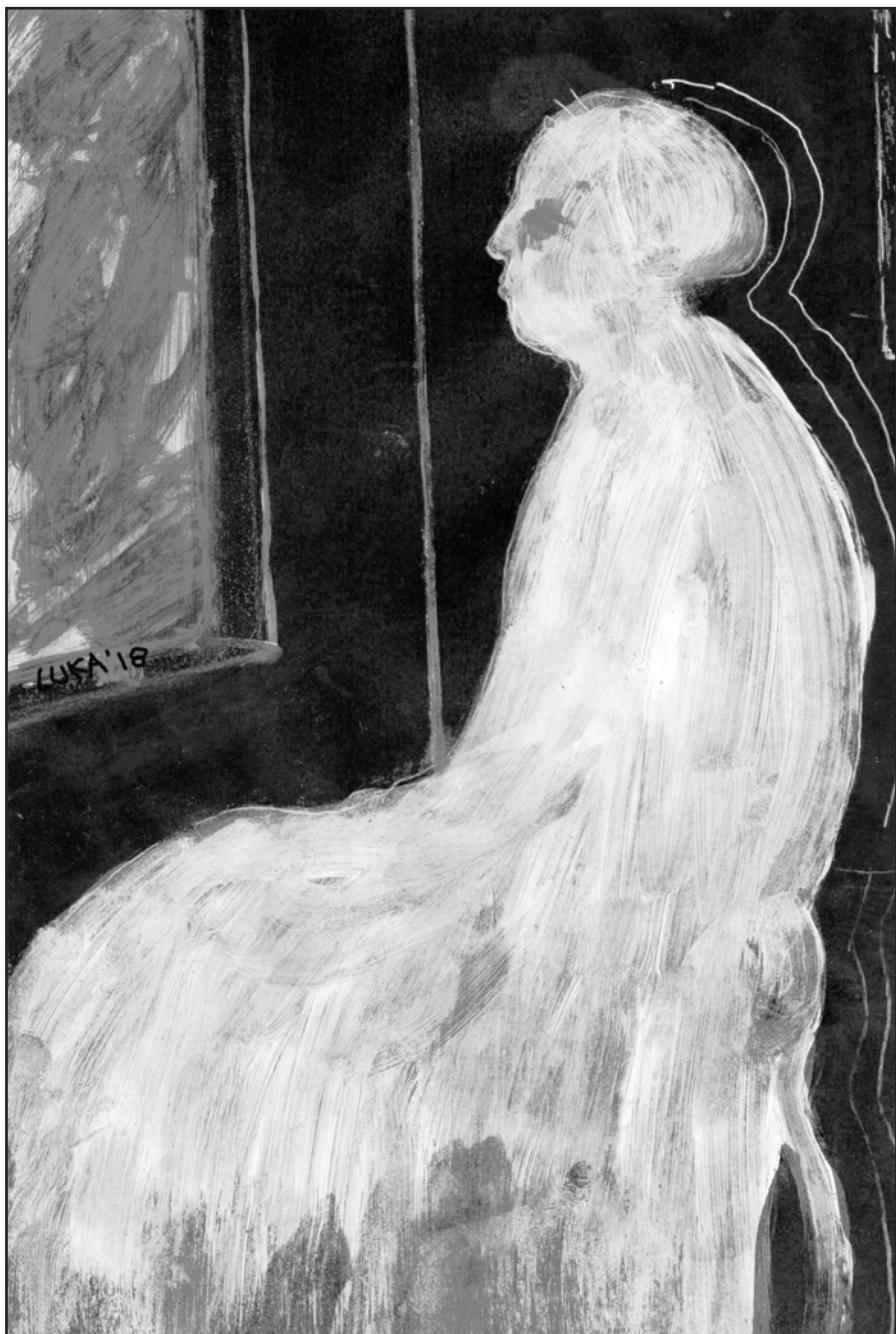
„Mara se budi”, zaključi Milica i ostane bez daha. Kako bi se koja vi-linskoj prirodi što u njoj obitava prepustila, probudila bi pretkinju u sebi i danak bi plačali svi, u borbi, krvi i smrti.

Zeta samo kimne.

„Moramo to riješiti”, nastavi Milica. „Možemo li to riješiti? Samo bismo dvije ostale.”

„Mara je bila sama s Biljanom”, podsjeti je Zeta. Zausti još nešto reći, no odmahne glavom umorno. „Pozvala sam je, doći će.”

„I na kušnju ćemo je staviti?” upita Milica.

„Da smo to učinile s Jelenom i Janom...”, odvrati Zeta, znajući kako se Milica teško nosila sa smrти sestara čije pretkinje su se probudile, potukavši vilinprirodu žena koje su ih nosile kroz stoljeća. Sravnile su sa zemljom sve što se od njihova doba razvilo - gradove, običaje, sjećanja i ljude.

„Ne ponovilo se!” strese se Milica. Nije željela ni zamisliti svoju pretkinju u punoj snazi i zato je svaki dan svoju zračnu vilu i njezinu žed za vladanjem i slavom držala pod željeznom kontrolom.

U taj tren, visoka, vitka prilika zakorači iz tame, omotana gustim, crnim kosama, saplenitim u tanke pletenice koje joj dosežu do gleženjeva. Zeta i Milica je ne pozdrave, već samo pomno promatralju.

„Nema djevojčica, nije još vrijeme. Zašto si zvala?” mrko procijedi Mara, izgovarajući svaku riječ polako, kao da joj je valjalo bolno otimati jedan po jedan slog iz usta.

„Zašto ti je tako dugo trebalo da dođeš, Maro?” nježno je pita Zeta.

„I zašto nemaš odjeće? I kakve su ti to mrvice u kosi?” Milica nije bila nježna. Ni strpljiva. Staje pred Maru, koja ju je gledala kao sliku koju pokušava izoštiti, ali ne uspijeva.

„Nisam se mogla sjetiti...”

„Da se moraš odjenuti? Izaći iz šume? Ne prepustiti se šumskoj vili? Ne buditi pretkinje? Što radiš, Maro?”, zahtijeva Milica, dižući bradu prema znatno višoj šumskoj vili.

„...kamo moram doći”, Mara završi rečenicu i dalje gledajući u Milicu kao da ova malo postoji, a malo ne.

„Mirišiš na divlje trešnje”, Zeta zakorači između njih.

„Dosta je brbljanja, donesi Tomaša!” zapovijedi joj Milica.

„Tu je”, Zeta ga podigne iz trave. Milica nehotice ustukne, i od nježne Zete, i od teškog, srebrenog mača što je vodenvili poput perca sjedio u ruci. No, i Milica i Mara dobro znaju koliko krvoločan može biti njegov zvjezdano-srebreni sjaj.

Tomaš je sjajio samo za Zetin dodir, kao što su Blizanke činile samo za Marin, i Djeca za Miličin. Ipak, za razliku od crnogorskih naušnica i sprskoga pojasa, bosanski je mač čarao čudljivo i krojio vlastiti, često nimalo shvatljiv put. Milica se nikada nije usudila upitati Zetu koliko točno namjere Stjepana Tomaša je spremila u mač. Bogumilima po običajima nije bilo pametno kopati.

„Hej, carice, znaš pravila! Nema instagramiranja ovoga!” nasmiješi joj se Zeta prijeteći, uhvativši Miličin pogled prikovan za Tomaša.

„Bez brige, sjećam se što je bilo zadnji puta kad smo eksperimentirale.”

Mara se na Milične riječi prene. Oči joj se razbiste, a iz nosa joj krene krv. „Moja krv nije ubila Biljanu!” Obriše lice i prkosno otrese gustu, jarkocrvenu tekućinu prema Milici, čijom se bijelom košuljom odmah proširi grimizna mrlja, znatno veća od kapljica krvи koje su je pogodile.

„A moje platno nije osjetljivo”, nemarno odgovori Milica i skine zakrvaljenu odjeću. Mara šumska vila sada se očito sjećala samo Biljane, ali ne i Jele, Jane i nemilih posljedica što su se prelile po cijelome svijetu, pa potom samo po Balkanu, zadnjih nekoliko puta kad je njihova nepažnja probudila im pretkinje i razbjesnila Tomaša.

„Ali tijelo jest”, Mara se sasvim probudi. Pogleda Zetu, koja slegne ramena i stane na svoje mjesto. U ruci joj još uvijek sjaji Tomaš.

Milica s lakoćom iskoči iz suknje, i skine orglicu od nanizanih starinskih dukata s vrata. Stane na svoje mjesto i pažljivo omota ogrlicu oko pasa. Kad starinska kopča sjedne, uz zvučan škljocaj, ponad njezina pupka, Djeca nanizana u pojaz pokažu svoj srebrnozlatni sjaj.

Mara se okrene oko sebe, značajno promotri travnjak na koji su je dozvale, stare zidine što su pretkinjama bile nove. „Nema djevojčica, znači nije vrijeme”, ponovi i uperi upitan pogled prema Zeti i Milici.

Svaka stoji na svome mjestu u krugu, ispod zvijezda koje kao da su uthinule iz poštovanja prema sjaju predmeta pomoću kojih je moć pretkinja odjekivala kroz tijela žena.

„Da li je došlo moje vrijeme?” Mara ih upita i raširi ruke, spremna za svoju sudbinu.

Tomaš i Djeca zasjaje jače, a nježni noćnik se divlje zakovitla Mari oko kosa, otkrivši vitko, mišćavo tijelo šumske vile. Cvijetovi divlje trešnje ispletu joj se iz brojnih pletenica, a crne se kose nastave kovitlati. Namrštenih obrva, Mara se namršti, stisne usne dok joj iz resica ušiju stanu rasti dviće duge niti, tanke poput svile, crvenakstobrončana sjaja. Zaplešu s crnim kosama na vjetru, pa ih vlasti sapletu i isprepletu u raskošno fine, starinske naušnice. S Marinih ušiju sada visi bakreni sjaj prozračnih, nježnih Blizanki.

Zeta zavitla Tomašem iznad svoje glave. Djeca i Blizanke pošalju mu svoju svjetlost, i snažni spoj rasvjetli svod, pa se na noćniku uzgine i potom rasprši u milijune krikesnica koje se okupe oko Mare. Tomaš se uzdigne i otme iz Zetinih ruku pa se zabije ispred Mare u zemlju.

Marine kose se spuste i spletu u dvije debele pletenice što joj se omotaju oko glave, poput zmija u zagrljaju bez početka i kraja. Ona kimne Zeti i Milici, okrene se i odšeta u mrak.

„Misliš da će biti ok?”, upita Milica, gledajući za njom.

„Da, brijem da hoće”, odgovori Zeta i ispusti Tomaša nazad u travu.

„Sigurno? Pretkinje se ne smiju probuditi.“

„Ne, ne smiju” složi se Mara i zvuk oštrice odjekne mrakom. Tomaš prođe kroz Zetin vrat u jednom dahu. Šumska ga vila potom snažno zabije u Miličin trbuš. Djeca spuznu u Marinu ruku, ona ih obavije oko svoje desne ruke. I nestane u mraku.

Andrija Petković

MIRAZ KRALJICE KATARINE

- Ne, ne... Ne mogu ja to... Ne mogu... – kroz suze je, ogromnom prostorijom raskošnog ljetnjikovca, odjekivao glas mlade djevojke.

- Moraš – odgovorila joj je starija žena. Pogled joj je bio strog, ali na dugom bijelom licu ogledao se nemir i strah. Kao da je i sama znala šta se dešava u mladom, uplašenom biću, tu pred njom. Kao da je baš i ona nekada doživjela istu ili bar sličnu sudbinu.

- Zar ja majko, potomkinja Vukčića i Balšića, vjeru da mijenjam? Šta bi nam rekli preci da znaju da će ja, kćerka velikog vojvode Kosače, svoga krsta da se odreknem i Stjepanovu vjeru da uzmem. Ne mogu ja to majko – uznemirano je, grcajući uplakana, izgavarala djevojka molečivo tražeći na majčinom licu potvrdu svojih riječi i njeno odobravanje.

Nije ga našla.

- Otac je obećao, a ti njega znaš. Nije mu se suprotstavljeni. Njemu takođe nije lako, ali što je tu je. Treba braniti zemlju, a na pretke se u takvim vremenima ne treba puno oslanjati. Oni su svoje odživjeli. Mi moramo misliti kako ćemo proživjeti naše. I tada je najmanje bitno ko je kakve vjere. Obraz i riječ mnogo su važniji. Uostalom, zašto se ja raspravljam sa tobom. Biće onako kako je određeno. A sudbina je odredila da ti budeš kraljica Bosne – hladno je svojoj kćeri Katarini rekla majka Jelena i rukom joj pokazala da izađe iz prostorije.

Djevojka se bez pogovora, ali sporo i pogureno podigla na noge i krenula ka dvorištu. Izgledalo joj je u tim trenucima, da joj se sa bijelih zidova prigušeno smiju slike njenih predaka o kojima je toliko slušala. I da joj, kako se približavala izlaznim vratima i suncem obasjanom dvorištu, iza leđa prijeđe njihovi prezrivi pogledi.

U velikoj bašti, u kojoj se osjećao dah proljeća, Katarina je sjela pored tek ispupjеле rumene ruže. Kao da je u tom cvijetu pokušala da pronađe lijek za sve one rane koje joj je život, iako joj je tek 21 godina nanio.

- Zašto nisam kao ti? Zašto sam žena? Htjela bih da budem kao ti. Da budem ono što želim, da mirisom opijam ljude – reče poluglasno.

- Eh Katarina... Nisi ti rođena da budeš ruža. Uostalom, toliko je malo ljudi koji osjete moj miris i koji istinski mogu da ga zavole. Mnogo je više zla među ljudima. I tebe i mene jednako žele da povrijede. Jer smo drugačije. Otuda na meni ovoliko trnje - progovori grm.

- Šta da radim? – zaplaka se djevojka i jedna joj je suza iz oka skliznula na prelijepi rumeni pupoljak. On odjednom postade potpuno crn.

- Ne troši suze uzalud Katarina. Pred tobom ih je puno jer te čekaju teška vremena. Uzmi ove latice crnog pupoljka i nosi ih sa sobom. Svaki put kad pustiš suzu stvorice se nove. Od crnih latica crne ćeš rupce tkati i crne marame nositi na glavi. I svoju i tuđu djecu tim ćeš rupcima ožaliti. Mnogi se neće vratiti svojim kućama. A ti moraš biti jaka. Mnogo jača nego što si sada. Jer ti ćeš biti kraljica – reče joj ruža.

Kada je ubrala crne latice sa crvene ruže dlanovima je Katarina prekrila lice ne želeteći da vjeruje u ono što joj ruža priča. Ne može valjda to biti njena sADBINA... Zar mogu doći vremena teža nego što su ova, kad ona radi ugovo-renog braka mora vjeru da promjeni?

Iz dubokog razmišljanja prenu je prelijepi zvuk. Katarina je podigla pogled ka nebū, a nekoliko trenutaka potom na njeno rame sletio je slavuj.

- Slavuj bih željela da budem. Da me ljudi slušaju sa divljenjem, da imam krila... Da letim... Slobodna.

Kao da je pročitao njene misli slavuj poče da joj šapće na uvo:

- Ne možeš ti biti ptica. Ti ćeš biti kraljica. A ja letim ovdje po dvorištu i tek po neki slučajni prolaznik, kao ti što si, može čuti moj glas. Neko ko je potpuno čiste, nevine duše. A tvoj glas čuće mnogi. On će putovati i morima i okeanima, preko planina i brda. Moraš ga pustiti Katarina. Često... Jer tvoj glas pričaće o ljubavi, pravdi i slobodi. On će pogurene natjerati da ustanu, uplakane da zaustave suze. Od tvog glasa uplašeni će postati hrabri - reče.

- Kako to? Zašto? – upita Katarina slavuju.

- Vrijeme će ti dati odgovore na sve ono što se sada pitaš. A ja ti poklanjam svoje pero. Svaki put kad budeš željela da se tvoj glas čuje daleko protrljaj ga. I tvoj će poziv za pomoć čuti svi oni koji žele da ti pomognu. Jer tvoj glas je glas čiste i plemenite duše. I potrudi se da uvijek, ma pred kakvim se izazovima našla, ostane takav. On je tvoje najjače oružje – reče slavuj i odletje dalje, a njegovo pero Katarina stavi u svoja njedra.

Zamišljena je nastavila da šeta ogromnom baštom razmišljajući o onome o čemu je razgovarala sa slavujem i ružom. Ni sama nije mogla da vjeruje da je čekaju tolika iskušenja. Sumnjala je da sve nije kako treba onda kad je otac odlučio da njenu ruku da Stjepanu Tomašu. Ali njoj нико ništa ne priča, ona ne razumije zašto u njihov ljetnjikovac stiže sve više ljudi. Zašto im se u pogledima čita strah? Nisu to više oni isti ljudi koji su ih posjećivali i u čijem je govoru bilo puno vedrine. Na licima im je sve manje osmjeha.

U svom razmišljanju gotovo se sudarila sa ogromnim hrastom koji tu u bašti raste ko zna koliko godina. Pamti ga kao dijete, a sad odjednom, prvi put u životu osjeća iskreno divljenje prema njemu.

- Eh, ti... Tako veliki, snažan, postojan. Tako moćan i hrabar - reče mu Katarina. - Zašto i ovi ljudi koji dolaze oču nisu takvi kao ti? Zašto ja ne mogu biti kao ti? – upita ga.

- Hahahaha – dobroćudno joj se nasmija hrast.

- Stvari često nisu onakve kakvim izgledaju i kakvim nam se samo na prvi pogled čine. Nisam ja ni toliko postojan, a ni hrabar. Znaš Katarina, plاشim se noći, a plaše me i ove ptice koje sleću na mene. Puno je godina prošlo pored mene, puno sam video i suza i osmjeha i vjeruj jedina je istina da sve dođe i prođe. Evo, uzmi od mene jednu granu. Neka to bude moj svadbeni dar tebi – reče joj hrast i spusti se ka njoj.

– Odlomi granu. Kad je spustiš u zemlju od te grane nastaje mač. Samo onaj ko je prave vjere moći će mač da iskopa i da tvoju Bosnu od tuđina spasi. A sad molim te izvini, moram da se sakrijem. Uskoro će tmina i oluja. Ne volim ih. Kao da mi svaka oluja kida komadić duše. A i tebe će tući vjetrovi sa Istoka. Moraš biti jača od njih, jer mnogima ćeš biti posljednja nada. Posljednja šansa da spasu svoj život – progovori ogromno stablo, a kratki komad grane ostao je u Katarininih rukama.

Veće je već polako počelo da se spušta nad ljetcnjikovac i Katarina se povukla u svoje odaje. Uznemirena, uplašena polako je postajala svjesnija svega onoga što se oko nje dešava. Kao da je za samo to jedno poslijepodne u bašti ljetcnjikovca Kosača postala mnogo starija. Kao da je shvatila da ništa tako brzo kao muka ne natjera čovjeka da se uozbilji i odraste i da stvari gleda sasvim drugačijim očima. Osjećala je Katarina da su dani bezbrižnosti prošlost. Morala je biti spremna za ono što je čeka.

Mnogo svijeta skupilo se u crkvi. Ugledna lica, vojvode, vladari, banovi, vlastelini... Pa čak i trgovci, interešdžije, zanatlije i seljaci skupljeni van porte. Svi žele da prisustvuju vijenčanju koje može odrediti sudbinu Bosne.

A jedno do drugog stoje Stjepan Tomaš Kotromanić, ban i kralj Bosne i Katarina Kosača. Ponosno je stala uz muža i gleda pravo pred sobom. Onako kako priliči jednoj kraljici. Tek ponekad pogledom, samo na čas, potraži majku Jelenu. Stjepan je gleda sa divljenjem. Odavno je već u nju zagledan.

Ona mu u miraz sem čednosti i ljepote tri dara nosi. Crne ružine laticice da od njih crne rupce sa drugim ženama pravi, slavujevo pero da se njen glas o slobodi i pravdi daleko čuje i hrastovu granu, njom vjeru Stjepanovu i svoju da brani.

Nenad Petrović

IZGUBLJENI LIK K. K. K.

Oscaru Wildu

Koračam praznim prostorom. Očekujem ih svaki čas, tek što nisu pokuljali.

Ko? Koji? Kuda?

Dobro odeveni muškarci i žene koji parlaju francuski. Ljudi sa vezama, inteligencijom i beskrupuloznošću. Ipak: ljudi sa taktom i stilom.

Mogu ih nazreti i sada unutrašnjim vidom, ličnim osetilom, nervom koji mi damara slepoočnicama dok hodam praznom izložbenom salom. Eto ih dole u atrijumu pod stubovima koji bi prema pretencioznoj zamisli trebali dočarati mitsku dimenziju. Nešto sposobno da prenese u uporedni a neuporedivi prostor i vreme. Ali zalud sve. Ne može se tek tako (pa još nekažnjeno!) iskoračiti iz svoje sudbine niti zameniti sopstveno vreme za neko drugo, drugačije, željenije. Dopiru: cipele, čizme, štikle... užurbanost i nestrpljivost. Vreme je da se uklonim, nestanem, izvetrim iz ambijenta koji će uskoro prestati da bude lični, moj. Sada kada sam izložbu prvi video ne moram još slušati sva ta politička iživljavanja i upinjanja na „kontinuitetima“, „crvenim linijama“, „idejama vodiljama epohe“... gde se na silu konstruiše nasleđe prošlosti zarad uveličavanja današnjeg Vođe i sistema. Odlazim. Moja uloga je okončana. Pa zar nisam čovek bez lica, osoba bez sopstva, biće bez svojstava, vazdušast i imaginaran a tobož „svevideći“ pripovedač kome je zadatak da uvede čitaoca u srž, meso i plot priče. Napuštам vas... Ipak, možda se do kraja čujemo (ali me ipak nećete videti) još jednom.

Stepenice koje se uvijaju nalevo i nadesno, mermerna balustrada i izložbena dvorana na spratu bogato su iskićene trobojnicama i trikolorama. Horizontala: plavo-belo-crveno; vertikalna: zeleno-belo-crveno. Uz stubište korača nestrpljivo mnoštvo: mundiri i čizme, šimi cipele i frakovi, sportski sakoi i ešarpe, štikle i haljine sa izrezima spreda i pozadi, šeširi sa cvetnim

dekoracijama, voćem i povrćem. Tu su potom i neizbežne livrejisane sluge i konobari utegnuti u prsluke, sa leptir mašnama, navučenim belim rukavicama koji zlurade podsećaju na „lože“. Oni za sada čekaju iza kulisa da ceremonija otpočne. Ljudi iz „loža“.

„Veliki broj uglednih ličnosti i pretstavnika beogradske sekcije Jugoslovenske radikalne zajednice okupili su se da pozdrave pretstavnika fašističke vlade i da mu još jedanput izraze svu simpatiju koju je osvojio ovih dana. U isto vreme prisutni velikodostojnici hteli su da izraze Italiji priznanje zbog izuzetne privilegije koja je data Beogradu, da pruži gostoprimstvo najslavnjim delima italijanske umetnosti. Na železničkoj stanici su bili: ministar prosvete g. Magarašević, ministar na raspoloženju g. Janković, pomoćnik ministra spoljnih poslova dr Ivo Andrić, šef Centralnog presbiroa g. Luković, direktor agencije AVALA g. Jovanović, mnogobrojni jugoslovenski akademici, visoki činovnici ministarstva spoljnih poslova i prosvete. Bili su dalje prisutni italijanski poslanik u Beogradu baron Indeli, svi činovnici italijanskog poslanstva, jugoslovenski poslanik u Rimu g. Hristić i cela italijanska kolonija. Čuli su se živi poklici: „Živila Italija! Živeo Duće!“

Tako nekako su prema dokumentu otkrivenom u fondu Centralnog presbiroa Predsedništva vlade tiražni dnevni listovi (treba li to uopšte reći - odreda naklonjeni režimu) propratili prispeće fašističkih zvanica na otvaranje reprezentativne izložbe *Italijanski portret kroz vekove* u Muzeju kneza Pavla ranog proleća 1938. godine a na prvu godišnjicu bilateralnih sporazuma dve kraljevine. Sporazumi o „večnom prijateljstvu“ kakvih se Evropa nagleđala i pre i posle toga ali najimpresivnija količina ovih gluposti i pritvorstava svakako beše u međuratnom periodu. Međutim, kada se nepristrastni istraživač naglo iz prašinčine arhive vrati natrag (bukvalno: u rikverc vremena) i stupa svojim unutrašnjim okom u blještavu salu Novog dvora zateći će ga svečano otvaranje izložbe i lica na platnima i u mermeru. Osobito jedan lik, jedno lice.

Izvesni Ercole di Giulio, sa obaveznim dodatkom da Ferrara (budući da bejaše rodom iz znamenitog mesta), ne zna se tačno kada sačini *Portret nepozname* (39 x 32 cm), sliku reproducovanu u bogatom premda crno-belom katalogu izložbe pod rednim brojem trideset šest. Uz napomenu priređivača da je autorstvo dela nesigurno ipak se pretpostavlja da je reč o portretu bosanske kraljice Katarine Kosače Kotromanić koja preminula 1478. godine u večnom gradu i bolnom egzilu nakon što morade napustiti Bosnu po smrti muža svog i kralja. Sačini oporuku pet dana pred upokojenje kojom imenovala Rimsku svetu stolicu za naslednika Bosanskog kraljevstva, uz ogradu ukoliko se ne bi deca njena Sigismund i Katarina - koji u međuvremenu prihvatiše islam - povrnula u katolicizam. A na nadgrobnoj ploči uklesaše joj: „Katarini kraljici Bosanskoj, kćeri Stjepana hercega od svetoga Save, od poroda Jeline i kuće cara Stjepana rođeni, Tomaša kralja Bosanskoga ženi, koja poživi godine 54 i preminula u Rimu Anno Domini 1478., na 25. oktobra, spomen njen pismom postavljen.“

*

Ponovo sam. Zvanice su napustile Dvor. Taj lik me smirenošću vreba, lovi me, duša mi pada u zamku. Te dečije krupne nevine oči i sitne prefinjene usnice što odaju plemenitost. Spoljašni zvuci su umekšali, pretopljeni sa spokojsvom. Ne čujem više ni sopstveni dah a kamoli korake. Odjednom - kiša, pljusak, oluja, nepogoda. Grom puca u blizini, rasparaju se nebesa, potop. Nema svetla... U mrklom mraku, ja „sveznajući“ i „svevideći“ (kako to ironično zvuči!) priopedač u prvom licu, mašim se džepa, palim zrnce šibice, tu negde pored izlaza prema stepenicama morao bi stajati srebrni svećnjak na kaminu, tu je počivao kao ukras, primetio sam ga... Teturam, bauljam, sporo hodam nogu pred nogu u strahu od pada, neprestano krešem palidrvce za palidrvcem. Konačno zapalim svih sedam sveća... Izgoreše mi prsti. Okrećem se okolo, ja „svevideći“, „sveznajući“. Da li mi sveće u ovom času išta vrede? Da li mogu da razagnam tminu?! Osetim iza leđa kao... dah, kao... lahor, nežan miris ljubičice. Znam da je Ona, iskoračila iz rama vremena.

Za mene vremena više nema...

*

JEDNA MISTERIOZNA SMRT

Kako saznajemo iz prestoničke policije jutros je u praznoj izložbenoj sali Dvora u kojoj je koliko sinoć bilo održano svečano otvaranje izložbe italijanskog portreta kroz vekove pronađeno beživotno telo. Stražari koji su sinoć zaključali dvoranu i spolja je obezbedivali potvrdili su detektivima Uprave grada da je sala bila potpuno ispražnjenja od posetilaca i zaključana. Napominjemo da je noćas, kako Beograđani i sami znaju, na kratko nestala elektrika kao posledica kvara uzrokovanih vremenskom nepogodom. Identitet muškarca neodređenog životnog doba još uvek je nepoznat ali se intenzivno radi na njegovom utvrđivanju što će verovatno pripomoći u objašnjavanju ove nemile afere koja baca izvesnu senku na velelepnu izložbu dobijenu iz Rima posredstvom Instituta za fašističku kulturu. Leš je nađen na podu, ležeći potruške, ispred slike Portret nepoznate. Na njemu se golim okom ne mogu nazreti bilo kakve ozlede. Telo je odmah prebačeno u Institut za patologiju gde će biti seciran. Međutim, ono što najviše zaokuplja naše društvo visokih esteta (a koje će sigurno u narednim danima pohrlniti da ponovo vidi izložbu makar samo zbog ovog portreta) predstavlja bizaran podatak komesara izložbe da je lik tajanstvene dame sa platna doživeo fizički neznatnu ali duboku suštinsku promenu. Od dirljivo melanholičnog izraza lice Nepoznate preobraženo je u grozni lik harpije. Te tako od noćas neka cinična zloba i grč zrače sa njenih usana. Još uvek nastojimo da od znalaca slikarstva i policije dobijemo zadovoljavajuće objašnjenje ove nema sumnje kuriozne pojave. Ono što je najbliže zdravom razumu jeste da je Nepoznati pre svoje naprasne smrti izmenio lik Nepoznatoj? Ali zašto? I zašto upravo njoj? Zašto baš u našem gradu? U ovom politički tako osetljivom trenutku???

Istraga se nastavlja.

Marko Vujović

TRE SORELLE

Toga dana Katarina Kosača Kotromanić bješe vidno uzbudjena. Trebalо je uskoro da krene na put da vidi sestru Maru Crnojević. Iako od različitih majki, i pored razlike u godinama, bile su veoma bliske. Nisu se gledale već neko vrijeme, a učestala pisma nisu mogla zamijeniti jedan susret. Katarina je već bila kraljica bosanska, supruga Stefana Tomaša, a njena polusestra supruga crnogorskog gospodara Ivana Crnojevića. Uživale su u izobilju koji je život na dvoru donosio, u ljubavi svojih supružnika i plodovima tih ljubavi, njihovoј maloljetnoј đeci, ali ništa nije moglo da nadomjesti sestrinsku ljubav. Nakon smrti voljene majke, Jelene Balšić, jedina utjeha bješe joj rođene polusestre Mare. Brinula se o njoj sve do Marine udaje. Kada se Mara udala za zetskog gospodara, iako tužna jer će biti daleko jedna od druge, Katarina je bila zadovoljna što će živjeti u majčinoj domovini.

Mara je uživala u pažnji koju joj je poklanjala starija sestra. Budući da je rano ostala bez majke, a da otac zbog upravljanja posjedima i ratovanja sa susjednim velikašima i drugim neprijateljima nije imao vremena da joj pruži potrebnu ljubav i pažnju, Katarina joj je bila oslonac u svemu. Dan kada je krenula u Zetu da živi sa gospodarom Ivanom bio joj je možda i tužniji od onoga kada je ostala bez majke. To je značilo da sestru Katarinu neće moći gledati često i da će tuga samo postajati veća kako vrijeme odmiče.

Ipak nije bilo sasvim tako. Život na zetskom dvoru, pogled koji se na sve strane pružao sa uzvišenja na kojem se nalazio prijestoni Žabljak i ljubav Ivanova ublažili su njenu tugu izazvanu odlaskom iz rodne Hercegovine.

Mara je nestrljivo čekala da sve bude spremno za dolazak njene sestre Katarine. Iako je Radoslav bio zadužen za nadgledanje posluge tokom priprema za dolazak gostiju sa dalekog puta, Marinom budnom oku ništa nije moglo, a ni smjelo, da promakne. Iako je imala povjerenja u Radoslava, koji je do sada nijednom nije iznevjerio, Katarinina posjeta za nju bila je više od dolaska bilo kog pripadnika vladarske porodice i velikaša iz susjednih zemalja, pa je sve moralо biti savršeno.

Dok su sestre nestrljivo čekale, jedna da krene na put prema drugoj, a druga dolazak prve, još neko je nekoga čekao. Strljivo.

Katarina je krenula na put u pratnji kraljevih ponajboljih ljudi, nekoliko odanih vitezova i dvadesetak vojnika. Iako je znao da njegova voljena supruga ide u posjetu sestri, nije želio da rizikuje. Na putu se uvijek može desiti nešto nepredviđeno, a što je put duži, to na njemu više opasnosti vreba. Iako je za Katarinu pratnju lično odabrao odane sluge, zabrinutost je morao da prikrije makar do njenog polaska, jer nije htio da je opterećuje znajući koliko joj znači to putovanje u Žetu. Katarina je jahala kraljevog vranca. Toliko je bio spreman da joj put učini kako sigurnijim, poslavši svoje odabранe ljudе, tako i prijatnjim davši joj konja kojeg нико sem njega nikad nije jahao. Nakon njenog polaska na put tražio je da mu donesu bokal crnog vina ne bi li u njemu razblažio svoju zabrinutost. Naredio je da ga ostave samog. Kraj prozora posmatrao je tačke koje su se sve više udaljavale sve dok se dovoljna količina vina nije pomiješala sa krvljku i tako izvitoperila liniju spajanja neba i zemlje u njegovim očima. Linije u sobi počele su da se poigravaju sa njegovim vidom, a onda su kapci poklekli pred naletom alkoholom izazvanog sna.

Dok je njen suprug lebdio svijetom snova, Katarina je, iako u sjedlu Stefanovog vranca, imala osjećaj da lebdi koliko je bila oduševljena što ide svojoj sestri. Kraljevi podanici nisu je nikada viđeli ovako nasmiješenu. Obično je bila ozbiljna, niti stroga niti previše popustljiva.

Mara je za to vrijeme neumorno pratila svaki potez svojih slugu. Nije joj bilo teško da posmatra pripremu jela i da daje savjete. Tražila je da se najljepše cvijeće u okolini Žabljaka nabere i njime ukrasi dvor. Pozvala je i svirače da dočekaju njenu sestruru prijatnim zvucima. Željela je da opije ostala četiri čula svoje sestre kada dodirne njene ruke kojima se veoma uželjela. Podsjetila se jednog od bezbroj puta kada su te ruke mazile njenu dugu bujnu kosu dok je bila veoma tužna nakon majčine smrti. Te su je ruke zaštitile i oslobostile od čvrstog zagrljaja tuge koja je jedno vrijeme gušila i sve više prisvajala.

Dok ima Katarinu kraj sebe znala je da neće biti sama. Bila joj je vječito zahvalna. Morala joj se sada nekako odužiti za to. Ovo je njena prva posjeta zetskom dvoru i zato sve mora biti savršeno.

Radoslav je htio poslati Vladimira da iz podruma donese vino, ali Mara ga je prekinula rekavši da želi sama odabrati vino po ukusu njene sestre. Nije željela čak ni pratnju do podruma. Veselo se spuštila stepenicama noseći u ruci baklju i pjevušći melodiju iz djetinjstva. Melodiju koju je naučila od sestre Katarine, koja ju je njome smirivala i slala na privremene počinke od ovozemaljskih jada.

Katarina je bila neumorna na putu ka dvoru Crnojevića, što nije važilo i za njenu pratnju. Kada već nisu mogli više da izdrže u sjedlima, a i morila ih je glad i žeđ, usudili su se da se obrate gospodarici. Najviđeniji među njima, Tvrtko, dojahaо je do njenog konja i uz blagi naklon zamolio je da naprave

makar kraći odmor da se njena pratnja povrati od pređenog puta. Nevoljno, ipak je prihvatala njegov prijedlog ugledavši umorna lica svojih pratilaca. U blizini ugledali su ostatke nekog starog utvrđenja i odlučili da se tu zaustave. Niži podanici brzo su pripremili odmorište za kraljicu, ali ona je odlučila da prošeta. Dok su članovi njene pratnje spremali divljač koju su usput ustrijelili, nisu primijetili da je kraljica zamakla za zapuštene zidine zanimljivog zdanja. Nije nikada naišla na nešto nalik njemu. Ovo je vjerovatno bilo nekada moćno utvrđenje nekoga imućnog vlastelina. Kada je jedan od vitezova upitao će je kraljica, svi su slegli ramenima. Nastala je trka da se kraljica pronađe. Zvali su je, ali ona više nije čula nikoga od njih. Samo je neka čudna sila vukla sve dalje. Siđe spiralnim stepenicama slično somnambulu. Obrela se u nekoj trougaonoj prostoriji. Vrata za njom se zatvorile, a stepenica nestade.

To je probudi. Pokušavala je da dozove pomoć lupajući po mjestu где su bila vrata koja je dovedoše dovde, ali niti su njeni pratnici čuli nju, niti je ikakav zvuk dopirao do nje. Ruke bolne od jakog lapanja, a glasa promuklog od uzaludnog dozivanja, nasloni se na jedan od tri ugla nevelike prostorije. Neočekivan zvuk osjeti u leđima.

Mara je omamljena melodijom koju je pjevušila nepažnjom preskočila jednu stepenicu i izgubila ravnotežu. Skotrljala se na dno stepenica. Nije se ozbiljno povrijedila, mada je osjecala bol na nekim djelovima tijela. Veći problem je bio nedostatak svjetla, jer se baklja od pada ugasila. Sada je bila u potpunoj tami. Nije znala na koju stranu da kreće. Pokušala je da dozove nekoga od slugu, ali niko je nije čuo. Trebalо je da posluša Radoslava, ali sada je bilo kasno. Trebalо je da što prije ode odavde, prije nego se gospodar Ivan vrati iz lova iz kojeg je trebalо da donese svakojaku divljač koja će krasiti trpezu za vrijeme Katarinine posjete. Mora se presvući i očistiti od prljavštine, jer bi je Ivan odmah prekorio zašto je radila posao slugu. Odmah bi se zabilježio i za njeno stanje i tražio od nje da se odmara. Ali vremena za odmor nije bilo, jer Katarina samo što nije došla, a mnogo toga još treba završiti. To je ubrzalo njen ustajanje sa poda i pokušaj da što prije nađe izlaz iz tame vinskog podruma. Budući da je blago udarila i glavom o pod, zujalo joj je u ušima i izgubila je orijentaciju. Kada je ustala, zavrtilo joj se, ali je nekako uspjela da se održi na nogama. Srećom je ispružila ruke ispred sebe, a one su se dočekale o najbliži zid. Počela je da pipa jedan po jedan kamen tražeći izlaz iz prostorije. Izgledalo joj je da zidu nema kraja. Kada je skoro izgubila nadu, napipala je jedan kamen koji je, ne samo bio drugačijeg oblika od ostalih, već je i blago štrčao. Naslonivši se rukom na njega, dok je pokušavala da skine nešto sa desne noge, osjeti da se ne samo taj kamen, već i jedan dio zida, uz škripu, lagano pomjera. Zbunjena iznenadnim obrtom, ne stiže na vrijeme da odreaguje, pa se nađe sa druge strane zida, koji se odmah nakon toga vrati u početni položaj i odvoji je od vinskog podruma. Za razliku od

prostorije sa one strane zida, ova je bila veoma osvjetljena. Bio je to hodnik koji se u daljini sužavao.

„Kada kamene kocke krenu kriviti se, ovo ognjište opet oživjeće...”

Katarina je ubrzo izgubila oslonac, jer su se dva zida koja su donedavno tvorila ugao odvojila. Potiljak joj se priljubio uz kameni pod. Jauknula je. Pošto se pridigla, ljuta zbog bolnog udarca u glavu, okrenu se na drugu stranu spremna da vikne na onoga koji je pokrenuo pomjeranje zidova. Ipak nikoga nije bilo ni sa ove strane. Bio je samo hodnik nakon koga su bila dvoje vrata. Kako se primicala, primijeti da jedna od njih nestadoše uz snažan zvuk lomljenja. Na tom mjestu ostade samo zid, a na podu komadi vrata i prašina. Druga ne mrdnuše. Katarina krenu ka kvaci.

Mara bojažljivo krenu hodnikom. Ivan joj nikada nije pričao o tajnim hodnicima u dvoru. Da li je ovo samo jedan od onih snova koji su je odnedavno počeli pohoditi noću? Sanjala je neka čudna vrata, ali kada je trebalo da ih otvorи, snovi bi popucali kao niti paučine rukom. Ako je i ovo sada samo san, mora konačno da sazna šta joj pokušava reći. Ovoga puta mora otvoriti vrata i viđeti šta se krije iza njih. Kako se primakla kraju hodnika on se najednom toliko suzi da umjesto dvoje vrata ostadoše samo jedna. Mara je mislila da joj se od pada pričinjava, ali slomljeni djelovi i zvuk koji je pret-hodio lomljenju vrata ubijediše je u suprotno. Prije nego nestanu i ova mora ih otvoriti. Ruka krenu sama od sebe.

„Neka ponovo budu tri” - prošaputao je umorni glas starice. To je bio kraj nekakve tihe molitve.

U tom trenutku, na zaprepašćenje starice koja je već bila digla ruke od molitve čije je riječi čula od jedne Kotoranke, istovremeno se otvorise dvoje od troje vrata koja su vodila u prostoriju u kojoj je sjedela u duborezom ukrašenoj fotelji. U prostoriju uđoše dvije žene.

„Filomena! Gracijana! Je li moguće da ste to vi?”

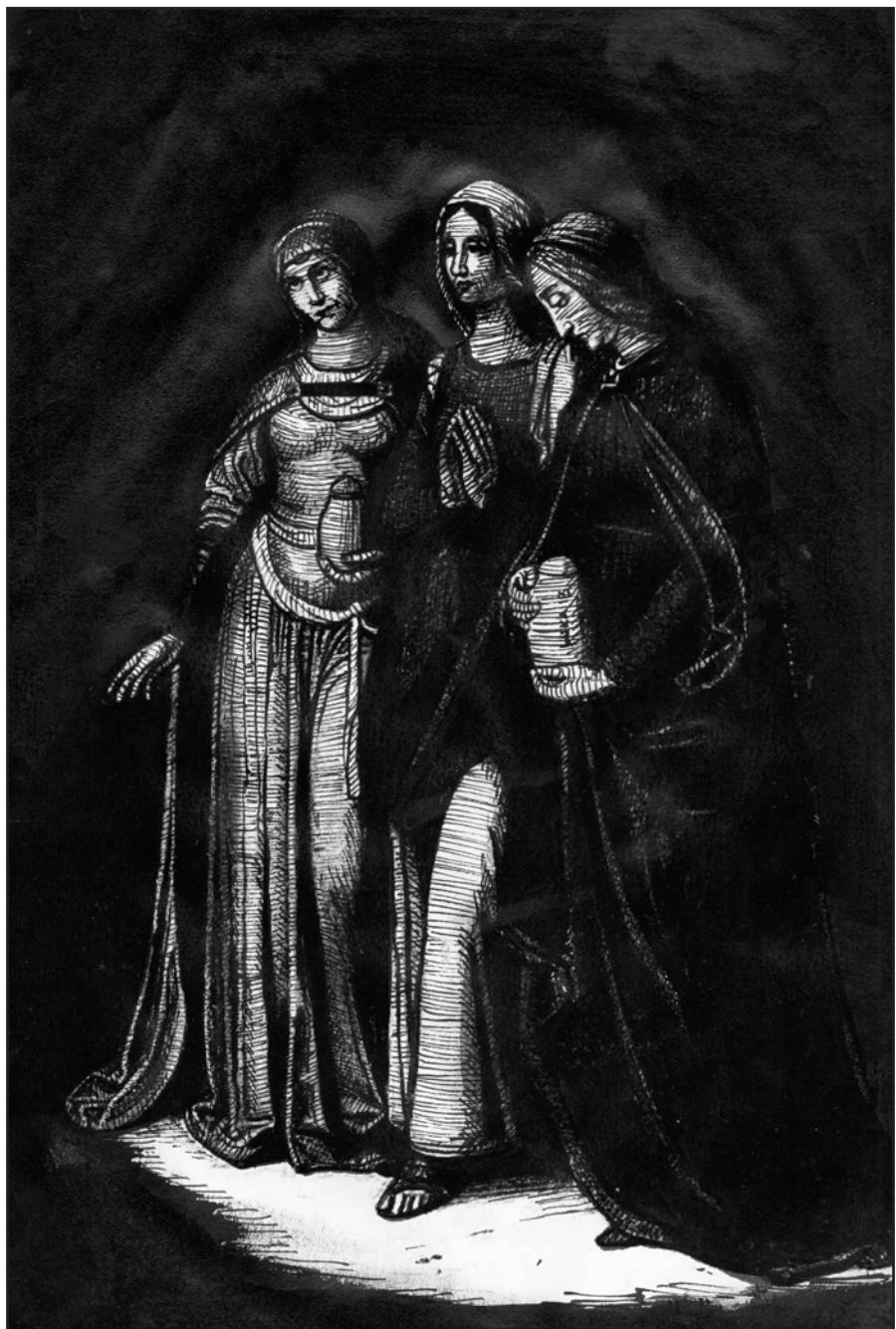
Na to žena duge crne kose ljutito povika: „Ja sam Katarina, kraljica bosanska! Kako se usuđuješ da me nazivaš tim čudnim imenima?!“

Skoro da se dovoljno primače da udari staricu i da izbaci bijes koji je osjećala nakon svega što joj se za kratko vrijeme boravka u neobičnom utvrđenu desilo, ali je u toj namjeri spriječi žena vinom umrljane haljine.

„Katarina, ja sam...tvoja sestra Mara!” - iscrpljeno uzviknu gospodarica Zete i baci joj se u zagrljav.

Katarina zbumjena blago je odgurnu, ali kada shvati da to zaista jeste njena Mara, stisnu je objema rukama. Život se danas čudno poigrao sa njima, ali bile su sretne što su zajedno. Nakratko zaboraviše na sve, ali kašalj starice vrati ih ponovo u prostoriju.

Zahtijevale su, naročito Katarina, da im objasni šta im se desilo i kako su one dospjele u njenu kuću.

Starica je smireno, sa suzama u očima, počela svoju životnu priču. Njen život, kao i njene dvije sestre, bio je tužna ljubavna priča. Rina, tužna starica, odrasla je sa svojim sestrama Filomenom i Gracijanom u bogatoj porodici Buća. Otac im je pružio sve sem sreće u ljubavi koja ih je zaobišla. Imale su tu nesreću da sve budu zaljubljene u istog muškarca, koji je ne mogavši da se odluči koju će izabrati otplovio na daleka mora. Sestre su se zaklele da će ga čekati i da nikome neće dati svoje srce. Dane su provodile na prozorima svojih soba, ali uzalud. Njihove ljubavi nije bilo. Kako i dani, tako su i godine prolazile.

Tuga ih je lomila i otvarala put bolestima koje su Rinu odvojile od njenih sestara. Prvo jedna, a nešto kasnije i druga otišle su ne dočekavši povratak dragoga. Kada je prva umrla prozor na njenoj sobi je zazidan, a isto se desilo i sa prozorom druge sestre. Rini je život podario dugu starost, ali i veliku usamljenost koja joj je pored neuzvraćene ljubavi dane činila gorkim. Kao što su se i njene sestre do zadnjega dana nadale da će se ljubljeni ipak vratiti, tako je i bilo sa njom. Znala je i da se njeno vrijeme primiče, pa je poželjela da barem nakratko ponovo vidi svoje sestre u kući u kojoj su odrasle prije nego im se pridruži na drugoj strani. Tako je sasvim slučajno upoznala neobičnu Kotoranku, koja joj je rekla da njena želja može da se ostvari ukoliko snažno vjeruje u to, uz riječi molitve čije joj je riječi ostavila zapisane na parčetu hartije. Prije nego se i njen prozor zazida, trebalo je da se sve tri zajedno oproste od svog doma. Imala je dobre namjere i nije željela da nikome naudi, ali nešto je krenulo po zlu. Čuvši ponovo dva jaka udarca iza sebe, starica je bila sigurna da više povratka za njih dvije nema. Ostaće zarobljene u ovoj vili.

Novi vlasnik neobične građevine u Prčnju otvorio je dva davno zazidana prozora. Tako je prekinuo fantastično tkanje i tkalja je morala postaviti novu nit na tom dijelu razboja.

I tako je legenda o tri sestre mogla da počne iznova. Ovoga puta možda sa drugačijim krajem. Ko zna...

Balša Cvetković

BOGINJE KLAUSTROFILIE

Prostor. Beskonačna praznina u kojoj se prepliće bitisanje i nestajanje. U kojem ne postoji razlika između danas i sjutra. Konstanta nezavisna od vremena, jer dok vrijeme protiče, prostor jednostavno postoji. Stoji u mjestu. Zarobljen. Životna potreba za širenjem, pomjeranjem granica. Osvajanjem. Ako je cjelokupna istorija ljudi istorija ratovanja onda je sam rat prije svega borba za prostor. I život je borba za prostor. Boljim krevetom u poslepodnevnoj smjeni u vrtiću, klupi do prozora u školi, zadnjem redu u amfiteatru radi drijemanja, kancelariji bliže izlazu, garsonjeri za samački život, kući za život sa porodicom, mjestu u staraćkom domu, grobnom mjestu. . .

Još jedan dan neumoljivo klizi kanalizacionim hodnicima drevnog grada Libera Mentisa. Riječ „dan“ ipak nije mogla opisati protok vremena od dvesta dvadeset i četiri ciklusa bez sunčeve svjetlosti, u kojima se planeta Rahab okreće oko svoje ose. Odsustvo dana bi bio mnogo prikladniji izraz ali bi u isto vrijeme njegova upotreba značila predaju, mirenje sa sudbinom posljednjih sedam preživjelih.

Elias je čučao na jednom od stražarskih punktova čekajući svoju zamjenu koja je trebala da se pojavi svakog trenutka. Smjena je protekla mirno, bez okršaja sa vojnicima. Kvasan, prljav i pogubljen netrmice je gledao u mrak na kraju metar i po visokog kanalizacijskog tunela, iščekujući da čuje korake svog prijatelja. Ispod njega, kanalizaciona voda je lijepo oticala da bi se na kraju tunela ulila u drugi, pa onda u treći i tako redom do u beskonačnost, jer za Eliasove posljednjih dvesta dvadeset i četiri dana nije postojao drugi svijet do onoga ograničenog tunelima gradske kanalizacije. U skućenom prostoru vrijeme sporije protiče, kao da se i ono muči da se provuče kroz uske tunele zatrpane smećem, izmetom i krvlju nastradalih boraca. Ili jednostavno i vrijeme izbjegava da protiče tunelima uporedno za izmetom na mjestima koje su, kažu, i Boginje zaboravile, a one su sveprisutne.

Polovina godine je protekla od pada Zida i pogibije viceguvernera Libera Mentisa, a dvostruko toliko vremena od početka opsade u kojoj je živote izgubilo stotine hiljada ljudi. Elias se sjećao dana kada je Zid pao, vojnika koji ulicama ubijaju žene i djecu, krvi na pločnicima, haosa. Poslije toliko

vremena provedenog u mračnim dubinama podzmelja, lijepa sjećanja blijede i ustupaju mjesto mraku i praznini. Elias je bio među onih sto preživjelih branioca grada koji su se, dok je Libera Mentisa gorio, sklonili u dubinama gradske kanalizacije u nadi da će ih vojska ostaviti na miru. Međutim, oni su ih pratili, sve dublje i dublje potiskujući ih u tunele pravljene hiljadama godina. Prvih dana njihovog boravka u tunelima i katakombama zaboravljene prošlosti grada, mogli su da čuju krike sa površine, da vide modro crvenu krv ubijenih i mučenih koja se odvodima slivala u kanalizaciju, osjete miris spaljenog mesa. Bespomoćni, preplašeni i pritisnuti stalnim napadima vojnika, povlačili su se dublje u podzemni svijet. Krici su postali tiši, krv je postala rjeđa a njihov broj se svakim danom smanjivao. U početku su uspješno odbijali napade neprijateljskih oružanih snaga. Brzina, snaga, magija bježu sredstva koja su im omogućila da opstanu i prežive u dubinama u kojima su stotine vojnika našli smrt. Vidjevši da ih ne mogu slomiti vojska je počela da minira i obrušava tunele. I tada je pravi pakao počeo. Borili su se za svaki tunel, svako račvanje koje je ulivalo nadu da ih može odvesti do površine. Ali nade su svakog puta završavale potopljene u kanalizacionoj kaljuzi, kada bi se potraga završila još jednom slijepom ulicom i još jednim uludo protraćenim životom. Stisnut uz zid tunela Elias je čvrsto stezao pušku sa sedam posljednjih metaka sa kojima je raspolagao.

- Sedam metaka za sedam posljednjih preživjelih - promrlja a zatim se na tu pomisao trže.

- Neka mi Boginje oproste - brže dodade kao da spira vonj kanalizacije sa sebe. Misli nečiste kao zidovi koji su ga okruživali sve su ga češće obuzimale, dok je nada za izbavljenje kopnila. Pad Zida, ulazak vojske u grad, polj, bijeg u kanalizaciju, sve mu se činilo kao prošlost koja se spaja sa snom koji sanja svako veče.

Trojstvo boginja kraljica pleše oko njega pri tom pjevajući na njemu nepoznatom jeziku. Glas im je umio, opuštajući, dok se skladno njisu u ritmu pjesme. Osjeća kako mu tijelo prožimaju zvukovi koji dolaze iz njihovih božanskih grla dok se prepušta užitku. Oko njega je sve čisto i blistavo. I on je čist, dok mu svjež vazduh mazi lice a trava pod njegovim nogama miluje bosa stopala. Katarina, boginja postanja, svojim jarko zelenim očima gleda u njega dok pravi usklađene pokrete. Usne joj se polako razmiču dok riječi teku i stupaju se sa okolinom. Na ramenu nosi kosu, simbol plodnosti i izobilja kojom s vremenom na vrijeme zasijeca kroz visoku travu koja ih okružuje praveći pokošeni krug oko njega. Sa druge strane boginja obučena u crno, Marija, nosi kandilo iz kojeg se širi tamno crni dim. Crna, prava kosa uokviruje blijedo lice na kojem se ističu sive oči. Boginja zapadnih naroda, kraljica mračne dimenzije u kojoj se prepliću život i smrt, krotiteljka tame i mesija ništavila. U Trojstvu je plesala i Milica, najsvetija od svih boginja

kraljica. Glasnica pravde i zaštitnica ratnika koji su u njeno ime živote davali na bojnim poljima hiljadama godina. Zlatna kosa se u valovima spuštala niz njena leđa i zlatno sjajni oklop ukrašen dijamantima. U ruci je nosila koplje kojim je ritmički udarala o štit u lijevoj ruci, prateći stihove davno zaboravljene pjesme. Prizor je bio nesvakidašnji, opijajući, svjetlost u tami Eliasovog podzemnog života. U daljini, iza leđa razigranih boginja nazirao se drevni Libera Mantis u svom punom sjaju, sa visokim zidinama obloženim mermerom, i putevima popločanim crvenkastim kamenom. Onakav kakvog ga je Elias pamio, drevna prijestonica republike, prije razaranja neprijateljske vojske. Opcinjen prizorom, Elias je svakog puta pokušavao da izade iz kruge koje su oko njega plele boginje i zaputi se ka gradu i svakog puta ga je neka nevidljiva sila u tome spriječila. Nevidljivi zid koji su boginje svojim plesom izvezle oko njega vraćao ga je nazad, u centar kruga, da kao nijemi posmatrač bivstvuje do kraja vremena. Bijesan, trgao bi se iz sna i vratio u stvarnost, stotinu metara ispod razrušenih gradskih ulica. U carstvu vječnog mraka, smrada i vlage koja nagriza meso i uvlači se u kosti.

U dnu tunela se začuše koraci. Drugaćiji od teškog bata vojničkih cokula koji bi odzvanjali hodnicima kao pucanj. Elias napreže svoja, vječnim mrakom izoštrena, čula dok iz mraka izroni Jabari, njegov prijatelj, zamjena na straži.

- Kasniš – tromo prozbori Elias – Zabrinuo sam se –

- Promašio sam skretanje. Sve se teže orjentisati u ovim tunelima kako dublje silazimo.

Jabarijevo blijedo lice kao da je sijalo u mraku dok je lijenjo zauzimao svoje mjesto uz suprotni zid tunela.

- Ja sam mislio da se tvoja vrsta dobro snalazi u mraku – ironično dodade Elias dok je spremao stvari za odlazak.

- Snalazi – odgovori Jabari netrmice gledajući u zid, time izbjegavajući Eliasov pogled – Je li bilo problema na straži? –

- Ne. Izgleda da ovoliko duboko ni pacovi ne silaze.

- Možda su nas ostavili da crknemo. Ako ne oni, vлага će nas žive pojesti.

- To ili tvoje crne misli. Dokle si stigao sa istraživanjem novih tunela? – doviknu Elias, dok se povijen nastojao probiti ka drugom kraju tunela.

- Ne daleko – promrmlja Jabari, namještajući se uz hladan zid za svoju dvanaest sati dugu stražu.

Stigavši na kraj tunela Elias skrenu lijevo. Stotinu metara ispod ulica Libera Mantis, u dubinama zemlje, svjetlost je bila luksuz i štedljivo se koristila. Preostale baterijske lampe koristile su samo u slučaju krajne nužde, dok drugi oblici prirodnog osvjetljenja nijesu bili dostupni zbog nedostatka drva. Elias iz džepa izvuče napola dogorjelu svijeću koju pažljivo zapali šibicom. Tunel kojim je Elias išao dalje se račvao na četiri odvojena tunela. On refleksno odabra drugi sa lijeve strane i nastavi dalje u mrak, praćen blijedom

svjetlošću svijeće. Tuneli su mahom ličili jedan na drugi, uski, vlažni i prljavi, sa rijetkim mjestima na kojima je osoba mogla potpuno da se ispravi. Život u njima je bio osuđen na neprestano čučanje i puzanje, probijanje zatrapnih tunela vjekovima nekorišćenih. Mahovina i sluzave alge su probijale kroz pukotine tunela, stvarajući svojevrstan mozaik na zidovima. Dokaz da život, i u surovim uslovima kakvi su vladali ovako duboko ispod zemlje, ne zna za granice. Mahovina, pacovi i njih sedmoro bili su jedina živa bića koja su opstajala u uslovima vječnog mraka. Elias je nekada razmišljao da li će ako dovoljno dugo provedu u ovim uslovima evoluirati, postati sličniji mahovini ili pak pacovima. Osuđeni da vječno budu sluzavo zalijepljeni za zid ili da gacaju kroz kanalizacionu kaljugu na četiri noge. Na kraju tunela Elias skrenu desno u sljedeći, oko sto metara dugačak glavni tunel za odvod fekalija. Tu se napokon mogao ispraviti i nastaviti brže prema svom cilju. Umjesto olakšanja osjećao se kao da je go. Smrad koji se širio okolo u normalnim okolnostima bio bi nepodnošljiv, ali poslije dvesta dvadeset i četiri dana Eliašov nos se adaptirao. Svjetlost svijeće je po zidovima pravila sablasne sjenke. U njima su se Eliašu često prividale slike smrti njegovih drugova, preklani vratovi, čudovišta koja odvlače ljude u mrak, prosuta crijeva. Slike su se redale kao na traci, svaka gora od prethodne. Sjećao se jasno kada je njegov otac poginuo. „*Ostalo vas je još šesdeset sedam!*“ Kreštav mehanički glas se prolovio hodnicima i tunelima. Okupatorov način da im slomi volju i moral podsjećajući ih svaki put kada neko od njih pogine koliko ih je još ostalo. Ovo oglašavanje su zvali jednostavno „umrlica.“ Njegova sestra je bila trideset osma, komšija sa sprata četrdeset peti, majka . . . Trgao se iz razmišljanja. Tunel je pravio zavoj prema istoku, ili je barem Eliaš smatrao da je tamo istok jer drugog orijentira imao nije. Tu na kraju tunela usjećena u zid nalazila se kamena statua. Isklesana u kamenu koji je oblagao zid tunela izgledala je kao da je izronila neposredno prije Eliašovog nailaska. Kamen na mjestu na kom se nalazila bio je naročito crn i svjetlucav, posljedica vjekovnog slivanja kanalizacione vode. Elias priđe bliže statui osvjetljavajući je svjetlošću svijeće. Na tom mjestu se nalazio samo gladak zid kada se on prije dvanaest sati zaputio na svoju stražarsku dužnost. Svjetlost njegove svijeće ravnomjerno se rasipala preko zida tunela, osim preko statue boginje gdje se mreškala i gubila, kao da je zid pored vode upijao i svjetlost. Elias osmotri statuu trudeći se da što bolje razazna detalje i pored lošeg osvjetljenja. Po oblinama i odori koja je padala do stopala zaključi da se radi o ženskoj statui, ogrnutoj velom i sa krunom na glavi. Pažnju mu privukoše sive oči, koje su djelovale poznato, i kandilo iz kojeg se vijorio pramičak crnog dima.

Elias ustuknu korak nazad, dok mu se na licu razvuče izraz zaprepašćenja. Pred njim je statua boginje-kraljice Marije Crnojević. Paranoično se okrenu oko sebe, misleći da ga neko posmatra, ali je tunel bio sablasno prazan.

- Boginje, kako se ovo stvorilo ovdje – prozbori za sebe dok se huk njegovog glasa odbijao o zidove tunela ne nalazeći odgovor. Priđe ponovo statui i prisloni ruku na njeno lice. Bila je hladna i vlažna. Boginja-kraljica Marija je bila druga žena Ivana Palog, drevnog kralja Tarangela. Legenda je govorila da je kralj oženio Mariju zbog njene ljepote koja je bila čuvena i dobrote zbog koje su je podanici blagosiljali. Ali Marija je krila mračnu tajnu.

Iako je poštovao boginje-kraljice, Elias nije bio sljedbenik kulta Marijinog. Njemu, ponosnom ratniku, bila je mnogo bliža boginja-kraljica Milića, zaštitnica ratnika i najsvetija od svih boginja. Obožavanje mračnog kulta Marijinog bilo je češće među stanovnicima zapadnih krajeva. A među njima je bio samo jedan preživjeli sa zapada. Njegov prijatelj Jabari.

Zatvorenost duha je direktna posljedica zatvorenosti prostora. Um počinje da se sužava, kopni, ali još uvijek postoji predstava o prostoru kakvog je nekad poznavao. Prostranstvima koje pogled ne može da obuhvati, pejzaži koje oko ne može da pojmi, sreća koju čovjek ne umije da cijeni. I pored gubitka prostora um je i dalje za korak ispred. Zahvaljujući sjećanju na prostor on vidi dalje. Granice uma postaju granice svijeta, ma koliko taj svijet u suštini bivao sve manji. Ali sjećanja blijede a uporedo sa tim i um se guši.

Elias se odaljavao od mračne statue koja ga je duboko uz nemirila. Ideja da je njegov prijatelj Jabar posegao za klesanjem statue upotrebom mračnih sila ga je duboko potresla. Klesanje statue mračne boginje je po legendi značilo samo jedno. Smrt.

Elias se pitao samo čiju.

U tom razmišljanju je stigao u kamp, ako se tako moglo nazvati raskršće tri tunela sa usjećenim improvizovanim ležajevima. Bilo je tiho i mračno. Svi su još uvijek spavali. Kamp je nekada brojao preko pedeset duša raspoređenih u tri nivoa ležajeva koje su se kao pčelinje sače širili zidovima tunela. Sada ih je bilo samo pet, raštrkanih na različite strane, posljedica zablude da jedni drugima smetaju.

Sjeo je na ivicu ležaja koji se nalazio ispod njegovog. Mlada žena je mirno spavala okrenuta leđima. Elias oslušnu njeno ujednačeno disanje dok se pokrivač u ritmu dizao i spuštao. Smeđa, gusta kosa joj je slobodno padala niz leđa, a put joj je u mraku blago sjala. Nježno je poljubi u čelo, trudeći se da je ne probudi, dok je pokrivač namještao preko njenog ramena. Pored nje, ušuškan u gomilu pokrivača, spavao je njihov jednomjesečni sin. Dva desetog dana boravka u tunelu, dok su se još uvijek vodile borbe za gornje slojeve kanalizacije, Amal je Eliasu saopštila da je trudna. Prvobitni osjećaj iznenađenja pomiješan sa srećom ubrzo je smijenio užas i zebnja. Kakvu

budućnost će imati to dijete ako i uspiju da prežive? Budućnost prognanika, osuđenog na vječno lutanje i skrivanje, dok se jednog dana ruka Kancelarova ne obmota oko njegovog vrata. I okonča sve to.

Elias nije mogao da se pomiri sa takvom sudbinom svoga djeteta. Pošao se na svoj ležaj u hladnom zidu tunela nastojeći da uhvati malo sna. Poslije polusatnog okretanja odustao je od tog nauma i nije gledao u zid iznad sebe. Na mjestu na kojem se nalazio njegov ležaj zid je bio usiječen nekim pola metra u dubinu i pola metra u visinu davajući taman dovoljno prostora da jedna osoba može ležati. *Mrtvački sanduk* – pomisli Elias. Kada je iz plamtećeg grada iznad sebe sišao u kanalizaciju nedostajala mu je širina koju su pružale gradske ulice, prostranstvo njegovih parkova i vrtova. Mada, i tada je bio zarobljen, samo toga odmah nije bio svjestan. Grad je bio pod opsadom duže od jedne godine. Neprekidno bombardovan, paljen, izgledao je kao ruševina, blijeda sjenka nekadašnjeg sjaja.

Elias se još jedanput okrenuo u svom ležaju. Ovog puta gledajući u zid sa svoje desne strane. Zid je na tom mjestu bio izrezbaren kockama koje su se međusobno naslagale jedna na drugu praveći mozaik na čijem vrhu se nalazila ženska figura. Djelo njegovog polugodišnjeg bivstvovanja na ovom mjestu. Osjećaj žala za izgubljenom slobodom i prostorom vremenom je zamijenila apatija. Polako se uvlačila pod kožu, dalje u kosti, potpomognuta stalnim slikama užasa na koje je ubrzo postao imun. *Nade u spasenje nema, nada u osvetu je jedino ostala. Neko će nas osvetiti-mora. Naše kosti ne trunu ovdje uzalud* – ponavljao je u sebi. Ponovo pogleda žensku figuru na vrhu mozaika. Njegovo lično svetilište, njegov hram. Okrenuvši se na leđa počeo tiho izgovarati molitvu boginji-kraljici Milici. Ne za sebe, znao je da je odavno mrtav, već za svog sina.

Iz molitve ga prenu prodoran zvuk sličan grmljavini koji odjeknu tunelskim hodnicima iz pravca iz kojeg je prije sat vremena došao. Elias skoči sa svog mjesta i pojuri prema izlazu iz kampa. Amal se takođe trgla iz sna i krenula prema izlazu.

- Ostani ovdje – viknu joj Elias doj je trčao ka izlazu.
- Ali mogu da ti pomognem - reče Amal dok joj je koža dobijala blago crvenkasti sjaj.

- Ostani ovdje rekao sam ti!!- prodra se još jednom Elias

Začudo, niko drugi ga nije slijedio.

Izlazeći iz kampa začu jasne zvukove borbe koja je odjekivala kroz tunel i širila se prema njemu. Ubrza korak nastojeći da što prije stigne do glavnog tunela. *Izdrži Jabari, stižem.* Skrenuvši desno zašao je u tunel koji je direktno vodio do glavnog kanalizacionog tunela. Osjećao je da se približava borbi i refleksno trzajem desne ruke izvadi mač dok mu se u drugoj ruci nalazila puška. Iskočivši u glavni tunel naglo se zaustavi.

Jabari, njegov prijatelj, saborac, ležao je oslonjen na zid ispod mračne statue u smrtnom ropcu. Desna ruka mu je bila odsječena dok mu se preko glave širio krvavi ožiljak. Svud oko njega bila su tijela mrtvih Tarangelskih vojnika. Elias pritrča obogaljenom tijelu pokušavajući da mu zaustavi krvarenje na ruci.

- Jabari, šta se desilo? Odogovori mi!! Jabari?

Ali Jabarijeva duša je već napuštala njegovo tijelo. Nijemo je gledao prema statuti hvatajući posljednje uzdahe života ispunjenje vonjom kanalizacije. Njegove tamne oči su polako kopnile, gubile sjaj dok je zdravom rukom posezao ka statui boginje, trošeći posljednje atome snage. Elias je pokušavao da ga obuzda kako bi uspio da mu zaustavi krvarenje, ali Jabari je bio neu-moljiv. U trenutku kada je rukom dohvatio stopala boginje-kraljice Marije svijest kao da mu se na trenutak povratila. Pogledao je u Eliasa posljednjom iskrom sjaja u očima. – Dijete će nas osvetiti –

Izgovorivši ovo Jabari klonu i ispusti posljednji dah.

- Ostalo vas je još šest!!!! Ostalo vas je još šest!! Ostalo vas je još šest!!!

– prolomi se tunelima glas, zaglušujući sve ostale zvukove.

Nemajući vremena za razmišljanje Elias se okrenu i potrča nazad prema kampu. „*Moram spasiti Amal. Blizu su*“.

Dok je trčao prema kampu Elias su u glavi odzvanjale Jabareve riječi. *Dijete će nas osvetiti*. Njegovo tek rođeno dijete. Stigavši u kamp osjeti nalet sigurnosti i olakšanja. Kao da su zidovi kampa zračili toplinom. Pogledom potraži Amal. Stajala je na drugom kraju kampa okrenuta leđima iznad nečeg što je Eliasu izgledalo sklupčano čebe. Prišavši vidio je da ona u stvari stoji iznad beživotnog, izgladnjelog tijela njihovog saborca Alvina . Iz vrata mu je curio tanak mlaz svijetlo crvene krvi koji je na pločniku opisivao krug koji se sve više širio.

- Amal, šta se desilo?

- On, on se ubio. Kada je čuo „umrlicu“ izvadio je nož i presjekao sebi grkljan – odgovori Amal jecajući.

- Gdje su ostali? – upita Elias u nevjericu – Zašto niko nije na položajima? Napadnuti smo! Jabari je mrtav.

- Svi su mrtvi Eliase – promuklo progovori Amal.

Elias se izbezumljeno okrenu oko sebe. Kamp je bio sablasno tih. Otrča ka ležaju gdje se nalazio Arran, džinovski ratnik uvijek spreman za šalu, svijetla tačka u moru mraka. Našao ga je kako mirno leži okrenut na leđa. Mrtav. Bolest koja ga je duže vrijeme mučila odnijela ga je u toku Eliasove smjene na straži, a da niko nije primijetio. Elias pognu glavu, ali uspje da

zadrži suze. Među zubima vrijebala je kletva, mučeći se da izbije na usta. *Nije vrijeme za plakanje, moram da spasim Amal i bebu.*

- Gdje je Reanna? Moramo da pokupimo što možemo i povučemo se dublje u tunele. Još ima nade, onaj prolaz koji je Jabari pronašao prije dvije nedelje je izgledao obećavajuće. Možda nas odvede na površinu.

- Reanna je mrtva Eliase!! Svi su mrtvi!! Sve je izgubljeno! – kriknu Amal već na ivici sloma.

Zar i ona? Šta se zaboga dešava. Ponovo pogleda po kampu, nigdje nije video Reannino tijelo.

- Eliase, Alvin je dok si bio na smjeni otisao da ispituje prolaze koje je Jabari otkrio. Našao je izlaz. Tuneli se penju ka površini nekih dvesta metara. Kaže da je video svjetlost, prostranstva. Kaže da je bilo nepodnošljivo.

Elias je ostao sleden.

- Gdje je ona? – upita tiho. Amal mu rukom pokaza u pravcu bočnog tunela koji im je služio kao skladište. Elias se uputi prema tunelu. Uz put je prošao pored svog ležaja. Najednom je dobio želju da legne i pokrije se po glavi. Da sve prestane, da svijet stane, da se opet osjeća sigurno. Osjećao je da bi mu njegov kameni ležaj pružio tu utjehu. Mogao bi na miru i da se pomoli.

Navirivši seiza čoška uoči Reannino tijelo kako se blago klati osvijetljeno blijedom svjetlošću iz kampa. Konop koji je bio prebačen preko armaturne žice koja je virila iz svoda tunela protezala se do njenog vrata. Kako je svod tunela na tom mjestu bio nešto viši imala je taman dovoljno mjesta da se objesi. Ali smrt nije bila momentalna, već duga i bolna. Za nju je život bio nepodnošljiv.

Scenu koju je video pred sobom naruši nagli potres koji uzdrma čitav kamp. Trže se kao iz sna. Sa tavanice počeše da se odvaljuju parčići kamena i da padaju svud oko njega. Prigrabi zalihе koje je našao i strpavši ih u torbu odjuri ponovo do Amal koja je pokušavala da umiri dijete. Dograbivši je za ruku krenu prema bočnom tunelu koji je bio zaborakadiran i na kojem su bila postavljena vrata. Izlaz za slučaj opasnosti koji je vodio ka prolazima koje je Jabari otkrio. Stigavši do vrata otključa ih i pomjeri sigurnosne mehanizme omogućavajući im da nastave dalje. Amal istrča sa djetetom dalje u mrak okrenuvši se kada vidje da on ne ide za njima.

- Požuri! - povika dok joj se glas gubio u mraku, isprepletan sa djetinjnim plačem.

Elias je nijemo stajao na vrata i gledao u njih. Nije mogao da se pomjeri. Slike svjetlosti i prostranstava koja su se pružala oko Libera Mentisa su se preklapala i miješala sa slikama strahota koje je u poslednjih osam mjeseci prezivio. Sve je postajalo jedno. Jedna beskonačna nit beznadežnih pokušaja da se nešto promijeni. On nije bio spremjan. Ne za taj novi svijet, ne za još skrivanja. Još jedan potres pogodi zidove oko njih.

- Idi Amal, spasi se. Ja ču pokušati da ih zaustavim –
- Ne, Elias ne idem bez tebe - Povika Amal trčeći nazad ka vratima
- Spasi dijete. Ono će biti vojnik noći. Ono će nas sve osvetiti – Elias zatvori vrata pred zadihanom Amal. Ključ škljocnu dva puta dok je spolja čuo tupe udarce i dozivanje svoje žene.

Potresi su postajali sve češći dok se polako odvukao do svog ležaja na južnom zidu u drugom redu. Legao je i pokrio se. Osjećao je kako se umor prenosi na pokrivač ispod njega, kako ga slabost obuzima. Um mu je lebdio između ovog i onog svijeta, sa svakim potresom se vraćajući ovome dok bi sa sledećim bio opkoljen trima Boginjama. Opet je čuo poznatu pjesmu. Melodičan glas boginja-kraljica se širio svud oko njega. Ali više nije bio na prostranim poljima Libera Mentisa, nešto je ovoga puta bilo drugačije. Bili su u tunelima. I bilo mu je dragoo zbog toga.

Danijela Vulićević

BRDO BEZ ODJEKA

Sanjala sam brdo okomitih pošumljenih strana. Golo na vrhu. Usamljeno drvo nesimetrične krošnje raslo je iz krša prkoseći svim zakonima prirode. Grane na zapadu bile su raskošne i pune plodova čudnog oblika. Na istočnoj strani krte, tanke grane, tu i tamo prekrio je poneki providni listić.

Stojim na čistini. Nisam sigurna jesam li žena ili usamljeno drvo, jer njega na brdu više nema. Ka meni, iz pravca sunčevog izlaska, leti ogromna crna vrana. Lepetom krila periodično nad sobom gradi mač. U snu znam da će se oštrica zaustaviti na mom vratu.

Vrana je sve bliže, iako se ne čuje dramatična muzika, niti vetar sablasno fijuće kroz obogaljenu krošnju. Strah mi gmiže po kori, a ona pucketa, razmičući godove pod sobom, pa sok iz stabla kaplje po kršu, stvarajući iluziju da dan rosi i na goleti. Drhtim dok čekam napad, ali odjednom, vrana uspori. Krila se ne sastaše nakon razdvajanja. Levo krilo osta da visi, slomljeno nepoznatom silom sa ove strane neba. Ptičurina se upinjala da se održi na visini koja joj je nudila dugo očekivani masakr na brdu. Uzalud. Propade kroz vazduh obojen mojom zebnjom. Htedoh širokim osmehom da ispratim njen nestanak, ali su mi usta puna plodova koji su tvrdi kao orah, sa tekstutom mušmule i ukusom kakav moje nepce do sada nije osetilo.

Na horizontu, opet praznom, ali lepom i primamljivom, plavetnilo sve intenzivnije popunjava paučinasta mreža u boji zlata. Majstorskim potezima nevidljiva vezilja od niti nepoznatog porekla stvori grad, opasan bedemom i obgrljen dubokim rovom. Potpuno pust. Potpuno tih. Sasvim tužan.

Hoću da vrismem, ali usta su mi puna čupavih koštunjavih plodova. Noge su mi ukorenjene u kamen. Srce mi je izbrazdano lancima koji zlokobno zvekeću, dok se u daljini mreža koja je do maločas bila grad, preobražava u ogromnu pozornicu na poljani na kojoj se šepure metalne kulise, iako su tek amalgam štitova različitih obeležja. Na proscenijumu, jato vrana i gavranova čeka prvi ton violine i početak vodvilja. To što zbog zlatnih niti jato nije crno, čini da moje lišće požuti kada mu vreme nije. Iz velike pukotine na sredini poljane, zaklonjene hrpom pehara iz kojih sablasno lagano kaplje zlatno vino, začu se promukli glas suflera: „Miliceeee, Miliceee!“

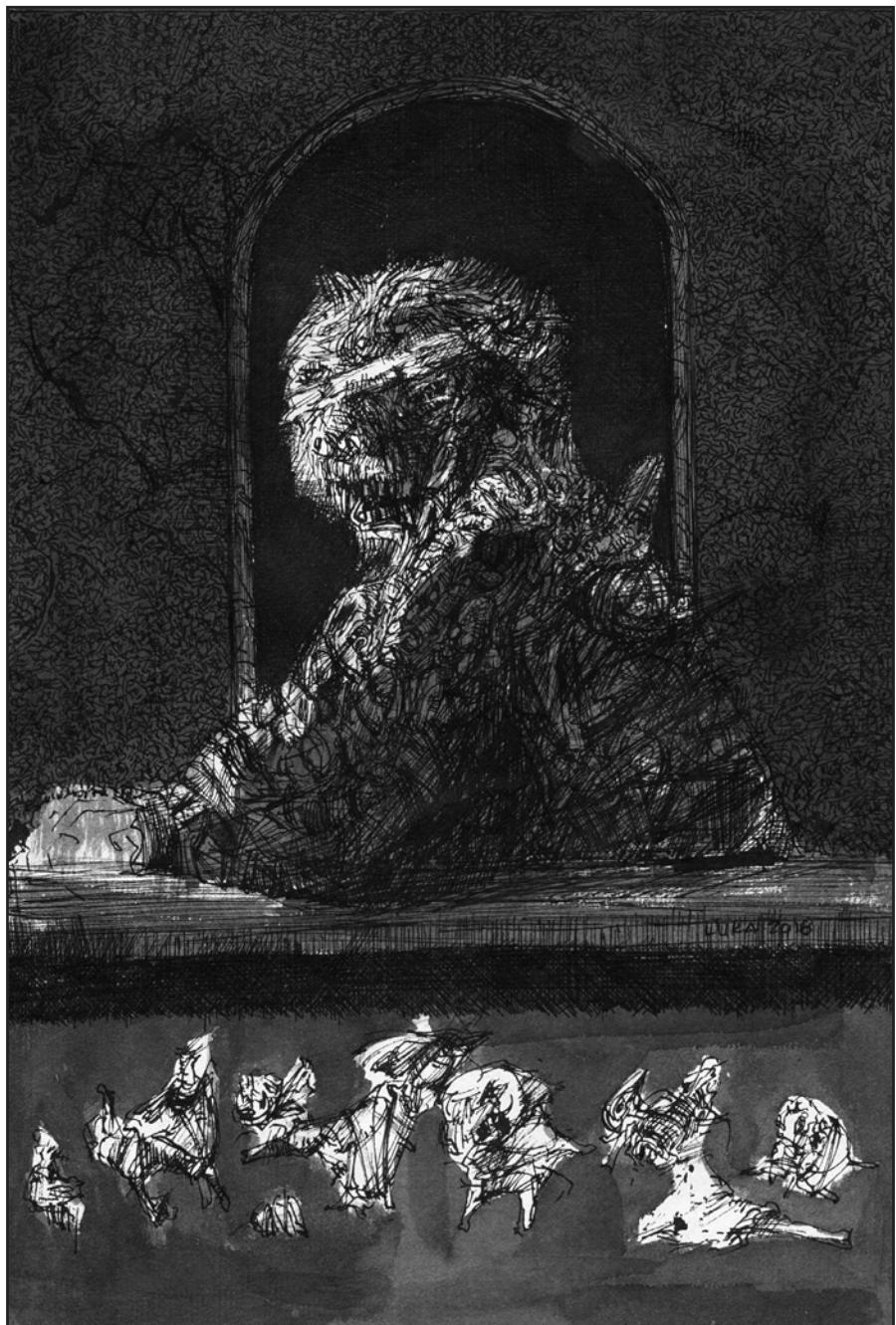
Stojim na vrhu brda okomitih pošumljenih strana i pojma nemam jesam li i dalje Milica ili sam usamljeno drvo u sutan letnjeg dana premreženog prošlošću, koja nepomirena sa istinom, nikada nije otišla.

Stojim na bedemu i gledam u noć, najcrnju u mom životu. I najdužu. Traje još od svanača, kada su glasnici na konjima mokrim od krvave pene ugasili sunce. Reči tužbalica koje od zore boje ovaj grad užasom, izlizaše se. Očnjaci besa kojima sam škrugutala, pogleda uprtog u pravcu onog kojem sam se do tada predano i poklonički molila, otupeli su. Bol u grudima toliko je gorela, da je spalila sve što sam bila i što će ikada postati. Svejedno je. Od sutra će krvavi biti svi potoci slicheni u reke plača. Nedostaju mi dva prsta na šakama da prebrojim sve Lazareve rane. Ne umem da budem zver koja će gonjena osvetom izbauljati uz vuče rupe u koju je na konju upao. Znam da je pronašao drugog dorata, pa trećeg... Verujem da je pokušavao nemoguće, sve dok nije postao obezglavljeni gomila kostiju i mišića iz koje je život iskoračio u legendu.

Stojim na bedemu i slušam tišinu koja je konačno zamenila urlike na dvoru. Poslala sam dvojicu najsnažnijih stražara da povade svaki žbun oko onog najvećeg kamena. Ne želim ništa da prepustim sudbini. Kada nam molitve ne pomognu, sami moramo da raskrčimo Božje staze.

Od rođenja nisam bila Milica. Uvek nečiji potomak, nećaka, žena, majka i gospodarica. U zoru, kada zajedno sa vranama poletim sa bedema, pašću kao Milica. Neka legenda o brižnoj supruzi, požrtvovanoj majci, do-stojanstvenoj vladarki, odanoj monahinji, nesebičnoj ktitorki i neumornoj graditeljki pronađe utočište u nekoj drugoj ženi. Veliki je svet, a svuda beda i jad. Ja sam umorna, zgažena kopitama glasnikovog vranca, besana i potpuno pomirena sa svojom odlukom. Primamljivo je biti kukavica, kada si okružena lešinarima sa svih krajeva sveta i kada te za skute vuče siročad. Sa ovih zidina, u svim pravcima, godinama će se umesto pesme, širiti glad, a moje su ruke prazne, praznije od kneževskih riznica. I moje srce je prazno. Njegovim komorama šuplje odzvanjaju trube tuđe pobede.

U svitanje, kada tišina koja nas je progutala dobije boju nade, jer u praskozorje je sve još neukaljano, pronaći će kamen za pod glavu. Onaj najveći, najtvrdi beleg izvan zidina među kojima sam zlatnim nitima vezla spokoj i sreću. Sve je to tek paučina. Potpuno lomna i nestvarna. Podjednako beznačajna kao i ona obezglavljeni gomila kostiju i mišića koja je, koliko juče, držala jedan narod na okupu. Želim da pletem i dalje. Dužnost mi je da od bezbroj takvih gomila popločam put u slobodu. Hoću, ali ne mogu. Težak je to kamen oko vrata. Nije moj.

DURAI 2016

Stojim na bedemu i gledam u svoju poslednju noć. Trošim usporene trenutke u kojima dostojanstveno nosim gubitak, žalost i tešku kob. Kada poletim, od mene će ostati samo Milica, konačno oslobođena, usnula na kamenu, međašu jedne legende pretvorene u običnu priču.

Oči su mi bile zelene poput lišća sa raskošne strane moje krošnje, jer ja jesam drvo i ovo nije san. Stojim na vrhu brda sa kojeg se ni odjek ne razleže, ukorenjena do poslednje žile u krš. Odlučila sam da neće svanuti nakon noći u kojoj je muškarac meni predodređen, čarobnice su mi u snu to rekle, otišao. Sada očima sa kojih se zelena otrla od previše plakanja, gledam u ponor u koji je vrana propala. A tamo vidim samo sebe.

Sve je nestalo nakon suflerovog: „Miliceeee...!“ Zvuk trube, odblesak štitova, pehari vina, poljana i bedemi. Sve osim tuge, toliko opipljive, kao da je kamen oko vrata. Kada spustim isplakane oči, vidim prazne ruke.

Deda me je, sve do škole, uspavljivao šapatom mi govoreći narodne pesme i predanja. Sa ponosom mi je milovao plave lokne, govoreći mi da nosim ime žene koja je nekada davno spasila zemlju, kada je spasenje bilo daleko. Ime dobre vile koja je bila vladar svoje duše, kada se bez duše najlakše ostajalo. Igrao bi se krajem mog uvojka, dok su mi se oči sklapale, ogrnute ljubavlju, pevušeći mi nadanja da će izrasti u osobu dostoјnu svog imena.

Moj deda se sada prevrće u grobu jer sam poklekla u prvom čorsokaku, sebično dajući patnji značaj koji ona nema. Ovde smo, između tla i neba, da izvezemo mrežu po kojoj će potomci, provlačeći se, krpeći i mučeći se, preći putanju do sunca. A ljubavi ima, samo se ne ogleda uvek u zagrljaju. Gravirana je u odricanjima, požrtvovanjima, molitvama i snovidenjima. Korrenom u kršu. Verom i u najzabitijoj vučjoj rupi. Svetlom u najcrnjoj noći.

Trebalo je toliko da propadnem u sebe i postanem zakržljalo drvo modifikovanih plodova, na brdu koje je i odjek izgubilo, da bih pronašla snagu u vekovnom žigu imena koje nosim.

Podižem glavu ka nebu sa kojeg se spušta nenadana kiša. Okrećem joj dlanove, iznenada žedna svakim listom zakržljale strane krošnje. Svako mesto je dobro, ako na njemu čekaš spas u smrti. Hladne kapi sprale su sa moje kore i najmanji trag želje da kukavički nestanem. Pila sam kišnicu, veselo klikćući, a sa brda je odjekivao moj smeh, kačeći oblak za oblak u čudesnu kariku nevremena.

Blesak munje označio je početak kraja. Grmljavina je hukom najavila da se zavesa spušta na dan. Najcrnja tmina sakrila je ono što se dogodilo, dok su vrane preplašeno tražile utočište na nekom mestu koje vrag nije uzeo pod svoje.

Dok se zelena sa okolnih krošnji vraćala u moje oči pre nego što su se zauvek sklopile, strahovita oluja iščupala je tvrdoglavni koren iz krša i zavítala ga kroz vekove do kamena podno bedema na kojem se bela zastava već nazirala.

Duboko ožalošćena kneginja Milica, probdeći noć na zidinama, zagledana u crnilo budućnosti, omakla se sa bedema. Srećnom slučajnošću pala je na krošnju najčudnijeg drveta na svetu, ukorenjenog u ogromnu stenu. Danima se među podanicima koji su izbegli krvavu poljanu nešto južnije, prinosio glas da drvo do tog jutra nikada nisu videli. Sa nevericom su obigravali oko stabla iz čije kore je tekao zlatan sok. Plodovi tvrdi kao orah, sa teksturom mušmule, ukusom su opijali svakog ko bi ih probao. Oči bi mu pozelenele i nagnale da krene u potragu za zagrljajem u godinama koje su mudrošću kneginje Milice, a kasnije Jevgenije i Jevrosime, bivale site i mirnije.

Mira Satarić

MILIČIN IZBOR

Odsjaj i senke plamena koji je poigravao u kaminu smenjivali su se na površini omanje lakirane kutije na Miličinom stolu, pa je delovalo kao da se jarki ukrasi stambolskih majstora kreću zajedno sa igrom svetla i tame.

Milica se nije naročito žurila da je otvori iako je glasnik koji ju je doneo kasnio. Sneg je vejao danima, noseći sa sobom zlokobnu tišinu, zatvarajući i ono malo puteva što je bilo prohodno i kojima se moglo nesmetano putovati.

„Sneg je”, pomisli Milica odmeravajući svog gosta „pa ipak, razne zveri napuštaju svoje jazbine.”

Visoki muškarac se nagnuo i dodirnuo ovlaš prstima glatki poklopac kutije.

„Nećeš da otvorиш dar što ti kćer iz Stambola šalje?”

Milica podiže obrve.

„Od kada to tebe, Brankoviću, ženske rabote zanimaju? Češljaš li se ili kao kakva žena doteruješ pa ti trebam i ženske ukrase pokazivati?”

Muškarac se trže kao oparen i povuče ruku.

„Otkud znam kakve ti darove iz Stambola šalju... Bilo bi lakše kada biste se vi, ženska čeljad, držala igle i naprstka, a muške stvari prepustili nama muškima da o njima brinemo.“

„Bilo bi“, složi se Milica s njim, „kada bi bilo muškijeh da se njima muške stvari povere. Sve muško što valja kosti je ostavilo na onome polju... No, nisi ovde došao da sa mnom zboriš o Kosovu niti o onome što ženskadiju mori. Šta hoćeš od mene, Brankoviću?”

Izraz na Vukovom licu se izmenio i Milica pomisli kako će zažaliti što ga je uopšte i pitala o pravom razlogu dolaska po ovom zlu vremenu.

„Koliko znaš o zmajevitoj deci?”

Prebledela je.

„Ako ti je ovo kakva najava da ćeš opet posegnuti za praznovericama kako bi Stefanu...“

„Zaboga miloga, ženo! Ozbiljno zborim i ozbiljno pitam. Muka me je nagnala tebi da se obratim. Tako mi vere i krsta, ništa se više ne radujem što moram da te pitam no što je tebi draga odgovarati!”

Milica mu je okrenula leđa i zagledala se u vatru.

„Greši narod u svojim pričama o takvoj deci. Mnogo godina je prošlo od kada sam srela pravo zmajevito dete. Od zmajevog semena načinjeno. Svu su zmajevitu decu u nas vile zadojile ili su se od zmajevitih roditelja rađala.“

„Hoćeš reći da je Stefan na Lazara zmajevit i da ga nisi sa zmajem začela?“

Pitanje se nehotice otelo Vuku i Milica je bila svesna toga, ali se ipak okrenula ka njemu i udostojila ga ledenog odgovora:

„Ne budali, Brankoviću, i ne klevetaj. Lakše je klevetati nego prihvatići da istina može da bude tvom muškom uhu neprijatna. I ne, iako ne vidim zašto bih se tebi pravdala, Stefan nije sa zmajem začet. A Lazar, Lazar je bio junačan, ali nije bio zmajevit...“

Ako je Vuk i imao šta na ovo da odgovori, začutao je pred skarletnim odsjajem vatre koji je ispunio Miličin pogled. Na tren, delovalo je kao da je vreme stalo sa poslednjim Vukovim udahom, i ostalo ukočeno vagajući nadmoć među dvoje sagovornika.

„Muka me je nateralna, Milice, muka i ništa drugo.“

Stameno držanje rastakalo se tu, pred Miličinim očima i sva drčnost Vukova nestade ostavljujući samo skrušenog i preplašenog čoveka.

„Ima tome nekoliko mesečevih mena“, promucao je sručivši se u fotelju najbližu vatri, „ima nekoliko mena kako je počelo... i...“

Nije mogao da prelomi. Iznerviranost i bes su zamenile zabrinutost i oprez. Milica se spusti u fotelju nasuprot Vukovoj i nagnu napred. Igra svetla i senke prelivala se sa njenog bledog lica na Vukovo dodatno ističući brigu.

„Šta je počelo?“, prošaptala je.

„On. Pohodi ženskadiju i... i Maru... i...“

Milica se ispravi. Način na koji je ovo izrekao nije ostavljao sumnje u istinitost Vukovih reči ali to svakako nije mogao biti 'on'. Barem ne onaj na koga je Branković mislio i na koga su se odnosile klevete koje su o njoj okolo kolale.

„To, to je nemoguće...“, promrmljala je najzad. „On je mrtav. Zar misliš da bismo onoliko krvi na Kosovu prolili grdan da je gospodar od Jastrepa još živ?! Da bi tako nešto dozvolio?“

Vuk je zario lice u šake i ostavio je bez odgovora. Milica oseti kako joj se ledeni žmarci penju uz kičmu i krv povlači iz lica. Ovlaš je pogledala kutiju na stolu, ne usuđujući se ipak da je pred zetom otvori. Olivera je znala šta se sprema, upozorila ju je... ali Milica joj nije verovala. Kao žena od vere, kako je mogla da se prikloni tim, tim praznovericama. Misli joj se vratiše na Vuka.

„Koliko je taj stvor dece načinio, kada te je takav očaj obuzeo? Šta mi to prečutkuješ, Brankoviću?“

Vuk najzad podiže pogled i Milicu ponovo prođe jeza.

„Nije koliko“, reče ustajući, „već kakve. Bolje da su ih majke odmah u kolevci podavile, no ženskadija se poplašila čume i ponadala zmajevitim da

nas izbave... Ali, Milice, ono nisu zmajevita deca, ono je kakav vražiji nakot kad se onako brzo začne i sazri i na svet doneše, a onda još brže u njemu odrasta... I sad još Mara...“

Pružio joj je svitak, pogužvan i raspečaćen, više puta čitan. Učinilo joj se da će se Vuk predomisliti, povući ruku, skloniti taj svitak, oličenje njegove sramote, ali je strah bio jači i briga je nadvladala sujetu.

Milica se okrenula od njega i prišla vatri. Blizina plamena joj je prljila kožu ali, uprkos tome, sve šta je osećala bilo ledeni grč koji joj je stezao srce. Nije bilo sumnje, napisala ga je ruka njene kćeri, nečitkim rukopisom i najpre biranim rečima. Kako je priča odmicala, ruka je dobijala na snazi a reči su bile sve manje uvjijene, manje probrane i više bolne. Kada je završila, bilo joj je jasno da nema ničeg zmajevitog u demonskoj prikazi što su je žene iz vatre svojim pojanjem dozivale. Poslednjim rečima, najstarija kćи ju je molila, preklinjala da upotrebi Oliverin dar. Smotala je svitak i prinela ga vatri. Mogla je da oseti nečujan uzdah olakšanja iza svojih leđa.

„Čula sam priče“, zurila je u vatru koja kao da se najednom umirila. „Čula sam ali sam ih pripisala praznovericama. Narod je prost i lakoveran, i još se u svemu drži stare vere. Prijemčljivije će mu biti poverovati u pohotnog stvora nego u najprostiju preljubu. Mnogo je ženskoga sveta ostalo bez muške glave da o njima brine i dete rođeno iz kakvog sladostrasnog greha ili kakve obljube i prisile najlakše će se tako opravdati...“

„Ženska posla i muška glupost... dovoljno da se na vreme zlo ne primesti“, Vuk kao da je došao sebi i povratio svoju razboritost. „No, došao sam te pitati, šta nam je činiti, Milice?“

„Zlo se“, reče Milica, „zlom izbjija.“

Vuk se mrštio kada se okrenula ali nije želeo da pita da pojasni svoje reči i misli iza njih. Propratio je njen pogled i njene korake ka stolu i lakiranoj kutiji.

Beli prsti su delovali sablasno nasuprot tamnom laku i Vuku se učini da su svi ukrasi nestali, da ih je progutao polumrak odaje i da je Miličina pojava delovala zloslutnije, strašnije. Branković se nehotice trže i promrmlja:

„Šta ti je to, ženo?“

„Ništa drugo do pribora za ženskadiju“, lagano je podigla poklopac kutijice. „Ali vrlo poseban... dar moje najmlađe kćeri.“

Vuk je pošao rukom ka kutiji i zastao, vidno iznenađen.

„Ogledalo? Kako nam ogledalo može pomoći?!“

Milica frknula.

„Nije ovo obično ogledalo, Brankoviću! Niti mi je namera i volja da se u njemu ogledam, to su opasne rabote... Ali“, zurila je u kutiju, „Olivera mi je u pismu napomenula kako je od važnosti da ga koristi žena i da mu ne obećam nešto što ne mogu ispuniti.“

Vuk se namršti:

„Njemu? Zaboga miloga, Milice, postala si gora od onih koje optužuješ za praznoverje!“

Milica ga nije slušala, već je udahnula duboko i otvorila poklopac sa svim. Vuk se nagnuo preko njenog ramena, zureći u finom tkaninom obloženu unutrašnjost kutije u kojoj je... Gotovo je ispustio jauk razočarenja. Tajanstveni, zloslutni predmet najednom više nije bio ni po čemu poseban, samo stari, prastari komad ukrasakavog se on nije sećao da su žene ni za njegovog detinjstva koristile.

Kada je Milica obuhvatila prsima izlizanu držalju i podigla ga ka svetlu, jeknuo je. Prostoriju je ispunila nekakva hladnoća, kao da je neko najednom širom otvorio kapke prozora i pustio svu onu zimu spolja, i zgrabilo ga sa svih strana, ostavljajući ga bez vazduha. Vatra u kaminu je zaigrala, zatitrala kao da će se zgasnuti, a drva su zacičala kako obično ciće kada se vlažno drvo ubaci u žar.

Ali Milica je prošla kraj njega kao u kakvoj začaranosti i prinela ogledalo plamenu u kaminu. Mogao je da čuje tihe, ritmične bajalice, da vidi kako sedi pramenovi na njenoj kosi poprimaju odsjaj tog istog plamena i kako sam plamen jača nasuprot zimi koja je sve više stezala.

Preneražen, Vuk je zurio u Miličine obrise, pokušavajući da se odupre ritmičnom pojalu koje je postajalo sve jače i glasnije i koje ga je uvlačilo u nekakav polusan.

Odaja se neznatno izmenila, utonula u tamu u kojoj je samo jedan lik bio jasan, nepomućen. U prvi mah nije bio siguran da li mu se pričinilo ili je iz samog plamena iskoracio drugi obris. Poželeo je da vikne, da upozori Milicu da se skloni da je to onaj za kojim tragaju...

Milica podiže ogledalo.

Prekrila ih je tama i Vuk je osetio potpunu oduzetost udova i nemoć.

„*Mogu te oslobođiti tvojih neprijatelja, mila gospo. Jednom i za svagda. Daj mi dar.*“

Taj glas... taj glas nije pripadao stvoru iz plamena... ne, to nije mogao biti njegov glas... sve žene sa kojima je zborio klele su se da je nemuš...

„*Daj mi dar, Milice...*“

„Kakav ti ja dar mogu dati, kakvu žrtvu od mene išteš, kada nikoga više nemam?“

„*Imaš sina... Imaš sina, Milice...*“

„Za takav dar, nemaš mi šta za uzvrat ponuditi.“

Rešenost u Miličinom glasu kao da je na kratko zbumila glas iz tame. Mrak poče da se rastače i obrisi da se iznova pojavljuju pred Vukovim očima. Zaurlao je i posegnuo rukama ka Milici ali je urlik ostao bezglasan a ruke su mu samo prošle kroz nju, ne dodirujući je, kao da kakvu prikazu a ne ženu

od krvi i mesa ima pred sobom. Okrenuo se i zamahnuo ka čoveku koji je izašao iz vatre, i koji je, na njegovu potpunu zgroženost, obuhvatao jednom rukom kneginju oko struka, ali mu ruke opet proletoše u prazno. Kada se okrenuo od njih, nije mu ni na kraj pameti bilo da šta slično iznova pokuša. Na mestu na kome je do malopre stajao, nalazilo se jezivo, nejasno obliče zgusnute tame.

„*Mogu te oslobođiti...*“ glas tame nije odustajao.

„Da sam svaki put kada mi je neko to ponudio samo dukat na stranu odvojila, palatu od zlata bih mogla sazidati!“ Vuku se činilo da se Miličin glas prolama odajom.

„Ko god da si, zakasnio si. Već mi je obećana vojska demonske dece da u moje ime ratuje sa nevernicima! Nemaš šta da mi ponudiš.“

Muškarac kraj Milice se tragao na ove reči i panično povukao ruku sa njenog struka. Urlik je potresao same temelje kneginjinih dvora i Vuk se ponovo našao u potpunoj, ledenoj tami. Potmuli, prigušeni krizi probijali su se kroz ledeni mrak i hladnoću oko njega. Kada je već pomislio da će ga hladnoća sasvim obuzeti i odvući u ništavilo, krike je zamenilo tiho, ritmično pojanje. Tama oko njega se razbistrlila i odaja je poprimila svoj uobičajeni izgled i toplinu.

Na podu, kraj ognjišta, klečala je kneginja, bleda, izmorena, čela sasvim orošenog znojem i u rukama stezala ogledalo.

„Kutiju...“ promrmljala je.

Vukovo telo je poslušalo, požurilo da izvrši naredbu i on uzdahnu s olakšanjem.

„Šta,... šta se to ovde dogodilo, Milice?“ Pružio joj je kutiju.

Kneginja je lagano ustala i ubacila ogledalo. Sklapajući poklopac, promrmljala je više za sebe.

„Ne obećavaj mu ništa, napisala je Olivera,... ali znaj, majko, zlo se samo drugog, većeg zla boji...“

Odložila je kutiju u stranu i podigla pogled ka njemu.

„Cenim da se nakot više neće rađati...“

Klimnuo je, iako nije razumeo ništa. Osećao se iznuren, nemoćan da se sasvim oslobodi straha i nemo se molio svome jednome Bogu da nikada više ne vidi to prokletno ogledalo, da nikada više ne moraju da posegnu za njim.

Milica je sklonila nekuda kutiju i sada mu nešto žurno zborila, verovatno pojašnjavala šta se upravo dogodilo, ali mogla mu je jednakozboriti o cenama stoke na pijaci ili o putu za Stambol, ne bi primetio razliku. Samo je odsutno zurio u sasvim sedi pramen na Miličinom čelu, pitajući se da li je bio tu i ranije...

Mirnes Alispahić

KRALJICA FANTOMSKOG KRALJEVSTVA

Čovjek na crnom konju izjaha iz grada mašući glavom u znak pozdrava straži na kapiji, a onda ošinu sapi moćne životinje i spusti se na njen vrat. Nešto malo stvari u smotuljku vezanih na sedlo iza njega, at koji ga je nosio, mač u kožnim koricama za pojasmom, odjeća na njemu i čelična verižnjača bile su sve što je imao. Odavno nije imao kralja ni kraljevstvo, a tu noć ostao je i bez kraljice. Sada je bio tek obični vitez latalica.

Njene riječi, prosute iz pisma što mu napisa i ostavi, igrale su mu pred očima. Oluja koja pokušava sakriti sjećanje na nemile događaje iz kraljičine odaje. Prizor na njenu figuru dok kleći sklopiljenih očiju nasred svoje sobe, držeći raspelo u rukama i moli se Bogu za spas od onoga što je došlo s druge strane.

Studio se svog srca ispunjenog strahom. S rukom na balčaku mača, stajao je, sputan lancima kukavičluka zureći u... to. Borna nikada nije bio kukavica, s mačem u ruci suočio bi se sa bilo kim, dokle god je čovjek s druge strane. Ono što je video, slalo mu je jezu niz kičmu, čak i sada, jer je to što njegove oči ugledaše bilo nešto van ovog svijeta. Sam crni Đavo. Kako se boriti protiv toga?

Nadao se da će vrelina konjskog vrata otjerati hladnoću iz njegovih koštiju. Osjećaj kolanja životinjske krvi na Borninom obrazu. Oštrina konjske kratke crne dlake pod njegovim prstima. Nije mu pomagalo. Jeza ga nije napuštala. Niti će ga napustiti dokle god je osjećao težinu svog zadatka, skrivenog u džep košulje ispod verižnjače. Pekao ga je poput žive vatre mada je to bilo samo u njegovoј glavi. Sopstveni um se poigravao s njim stvarajući osjećaj zavlačenja ruke u njegove grudi.

Izdrži, Borna Jurjeviću, mislio je stari vitez. Izdrži.

Venecija mu je bila cilj, Mleci su redovno išli do Dubrovnika. Ukrat će se na jedan od brodova, a onda... Vidjet će već. Morao se riješiti onoga što je nosio sa sobom.

Pod teretom svojih misli i okova straha, Borna nije ni primjetio tri jahača koji su izjahali iz grada netom iza njega i podešnjegovim tragom.

Dragi Borna, prijatelju moj.

Znam te tolike godine, koliko i mog voljenog Stjepana koji me napusti prije vremena voljom dušmana. Pratio si me nakon njegove smrti, služeći me kao da je još uvijek tu. Ti si bio zlosutni glasnik što mi donese vijesti o pogibelji skupa s njegovim tijelom.

Moliš se u kapelici svaku noć. Nekada te slušam dok jecaš za starim prijateljem i kraljem, proklinješ sudbinu i nadaš se ponovnom susretu. Znam to, ne poriči.

Sudbina nas nije mazila, tebe i mene, ali oboje nađosmo spas u Njemu, jednom i jedinom. Ta ljubav i ona prema Stjepanu su niti koje nas vežu više od bilo kakve druge. Zbog toga želim da pomno pročitaš ovo i mada će ti kao svjetovnom čovjeku neke stvari zvučati nestvarno, budi uvjeren da je svaka riječ koju pišem u ovom trenutku istinita, tako mi Oca, Sina i Duha svetoga. Amin.

Duhovni si čovjek, vjeruješ u Njega s istim žarom kao i ja. Zbog toga trebaš znati da pored Gospoda postoje i druge stvari, one nečiste. Crne poput mastila kojim ti pišem ovo pismo. Ne želim pričati o njima jer i sama misao na njih ih može dozvati, ali moram kako bi shvatio zadatak koji ti ostavljam u zavještaj.

Kada sam pošla za Stjepana, bila sam jedna od mrsnih ljudi. To dobro znaš, a ljubav u Njega mi usadiše braća franjevc i zbog toga ću im uvijek biti zahvalna jer vjera bijaše to što spasi moju dušu u godinama koje dodoše.

Slušaj me sad dobro, prijatelju stari. Zarad Gospoda, Stjepana i kraljevstva bosanskog što nam ga uzeše muhamedanci. Zarad svega onoga što ti je dragو kao i meni.

Nama ženama Hrebeljanovića sudba nikada nije bila naklonjena. Još od kneginje Milice što izgubi Lazara na Kosovskom polju. Znam kako joj je bilo. Još uvijek se sjećam tog osjećaja nagle praznine u mom srcu kada si mi rekao da je Stjepan mrtav, kao i onog zvuka cijepanja srca. Tog dana sam ga izgubila pola i nikada ga više nisam našla. Baš kao i ona. Valjda nam je to u krvi. Kletva žena čijim žilama teče krv Hrebeljanovića, da stoluju same u zlatnom kavezu. Ali skrećem s teme. Oprosti i na ovim mrljama što ih moje suze ostaviše. Ne mogu ih zaustaviti. Teku same svaki put kada se sjetim Stjepana.

Predanje kaže da je Milica jednog dana od kćerke iz Stambola dobila poklon. Ogledalo, neugledno prilično. Navodno je pripadalo nekoj ženi iz sultanovog harema. Crnočkoj vještici koja je došla iz vrele pustinje. Možda istoj onoj što ispriča hiljadu i jednu priču. Tako su se predanja prenosila s koljena na koljeno.

Ispostavilo se da je to mnogo više od običnog ogledala neuglednog izgleda, a opet tako privlačnog.

Ja sam ga dobila od svoje majke Jelene, koja ga naslijedi od svoje bake Jelene, Miličine kćeri. Ona joj ga ostavi prije nego se zamonaši.

Borna, tako mi križa i Spasitelja na njemu, ogledalo je živo, ali ne ukazuju se svima. Za većinu je tek obično ogledalo. Majka mi reče da je posebno jer su njoj tako rekli, mada nikada nije znala zašto. Ja sam otkrila. Meni se javilo ono što je boravilo u njemu, nečista sila s druge strane tame toliko mračne da ni đavli ne idu u nju.

Stavljalaz je u iskušenje, testirala moju vjeru i ljubav u Njega. Prvi put, sjećam se, uzela sam ga onu noć kada ste otišli na pregovore. Danima sam osjećala nelagodu povodom tog odlaska, predosjećala sam da će se nešto loše desiti. Stjepanov sin... Vidjela sam kako me je gledao. Koliko je samo mrzio svog oca uprkos lažnoj ljubavi što ju je pokazivao pred vlastelom. Želio je vladati rusagom bosanskim, bila sam sigurna u to.

Gledala sam u svoj mutni odraz u tom neuglednom ogledalu, morena tmurnim mislima što su me opsjedale poput vrana zlosutnica. Kljuvale su me i izjedale, komadić po komadić. Tu sam na tren, kratak koliko i treptaj oka, bila poljuljana. Bedemi moje vjere bijahu uzdrmani. To ga je i dozvalo s druge strane.

Vidjela sam kako nestajem u ogledalu poput iluzije, progutana tamom koja ga ispunji i pokulja van u moje odaje kao neko čudovište sastavljeno od pipaka noći. Ledeni stisak straha mi nije dopuštao da dišem. Odbacila sam ogledalo i odmakla se od stola. Poput bubnjeva rata, krv mi je bubenjala u ušima, najavljujući dolazak drevnog zla.

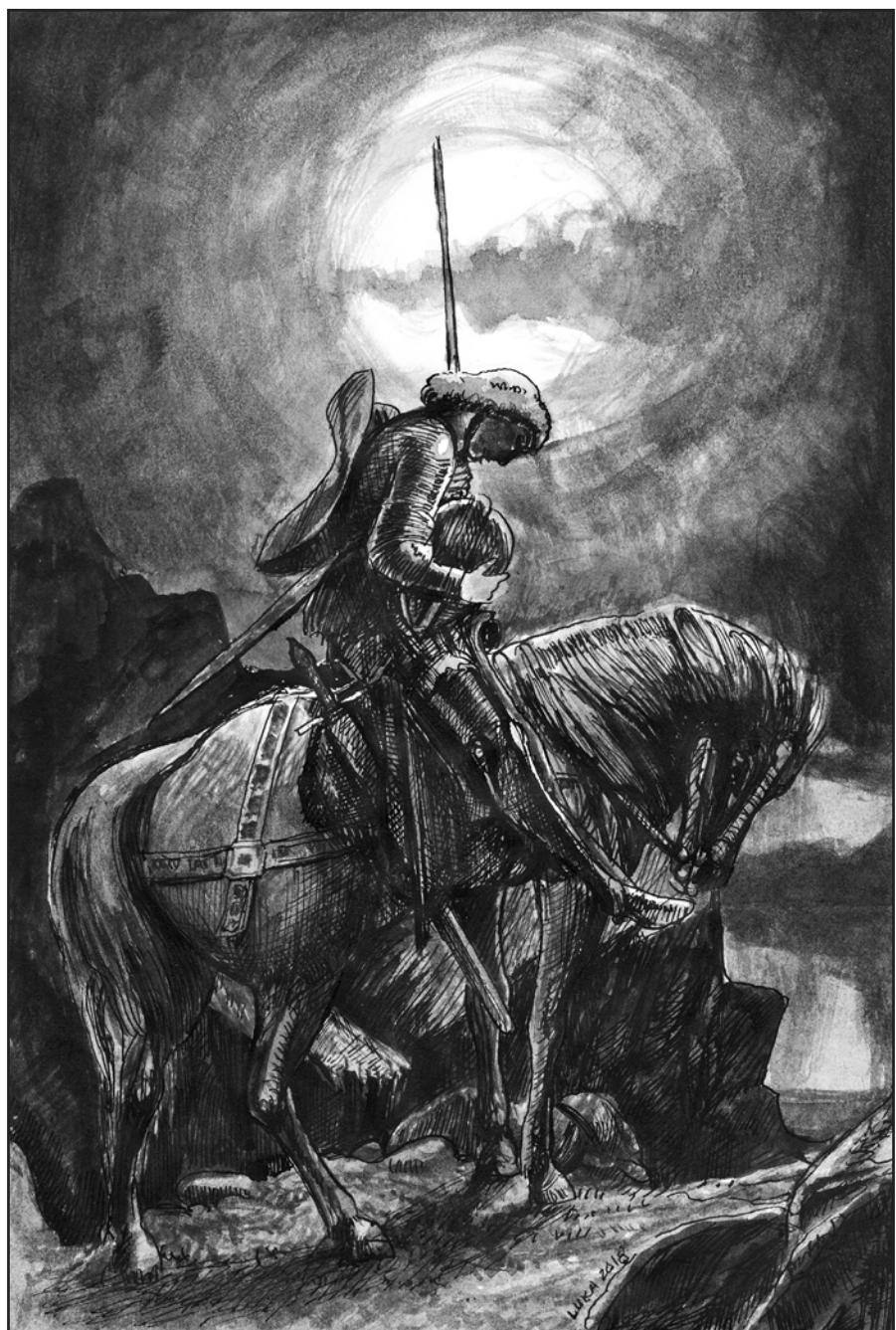
Soba se ispunila hladnoćom, takvom da mi se isprekidani dah pretvara u oblačiće pare. Gledala sam mrak kako se vijuga između mojih nogu, ispunjava sobu i hrani se svjetlošću svijeća. Kovitlao se poput magle, dižući se u visinu poprimajući nedefinisan oblik. Dva oka bljesnuše u njemu, kao dvije kapi krvi.

Borna, prijatelju, u tim očima vidjeh dubine Pakla, a iz mraka začuh vapaje hiljada prokletih duša. Zgrabila sam srebro raspelo oko svog vrata dozivajući ime Gospodnje. Smijeh se zakotrljao odajama poput potmule grmljavine preko oblačnog neba.

„Ljudi. Nikada se ne mijenjate“, zabrundao je oblik ispred mene dubokim tonom bezbroj glasova što su se pretakali jedan u drugi. „Uzalud mu ime spominješ. Ne čuje te.“

Nisam ga slušala. Dozivala sam ga sve jače stežući raspelo. Mislila sam da će ga istopiti vrelinom dlana.

„Bojiš se za supruga, zar ne? Neprijatelj vam je pred vratima. Dolazi. Zar ne čuješ pse rata kako vam laju na pragu? Nestat ćete. Tu ti tvoj bog ne može pomoći.“

„Nestani!“, rekla sam mu. „U ime Oca, Sina i Duha svetoga! Nestani, okotu Pakla!“

Unio mi se u lice. Negdje u toj tami naslućivala sam otvor usta i titrajući osmijeh na usnama. Smrad truleži mi je ispunjavao nosnice, tjerajući me na povraćanje.

„Samo reci i tvoj suprug će biti pobjednik. Murat me nije poslušao pa vidi kako je skončao. Umro je u svojim govnima pokušavajući da zadrži vlastita crijeva rukama.“

Stajala sam oklijevajući. Znala sam da ta mračna sila može odagnati moje strahove o gubitku supruga, djece i kraljevine. Jedna riječ i imat će sve. Otjerat će taj lavez osmanlijskih džukela što su se čuli na našim granicama. Ali cijena? Znala sam da će biti prevelika.

„Gospode, podari mi snage. Otjeraj ovo zlo i vrati ga u dubine Pakla iz kojih dođe.“

Osjetila sam Ga. Ispunio je moje biće Svojom svjetlošću i otjerao tamu koja se povukla uz riječi da će se vratiti. Kada si ti došao sa vijestima o Stjepanovoj smrti i njegovim tijelom, znala sam da su moje sumnje obistinjene.

Poslije je došao on, Stjepan Ostojić, sjeme mu se zatrlo, da me čuva u zlatnom kavezu proglašivši me majkom kraljicom. Po onom osmijehu znala sam da on stoji iza smrti mog voljenog Stjepana. Ali sam šutjela. Radi svoje troje djece.

Lomljena grižnjom savjesti da sam mogla spasiti supruga samo da sam pristala na nečistu ponudu, okrenula sam se još više Njemu, tražeći spas u Njegovom zagrljaju. Ogledalo sam bacila, uprkos tome što je bilo majčin poklon. Otišlo je s prozora kule nestajući niz provaliju.

Onda se pojavilo opet. Skupa s crnilom i očajem koje ga je pratilo u stopu, poput vjerna psa.

Poslala sam svog voljenog sina, onako nejakog na Hvar. Mislila sam da će mu goditi tamošnji zrak, da će sunce, vjetar i sol iz mora ojačati njegovo tijelo dok mu se duh čeliči u samostanu. Čekala sam vijesti o njegovom dolasku, sjedeći u bašti dvora. Gledala sam Žigismunda i Katarinu kako se igraju sa svitom kada je šapat došao do mene nošen nekim hladnim povjetarcem u taj vreli dan.

„Mrтav je“, čula sam ga jasno na svom uhu. „Trebala si pristati.“

Vidjela sam ogledalo kako стоји na stoliću pored mene. Njegovo zrcalo bila je tama čija se površina mreškala poput jezera uzburkanog vjetrom. Nečista sila s druge strane tame bila je u pravu. Moj sin je umro na putu. Znala sam to onog trena kada mi se kopljje bola zabolo u grudi, posred srca ostavljujući ljutu ranu.

Pobjegla sam iz vrta, od ogledala, svjetine, svega. Skrila se u naruče Njegove ljubavi u maloj kapeli. Zapalila sam svijeću za sve koje sam izgubila

i pozvala Gospoda. Vjera mi bi stavljena na kušnju opet, ali ne dopustih sebi kolebanje. Moj voljeni sin, sada je bio negdje gore, s Njim i Stjepanom. Pomilila sam se i okrenula se Žigmundu i Katarini.

Sigurno se sada pitaš, zašto ti ovo nisam prije ispričala? Zašto nisam ponovo bacila ogledalo? Razbila ga? Da li bi mi vjerovao, Borna?

Nisam mu mogla pobjeći ma koliko to htjela. Bacala sam ga više puta poslije toga, ali bi se nekako uvijek našlo negdje u mojoj blizini. Probala sam ga i razbiti. Kamenom i čekićem, ali zalud. Ništa se nije dešavalo. Na kraju sam ga ostavila skrivenog u škrinji.

Vjeruješ li mi sada? Možda ćeš vjerovati kada vidiš kako umirem jer osjećam da isisava život iz mene. Vidim ga noću, kako stoji pored mog kreveta i hrani se esencijom mog bića. Zato sam i napisala testament, dok me razum i snaga još uvijek služe, Borna.

Treći put... Treći put si bio sa mnom kada je moja vjera stavljena na kocku. Ponovo. Jače nego ikada prije. Tog dana kada smo krenuli iz Kozograda. Sjećaš li se? Tada sam ostala bez ostatka mog svijeta. Ostadol i bez Žigmunda i Katarine i kraljevstva bosanskog.

Sjećaš se, znam da se sjećaš, Borna. Stajali smo u dvorištu zamka spremajući se za bijeg. Osmanlije su bile nadomak grada. Zrak je bio prožet mirisom paljevine i krvi. Ljudi su se bojali. Vidjelo im se to u očima. Pokušavala sam ih smiriti, mada sam i sama osjećala strah. Stezao mi je srce svojim ledenim rukama i cijedio svaku kap hrabrosti iz njega. Povremeno bih dotakla raspelo na lančiću, prinijela ga usnama i na tren bi hladnoća otišla iz mene, otjerana snagom vjere i Njegovom milošću.

Stjepan Ostojić bio je mrtav. Glava mu se zakotrljala pod zidinama Jajca. Kraljevina je nestajala pred navalom strane sile. Znam da sam se u tom trenutku, dok sam gledala svoj narod kako se užurbano pakuje i sprema na bijeg, zapitala ponovo. Da li je vrijedilo? Moja duša za moj narod. Mog supruga i moje dijete. Sve sam to mogla zaustaviti samo da sam pristala.

Dok sam ljubila Žigmunda i Katarinu, stavljajući ih u kočiju, nisam se mogla otresti osjećaja da je to posljednji put da ih vidim. Ne znam da li je bilo nešto u načinu na koji su se njihove ruke okačile oko mog vrata ili je to samo bio majčinski instinkt. Zagrlila sam ih kako nikada prije nisam.

Uvjeravao si me da će sve biti u redu. Da ih Osmanlije neće uhvatiti. Slagao si me. Barem sam sebi to govorila neko vrijeme kada sam čula da su mi djecu odveli neprijatelji. Dok smo bili na Kupresu, krivila sam te za to. Vjerovatno se sjećaš moje hladnoće prema tebi, ali ne i mojih prolijenih suza u tišini kapelice.

Tom krivicom što je svalih na tvoja leđa, vjerni moj Borna, htjedoh zaboraviti na one riječi koje sam čula dok sam gledala kako kočija s mojoj djecom odlazi. Šapat što je u sebi nosio zlobu i riječi natopljene crnilom: „Više ih nećeš vidjeti. Trebala si pristati.“

Oprosti, moj Borna. Oprosti što sam na tebe prebacila tu krivicu. Tih noći, dok smo boravili na Kupresu, tražila sam odgovor od Njega. Utjehu i nadu da će ponovo vidjeti svoju djecu. Sada, na pragu svoje smrti, znam da postoje neke stvari jače od vjere u Njega. Ono što boravi s druge strane ogledala, satkano od naših strahova jer izgubiti porodicu najveći je strah koji jedna žena može imati.

Tama iz ogledala, šta god ona bilo, da li sam Sotona lično ili nešto gore od njega, vidjela je kroz mene i hranila se mojim strahovima. Njima je htjela da otkupi moju dušu i odvede me u mrak iz kojeg nema izlaza. Na svojoj smrti znam da mi nema spasa, da će me odvesti nakon što ispije i posljednju kap života iz mene. Mučio me je sve godine jer ne pristadoh na ono što mi je nudio. Uzeo mi je sve, muža, djecu i kraljevstvo. Sada će konačno i dušu.

Znam, teško je povjerovati u sve ovo, Borna. Vidjet ćes i sam kada većeras dođeš u moje odaje. Pozvat će te prije ponoći, kada on dolazi. Mračni oblik očiju boje krvi šireći trulež oko sebe. Posljednji put će kleknuti s raspeлом u rukama i pozvati Mu ime, tražiti spas svoje klete duše.

Uzet ćes ogledalo, to te molim. Uzmi ga i odnesi daleko. Što dalje. Vrati ga u proklete pustinje odakle ga vještica donese. Neka nestane ispod pješčanih dina u zaboravu, samo ga ne nosi mojoj sestri Mari. Ne smije doći do njenih ruku. Neka kletva stane sa mnom i nek ne ide dalje.

Molim te, Borna. Učini to kao posljednji čin odanosti svojoj kraljici. U spomen na svog kralja i prijatelja. Zbogom. Neka te svjetlost Gospodnja obasjava u mraku i čuva od zala.

Sužanj Gospodnji,
Katarina Kosača

Gledao je u svoj odraz na mreškavoj površini jezerceta kraj kojeg je stao. Konj je trebao odmor nakon bjesomučnog jahanja, kao i on. Nije više bio u godinama da može jahati kao nekada. Izmorenno lice starca, sa strahom što je provirivao iz dubina njegovih bora, mu je užvraćalo pogled. Srebro na vrhu njegove glave sijalo je na mjesečini.

Ogledalo ga je peklo ispod verižnjače kao žeravica. Bušilo je rupu u njemu. Bojao se onoga što bi mogao vidjeti ako se skine. Hoće li doista vidjeti tamu koja ga proždire? Progutao je knedlu i umio se. Voda je bila hladna, hladnija od leda kojim ga je strah stezao.

Nije ih ni čuo. Izdajnička strelica ga je pogodila u leđa. Osjetio je samo ujed među plećkama. Drugi odmah iza prvog. Još jači i dublji. Samo je pokušao udahnuti zraka prije nego se srušio u mulj plićaka.

Tri prilike izadoše iz grmlja. Bornin at zarza i odmahnu glavom uzne-mirivši se pojavom stranaca. U tišini, njih trojica pridoše mrtvom vitezu. Obučeni kao obični plaćenici, nije im se moglo otkriti porijeklo. Jedan od

njih, lica obraslog u bradu, čučnu i prevrnu ga na leđa, a onda besramno poče da kopa po njegovom mrtvom tijelu.

Drugi priđe konju i ispretura mali smotuljak sa stvarima starog viteza. Odmahnuo je glavom kada se okrenuo. „Ništa“, rekao je.

„Našao sam“, odvratio je onaj bradonja ponosno dižući ogledalo u zrak, gledajući ga zbumjeno. „Ko bi rekao? Ovako neugledna stvar, a opet tako tražena.“

Podigao se, a onda pljunu na Bornin leš i odgurnu ga nogom u plićak, među trsku i šaš. Kako su i došli, tako su i otišli. Nestali su u grmlju iz kojeg su izašli, ostavljajući starog viteza kao hranu za ribe. U njegovim staklastim očima ogledalo se noćno nebo. Straha više nije bilo u gravuri njegovih bora. Zamijenio ih je spokoj.

Bojan Brnjoš

STRANKINJA

Udar groma ovaj put je bio još jači od prethodnog. Sive gromade gužvale su se na nekada zvezdanom nebnu, jedna preko druge, usput stvarajući zaglušujuću buku.

Stajala je na prozoru kule omamljeno posmatrajući ono malo mesečine skriveno iza nebeske bure. Nevreme oko kule Crnojevića poklopilo se sa olujom koja je već dugo buktila u njoj. Još jedan dan u nizu ispraćala je sa prozora svoje kule, a ovaj put bio je prožet takvom olujom koja je prijala svim njenim čulima. Večeras kao da se stanje prirode poklopilo sa njenim raspoloženjem.

Nije bila sigurna koliko dugo je zurila u nebo, ali se trže pri povezanim udarima groma na tamnoj pozornici. Lupanje se nastavilo, ali zvuci nisu dopirali samo sa nebeskog svoda, već i iz kule. Znala je da stražari neće otvoriti vrata bez njenog pristanka, tako da je prozboriga prve reči nakon dva dana čutanja.

„Šta je toliko bitno da se vrata moraju razvaliti udaranjem?”, viknu dok je plamen par belih sveća zaigrao, bacajući senke po prostoriji. Vrata se otvorise.

Na pragu je stajala grdosija sa šlemom koji mu je klizio sa glave, gledajući u tlo: „Gospodarice, imate posetu.”

Ovako kasno?, pomislila je. Mora da je nešto veoma ozbiljno u pitanju.

„Ko je?”, upita držeći ruke iza leđa i pritom trljajući dlanove jedan o drugi, dok su nebo parale munje.

„Vaš brat, gospodarice,” glasno reče, “Vladislav.”

Mrak se baršunastim nitima sve više uvlačio u njenu sobu gušeći plamen sveće i istovremeno čineći da se nemir u njenoj duši rasplamsa. Dugo nije čula vesti o bratu, a još duže ga nije videla.

Kameno stepenište odzvanjalo je pod udarom teških koraka. Na početku tihi, zatim se pojacaše, nadjačavajući i same gromove. Kada je osetila da je pred vratima, zvuk koraka prestade. Prilika se ukazala na vratima. Dva sjajna oka gledala su je iz polumraka, a duguljasto lice se iskrivi podražavajući osmeh.

Skoro uplašeno zakorači unazad: „Kojim dobrom, brate?”

„Maro, zar ti nije drago što me vidiš?”, njegov hrapavi glas strugao je kamene zidove koji su ih okruživali.

Nije mu se radovala. Tu nije bilo tajne, niti želje da to sakrije. U toj jednoj rečenici primetila je da mu se glas promenio. Grublji i hladniji, pun prkosa, zvučao je mnogo ozbiljnije nego ranije.

„Tebi se ni tvoj odraz u vodi ne može radovati.”

„Hajde, hajde... Zar se tako dočekuje najdraži brat?”, smejavao se.

„Brat koji je dušu našeg oca kamenjem okovao i pomračio sudbinu porodice? I kome se retko ko obraduje kada ga vidi i...”

„...I koji ti je tek sad doneo svadbeni poklon.”, prekide je Vladislav.

Prilazeći nije primetio vreteno pored ulaza u prostoriju, te se spotače o njega, a kako je umalo pao, opsova u glas. Uspevši da održi ravnotežu, uspravi se i okreće ka Mari. Pružio joj je staru krparu, na kojoj se nije moglo raspoznati koje je bila boje. Masne, crne fleke presijavale su se na tkanini, čineći da izgleda kao da je mokra. Pružila je ruke i prihvatala je, osećajući težinu u njoj.

„Hvala, valjda...”, reče Mara, „Nije te bilo godinama! Po čijem nalogu sada dolaziš?”

„Mila sestrice, kakve su to misli? Tvojim rečima kidaš mi srce. Sada imam samo više iskustva nego kada sam bio mladi.”

„Iskustvo”, odvrati Mara, „Ono je samo drugo ime za naše greške.”

A i Srca, kakvog srca... Pomislila je Mara. Ali nije htela ništa više da doda. Ono što je Vladislav činio ne može se ispričati ni kroz hiljade knjiga i nije želela da dodatno raspramidsava vatru između njih dvoje. Oprezno je odmotavala tkaninu koju je dobila, dok se prašina dizala iz nje. Prvo je primetila bakarno držalje, a zatim i ram ogledala ukrašen grubo izbrušenim dijamantima raznih boja.

„Da li ti se dopada?”, dobaci Vladislav leđima naslonjen na zid kraj vrata, sa jednom nogom savijenom u kolenu.

„Zanimljivo.”, zagledala je ogledalo sa svih strana, pa zatim pogleda u brata, „Lepo od tebe, nisam...” Nije uspela da dovrši misao do kraja, kada joj se učini da joj neko cepa čelo. Skoro da je zaplakala od bola koji se širio sve do temena glave. Pokuša da otvori usta i pozove u pomoć, ali nije mogla. Boreći se za vazduh sede na ivicu kreveta i na njega spusti dar koji je dobila.

„Biće tebi dobro, uvek si se snalazila”, namršteno dobaci Vladislav sa vrata odlazeći. „Ogledalo će ti svakako pomoći u svoj usamljenosti ovde, moći ćeš na miru da popričaš sa sobom.” Pozadinu njegovih reči popunjava la je reka jezivog smeha.

Osećajući bubnjeve unutar glave, osloni se na ivicu kreveta, ustade i suznim očima pogleda u njega: „Odlazi! Imaš svoj put, ja svoj. U ovoj samoći pola me je nestalo. Ne treba niko da mi otima ovu drugu polovinu! Pusti me da uživam u svom parčetu neba!”

„Nebo je malo za sve, mila sestrice”, glas mu se gubio dok se spuštao niz stepenice, nestajući u klokotu nevremena.

Mara je uspela da ga isprati pogledom drhteći od bolova, dok je držala svadbeni dar u rukama. Nikada do sada nije osetila takvu glavobolju. Čvrsto je stiskala dršku ogledala, čak do granice bola, ne osećajući kako joj se držalje urezuje u nežne prste. Naposletku je otvorila oči i pogledala u njega. U mutnom odrazu nazirala je setan pogled na lepom, ali izmučenom licu. Videla je do sada sakrivenе bore i sede vlasti kose kako padaju preko grube kože. Umor ju je savladao na prepad. Jato detlića koje je lupalo unutar njene glave, činilo je izmorenom i samo je želeta da legne. Koliko god da je brat bio otuđen od nje, njegove reči su je pogodile, jer je donekle bio u pravu. Plašljive oči postavljaše su sanjiva pitanja u odrazu iz ogledala, ali bilo je previše za danas. Morala je da se odmori, dok je glavobolja bila sve intenzivnija.

Iako je tutnjanje oblaka bilo sve jače, zvučalo je kao fina uspavanka. Uspeala je da se ponovo dogeđa do kreveta, mrmljajući nešto za sebe, ali um nije mogao da joj radi kao pre. Brat, muž, deca... Svi oni su već bili daleko od nje, vodili su svoje živote, dok je ona u svojoj kuli okružena istim stvarima vodila jednoličan život svakoga dana. Dok se um komešao u vrtlogu bola, odlučila je da sačeka jutro kako bi misli postale jasnije.

Od sutra će biti drugačije, pomisli. Vodiću novi život. Noć je svojim dugim rukama ispod rukavica od satena milovala po obrazima dok je tonula u san. Iznad kule je i dalje strahovito grmelo, a oblaci su se grupisali jedan pored drugog, ušuškavajući i poslednju zvezdu.

Probudio ju je oistar bol iza uha. Nebo se otvorilo. Držeći oči zatvorene čula je snažno pljuštanje kiše. Umesto da joj bude lakše, sada se osećala mnogo lošije. Vrtoglavica u snu, samo mi je još to trebalo, pomisli. Htede da otvari oči i prošeta se do prozora kako bi udahnula malo svežeg vazduha, ali začu korake.

U tom trenutku se ukočila. Srce je krenulo jače da udara, šireći bol na celu glavu. Neko je bio u sobi sa njom, u to je bila sigurna. Treperila je svim svojim bićem, grčeći svaki mišić u telu, a lupkanje stopala o pod je bilo sve glasnije. Zatim odjednom, ujedno sa pljuskom, stade.

Osećala je pulsiranje svog srca u dušniku, dok je neprimetno otvarala usta. Taman kada je odlučila da otvari oči, začu: “Noćas se probudi, kraljice. Probudi ceo svet na tvom jastuku.”

Njen um se poigravao sa njom. Čula je svoj glas kako izgovara neke reči, čula je korake, čula je sve... I nije čula ništa. Kao da je govorila u sebi, a da su reči pronašle put van nje. Disala je ubrzano, u ritmu otkucaja srca. Disala je zato što mora. Biću hrabra, tešila se. Otvorila je oči i pogledala u svoj odraz koji je visio iznad nje.

„Hladna je noć, dok misli ti gore, zar ne?”, reče prilika, gledajući je pravo u oči. Mara je zbacila pokrivač sa sebe i u jednom skoku našla se van kreveta. Drhteći, uspela je da napipa kameni zid, stane uz njega i tako pripijena pomerala se korak po korak do prozora.

Mesečina se probijala kroz okno na zidu kule i osvetljavala prostoriju. Pored kreveta stajala je ženska prilika. Da nije nemoguće, rekla bi da je to upravo – ona.

Zatvorila je oči u želji da kada ih otvori sve bude samo varka. Bol je tako bivao sve veći, ali nije znala šta drugo da učini. Otvorivši ponovo oči, ženska prilika bila joj je bliža. Nije bila sama kao svake večeri, prilika je gledala u nju, a ona... Ona je gledala u sebe. Sa jednom jedinom razlikom, dugim crvenim pramenom u njenoj kosi.

Pre nego što je išta izgovorila, a toliko je želela da kaže nešto, crvenopramena joj se obrati njenim glasom: „Znam za čim žudiš, zato sam tu. Nikada više nećeš biti usamljena.” Okrenula se oko sebe, gledajući uglove sobe. „To će biti nemoguće.”

Osećajući ledenice umesto vrhova prstiju, dok joj se sve više vrtelo u glavi, pogledala je za njom u uglove sobe. Jarka zelena i žuta svetlost izdizale su se sa tla, svaka u svom uglu i kao sjajne gliste lebdele su u vazduhu. Kratko su se blago savijale u mraku, a zatim počeše da se pomeraju ka mesečinom osvetljenom delu sobe. Svakim metrom bilo je jasnije da se ne pomeraju same od sebe. To su bili pramenovi još dve Mare.

Crvenopramena se blago izvi, te joj šapatom reče: „Tu sam za tebe, ali njih dve nisu.”

Nije znala šta se dešava oko nje, da li je java ili san, jer je sve delovalo tako nestvarno. Osećala je težinu kamena od kog je sazdana kula kako joj pritiska pluća, boreći se da dode do daha. Nedostajala joj je snaga, nedostajala joj je hrabrost, nedostala joj je reč koju je trebalo da izgovori... Reč koja rešava.

„Št.. Šta, šta se dešava?”, zamuckivala je.

„Kada si pogledala u ogledalo koje si dobila, ono je prepoznalo sve twoje želje. Nikada više nećeš biti sama. Po tvom liku je načinilo nas.”, crvenopramena joj prvo uputi blag pogled, a zatim oprezno pogleda druge dve prikaze i blago reče, ”Ali one ti žele zlo. Vidiš, sve želje su posute trnjem, pa i twoje. Neke se ne mogu sakriti. Ali ne brini se, možeš se osloniti na mene.”

Prišla joj je i spustila dlan na oznojeno čelo. Mara više nije imala gde da se pomeri, čak i da je imala snage za to, stajala je na ivici prozora koji je gledao u duboki, mračni ambis. Istoga trena bol je prestao. Uđahnula je dušoko, pokušavajući da se sabere.

„Ja sam ovo učinila?”

„Na neki način.”, nasmeja se, uvijajući svoj crveni pramen oko prsta, „Znaš i sama da ti je dosta svega. Pobedi svoj ponos. Pomozi tišini. Ubij je.”

Odjednom, osetila je težinu u desnom dlanu, nesvesno stežući prste oko predmeta koji joj se našao u ruci. Spustila je pogled susrevši se sa bodežom na dlanu. Drška je bila od bronze, uvijena pri krajevima sa četiri kamena kao i na ogledalu.

Zakoračila je napred, opijeno gledajući u žutopramenu, čvrsto držeći bodež u ruci. Zatim u trenutku zastade, kao razbuđena i prozbori: „Ali zašto bih to uradila?”

„Zato što ćeš u suprotnom ti umreti”, ču svoj glas iza leđa. Osetila je ponovo bol koji joj je razdirao glavu, a sobom se razli oslobođeni krik iz njenog grla. Iste sekunde žutopramena usmeri pogled pravo ka njoj. Iako povijena od bola i zvonjave u glavi, krenu ka svojoj dvojnici, sa visoko podignutim bodežom u ruci. Na prvi zamah, Mara se izvi i promaši je, ostavivši vrisak u vazduhu. Pokuša još jednom da zamahne zakoračivši prema njoj, ali ni tada ne uspe.

Žuti svitak povlačio se nazad u tamu, a iz nje se začu visoki nadljudski glas: “Ne možeš me ubiti, jer sam deo tebe! Ne možeš biti spremna za moju smrt, jer nikada nisi bila spremna ni za šta!”. Na te reči, Mara skoči kao oprena i polete ka jedinom šta je videla u tami – bio je to žuti pramen.

U sebi je osećala probudenu snagu koja ju je vodila i kao da je tačno znala šta radi kada se približila tim urokljivim očima u kojima je videla sebe, podiže bodež još jednom, ali ga suparnica istrže iz njenih ruku. Osetila je tuđe ruke na grudima, kako je svom silinom guraju prema zidu, nemoćna da se okrene i otrgne iz stiska. Glasovi su se komešali u njenom umu, a nije mogla da razazna koji su njene misli, a koji su izgovoreni naglas. Mogla je samo da nagada.

Od siline udarca u zid, vrat joj se okrenuo na levu stranu ka crvenopramenoj. Ona je pokazivala rukom na tlo pored nje i uzvikivala: ”Tu, sa strane!”.

Nije mogla više da se koncentriše na bol koji se širio njenim telom. Žutopramena zatim naglo opusti stisak jedne ruke i pokupi bodež sa poda. Naježila se na zvuk zveketa oštrice o kamen, koji se uzdizao zajedno sa žutim pramenom u nameri da je ubode. Osećajući dodir bodeža na svom licu, smognu svu snagu koju je imala i odgurnu je u stranu. Žutopramena se sruši na vreteno pored vrata, a za njom se razli strašan vrisak iz tela koje je ležalo na vrhu vretena. Sa vihorom visokih tonova, nestajala je i ona, stapajući se sa ništavilom. Ponos nije bio jači od nje, kao ni sama avet.

„Rekla sam ti da možeš da se osloniš na mene i da ču ti pomoći.”, čula je dok se borila za dah. Zbunjujuće misli navirale su jedna preko druge, praveći pometnju u njenom umu. Nije stigla ni da otvorí oči kada je ispred sebe čula poznat glas. Glas njenog brata.

„Nisi ni zasluzila više od ovoga. Um da se poigrava sa tobom... Zar si stvarno toliko slaba?”, glas se podrugljivo nasmeja iz tame, „Nisam pogrešio kada sam te udao za Ivana.”

Pokupila je bodež sa tla, drhtećim rukama i potrčala uz vrisak ka drugom kutku sobe. Pošto nije videla obrise tela, jedino čime se vodila bio je glas koji je izvirao iz tame i prevrtao joj dušu.

„Ratovi, putovanja, nikada nije kod kuće, zar ne?”, grmeo je, „A tek druge žene?”. Urlajući, gubila se u mraku glasa i svog besomučnog slepila. Osećala je da su joj uši vlažne i da još nešto curi niz obraze pored znoja.

U tom sumraku misli, ponovo začu poznat glas, koji joj se obraćao sa prozora: „Ne slušaj ga. Oslobodi um.”

Kako je smeh postajao glasniji, bol se povećavao. U ustima je osećala opijajući ukus krvi.

„Mila sestrice, nema tebi spasa!”, smeh se nastavljao u nedogled, zadirajući je.

Mara duboko udahnu, otvori oči i zastade. Zauzdala je misli i smirila disanje, iako je bol koja se uvećavala sa smehom razdirala. Kratko se zagleđala u tamu: „Ne, ti si taj koji je odavno izgubio šansu da se spasi.”

Smeh se kratko stiša, zajedno sa njenom bolju, ali kao da se prenuo sledećeg momenta postade još jači, a Mara oseti aromu krvi koja joj je ispunjavala usnu duplju, intenzivnije nego ranije. Ošamućena nije skretala pogled, već nastavi: „Ti si celina koja je izgubljena u praznini, nekada telo sa dušom, a danas samo prazan trup.”

Obrisu počeše da se pojavljuju u tami, obasjani prvo tankom niti svetlosti. Najpre je uočila zeleni pramen na kosi, a zatim i lik. Zelenopramena prilika smejava se muškim glasom i gubila svoju strukturu, menjajući oblik. Udovi su se menjali i mešali jedan sa drugim, spajajući se u jednu masu, dok su samo oči ostajale iste. Oči u kojima je videla svoga brata, svoju dvojnicu, sebe.

Sledećeg trena masa se razlila u bezbroj raznobojnih niti, nestajući bez zvuka. Mara, ponovno obavijena tamom, skrenu pogled ka prozoru.

Crvenopramena je sedela na ivici prozora i gladila dugu kosu, gledajući se u ogledalo koje joj je bilo u ruci. Bola više nije bilo, samo praznina.

Mara je koračala prema njoj sporo, vukući stopala po tlu. Nije imala snage da podigne noge, niti da kaže bilo šta. Kako je izašla iz tmine, mesečina je obasjala njen lik, otkrivajući strahovit prizor. Kapi krvi klizile su na levoj polovini lica, obilazeći i skupljajući se iznad mesta gde joj je nedostajao deo obraza. Nije više imala uho sa te strane. Mesec kao da se stideo da je okupa u svojoj svetlosti, bacao je sjaj na jedan deo glave, jer sa druge strane više nije imala kosu. Ono malo što je ostalo, uplelo se u boje kuvanog vina i borovine, krijući raskopanu kožu.

Ne izgovarajući ništa, sede pored svoje dvojnice.

Crvenopramena se najpre tiho osmehivala, gledajući svoju lepotu u ogledalu, a zatim veselo pljesnu rukama, ciknu srećno kao devojčica i spusti

ga pored sebe. Ogledalo najpre poče blago da se pomera, a zatim sve brže, stvarajući mali vrtlog u sredini.

Nežno je spustila spoljni deo dlana na Marin unakažen obraz i nastavila: „Tvoj ži... Naš život je jedna neispričana priča. A svaka priča ima svoju svrhu. Tek na kraju, počneš da sagledavaš početak.”

Mara se i dalje nije pomerala.

„Rekla sam da ču ti pomoći,” zatim je pogledala direktno u oči, tako da je Mara mogla da sagleda svaki kutak svoje duše, „Pomoći da nestaneš sa ovog sveta i pridružiš se beskraju tame!”.

Uzevši je za ramena, crvenopramena pokuša da je iz jednog zamaha gurne ka ogledalu, ali se Mara na njeno iznenadenje istrže i baci u stranu. Skočila je što dalje od vrtloga i tame u koju ju je privlačio. Brzo se dižući na noge pogledala je ka ogledalu pitajući se šta joj je to uopšte brat priedio. O kakvom je đavoljem delu bila reč? Tamni vrtlog se dizao do stropa crnog od dima, a njih dve, poput lovca i lovine, kružile su oko njega.

Buka koju su dve prilike pravile na vrhu kule, privukla je interesovanje stražara. Njihovi užurbani koraci su se čuli na stepeništu dok su jurili ka Marinoj sobi.

„Sama si svoj usud i dželat, Maro Crnojević!” zaurla ona s crvenim pramenom u kosi i baci se na nju neprirodnom brzinom ravno kroz vrtlog. Vrata grunuše odbačena u stranu udarom tela jednog od stražara. Za to vreme, ženska prilika je pokupila bodež sa tla i jednim potezom odsekla svoj crveni pramen.

„Visosti! Da li je sve u redu?”, sa usana stražara na vratima koji je uletio u sobu sa isukanim mačem otrgao se zbumjen glas.

„Odmah recite slugama da pripreme konja,” reče sakrivajući bodež iza svojih leđa, „Moram da posetim muža!”.

Dvojica stražara su samo potvrđno klimnula glavom i nestala sa vrata odaje. Podigla je ogledalo s poda i zagledala se u njega. Na njemu se nije video nijedan trag prethodnog dešavanja.

„Ovo mi više neće biti potrebno.”, reče sa samozadovoljnim smeškom, dok se crveni pramen u ruci pretvarao u prah. Par sekundi je posmatrala u ogledalu preplašeno lice i oči pune straha, a zatim ga baci kroz prozor. Uz zvonjavu i tresak, ogledalo se kotrljalo po sitnom kamenju. Kada se najzad zaustavilo, drška i ram bili su okrnjeni, dok je ostatak pukao na četiri skoro jednakaka dela. Na blagi dodir mesećine, svaki od tih delova presijavao se na drugaćiji način.

Oni koji pamte, kažu da je tih dana kulu Crnojevića zahvatila najveća oluja ikada viđena. Vetar je nemilosrdno nanosio rastresitu zemlju preko trave, stene i kamenja, prekrivajući sve, čak i razbijeno ogledalo. Ali nije sakrio jednu stvar, dijamante koji su jarko svetleli svake godine na isti dan kada je i razbijeno.

Irena Ilić-Vasiljević

OGLEDALO

Nataliju Đurović upoznao sam pre dve godine na letovanju u Budvi. Kada smo počeli da se zabavljamo bila je pri kraju druge godine faksa. Insistirala je na tome da nije student, nego studentkinja, bila je zagriženi pobernik feminizma i često sam je zadirkivao zbog toga. Kad god nije imala dovoljno čvrst argument da mi njim zapuši usta, propela bi se na prste i sočno me poljubila. Znala je da je tim svaka rasprava završena. Nisam se bunio, puštao sam je da pobedeđuje.

U poslednje vreme, češće sam se budio u njenom nego u svom stanu. Obično me iz sveta snova dozivala pevanjem ispod tuša, ali tog jutra me iz sna trglo zvono telefona. Čuo sam kako se dogovara sa nekim o preuzimanju nasledstva.

„Šta dobijaš? Kuću na Dedinju? Milion evra?“, Upitao sam je pospano pokazujući joj rukom da se vrati u krevet.

„Nemam pojma“, legla je kraj mene. „Advokat Redenković mi je samo dao adresu na koju treba da se javim danas u podne kako bih dobila *nešto što mi po zakonu pripada*“, poljubila me i pitala da idem sa njom, ali sam odbio, zbog obaveza na fakultetu.

Kasnije te večeri, pričala mi je kako se, u stanu, u Reljinoj broj 4, srela sa poslednjim „princem od Crne Gore“, naslednikom dinastije Crnojevića, izvesnim Stefanom Černetićem, koji ju je pred dvadesetak zvanica proglašio „damom“.

„Čekaj, pokušavaš da mi kažeš da si ti neka princeza?“

„Ma ne“, nasmejala se. „Samo *dama*, i to ne svojom zaslugom, već zahvaljujući tome što sam preko ženske linije nosilac gena Balšića. Zamisl! Svi koje sam upoznala tamo, u *tom zvaničnom predstavništvu prinčeve porodice*, su totalno neozbiljni“, odmahnula je rukom. „Nemam ja vremena za takve gluposti, moram da spremam ispit.“

„A nasledstvo? Šta si dobila?“, Nehajno je zavukla ruku u torbu i izvadila kitnjastu kartonsku kutiju na kojoj je bio utisnut grb Crnojevića. Otvorila je i pokazala mi neveliki predmet. „Antikvitet“, promrmljao sam posmatrajući izlizanu bronzanu dršku koja je nosila srebrno ogledalo. Videlo se da

je u nekom trenutku bilo polomljeno na četiri dela pa ponovo sastavljen.
„Vredi li koliko?“

„Ne verujem, ali barem je lepo“, rekla je i oko držalje uvezala crnu satensku vrpcu. Potom je otišla do kuhinje i vratila se sa čekićem za meso. Nisam se ni ponudio da joj pomognem i umesto nje zakucam ekser, volela je da sve radi sama, ja sam bio tu samo da popunim emotivnu prazninu koju je osećala, i ponekad oteram strah od samoće. „Ovde?“ Pogledala me ispod trepavica.

Klimnuo sam glavom nezainteresovano. Taj zid je ionako bio pretrpan svim i svačim, krasilo ga je nekoliko uramljenih slika, par kineskih lepeza, veliki papir sa ispisanim stihovima Antićevih pesama i jedna ikona. Udarila je tri puta ekser, kod trećeg udarca ikona je pala na pod i razbila se na četiri dela.

„Đordje ubi aždaju, a ti Đordja.“

Prostrelila me pogledom. Ujeo sam se za usnu i povukao je u krevet, bio je to najbolji način da joj skrenem misli i umirim njen bes. Nakon duge masaže i kratkog razgibavanja, zaspao sam. U neko zlo doba probudio me vrisak. Okrenuo sam se ka Nataliji i prebacio ruku preko nje, da je umirim. Osetio sam da se trese.

„Šta je bilo?“

„Taj jezivi glas! Jesi li ga čuo? Ponavljao je: „*Daj mi dar... Daj mi dar, Milice... Mogu te osloboditi neprijatelja... Jednom i za svagda. Daj mi dar.... Daj mi dar, Miliceeee...*“

„Kakav dar?“, Pokušavao sam da povežem o čemu priča.

„*Imaš sina... Imaš sina, Miliceeee...* Ali ne, Milica nije dala sina! Ona... Ona...“ zarila je lice u dlanove. „Obećala je čerku! Shvataš li? I čerkine čerke čerku, pa tako dok ih bude, samo da sina zadrži. Milica je...“

„Spavaj Natalija, to je samo ružan san“, prekinuo sam je zatvarajući joj usne poljupcima.

Dani su se nizali jedan za drugim, a za njima su se nizale i noćne more. Jednog jutra ugledao sam je kako sedi bleda i ispijena na samoj ivici kreveta. Srce mi se cepalo od tog prizora.

„Opet sam sanjala! Ovoga puta Katarinu... Katarinu Kosaču“, plakala je. „Kroz njene oči videla sam dubine Pakla, kroz njene uši čula sam vapaje hiljada prokletih duša. Bilo je užasno!“ Pokušao sam da je poljubim, ali me odgurnula. „Boli me glava“ promrmljala je i ustala.

To su samo noćne more, govorio sam joj, ubedjujući je da puno uči i da joj treba pauza. Savetovao sam joj da na nekoliko dana ostavi knjige iz istorije i da pokuša da odmori malo mozak nekom zanimljivom pričom van struke. Poslušala me, ali more su se nastavile. Iz noći u noć bile su sve gore. Ostavljao sam svetlo upaljeno da bih joj oterao strah, a onda sam je jedne noći ugledao kako skupljena sedi na podu pokraj kreveta i rukama grli kolena.

„Sanjala sam da sam Mara... Mara Crnojević“, jecala je. „Moj um se poigrava sa mnom! Šta mi se ovo dešava? Jasno sam čula glas kako izgovara reči, čula sam korake, čula sam sve, i nisam čula ništa! Ona kao da je govorila u sebi, ali su reči nekako pronalazile put do mene. Pomozi mi, molim te!“

Pružala je ruke ka meni kao davlenik koji traži pomoć, ali je odbijala da me pogleda u oči.

Uhvatio sam je za ruku, pomogao joj da ustane sa poda i vratio je u krevet. Bila je hladna kao led.

„Biće sve u redu, samo treba da se opustiš. Dođi, ugrejaću te.“

Skočila je kao oparena: „Ne ljubi me. Ne mogu! Gledaju nas!“

„Ko nas gleda?“, Skrenuo sam pogled sa njenog tela ka prozoru, sem zvezda nije bilo nikoga.

„One. Milica, Katarina, Mara i sve te druge žene.“

Košmare i glavobolje sam još i mogao da razumem, ali ovo je već bilo previše. Opsovao sam i otišao da joj donesem Kafetin.

Predveče, tog istog dana, ozbiljno zabrinut za budućnost naše veze predložio sam joj da malo odemo van grada, ali nije pristala jer se bližio ispitni rok. Reč po reč, vođeni najboljim namerama, uplovili smo u burnu svađu, koju je prekinulo zvono na vratima. Bila je to Emina, Natalijina drugarica, koja je živela u istoj zgradi, na drugom spratu.

„Pije mi se kafa“, rekla je uz osmeh dok je ulazila u hodnik „a nestalo mi je šećera. Imaš malo na zajam?“, Natalija je uzdahnula i klimnula glavom, a ja sam videći u njoj spas od dosadne svađe brže bolje krenuo ka kuhinji. Dohvatio sam džezvu i ponudio se da skuvam kafu dok se one ispričaju.

„Ne bih da vam smetam“, rekla je neodlučno, ali sam je brzo prekinuo natuknuvši da su Natalijini prijatelji i moji prijatelji i da nema razloga da joj bude neprijatno. Istina je da sam joj se ja više obradovao, pomislio sam kako je sam Bog poslao da me spasi od svađe koju sam započeo.

„Što si tako neraspoložena“, pogledala je u Nataliju okrećući šoljicu. „Čutiš od kad sam došla.“

„Ponovo me jako boli glava.“

„Jesi li sigurna da nisi trudna? Hoće to...“, Nije stigla da završi rečenicu, Natalija je prosiktala: „Nisam!“

„Dobro, što se odmah ljutiš?“, Podigla je Natalijinu šoljicu i posmatrala kako se soc polako cedi. „Nego, jesam li ja tebi pričala da me je baba naučila da salivam stravu?“

„Šta?“ Natalija je prstima pritisnula slepoočnice pokušavajući da umanji bol.

„Pa, to... Čuli ste za salivanje strave, zar ne?“, Pogledom je sa Natalije prešla na mene, a ja sam samo slegnuo ramenima jer nisam imao pojma o čemu priča.

„Glavobolja, nemir, strah, nesanica, trzanje u snu, noćne more, pa i depresija samo su neke od pojava koje leči salivanje“, ustala je i prišla Nataliji, spustila joj je ruku na čelo. „Mogu da ti pomognem.“

„Emina, ti si luda!“, Natalija se nasmejala i ako joj nije bilo do smeha. „Može da mi pomogne samo tableta za glavu.“

„Ajde, što si takva, dozvoli mi barem da pokušam, ako ti ne bude bolje opet možeš popiti tabletu, a ovako ćemo se barem malo zabaviti. Umirem od dosade. Sedi ovde, pokraj šporeta“, pokazala joj je prstom.

Da li zbog bola, ili tek da udovolji drugarici, Natalija je poslušala.

„Daj mi neku crvenu krpu da joj prekrijem glavu, ili peškir, svejedno“, rekla mi je dok je birala kašiku dovoljno veliku da u njoj otopi par komadića olova koje je izvadila iz novčanika. „Znam šta radim, ne boj se“, nasmejala se kad je videla Natalijinu grimasu.

Sam ritual izgledao je jednostavno. Emina je komadić otopljenog olova naglim potezima sipala u šerpu sa hladnom vodom i ono bi u dodiru sa njom poprimalo nekakav oblik. Ponovila je to tri puta, nad Natalijinom glavom, grudima i kolenima pevajući neke potpuno nerazumljive bajalice. Kod prvog *salivanja*, na glavu, oovo je u posudi poprimilo oblik žene. Emina mi je pokazala očima da pogledam. „Ko je to? Prepoznaješ li je?“

„Nemam pojma.“

„Pa to je ona nesretnica Mara Crnojević“, rekla je Natalija iznenađeno.

„Ne viri“, Emina se namrštala. Pljunula je tri puta u šerpu, pa brzo rekla: „Beži stravo iz glave.“

Nisam mogao da se uzdržim i počeo sam da se smejem, a Emina mi je zapretila prstom. Primetio sam da ima duge negovane nokte, i onda sam se setio da mi je Natalija jednom prilikom pričala kako joj drugarica radi u nekom salonu za lepotu. Čudnih veštica ima danas, pomislio sam i sakrio osmeh trudeći se da izgledam što ozbiljnije.

Skinula je najzad Nataliji peškir sa glave i stavila joj ga na grudi. „Sjajno, konačno će moći da vidim šta se dešava“, promrmljala je Natalija zavirujući u šerpu u kojoj je oovo ponovo poprimalo lik žene. „Katarina Kosača?!“ Ustuknula je, a Emina je ponovila tri puta „pu, pu, pu“ pa promešala tečnost kašikom govoreći: „Svi uroci, niz potoci!“

Na kraju spustila je crveni peškir na Natalijina kolena. Dok smo mi u neverici piljili u lik „carice Milice“, Emina je već vidno uznemirena šaputala: „Strah se krije, salij da ga nije!“

Više mi nije bilo do smeha, prekrstio sam se iako nisam bog zna kakav vernik. Natalija se vrpcoljila na stolici, a Emina je spretno prikupila oovo pa ga još jednom otopila držeći kašiku iznad već usijane ringle. Ovoga puta, u dodiru sa vodom oovo nije poprimilo ženski lik.

„Ufff... Dobro je, nije do ljudi nego do predmeta. Vide li ovo?!“ Među Emininim prstima stajala je minijaturna kopija ogledala sa drškom. „U njemu je tvoja subbina. Čekaj, pa ti si skoro dobila jedno ovakvo?“

Natalija je klimnula glavom.

„Reci mi samo da ga nisi okačila u spavaću sobu?“, Emina je uzdahnula glasno. „Bože, koliko puta sam ti rekla da Feng Šui izričito zabranjuje postavljanje ogledala u prostorije u kojima se spava? Slušaš li ti mene ikada?!“

„Ajde, Emina, ne guš!“

Natalija je ustala i prebacila peškir preko naslona stolice.

„Kakve veze ima gde sam ga okačila?“

„Ima! Ogledalo ima sposobnost da pamti. Ono je svedok svih prošlih događaja, samim tim i emocija i sećanja. Pogotovo ako je srebrno...“ nakrivila je glavu i izvila obrve.

Pogledao sam u Nataliju, nervozno je grickala donju usnu.

„Baba mi je pričala da stara ogledala mogu da oslobađaju sve te informacije koje su sakupila ranije.“

„To su samo babske priče“, prekinuo sam je i stao u Natalijinu odbranu.

„Ima istine u njima. Moja baba je bila mudra žena. Znala je mnoge stvari. Ako su napunjena negativnom energijom ogledala mogu da reflektuju tragedije koje su se dogodile odavno. Upravo zbog toga, ako su u spavaćoj sobi, uzrokuju čudne snove, bude nerealne strahove i slično.“

„Ma daj...“ odmahnuo sam rukom.

„Znaš li da ogledala vekovima unazad imaju počasno mesto u magiji? Korišćena su pri najstarijim oblicima proricanja! Prepostavlja se da je prvo ogledalo nastalo u Persiji, a poznavali su ga i drugi drevni narodi. Postoji legenda po kojoj su proročice iz Tesalije naučile Pitagoru kako da iz čarobnog ogledala čita budućnost. Jedno takvo čarobno ogledalo imao je i Rodžer Bejkon, Džon Di je koristio ogledalo od crnog opsidijana, a Katarina Medići imala je...“

„Kakve to veze ima sa Natalijom i njenom glavoboljom?“, prekinuo sam je ponovo.

„Itekakve, ogledala mogu da budu veoma opasna. Brinu me te njene glavobolje. Bojim se da nije u pitanju Luj Arpo“, uzdahnula je. „1997. francuski antikvari obratili su se novinarima sa molbom da upozore ljude da ne kupuju ogledalo na čijem okviru piše: Luj Arpo 1743, jer je to ogledalo ubilo trideset osmoro ljudi. Ono izaziva glavobolje i izliv krvi u mozak kod ljudi koji se ogledaju u njemu. Shvatate li? Glavobolje i... Pu, pu, daleko bilo“, odmahnuла је glavom. „Ima dosta razloga zbog kojih verujem da je to ogledalo zapravo mnaizar.“

„Mnai...šta?!“, Natalija je podigla pogled ka njoj.

„Mnaizar“, ponovila je. „Ogledalo koje vraća sećanja i prikazuje buduće događaje. Pričala sam ti već da su Anunaki svojevremeno dok su boravili na zemlji napravili dva tipa ogledala. Jedno je Mnaizar, a drugo Miraya, kroz ovo drugo oni posmatraju svet, ono je više poput prozora kroz koji Anunaki vide prostor i vreme i aktivnost drugih rasa, ali je smrtonosno za ljude koji gledaju kroz njega.“

„Šta da radim?“, Natalija je nervozno lupkala prstima po stolu.

„Ne znam. Sad si se setila da me pitaš za savet, a kad sam ti govorila nisi htela da me slušaš.“

Emina je prišla prozoru i otvorila ga. Iz džepa je izvadila kutiju cigareta i upalila jednu, iako je znala da Natalija to ne voli.

„Možda bi trebalo da mu se prepustiš. Umesto što se boriš pokušaj da mu prideš, da vidiš šta hoće. Odgovor na sve tvoje probleme nalazi se u tom ogledalu, u to sam sigurna.“

„Rekla si 1997?“, upitao sam zamišljeno. „Te godine su i novosibirski naučnici sproveli neke eksperimente sa Kozirjevim ogledalima.“

„Hmmm, znači i ti mi veruješ?“ Emina je likovala.

Progutao sam pljuvačku. Nisam znao kako da joj kažem da mene ne zabilježavaju toliko ogledalo i magija, koliko me užasava pomisao da više neću gledati Nataliju kako se svlači u spavaćoj sobi, jer je te „babе“ iz ogledala gledaju urokljivo, i da sam spreman da je podržim u svemu što može pomoći da se mojoj devojci vrati miran san.

„Izgleda da se samo u ogledalu može doći do informacije o ogledalu“, Emina se počeša po glavi. „Natalija moraš sutra kod mene u salon, obavezno.“

„Šališ se? Nemam vremena.“

„Moraš. Mi u salonu imamo ogledala. Sećaš se, pričala sam ti da smo ih dobili kao donaciju ima tome skoro godinu dana. Hajde, taman će ti srediti i nokte i frizuru, gledaj na što ličiš.“ Nije odustajala dok nije dobila obećanje od Natalije, potom se okrenula ka meni: „Daj mi neku salvetu da uvijem ovo čudo“, rekla je gaseći cigaretu. Potom je pažljivo zamotala olovno ogledalce, koje je svo vreme držala u ruci. „Idem da se nađem sa dečkom pa će ga usput baciti u reku, a ti Natalija izađi napolje, na terasu. Zaboravila sam da ti kažem da moraš pogledati u nebo, inače je sve što sam radila bilo džabe.“

Natalija se kiselo nasmešila, činilo mi se da jedva čeka da Emina ode. Nervozno je otvorila balkonska vrata i izašla, a ono kao za baksuz oblaci se navukli i nigde ni jedne zvezde.

Pošto se Nataliji nije ulazilo sa terase dok se stan ne izluftira, ja sam ispratio Eminu. Na pragu se okrenula prema meni i par trenutaka me je gledala kao da se premišlja da li da kaže nešto, a onda je najzad izustila: „Lepi, neće ona za tebe poći, žao mi je“, spustila mi je ruku na rame, „izgleda da je drugom obećana, i to odavno, pre više vekova.“

Zalupio sam vrata za njom, možda malo jače nego što je trebalo. U dnevnoj sobi čekala me je Natalija. „Gde si upoznala ovu lujku?“

„Pazi šta pričaš“, upozorila me je. „Ma koliko bila blesava, ona mi je najbolja drugarica.“

„Znam, ali...“

„Nema ali, ona mi je najbolja drugarica. Uostalom glava me više ne boli“, namignula mi je i poljubila me, i odjednom mi više nije bilo bitno što se druži sa tom ludom vešticom. Noć smo proveli na trosedu u dnevnoj sobi, a sutra nešto posle podneva odvezao sam je u salon za ulepšavanje u kom nije bilo nikoga sem Emine jer je radno vreme bilo dvokratno.

„U Beogradu postoje samo dva ovakva aparata, jedan je u *Međunarodnom naučnom centru za istraživanje nasledja Nikole Tesle*, a drugi kod nas u salonu“, rekla je ponosno pokazujući neku skalameriju koja je predstavljala čuvena ogledala, ali kako je Nataliju ponovo bolela glava i kako sam želeo da se sve što pre završi prekinuo sam je pitanjem: „Da li je ovo bezbedno?“

„Potpuno. Imam iza sebe praksu više meseci rada.“

Kada je Natalija ušla u „ogledalo“, Emina je uključila monitor računara koji je bio povezan sa uređajem i počela da me davi sa pričama o zadovoljnim mušterijama koje iz ogledala izlaze potpuno preporođene, i psihički i fizički. Slušao sam je nezainteresovano i lupkao prstima o ivici stola. Ovo i suviše dugo traje pomislio sam. „Prekini. Izvuci je odatle.“ Viknuo sam obuzet nekom crnom slutnjom. „Otvori ta prokleta vrata!“ Uzalud je pokušavala da me umiri, na kraju je prišla uređaju i otvorila ga.

Natalije nije bilo. Na stolici je samo stajalo ogledalo koje je dobila. Ni sam ni znao da ga je ponela sa sobom.

„Šta?!“ Emina je pobledela. Odgurnula me grubo i prišla do računara. Iznenadio sam se što uopšte ume da ga koristi. Vratila je snimak unazad i pojačala zvuk.

Začuo se jasno Natalijin glas: „Ko si ti i šta hoćeš od mene?“

„Ne traži mi da opišem sebe jer ja više ne znam kako izgledam. Lik koji vidim stalno se menja, taman se naviknem na jedan, on nestane, i zameni ga lik druge žene“, govorila je Mara Crnojević.

„Moje je lice svih žena, uplašenih, nezadovoljnih sobom ili svetom u kom žive, željnih promene. Sada, moje je lice tvoje, samo je koprena sumnje napravila viševekovne naslage i zamutila moj odraz, ali veruj mi, ista sam ti. Živim u samoći, a društvo mi prave samo misli, koje su ponekad nepouzdane, prevrtiljive, zbrkane. Pogledaj me!“

„Želiš da te oslobodim?“ Prekinula je Natalija pitanjem.

„Ne budi smešna, ja sam slobodna i jača nego ikada. Tu sam da ti pomognem da ostvariš svoj san. Gledala sam te dok obavljaš svakodnevne dužnosti, dok spavaš, posmatrala sam kakva si dok misliš da te drugi ne vide,

znam šta misliš i čemu se nadaš. Ne stidi se, i ne skrivaj se više iza tog vela površnosti jer ti si stvorena za nešto više. Ti želiš da znaš! Tražiš znanje o prošlosti i ja će ti ga dati! Samo, zarad prošlosti daćeš mi budućnost! Lako je, napusti stvarnost i pridruži mi se. Gledaj me!“

„Ali, ti nosiš tugu u očima“, prošaputala je Natalija.

„Tuga je tvoja, odraz iz tvog sveta. Ovde je nema, ovde je apatija.“ Govorila je sada Katarina Kosača. „Dođi, pridruži mi se, jer samo iz haosa može nastati red. Šta je sad?! Ne sviđam ti se? Misliš da nisam dovoljno primamljiva? Da nemam šta da ti ponudim? Moje reči ti ne ulivaju nadu?“ Glas joj je najednom postao tiši: „Sve ste iste, nezahvalne! Kreneš li za mnom, za istinom, zakoračićes putem bez povratka, ali ja će te naučiti kako da veruješ, prvo meni a potom i sebi, ja će te naučiti kako da vladaš, sobom a potom i svima.“

„Od sada ja će te savetovati. Samo dok me vidiš bićeš srećna, jer sve dok vidiš mene videćeš i sebe“.

Iz ogledala se sada čuo Miličin glas. „Ne zatvaraj oči. Ne možeš pobeći, jer ja sam već u tebi i oko tebe. Ja sam u svemu. Od trenutka kad si me ugledala ja živim u tvom umu i twojoj duši. Pogledaj me! Ja sam pozitiv negativa i negativ pozitiva. Ja sam sve. Ja sam mešavina svih boja kojima je odavno oduzeta svetlost. Da, ja sam crna, jer sam u mraku.“

„U mraku je haos...“ prekinula je Natalija, a glas joj je podrhtavao.

„U početku i beše samo večni bezgranični haos, tmina, Tiamat, ja.“

Ulogu naratora preuzeo je preteći piskav glas, koji je mogao pripadati bilo kojoj ženi.

„Ceo svet je bio pod mojim nogama, a onda je pusta želja mog vlastitog srca dozvala Marduka. On je uneo svetlost u mrak i zaslepio me njom. Samo na trenutak pokleknula sam pred tim njegovim sjajem i svi vekovima misle da me je pobedio. Ali kao što vidiš ja sam i dalje tu, bogatija za jednu lekciju: da nikada više ne verujem svetu, jer je nakon njega ostala samo hladnoća, pustinja u meni i oko mene! Ali ne žalim se, moje su sve one oblasti u kojima vladaju strah i nesigurnost, u kojima vladaju očaj i tuga. Ne dopada ti se ovo što čuješ? Zar si očekivala da ti se ulagujem i skrivam haos slojevima besmisla, da te ohrabrujem obmanama i da ti mažem oči šarenim bojama iluzija?! Već sam ti rekla da je moja samo pustinja, da su moje sve nijanse sivila.“

Natalija je oborila glavu, nije imala ni snage ni hrabrosti da izusti bilo šta.

„Spuštaš pogled plašeći se da ti u oči ne bacim tu prašinu pustinje. Ne boj se. Ja sam ona koja oslobađa, ja sam alfa i omega, sa mnom sve počinje i sa mnom završava. Pogledaj me! Pogledaj se, jer ti si ja.“

Nisam mogao više da slušam. Pritisnuo sam *delete*, istog trena Emina me ošamarila. „Znaš li šta si učinio?!“

Ne, nisam znao i iskreno nije me bilo ni briga. Uzeo sam ogledalo i otišao u Natalijin stan. Bio sam siguran da će se pre ili kasnije pojavit, ali umesto nje pred smiraj dana došla je Emina.

„Gde je ogledalo?“, pitala me bez uvoda.

Pre nego što sam joj ga predao nisam mogao da odolim iskušenju i pogledam u njega. Nadao sam se da će ugledati Nataliju. Što sam duže gledao to sam više gubio snagu, osećao sam kako usisava moju energiju, ali sem svog mutnog odraza nisam video nikog drugog u njemu. Ni Emina nije uspela da magijom i bajalicama i koje je naučila od svoje babe prizove Natalijin lik, ogledalo je ostalo hladno i nemo, neumoljivo.

„Bojim se da je to za mene isuviše drevna magija“, rekla je najzad, iscrpljena. „Sigurna sam da će se ta sila pojaviti opet, kad tad, nezvana...“

„Uništiću ga“, rekao sam iznervirano. Već mi je bilo dosta svega.

„Možeš pokušati da ga slomiš, ali ga tako nećeš uništiti nego samo umnožiti i ojačati. Možeš da pokušaš i da ga zakopaš, ali samo ćeš iskopati sebi grob.“

„Šta da radim?“

„Skloni ga negde gde ga niko neće tražiti.“

„Gde?“

Slegnula je ramenima.

„A Natalija?“

„Znao si da nikada nije ni bila tvoja. Rekla sam ti.“

Pogledao sam ponovo u ogledalo. Učinilo mi se na trenutak da ipak nazirem Natalijin lik, mogao bih se zakleti da mi je namignula. Istog trena bilo mi je jasno da ona nikada ne bi otišla da bi me napustila, otišla je da bi se borila. Možda je ona njemu obećana, ali mene je sama birala, meni je jutrima pevala. Otišla je ne zato što se predala, nego da bi urazumila tu nerazumno silu haosa i da bi joj ponovo pokazala svu lepotu boja.

Nasmejao sam se i pomislio na ukus njenih usana. Istovremeno, ne znam zašto, pomislio sam i na svetlost i na Marduka.

BIOGRAFIJE

Zoran Petrović - master psiholog, kompjuterski dizajner, muzičar i pisac, rođen je 1968. godine u Beogradu. Na književnoj sceni pojavljuje se zahvaljujući Ljubavi, i to 2009. sa svojom prvom zbirkom ljubavne poezije "Ženi koju volim", a već sledeće izdaje i drugu, pod naslovom "Hvala što postojiš". Njegov prvi roman, urbana trilerolika ljubavna drama, "Bulevar greha", izšao je iz štampe 2016. godine. Nakon toga se okreće prvoj ljubavi - fantastici. U januaru 2017. godine izlazi roman "Praznik Zveri – Žeteoci", prvi iz istoimene sage. Druga knjiga "Praznik zveri – Grehovi alijanse", izšla je u junu 2017., a tokom 2018. očekuje se treći nastavak. Sagu Praznik zveri, autor Zoran Petrović predstavlja nam njegovim terminom open world fantasy saga, kojim se, pre svega, ne vezuje za okvire popularnih trilogija. Njegove priče nalaze se u zbirkama folklorne, epske, naučne fantastike i horora: Čuvari zlatnog runa, U vrzinom kolu, Marsonic, Nešto diše u mojoj torti.

Vanja Spirin je rođen 1963. godine u Zagrebu. Književnik, glazbenik i copywriter. Autor prvog hrvatskog fantasy romana. Pisao sve moguće književne forme: pjesme, priče, knjige, scenarije, kolumnе i blogove te je sve to bilo objavljivano tijekom godina u raznim časopisima, zbirkama, novinama i internetskim portalima. Knjiga "Najljepši hrvatski mitovi i legende" je lektira u školi i na to je poprilično ponosan. Premda po nacionalnosti metalac, svira bas u HC punk bendu Motus vita est, a to voli jer je brzo i žestoko. Do sada je objavio sedam knjiga: Junker's i Vailiant protiv sila tame, Smrtonosna mizija i druge priče, Junačke zgode Junker'sa i Vailianta, Blago bogova, Treći nos, Najljepši hrvatski mitovi i legende i Hangrap i Drobhila - starohmirijski ep.

Marijan Mašo Miljić - profesor svjetske književnosti, književnik, publicista i bibliograf rođen je u selu Luka, opština Žabljak 1951. godine. Na Filološkom fakultetu u Beogradu diplomirao je na Grupi za opštu književnost sa teorijom književnosti, 1977. godine. Radio je kao profesor u Obrazovnom centru na Cetinju i kao bibliotekar u Centralnoj narodnoj biblioteci „Đurđe Crnojević“. Trenutno je rukovodilac Biblioteke Istoriskog instituta Crne Gore u Podgorici. Objavio je dvije knjige poezije: Đavolje lazi (1982) i Vrijeme taštine (1995). U oblasti književnosti pripremio je knjigu Otkrivanje crnogorske Atlantide: savremena kritika o književnom djelu Jevrema Brkovića (Podgorica 2006). Bio je autor i koautor brojnih knjiga o crnogorskoj istoriji među kojima su Vladika Danilo (Cetinje, 1997), Povjesnica Crnogorska – odabrane istorije Crne Gore do kraja 19. vijeka (Podgorica 1997); sa prof. dr Branislavom Kovačevićem: Dr Jožef Bajza, Crnogorsko pitanje (Podgorica 2001); sa Dragonom Kujovićem Ban crnogorski Novica Cerović (Podgorica 2005); sa akademikom Brankom Pavićevićem Dušan Vuksan, Građa za istoriju Crne Gore do 1851 (Podgorica 2006); sa Ilirom Čapunijem Medova

1916-2008 (Podgorica 2008); sa akademikom Božidarom Nikolićem priredio je tri izdanja: Doktor Sekula Drljević, Da je vječna Crna Gora (2011), Jožef Bajza, Crnogorsko pitanje (2011); Erik af Edholm, Crnogorska skadarška epopeja (2011); sa Gordanom Stojovićem Crnogorci u Južnoj Americi (2012). U časopisima i novinama objavljivao tekstove iz oblasti književne i likovne kritike, publicistike, kulture, istoriografije i bibliografije. Između ostalih objavljene su mu priče i u zbirkama festivala REFESTICON: Đavolji prst (2015), Makrokozma 21 (2016) i Knez Vladimir (2017).

Branislav Janković književnik i novinar rođen je 1969. godine u Nišu. Nakon dvadeset godina rada u novinarstvu postao je vlasnik izdavačke kuće „Vrane“ iz Niša.

U izdanju beogradske Lagune izašla su mu četiri romana: O vukovima i senkama (2011), Suze Svetog Nikole (2013), Vetrovi zla (2015) i Peta žica (2015). Najnoviji roman Poslednji cirkus na svetu, objavila je Čarobna knjiga iz Novog Sada 2017. godine. Knjigu priča Bezimeni (2014), objavila mu je izdavačka kuća Admiral books. Dok je 2017. godine objavljena i zbarka poezije „Februarski brodovi“ (Vrane, Niš). Priče su mu objavljene u REFESTICON-ovim zbirkama Đavolji prst i Makrokozma 21.

Aida Sečić Nezirević po zanimanju je lektorica južnoslavenskih jezika rođena u Zenici 1978. godine. Piše kratke priče od kojih su mnoge objavljene u zbirkama i nagrađene u regionu i Evropi. Uvrštena u zbornike: „Pesem. si“, KC „Grad“, „Pisanija“, „Lehenil-Malti“, „Pitchwise“, „The best of Trava“ i „Musa Ćazim Ćatić“, učestvovala na Sarajevskim danim poezije. Za priču „Irfanova gitara“, osvojila je nagradu Evropskog instituta Mediterana i Fondacije „Anna Lindh“, 2009 (Barcelona, Toledo, Španija). A 2010. godine priča je pretvorena u strip (ilustrator Vladimir Palibrk). Priča „Ogledalo“, osvojila je drugu nagradu IZ „Alma“, 2010. godine. Za zbirku pjesama pod nazivom „Lutke“ 2011. godine je dobila nagradu Fondacije „Fra Grgo Martić“ za najbolji poetski prvijenac. Iste godine osvojila je drugu nagradu časopisa „Avlija“, za priču „Fotografija“. Dobitnica je i nagrade Foruma žena Mediterana (Marseille, Francuska) 2012. godine za priču „U dimu Sarajeva“. Dok je iste godine dobila i prvu nagradu „Dr. Eso Sadiković“, za priču „Čekajući da prestane kiša“. Od časopisa „Avlija“ 2012. godine je dobila i treću nagradu za pjesmu „Katarina bosanska“. Drugu nagradu je osvojila na Festivalu dječije umjetnosti za najbolju bajku pod nazivom „Dvije Sare“ 2017. godine.

Miloš Mihailović je rođen 1998. godine u Beogradu. Studira srpsku književnost na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu. Bavi se pisanjem proze i poezije. Godine 2013. objavljuje roman prvenac *Zeon* (Alnari, Beograd), a 2015. svoj drugi roman, *Ereja* (Gradска biblioteka „Karlo Bijelicki“, Sombor). Dobitnik je ugledne prozne nagrade za mlade, „Golubić Gran Pri“, kao i više nagrada za poeziju na međunarodnim takmičenjima.

Relja Antonić je rođen 17. decembra 1988. godine u Šapcu gde se školovao i gde radi i stvara (crtu, sliku i piše). Iza sebe ima godine nedovršenog školovanja, te nedovršenog treninga košarke, tekvondaia i kendoa, dva ili više nedovršenih romana, objave pripovetki širom bivše Jugoslavije, u Španiji i Argentini (i nada se da je i ova praksa nedovršena). Priče su mu objavljene u više zbirki, zbornika i časopisa među kojima su Nešto diše u mojoj torti II, Emitor, Omaja, Helly Cherry, Libartes, Kad regent u vinu zapeva, antologiji HAARP i druge priče o teorijama zavere i u zbirci Nešto diše u mojoj tor3 i u SFeraKon-skoj zbirici SFumato (2017). U zbirkama festivala REFESTICON, Đavolji prst (2015), Makrokozma 21 (2016) i Knez Vladimir (2017). Član je redakcija više časopisa među kojima su Emitor i Omaja.

Dinko Osmančević rođen je 24. jula 1971. godine. Živi i radi u Banjaluci. Pisac kratkih formi, (naučno)fantastičnih priča, satiričnih priča, pjesama, aforizama. Za SF priču "Povratak vođe" dobio prvu nagradu časopisa Galaksija (2000.). Naučnofantastične priče i crtice objavljivao u časopisima: Galaksija, Orbis (Kanjiža), Faros (Bela Crkva), Grad (Kruševac), Emitor, u internet časopisima i portalima: Helly Cherry, Beleg, Setna, SF Vektor, Art Anima, Nosorog, Šipak..., kao i u zbirkama priča i crtica (Trenutak inspiracije, Đavolji Prst, Makrokozma 21...). Dobitnik je brojnih nagrada na festivalima satire i humora i konkursima. Aforizmima zastupljen u desetak bosanskohercegovačkih, ex jugoslovenskih i balkanskih antologija, kao i u brojnim zbirkama aforizama i kratkih priča. Priče su mu objavljene u zbirkama Đavolji prst, Makrokozma 21, Knez Vladimir (REFESTICON 2015, 2016 i 2017).

Goran Ćurčić rođen je orvelovske 1984. Četvrtog marta, baš na trideset deveti rođendan sportskog društva Crvena Zvezda. U rodnom Zrenjaninu završava osnovnu školu i gimnaziju, a na novosadskom PMF-u diplomira sa zvanjem profesora geografije. Slobodno vreme provodi sa prijateljima, koji su nepresušni izvor inspiracije, a kad je sam onda čita i piše. Voli fantastiku: naučnu, epsku, istorijsku, slovensku mitologiju, stripove i noćne priče uz logorsku vatru. Objavio je naučno fantastični roman „Potomstvo“, u izdaju Književne omladine Srbije. Objavljene su mu priče u zbirkama: „Suze za

Velosa“, „Regia fantastica“, „Savremene srpske priče“ i u časopisu: „TERRA“. Objavljene su mu pesme u zbornicima: „Magija“, „Vrata Ponišavlja“, „Trijuf pesme i vina“, „Kad regent u vinu peva“, „Rane pesmom vidane“, „Vino je poljubac postojanja“. Osvojio je prvo mesto na konkursu za pesmu o vinu srpske čitaonice iz Iriga. Priče mu se nalaze u zbirkama festivala REFESTICON „Nevidbog“, „Prsten s one strane sna“ i „Knez Vladimir“.

Anto Zirdum rođen 1956. godine u Derventi, živi u Vitezu. Objavio četiri zbirke pripovijetki, (legende, fantasy i SF priče); jedanaest romana (od čega jedan SF roman Elkastrandin kompleks); jednu zbirku poezije, jednu knjigu hermeneutičkih opservacija iz kulturne antropologije. Priredio je antologiju 100 BH pjesnikinja i antologiju priča iz slavenske mitologije „Slavin poj“. Priče, pjesme i eseji objavljene su mu u dvadesetak zbornika i četiri antologije između ostalih u Antologiji hrvatske ZF priče (2005., uredio Žarko Milenić) i u Antologiji BiH ZF priče „Pogled u budućnost“ (2006., uredio Adnadin Jašarević). Priče su mu objavljene u zbirkama Nevidbog, Prsten sa one strane sna i Knez Vladimir (REFESTICON 2013, 2014, 2017). Dobitnik je šest nagrada za priče, tri nagrade za dva romana (Carski rez, Rođeni na Dan mrtvih) jedne nagrade za esej. Priče i pjesme su mu prevedene na više jezika.

Tatjana Milivojčević je rođena 23. oktobra 1975. godine u Sremskoj Mitrovici. Zaposlena je kao strukovni vaspitač-specijalista za likovno vaspitanje. Udata je i majka dve devojčice. Pisanjem se bavi nekoliko godina, piše poeziju i prozu. Nekoliko pesama joj je objavljivano na različitim pesničkim konkursima. Objavljene priče: „Duhovi prošlosti“ - elektronska zbirka „Nešto diše u mojoj torti“ (2014); Kratka istoimena priča - zbirka „Kajmakčalanska 11“ (Alma, 2014); „Ekspelda“ - zbirka „Makrokozma 21“ (REFESTICON, 2016); „Beleg“ - zbirka „Ukleti grad“ (Pressing, 2016); „Qeritur“ - Argus Books & Magazines br. 16. (Nova Poetika, 2016); „Vera, nada, ljubav“ - zbirka „Knez Vladimir“ (REFESTICON, 2017.); „Ko ulazi neka ostavi nadu“ - Argus Books & Magazines br. 17; „Vašarske, festivalske i karnevalske fantastične priče“ (Nova Poetika, 2017).

Alma Zornić je rođena 1975. godine u Sarajevu. Piše pripovijetke i žanrovske priče i učesnik je mnogih konkursa u regionu. Među objavljenim, pohvaljenim i nagrađenim radovima su: Stari mlin (Sarajevske sveske br. 49/50, 2016); Sarajevke vrane - zbirka Grad ukletih (2016); Ašik - Mrguda (2016); Aferim - zbirka Djed Bajro (2016); Različak & Balkonska ljubav (Otvorena knjiga ljubavi, 2016); Mušmula - Zlatno pero (2016); Iblis Azazilaj (Argus Books & Magazines br. 16, (2017); Sanjam - zbirka Poslednji cvetovi

zla (2017); Duša sa usana - zbirka Paralelni svetovi (2017); Šeftelija - konkurs Musa Ćazim Ćatić (2017), Avetinja&Dubok je predubok tvoj san, al još dublja je java (Argus Books & Magazines, 2017), Pepeljavi - Najkraće priče 2016 (Alma, 2017); Konjo – zbirka Let tuđim krilima (2017); Blago - zbirka Knez Vladimir (REFESTICON, 2017); Prokletstvo Oštrinja - Zatvorena knjiga kriminala, zbornik krimi priča (2017); Sevda – konkurs za zbornik radova Glasovi Melpomene (2017); Sarajevska - konkurs časopisa Avlija (2017); Sjene - konkurs za zbirku Nešto diše u mojoj torti (2018); Sarajevska - fanzin Terra (2018).

Danica Bogojević piše romane i kratke priče koje su uvrštene u više zbornika. Prvi roman F69, objavljen je u elektronskoj formi u izdanju izdavačke kuće RAIT. Drugi roman, Tajna ISKRE (istorijska drama sa elementima fantastike), objavljen je u izdanju izdavačke kuće Portalibris, 2016. godine. Dobitnik je nagrade Vrata Knjige. Treći roman pod radnim nazivom Hronika jedne sekunde (drama, magijski realizam), inspirisan je Velikim ratom, legendom o Pop Martinovom blagu, rudnikom Rakita i filmom koji je tamo sniman 1926-e godine te zanimljivom istinitom ljubavnom pričom između poznate glumice Anite Mir i glumca naturčika geometra iz Pirota. Trenutno radi na drugom romanu iz serijala Legende naroda Tan, koji je namenjen mlađoj čitalačkoj publici i na četvrtom romanu za odrasle.

Milena Stojanović rođena je 21. marta 1988. godine u Paraćinu, gde i dalje živi, radi i stvara. Dugi niz godina piše priče sa elementima slovenske mitologije u koju je veliki zaljubljenik. Inspiraciju nalazi u muzici, slikama, prirodi. Do sada su joj objavljeni romani Petruški zmaj (2016) i Zov krvi (2017) iz trilogije Proročanstvo bogova. Dobitnica je brojnih nagrada za kratke priče, a do sada ih je objavila više od 100 na sajtovima, u zbornicima, časopisima, fanzinima, na internetu i štampanim izdanjima u Hrvatskoj, Makedoniji, Sloveniji i Crnoj Gori. Priče su joj prevedene u Makedoniji, Sloveniji, Bugarskoj i Rusiji. Saradnica je više portalata i sajtova, te recezant nekoliko knjiga. Član je Društva za negovanje tradicije, kulture, umetnosti, turizma i ekologije "PETRUS" Zabrega, i književnih klubova "Mirko Banjević" i "Dušan Matić". Priprema i uređuje online časopis Kreativni magazin i aktivno piše za portale paraćin.info i fantasticnivodic. Priče su joj u zbirkama Makrokozma 21 i Knez Vladimir festivala REFESTICON.

Tamara Babić je rođena u Beogradu 1986. godine, trenutno živi i stvara u Bajrutu (Bayreuth) u Njemačkoj. Završila je osnovne i master studije arheologije na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Objavila dve stručne monografije, više stručnih rada i novinskih članaka. Sa kratkim fantastičnim pričama se kao pisac predstavila u svim značajnijim zbirkama, časopisima i festivalima iz domena žanrovske književnosti u Crnoj Gori, Hrvatskoj, Srbiji, Sloveniji i Bosni i Hercegovini. Kao pisac se ne ograničava na okvire žanrovske tokova, već se priključuje širim književnim kontekstima (npr. Izdaja udruženja književnika Beograda ili Olimpijade umjetnika u Rijeci), kako proznim, tako i poetskim. Osim za fantazijsku književnost, gaji veliku strast za slikanje, te učestvuje u internacionalnim izložbama pod pseudonimom T. Rebel. Objavljene su joj priče u zbirci Makrokozma 21 i Knez Vladimir (REFESTICON 2016 i 2017).

Dragan Popadić je rođen 1961. godine u Zrenjaninu. Srednju školu je završio u Kotoru, a Fakultet političkih nauka, smjer novinarstvo u Beogradu. Direktor je Radio Tivta gdje je stalno zaposlen od 1986. godine kao novinar. Potpredsjednik je Upravnog odbora Unije lokalnih javnih emitera Crne Gore. Bio je dugogodišnji dopisnik RTV Crne Gore iz Tivta. Do sada mu je objavljena "Grčka trilogija" (Jelena od Sparte, Rat za Troju i Agamemnon i Klitemestra). Sa Ivanom Toskićem objavio je knjigu dječije poezije na crnogorskom i romskom jeziku "Što se ne bi mjesec jeo" i „Rječnik romske duše". Priče su mu objavljene u svim dosadašnjim zbirkama festivala REFE-STICON i zbirci Regia fantastika (Beograd, 2014). Ima titulu FIDE majstora i pet godina je bio selektor muške šahovske reprezentacije Crne Gore. Oženjen je i otac dvoje djece.

Ivan Veljković je rođen 11. januara 1990. godine u Svilajncu gde živi i stvara. Diplomirao je na master akademskim studijama na Filološko-umetničkom fakultetu Univerziteta u Kragujevcu engleski jezik i književnost. Glavna interesovanja su mu književnost i strip. Iše puta je učestvovao je na Balkanskoj smotri mladih strip autora u Leskovcu, gdje je osvojio drugo mesto u kategoriji „strip teoretičar“, kao i memorijalnu plakatu „Nikola Mitrović Kokan“, odnosno prvo mesto. Stalni je dopisnik bloga <http://hotforhoth.wordpress.com>, web portala www.pokazivac.com, te kolumnista strip časopisa „Parabellum“ iz Republike Srpske. Njegovi tekstovi i stripovi su objavljivani u časopisima i online publikacijama „Aždaha“, „Parabellum“, „Strip Pressing“ (u sklopu kog vrši funkciju pomoćnog urednika), „Stripoteka“, „Vojvodanski strip“, „Nova naša reč“, „Makedonska riznica“, „Helly Cherry“, „Strip Vesti“, „Kinoteka“, „Gradina“ i „Duga devetka“. Kao prevodilac, lektor i saradnik prisutan je u monografijama „15 godina Strip Pressinga“, „20 go-

dina Leskovačke škole stripa“ i „Zaječarski strip“. Njegova proza i poezija je objavljena u više zbirki u Srbiji i inostranstvu.

Mirko Tomić je rođen 1989. godine u Sarajevu. Osnovnu školu je završio u Bijelom Polju, a srednju i fakultet u Beogradu. Trenutno živi i radi u Pljevljima,

Sanela Piranić je rođena 1976. godine u Sarajevu. Trenutno nezaposlena, udata i majka troje djece. Piše za djecu i odrasle u okviru SF/fantasy žanra.

Mihaela Marija Perković rasla je na nekoliko jezika, ali na samo jednom mjestu. Živi u Zagrebu gdje vodi Savarakatini, mikro agenciju za sve i svašta. Diplomirala je engleski, talijanski i novinarstvo, a sanja o doktoratu iz kreativnog pisanja znanstvene fantastike. Ima previše ideja da bi imala slobodnog vremena. U neslobodno vrijeme pliva, pokušava biti dobra majka, bavi se SF konvencijama i fanovskim fondovima. Bila je GUFF delegat 2013. u Australiji i Novom Zelandu, Piše i objavljuje rijetko, i na hrvatskom i na engleskom, a 2018. je godina kad to planira promijeniti. Pa je zato postala prva kandidatkinja u kineskom Shimmer programu za razmjenu SF fanova.

Andrija Petković rođen je 18. februara 1974. godine u Tivtu gdje radi i stvara. Doktorirao je na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu na temu „Političke partije u Crnoj Gori u procesu evropskih i evroatlantskih integracija. Objavio je šest zbirki poezije, sarađivao sa brojnim redakcijama i stručnim časopisima u zemlji i inostranstvu. Stalno je zaposlen na Radio Tivtu, odbornik je u SO Tivat, a pored toga obavlja i funkciju predsjednika Bokeškog Foruma.

Nenad Petrović rođen je 1961. godine u Vranju, živi i stvara u Beogradu. Piše kratke priče, romane, putopise, eseje, pozorišne i radio drame. Do sada je objavio više romana: Čovek koga je trebalo ubiti (samizdat, 1992.); Stubovi kulture, (1996); Arijadnino klupko (Narodna knjiga, 2001); Sectio caesarea (samizdat, 2007); Silazak u Atlantis (Partenon, 2012); Sinekurista (pod pseudonimom Teo P. Fedorov, Orion Art, 2016); Slom (MostArt 2018). Takođe je objavio dve knjige priča: Rane, ožiljci, melemi, (samizdat, 1997.) i Ugriz rajske zmije, (Nolit, 2003.). Na programima Radio Beograda izvedeno je deset njegovih drama. Priče su mu u zbirkama festivala REFESTICON Nevidbog (2013) i Prsten sa one strane sna (2014).

Marko Vujović je rođen 7. maja 1981. godine u nekadašnjem Titogradu. Studirao je engleski jezik i književnost u Nikšiću. Živi i radi u Podgorici. Voli poeziju, sve vidove fantastike, mitologiju, jezike, etimologiju i onomastiku. Tautograme, pjesme čije riječi počinju istim slovom, piše od 1999. godine. Iste godine su tri objavljena u časopisu "Znak" Filološke gimnazije koju je pohađao. Sakuplja tautograme na drugim jezicima (latinski, ruski, poljski, francuski, italijanski itd). Do sada su mu stihovi objavljeni u više štampanih i elektronskih časopisa u Crnoj Gori Znak, Script, Quest i Ars, u Srbiji Zvezdani Kolodvor, Beleg, Eckermann i Hiperboreja, u Hrvatskoj Književnost uživo i Kvaka, u Bosni i Hercegovini Strane, a u zbornicima poezije Garaviskok i Panonski galeb. Objavljene su priče u zbirci Knez Vladimir (REFESTICON 2017) i zbirci Priče o manjinama (FFK Pazin 2017) u Istri.

Balša Cvetković je rođen 25. juna 1991. godine u Podgorici. Osnovnu i srednju školu završio u Kolašinu, nakon čega upisuje Pravni fakultet Univerziteta u Podgorici. Dva puta dobitnik studentske nagrade za izuzetne rezultate postignute tokom studiranja. Na Univerzitetu u Beogradu odbranio master rad na temu „Koncept neutralnosti države u savremenom međunarodnom pravu“. Radnu iskustvo je sticao kao pripravnik u advokatskoj kancelariji „Velimirović i pratneri“, a zatim kao savjetnik za preduzetništvo u ZZZCG. Trenutno zaposlen kao savjetnik predsjednice u Opštini Kolašin. Dopisnik za Ekonomist.me i član Mensa Crne Gore. Govori engleski i francuski jezik. Pisanjem se bavi iz hobija.

Danijela Vulićević je rođena 13. marta 1971. godine u Kragujevcu. Po obrazovanju je logoped, a po zanimanju bibliotekar. Direktor je Opštinske biblioteke „Slovo“ u Lapovu od 1995. godine. Objavila je zbirku pesama „Totem“ (1999), roman „Propast jednog Bendžamina“ (2001), zbirku priča „Polupuna časa poluprazna“ (2002) i romane za decu „Prolećni limbo dens“ (2010), „Šašavi letnji ples“ (2014) i „Iznenađenje na Sretenje“ (2015) u Izdavačkoj kući „Legenda“ iz Čačaka, kao i zbirku pesama „Martine vatre“ („Vrane“, Niš 2017). Jedan je od priređivača knjige „Ratni dnevnik 1914-1918“, Vidoja Sovačkog (Opštinska biblioteka „Slovo“, Lapovo; „Vrane“, Niš, 2016). Bila je glavni i odgovorni urednik časopisa „Glas Lapova“ i član redakcije „Novinica“ iz Topole. Član je Udruženja književnika Srbije od 2011. i jedan od osnivača Književnog kluba „Milorad Branković“ u Lapovu. Živi u Aranđelovcu.

Mira Satarić je rođena u Novom Sadu (1978), odrasla u Beogradu, gde je završila Filološku gimnaziju i Filološki fakultet – Odsek za japanski jezik i književnost, a kasnije se i zaposnila kao prevodilac. Bavi se prvenstveno kratkom formom i do sada je objavila više 25 priča. Neke od njih su u Marso-

nic-u (7-12), zatim u zbirkama FFK u Pazinu „Ekološke priče“ i „Arheološke priče“, u Faniznu Librarion 3 i 4, novogodišnjoj zbirci horor priča „Nešto diše u mojoj torti IV“, kao i u Ubiq-u (17 i 18), zatim u zbirci Makrokozma 21 (REFESTICON 2016), antologiji Regia fantastika 2 i 3, te zbirkama BG Storitelling kluba i druge. Član je žirija za dodelu „Draganove nagrade“ putopiscima starijim od 60 godina. Redovno učestvuje na Štavionici - internet radionici SF/EF pisanja i jedan je od urednika portala Autostoperski vodič kroz fantastiku.

Mirnes Alispahić je rođen 1983. godine u Sarajevu gdje je završio srednju medicinsku školu i zalutao na Pravnom fakultetu. Radio kao saradnik na www.fak.hri www.hororvizija.net. Trenutno je urednik na APortalu, a sa-rađuje i sa portalom www.filofil.ba, kao i AVKF-om. Ima objavljene priče u Argus Books Online Magazine Sablazne priče br. 18 i Istrakonskoj zbirci „Greške u koracima“ (2018).

Bojan Brnjoš je rođen 1988. u Zrenjaninu, gde je završio srednju ekonomsku školu, a zatim školovanje nastavio na Ekonomskom fakultetu u Subotici. Strast prema ekonomiji nikada nije mogla da nadomesti ljubav prema književnosti, a naročito prema hororu i fantastici. Osvojio je prvo mesto u konkursu Evenstara „Priče i pesme iz srednje zemlje“, gde mu je objavljena priča „Bibliotekarka“. Takođe, priča „Usud“, objavljena je u časopisu za književnost, umetnost i kulturu „AKT“. Radi kao saradnik na Autostoperskom vodiču kroz fantastiku (AVKF) i magazinu Fudbalske vesti. U slobodno vreme, pored pisanja, strast su mu (naravno) čitanje, filmovi, sport i preduzetništvo.

Irena Ilić Vasiljević rođena je 3. marta 1977. godine u Beogradu. Diplomirala je i završila master studije na Filozofskom Fakultetu Univerziteta u Beogradu, smer arheologija. Saradnik je portala Autostoperski vodič kroz fantastiku. Učesnik Štavionice - internet radionice SF/EF pisanja. Zaljubljenik u istoriju, mitologiju i filozofiju. Strastveni kolekcionar uspomena. Živi sa porodicom u Novom Sadu. Piše za svoje dečake.

sadržaj

Tri vladarke u kraljevstvu fantastike	5
<i>Zoran Petrović (Beograd)</i>	
TAHIRI HANUMA	7
<i>Vanja Spirin (Zagreb)</i>	
NAJADE	17
<i>Marijan Mašo Miljić (Podgorica)</i>	
MARINA RUŽA	23
<i>Branislav Janković (Niš)</i>	
OPROŠTAJ	31
<i>Aida Šečić Nezirević (Sarajevo)</i>	
Pred smrt u Rimu	37
<i>Miloš Mihailović (Novi Sad)</i>	
Ruho ognjevito	43
<i>Relja Antonić (Šabac)</i>	
HRASTOVINA I TAMJAN	51
<i>Dinko Osmančević (Banja Luka)</i>	
MAJKА	57
<i>Goran Ćurčić (Zrenjanin)</i>	
TROJEDINI MEDALJON	63
<i>Anto Zirdum (Vitez)</i>	
UDADBENA DIPLOMACIJA	71
<i>Tatjana Milivojčević (Sremska Mitrovica)</i>	
ZAPISANO U KRVI	77
<i>Alma Zornić (Sarajevo)</i>	
VRIJEME JE	85
<i>Danica Bogojević (Užice)</i>	
LJUBAV, VERA, NADA	93
<i>Milena Stojanović (Paraćin)</i>	
KNEGINJA SANAK USNILA	99

<i>Tamara Babić (Bajrout)</i>	
KOLIKO JE ANANANASA POTREBNO DA BI SE PROMIJENILA POVIJEST?.....	105
<i>Dragan Popadić (Tivat)</i>	
MAJKA I KĆERKA	111
<i>Ivan Veljković (Svilajnac)</i>	
PREPISKA	115
<i>Mirko Tomić (Bijelo Polje)</i>	
HRONIČAR.....	123
<i>Sanela Piranić (Sarajevo)</i>	
ZEMLJA ZMAJEVA	129
<i>Mihaela Marija Perković (Zagreb)</i>	
TRI KRALJICE.....	139
<i>Andrija Petković (Tivat)</i>	
MIRAZ KRALJICE KATARINE.....	143
<i>Nenad Petrović (Beograd)</i>	
IZGUBLJENI LIK K. K. K.	147
<i>Marko Vujović (Podgorica)</i>	
TRE SORELLE.....	153
<i>Balša Cvetković (Kolašin)</i>	
BOGINJE KLAUSTROFILIE	159
<i>Danijela Vulićević (Arandelovac)</i>	
BRDO BEZ ODJEKA.....	169
<i>Mira Satarić (Beograd)</i>	
MILIČIN IZBOR.....	175
<i>Mirnes Alispahić (Sarajevo)</i>	
KRALJICA FANTOMSKOG KRALJEVSTVA	181
<i>Bojan Brnoš (Zrenjanin)</i>	
STRANKINJA	189
<i>Irena Ilić-Vasiljević (Novi Sad)</i>	
OGLEDALO	197
BIOGRAFIJE	207

Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna biblioteka Crne Gore, Cetinje

ISBN
COBISS.CG-ID